

พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต
เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา

นายแทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัณฑิตใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

APPROPRIATE CONDUCTS FOR THAI MONKS AND PATTERNS OF UTILIZATION
OF INTERNET TO PROMOTE BUDDHISM

Mr. Thaenphan Senaphan Buamai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการ
ใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่ออภิจการพระพุทธศาสนา

โดย

นายแทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัณฑิตใหม่

สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. พินิจ ลาภานานนท์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.อมร เพชรสม)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ชาติานิติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร.พินิจ ลาภานานนท์)

.....กรรมการ

(ดร. อเนกพล เกื้อมา)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(พระมหากฤษณะ ตรุโณ (บุชชากุล), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

แทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่: พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา. (APPROPRIATE CONDUCTS FOR THAI MONKS AND PATTERNS OF UTILIZATION OF INTERNET TO PROMOTE BUDDHISM) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ.ดร.พินิจ ลาภธนานนท์, 159 หน้า.

การศึกษาวิจัยประเด็นพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตมีวัตถุประสงค์สองประการคือ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมต่อกรอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศของพระสงฆ์ และ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของพุทธสาวก และบทบาทหน้าที่ตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวังเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่ประยุกต์ระเบียบวิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ต (Netnography) เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมการใช้งานจริงของพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายบนสังคมออนไลน์ (Online social network) งานศึกษาวิจัยนี้อาศัยการวิเคราะห์เฟสบุ๊คของพระสงฆ์ 8 บัญชีซึ่งสะท้อนข้อเท็จจริงในระดับปัจเจกและเว็บไซต์วัด 16 เว็บไซต์ซึ่งสะท้อนข้อเท็จจริงในระดับสถาบัน นอกจากนี้ได้ให้ความสำคัญกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) บนสนามวิจัยออนไลน์ต่อพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายและรูปแบบในการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา รวมทั้งการสัมภาษณ์ทั้งกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) และไม่มีโครงสร้าง (Structured interview)

ผลการศึกษาวิจัยแยกออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์คือ ส่วนที่ 1 พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมต่อกรอบพระวินัยและความเป็นสมณเพศของพระสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตมีลักษณะคือ 1) ต้องไม่เป็นการใช้งานที่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศ 2) ไม่กล่าวเท็จ หยาบคาย เสียดสี ใช้อวดและเรียกร้องเพื่อประโยชน์ส่วนตนจนนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่น 3) ต้องไม่นำความสั่นคลอนแตกแยกมาสู่สังคม 4) ต้องไม่ใช้งานเพื่อการพาณิชย์ 5) ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานที่ในการปฏิสัมพันธ์ 6) ต้องไม่ทำนิติเตียนเนื้อความในพระไตรปิฎก 7) ต้องคำนึงและพิจารณาตัวชีวิตอื่นๆ ประกอบเมื่อต้องแสดงธรรมบนอินเทอร์เน็ต 8) ต้องไม่คาบเกี่ยวอยู่ในช่วงกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ 9) ต้องใช้งานด้วยเจตนาบริสุทธิ์สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ชอบด้วยบทบาทหน้าที่ 10) ต้องใช้งานเพื่อประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาเป็นหลัก และ 11) ต้องใช้งานสอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ที่พึงแสดง ณ เวลานั้น จากการวิเคราะห์พฤติกรรมและลักษณะการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์พบว่าประเด็นการใช้ภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ต กาลเทศะและการใช้งานที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมซึ่งน่ากังวลใจอย่างมาก สำหรับส่วนที่ 2 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของพุทธสาวก และบทบาทหน้าที่ตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง พบว่ารูปแบบการใช้ประโยชน์ด้านการสื่อสารและการศึกษาเท่านั้นที่สร้างประโยชน์ให้แก่กิจการพระพุทธศาสนาได้และยังสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมต่อการใช้อินเทอร์เน็ตในหมู่พระสงฆ์ด้วย นอกจากนี้การใช้งานด้วยความสำรวมทั้งทางกาย วาจาและใจคือสิ่งที่สังคมต้องการเห็นมากที่สุด อย่างไรก็ตามความสำรวมดังกล่าวก็เกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบพระวินัยและตระหนักรู้ถึงความคาดหวังทางสังคมอยู่ตลอดเวลา

สาขาวิชา..... พัฒนามนุษย์และสังคม..... ลายมือชื่อนิสิต.....
ปีการศึกษา..... 2555..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5487140320: MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS: APPROPRIATE CONDUCTS / PATTERNS OF UTILIZATION OF INTERNET / THAI MONKS / BUDDHISM / NETNOGRAPHY / FACEBOOK / WEBSITE

THAENPHAN SENAPHAN BUAMAI: APPROPRIATE CONDUCTS FOR THAI MONKS AND PATTERNS OF UTILIZATION OF INTERNET TO PROMOTE BUDDHISM. ADVISOR: PINIT LAPTHANANON, Ph.D., 159 pp.

To research the thesis titled “Appropriate Conducts for Thai Monks and Patterns of Utilization of Internet to Promote Buddhism” aims 1) to study appropriate conducts in internet use of Thai monks measured by Vinaya and 2) to study appropriate patterns of utilization of the internet for Thai Monks along their expected roles. The research was mainly undertaken by using qualitative methodology, also mixed by Netnography supporting effectively data collecting. Moreover, participant observation, semi – structured and structured interview were proper techniques to elicit needed data on the online space. There were 8 accounts of target monks’ Facebook and 16 qualified temples’ websites identified as a research field; the Facebook was going to be analyzed to reflect individual level facts, and institutional level facts from website analyzing.

According to the objectives of this enquiry research, the results are divided into two contributions. Firstly, it is found that to behave appropriately towards the role of Buddhist practice in online social networks, monks should not conduct leading to the deterioration of sexual ethnics. They are not allowed to lie, exaggerated claim for their own benefits and harm against others or they would have committed a sin. They would not disrupt social activities intended to a break in society. Further, it is not used for commercial purposes and monks have to regard the appropriate solemnity which is suitable for this condition; as well as, a good monk should not offend or insult scandalous things intended to destroy the sacred of the Tripitaka’s context. In case that, they need to spread Dharma on the internet, they must concern other important facts associated with moral behaviors due to the ethics of monkhood. Monks’ activities on the internet must not inefficiently waste time to practice along their common routines. All the activities on the internet must also be honest and good intentions. Moreover, surfing the internet for communicational and educational purposes is considered to be appropriate. However, from the real phenomena, the research found that unsuitable language use, slang, also improper time and place seem to be a common share of inappropriate conducts. For the second contribution; patterns of utilization of internet to promote Buddhism, it is found only communicational and educational purposes supporting Thai Buddhism institution. As a matter of facts, Thai society expects monks to perform and conduct calmly on the internet, based on Thai moral culture and Buddhist religious ethnics. People expect them to keep their body, speech, and mind appropriately. However, monks should behave themselves in an appropriate way and act according to certain accept standard in Buddhism.

Field of Study: Human and Social Development Student’s Signature

Academic Year: 2555 Advisor’s Signature

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จครั้งนี้ถือเป็นอีกย่างก้าวสำคัญของชีวิต และจะสำเร็จไม่ได้เลยหากขาดบุคคลสำคัญที่คอยสนับสนุนทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง บุคคลที่พึงได้รับคำขอบคุณเป็นอันดับแรกคือคุณจุฑารัตน์ บัวใหม่ ผู้เป็นทั้งแม่และพ่อ ให้การสนับสนุนการศึกษาลูกอย่างเต็มที่ คำแนะนำบางประการของแม่ ลุกให้ความสำคัญและนำมาปรับปรุงเนื้อหาภายใน คุณเทียนทอง บัวใหม่ น้องสาวที่คอยช่วยเหลือพิสูจน์อักษร และได้รับความไว้วางใจให้ช่วยร้อยเรียงเนื้อหาบางช่วงให้น่าอ่าน นี่คือการสำเร็จของครอบครัว

ขอบคุณกลุ่มเป้าหมายทั้ง 8 รูป ท่านคือบุคคลสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จและเชื่อมั่นได้ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.พินิจ ลาภานานนท์ ที่ให้โอกาสรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ประสิทธิ์ประสาทวิชาโดยเฉพาะความรู้ทางระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพให้ศิษย์อย่างเต็มที่ ขอขอบคุณพระมหากษัตริย์ ตระกูล (บุชากุล), ผศ. ดร. ที่ให้โอกาสเข้าพบและให้คำแนะนำดีๆ เสมอ ทั้งยังนำประทับใจที่ตอบรับตกลงเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ภายนอกในทันที ขอขอบคุณ ดร. อเนกพล เกื้อมา ที่ให้โอกาสมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำอย่างเต็มกำลัง ขอขอบคุณ รศ.ดร. สุวัฒน์ ชาติานิติ ที่ให้โอกาสมาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และสละเวลาให้เสมอ ขอขอบคุณคณาจารย์หลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคมทุกท่านที่ช่วยปูพื้นฐานองค์ความรู้และวิธีคิดซึ่งจำเป็นในการศึกษาวิจัยอย่างมาก

ขอบคุณเพื่อนและรุ่นน้องธรรมศาสตร์โดยเฉพาะคุณพัชชา เจิงกลิ่นจันทร์ จะสำเร็จไม่ได้เลยถ้าขาดเพื่อนที่คอยช่วยเหลือทุกอย่างและไม่เคยปฏิเสธ คุณพรชนก ณรงค์มี ที่ให้คำแนะนำเชิงวิชาการเสมอ คุณเทียนชัย สุริมาศ รุ่นน้องที่ให้ความช่วยเหลือตลอดมา คุณพยุศักดิ์ ทราบรัมย์ ที่คอยกระตุ้นให้สู้อยู่เสมอ และที่ขาดไม่ได้คือทีมเก็บรวบรวมข้อมูล คุณทิพย์พร ไตสุข คุณวรรณวนิช ราชรักษ์ คุณศุภจิพร เขียนด้วง คุณปภัศรา เผือกประพันธ์ คุณวนิชพร รัตนจินดาและคุณกิตติพงษ์ ไตรवासน์ อีกหลายหลายบุคคลที่แม้ว่าไม่ได้ระบุชื่อแต่ขอให้ทราบว่ายังระลึกถึงอยู่เสมอ สุดท้ายขอบคุณเพื่อนๆ ปริญาโท พัฒนามนุษย์และสังคม รุ่นที่ 7 ทุกคน คงไม่สามารถระบุชื่อได้หมด แต่ขอให้ทราบว่าท่านคือบุคคลสำคัญที่ผลักดันให้เกิดความสำเร็จครั้งนี้และจะร่วมกันผลักดันความสำเร็จให้เกิดขึ้นแก่กันต่อไป

ระหว่างเรียนและทำวิทยานิพนธ์ มีเรื่องราวหลากหลาย ตัวละครมากมายผ่านเข้ามาในชีวิต บ้างมาทำให้ตื่นเต้นชั่วขณะแล้วจากไป มาทำให้รู้สึกนิยมชมชอบ มาหลอกลวง มาทำให้โกรธ เกลียดและหงุดหงิดใจ ผู้วิจัย “ขอโหลิกรรม” ให้จบสิ้นไปพร้อมๆ กับการสำเร็จของวิทยานิพนธ์และปริญญาณ์ และขอบคุณที่ทำให้พร้อมจะออกนอกกะลา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	7
1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ (Operational definition).....	7
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption).....	9
2 แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม (Functionalism).....	11
2.2 ทฤษฎีบทบาท (Role theory).....	16
2.3 บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในสังคมไทย.....	19
2.4 การใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์กับมุมมองพระพุทธรศาสนาเพื่อสังคม.....	28
2.5 การศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ต (Netnography).....	36
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	40
2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	45
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	46
3.1 วิธีการวิจัย.....	46
3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	48

	หน้า
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	50
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	50
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
3.6 การประยุกต์ใช้วิธีการทาง Netnography ในงานศึกษาวิจัย.....	54
3.7 การสร้างตัวชี้วัดเพื่อประเมินพฤติกรรมพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต.....	56
4 เส้นทางการสืบค้นแบบแผนการใช้งานเฟสบุ๊กของพระสงฆ์.....	67
4.1 หน้าที่ของเฟสบุ๊กตามการใช้งานของกลุ่มเป้าหมาย.....	67
4.2 พฤติกรรมและลักษณะการใช้งานตามหน้าที่ของเฟสบุ๊กของกลุ่มเป้าหมาย.....	74
4.3 การปรากฏตัวของกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ๊ก.....	83
4.4 ลักษณะภาษาที่กลุ่มเป้าหมายใช้บนเฟสบุ๊ก.....	87
5 เว็บไซต์วัดเพื่อการเผยแพร่หลักธรรมและกิจกรรมพระพุทธศาสนา.....	98
5.1 ลักษณะทั่วไปของเว็บไซต์วัดในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการ.....	98
5.2 หน้าที่ของเว็บไซต์วัดจากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา.....	106
5.3 ความเคลื่อนไหวของเว็บไซต์วัดในปัจจุบัน.....	112
6 อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	119
6.1 กรอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต.....	119
6.2 บทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ตตามที่สังคมไทยคาดหวัง.....	126
6.3 พฤติกรรมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต.....	129
6.4 รูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา.....	133
6.5 สรุปผลการวิจัย.....	136
6.6 ข้อเสนอแนะ.....	146
รายการอ้างอิง.....	148
ภาคผนวก.....	153
ภาคผนวก ก แบบสังเกตเฟสบุ๊ก.....	154
ภาคผนวก ข แบบสังเกตเว็บไซต์วัด.....	157
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	159

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในเขตจังหวัดนนทบุรี.....	49
ตารางที่ 2 แสดงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ....	49
ตารางที่ 3 แสดงพระวินัยที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต.....	57
ตารางที่ 4 แสดงกิจวัตรประจำวันที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปฏิบัติ.....	64
ตารางที่ 5 แสดงตัวชี้วัดทั้งจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคม.....	66
ตารางที่ 6 แสดงการปรากฏตัวของกลุ่มเป้าหมายบนเฟซบุ๊ก.....	84
ตารางที่ 7 แสดงระดับการใช้ภาษาของพระสงฆ์ลักษณะต่างๆ.....	93
ตารางที่ 8 ประมวลพฤติกรรมและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายบนเฟซบุ๊ก.....	95
ตารางที่ 9 แสดงจำนวนเว็บไซต์วัดในเขตจังหวัดนนทบุรีที่นำมาวิเคราะห์.....	99
ตารางที่ 10 แสดงจำนวนเว็บไซต์วัดในเขตจังหวัดสมุทรปราการที่นำมาวิเคราะห์.....	102
ตารางที่ 11 แสดงคุณลักษณะเว็บไซต์วัดที่นำมาวิเคราะห์ในเขตจังหวัดนนทบุรี.....	117
ตารางที่ 12 แสดงคุณลักษณะเว็บไซต์วัดที่นำมาวิเคราะห์ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ.....	118
ตารางที่ 13 ประเมินพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต.....	141

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงผลการค้นบัญชีผู้ใช้เฟสบุ๊กด้วยคำว่า “พระครู”.....	68
ภาพที่ 2 แสดงช่องสำหรับโพสต์สเตตัสข้อความหรือลิงค์.....	69
ภาพที่ 3 แสดงช่องสำหรับโพสต์รูปภาพประกอบการบรรยาย.....	69
ภาพที่ 4 แสดงอัลบั้มรูปและคำสั่งการเพิ่มรูปภาพใหม่ๆ.....	70
ภาพที่ 5 แสดงบริการสนทนาออนไลน์บนเฟสบุ๊ก.....	70
ภาพที่ 6 แสดงบริการส่งข้อความผ่านเฟสบุ๊ก.....	71
ภาพที่ 7 แสดงการโพสต์รูปภาพประกอบคำบรรยายธรรม.....	72
ภาพที่ 8 แสดงการโพสต์สเตตัสข้อความบรรยายธรรม.....	72
ภาพที่ 9 แสดงร่องรอยการเล่นเกมบนเฟสบุ๊ก.....	73
ภาพที่ 10 แสดงร่องรอยการเข้าใช้แอปพลิเคชัน.....	74
ภาพที่ 11 แสดงพระสงฆ์ที่ใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	77
ภาพที่ 12 แสดงคำสอนพระสงฆ์ผู้โดดเด่นการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแผ่หลักธรรม.....	79
ภาพที่ 13 แสดงพระสงฆ์ผู้โดดเด่นด้านวิชาการ.....	81
ภาพที่ 14 แสดงบัญชีเฟสบุ๊กของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง.....	83
ภาพที่ 15 แสดงสัญญาณสีเขียวทำให้เห็นที่กำลังออนไลน์อยู่ในระบบ.....	84
ภาพที่ 16 แสดงลักษณะภาษาระดับไม่เป็นทางการซึ่งถูกพระสงฆ์รูปหนึ่งแชร์.....	92
ภาพที่ 17 แสดงบริการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและรูปภาพกิจกรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	107
ภาพที่ 18 แสดงคำสั่งเพื่อเข้าสู่การอ่านบทความบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	108
ภาพที่ 19 แสดงการสาธิตวิธีการปฏิบัติธรรมและวิถีโอบรรยายธรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	108
ภาพที่ 20 แสดงเกร็ดความรู้เกี่ยวกับวันมาฆบูชาจากเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	109
ภาพที่ 21 แสดงคำสั่งการเข้าฟังวิทยุออนไลน์บนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	109
ภาพที่ 22 แสดงลักษณะการสนทนาธรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	110
ภาพที่ 23 แสดงบริการดาวน์โหลดบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง.....	110
ภาพที่ 24 แสดงเสียงธรรมบนเว็บไซต์วัดหนึ่ง.....	111
ภาพที่ 25 แสดงหน้าโฮมเพจวัดคันลัดซึ่งโดดเด่นในเรื่องวัตถุมงคล.....	112
ภาพที่ 26 แสดงการนำเสนอภาพด้วยเจตนาไม่ชอบ ไม่เป็นประโยชน์ใดๆ ต่อสังคม.....	124

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนามาช้านานจนกลายเป็นมรดกตกทอดทางสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันสังคมสำคัญที่มีส่วนทำให้สังคมไทยสงบและเป็นปึกแผ่นด้วยหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้แก้ปัญหาได้ในทุกแง่มุมของชีวิต จากการขับเคลื่อนของพุทธบริษัท 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “พระสงฆ์” ผู้เป็นบุคคลกลุ่มแรกที่ถูกนึกถึง ด้วยความเป็นสมณะที่พร้อมด้วยศีลและธรรม จนทำให้กลายเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมตลอดมา เพราะเมื่ออุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว จะต้องทำหน้าที่ในการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ รวมถึงรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ทำจิตใจให้สงบ เว้นจากกิเลส และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงและสร้างสรรค์ประโยชน์ต่างๆ โดยใช้ธรรมะ (อมร โสภณวิเศษฐรังศ์ และกวี อิศริวรรณ, 2537: 97 - 101) พระธรรมวินัยจึงเป็นบรรทัดฐานหลักที่ควบคุมการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ให้ดำเนินไปตามครรลองครองธรรม พระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยจึงเป็นเสมือนบุคคลในอุดมคติของสังคมไทยเสมอมา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในยุคการพัฒนาความทันสมัย ได้ทำให้บทบาทในอุดมคติของพระสงฆ์ไทยขยายตัวออกไปครอบคลุมเรื่องทางโลกมากขึ้น จากเดิมที่เป็นเพียงผู้นำทางจิตวิญญาณสู่ความเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมควบคู่กันไป เนื่องจากสังคมมีความซับซ้อนขึ้น ประกอบกับการพัฒนาในด้านต่างๆ ถูกถ่ายทอดสู่ทุกชุมชนในทุกระดับ กระบวนการพัฒนาเหล่านั้นยากต่อการต่อต้านชัดเจน กลไกทางสังคมจึงต้องมองหาจุดเชื่อมต่อระหว่างกระบวนการพัฒนาดังกล่าวกับผู้คนในสังคม ยุคสมัยนี้เองที่พระสงฆ์กลายเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญ และมีส่วนร่วมในการผลักดันกระบวนการพัฒนาสังคม ภาพบทบาทเดิมของพระสงฆ์จากที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจึงถูกเสริมเติมแต่งด้วยบทบาทความเป็นผู้นำทางสังคมในฐานะผู้เชื่อมประสานและฉันทก้ำลัง ผู้ร่วมพัฒนาท้องถิ่น ผู้ร่วมส่งเสริมการเรียนรู้ภายในท้องถิ่น และที่สำคัญผู้เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรม อาจกล่าวได้ว่าเรื่องทางโลกบางเรื่องซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณ แต่หากเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมหรือผู้นำทางสังคมแล้ว สังคมไทยมีแนวโน้มจะยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในบทบาทของพระสงฆ์ ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อพระสงฆ์นั้นจะเปลี่ยนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วย โดยสังคมจะคาดหวังว่า

พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณไปพร้อมๆ กับบทบาทผู้นำทางสังคมมาตลอดระยะเวลามากกว่า 5 ทศวรรษ นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

เมื่อสังคมพัฒนาเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและฉับพลัน สถาบันสังคมต่างๆ จึงมุ่งปรับเปลี่ยนบทบาทบางประการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สถาบันศาสนาทั้งในส่วนที่เป็นวัดและพระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเช่นเดียวกัน นอกจากบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำทางสังคมแล้วยังต้องแสดงบทบาทผู้นำทางปัญญาอีกด้วย พัฒนาการของบทบาทพระสงฆ์นับจากอดีตจวบจนปัจจุบันล้วนสอดคล้องกับความเป็นผู้นำทางปัญญา ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่การแสวงหาความรู้ทั่ว ทั่วรอบ ทั่วเท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลก และทางธรรมและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างดี การมีความสามารถในการเข้าใจ แยกแยะเหตุแห่งความดี ความชั่ว ประโยชน์ โทษและจัดการปัญหาได้ดี การมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ รู้จักปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้ การมีความสามารถในการเจริญสติ พระสงฆ์จึงได้รับความคาดหวังเพิ่มขึ้นในบทบาทการชี้นำประชาชนให้หลุดพ้นจากความทุกข์และเอาตัวรอดอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างมีความสุขตามวิถีพุทธปฏิบัติ

พระสงฆ์ไทยจึงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมอยู่ 3 ประการ คือ 1) ผู้นำทางศาสนา 2) ผู้นำทางสังคม และ 3) ผู้นำทางปัญญา บทบาทเหล่านี้ปรับเปลี่ยนและเด่นชัดไปตามสถานการณ์และเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงสังคม ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในแต่ละช่วงเวลา แนวโน้มของการปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ย่อมเกิดขึ้นตามไปด้วย ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สำคัญและดูเหมือนว่าจะทำให้สังคมปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างอย่างมากเกิดขึ้นเมื่อมีการปฏิวัติดิจิทัล (Digital revolution) ผ่านกลไกของเทคโนโลยีการสื่อสารและข่าวสารข้อมูลซึ่งมีผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงฐานคิดของบุคคล การประพัตติ การติดต่อสื่อสาร และการทำงาน เทคโนโลยีสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้คือ “อินเทอร์เน็ต”

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเริ่มต้นขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาภายใต้โครงการวิจัยทางการทหารของกระทรวงกลาโหมช่วงต้นคริสต์ทศวรรษที่ 1960 มีส่วนช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างศูนย์บัญชาการกลางกับหน่วยย่อยอื่นๆ เป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว ปี ค.ศ. 1987 อินเทอร์เน็ตได้เข้าสู่วงการธุรกิจและการพาณิชย์จนเป็นที่นิยมอย่างมากเนื่องด้วยประสิทธิภาพทางการสื่อสาร กระทั่งปัจจุบันได้มีการพัฒนาและแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้

กลายเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการติดต่อสื่อสารในสังคมและระหว่างสังคมทั่วโลก (วิศรุต ตันติพงษ์อนันต์, 2548: 15 - 18)

สังคมไทยพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัล เครือข่ายสื่อสารคอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์ที่เชื่อมโยงการใช้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ มากขึ้น และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยก้าวเข้าสู่ “สังคมอินเทอร์เน็ต” (Internet society) หรือ “สังคมเว็บ” (Web society) การเข้าสู่สังคมอินเทอร์เน็ตหรือสังคมเว็บของสังคมไทยเป็นผลจากการพัฒนาระบบการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer – mediated communication: CMC) ระหว่างคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่งไปสู่คอมพิวเตอร์อีกเครื่องหนึ่งหรือหลายๆ เครื่อง โดยใช้สื่อกลางคือระบบโทรคมนาคม (Telecommunication system) เช่น โทรศัพท์ โทรสาร เคเบิลใยแก้วหรือดาวเทียม เป็นต้น (พุฒิรัตน์ กมลชัยสกุล, 2550: 12) อินเทอร์เน็ตจึงมีความสำคัญในสังคมปัจจุบันอย่างมาก เนื่องจากเป็นช่องทางสื่อสารหนึ่งที่รวดเร็วและสะดวก ทั้งยังช่วยให้เข้าใช้บริการด้วยลักษณะเด่นคือความเป็นสื่อผสม (Multimedia) ที่มีทั้งตัวอักษร (Text) ภาพนิ่ง (Still image) ภาพเคลื่อนไหว (Animation) เสียง (Sound) และวีดีโอ (Video) ทั้งนี้พัฒนาการของระบบอินเทอร์เน็ตปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย หน้าที่และประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตจึงได้ปรับเปลี่ยนไปตามแต่ละช่วงเวลาด้วย กล่าวคือมีหน้าที่ที่หลากหลายขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับพัฒนาการของเทคโนโลยี เช่น จุดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Email) โปรแกรมสนทนา (Chat) ฯลฯ กลายเป็นเครื่องมือสื่อสารสนับสนุนให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตบรรลุบทบาทของตนในแต่ละด้าน ในปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยมีอัตราการเติบโตของประชากรอินเทอร์เน็ตเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 26.77 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2553 และมีประชากรอินเทอร์เน็ตมากกว่า 25 ล้านคน ซึ่งส่งผลโดยตรงให้การกระจายข่าวสารแพร่ไปได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง นอกจากนี้ จากการสำรวจผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตจำนวน 87,920 คน พบว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมากที่สุดด้วยอัตราร้อยละ 31 รองลงมาคือ ภาคกลางในอัตราร้อยละ 20 (ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ต, 2555: ออนไลน์)

ปัจจุบันวงการพระพุทธศาสนาได้พยายามใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมะหรือผลักดันให้ศาสนาง่ายต่อการเข้าสู่วิถีชีวิตคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น เพราะอินเทอร์เน็ตจะเข้าถึงกลุ่มคนได้เป็นจำนวนมากและกว้างขวาง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2552: ออนไลน์) จากการจัดอันดับเว็บไซต์ยอดนิยมประจำปี พ.ศ. 2554 ในหมวดศิลปวัฒนธรรม โดยบริษัท ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ต จำกัด ซึ่งเป็นผู้จัดทำเว็บไซต์ truehits.net พบว่า เว็บไซต์ยอดนิยมสามอันดับแรกคือ 1) www.palungjit.com

2) www.uamulet.com และ 3) www.baanmaha.com ล้วนปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนาและธรรมะทั้งสิ้น จึงเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่าอินเทอร์เน็ตสำคัญต่อกิจการพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งยวด (ศุภชัยวิชัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ต, 2555: ออนไลน์)

ขณะเดียวกัน อินเทอร์เน็ตก็เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสารทางลบของพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งล้วนเป็นการสะท้อนภาพของความไม่สำรวมกาย วาจา และใจของพระสงฆ์บางรูป จนกลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่สังคมสงฆ์กำลังประสบ และทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์โดยรวมถูกมองด้วยอคติมากขึ้นเรื่อยๆ ผลจากการสำรวจเรื่อง “การรับทราบข่าวและการพบเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์และสามเณร” พบว่า ประชาชนเคยพบเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์และสามเณร โดยเฉพาะความไม่สำรวมกาย วาจา และใจมากที่สุด ในอัตราร้อยละ 28.71 (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: ออนไลน์) เมื่อพิจารณาในแง่ปัจเจกบุคคล ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต สังคมรับรู้ภาพพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสมมากขึ้นเช่นกัน ดังกรณีการนำเสนอบทสนทนาออนไลน์ระหว่างพระสงฆ์กับสีกาเชิงชู้สาว วิดีโอพระสงฆ์กำลังร้องเพลงในยูทูป (YouTube) เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ไม่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทที่ดีอีกด้วย ทั้งนี้พบข้อมูลอีกว่า ประชาชนบางส่วนมองภาพพระสงฆ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่น่าสงสัยว่าอาจไม่ใช้ในการจัดทำเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาอย่างเดียว ดังนั้นหากไม่มีขอบเขตหรือกฎระเบียบในการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับพระสงฆ์ อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อภาพลักษณ์และกิจการพระพุทธศาสนาได้ง่าย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552: ออนไลน์)

อย่างไรก็ตาม การประพฤติปฏิบัติที่ไม่ตรงตามบรรทัดฐานสังคมกลับไม่ได้เป็นปัจจัยสาเหตุเดียวของอคติหรือทัศนคติของสังคมที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในแง่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประเพณียังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากมโนทัศน์ระหว่าง “วัฒนธรรม” กับ “เทคโนโลยี” ที่ไม่อาจผสมกลมกลืนกันได้อย่างลงตัว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกันอยู่ และยากต่อการทำความเข้าใจเมื่อทั้ง 2 มโนทัศน์ต้องมาสัมพันธ์กัน ประเด็นดังกล่าวสะท้อนภาพให้เห็นว่าสังคมไทยอยากเห็นพระสงฆ์แสดงบทบาทผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางสังคมและผู้นำทางปัญญาที่สนองต่อบทบาททางวัฒนธรรมประเพณี และการแสดงบทบาทที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมไทย ลักษณะดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นอีกว่าสังคมไทยมองสถานภาพและบทบาทของพระสงฆ์อย่างค่อนข้างยึดติดกับกรอบวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งปรับเปลี่ยนได้ยาก จึงเป็นที่มาของความไม่เข้าใจต่อการใช้

อินเทอร์เน็ตในหมู่พระสงฆ์ แม้ว่าพฤติกรรมการใช้นั้นอาจจะสอดคล้องและสนับสนุนสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของพุทธสาวกครบถ้วนแล้วก็ตาม

ด้วยปัญหาดังกล่าว การวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นถึง

1) พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็น การช่วยชี้ทิศทางให้แก่สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปกำหนดกรอบหรือขอบเขตการใช้ อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับสมณเพศได้ และ 2) รูปแบบการใช้ประโยชน์จาก อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่สนองตอบบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่คน ในสังคมปัจจุบันคาดหวัง ซึ่งจะทำให้อินเทอร์เน็ตเกิดคุณูปการสูงสุดสำหรับสถาบัน พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้สังคมได้เข้าใจบทบาทหน้าที่พระสงฆ์ในยุค โลกาภิวัตน์ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เหนือสิ่งอื่นใด การวิจัยนี้ยัง สามารถกระตุ้นให้สังคมค้นหาปัจจัยทางสังคมอันหลากหลายที่อาจส่งผลต่อการแสดงบทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์ และลดทอนความคิดเชิงอคติว่า พระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของวัฒนธรรม ประเพณีไม่สามารถเข้ากันได้กับอินเทอร์เน็ต ซึ่งอยู่ในฐานะตัวแทนของเทคโนโลยี และยังซ้ำเติม มโนทัศน์บทบาทหน้าที่เชิงวัฒนธรรมประเพณีที่ฝังแน่นกับภาพบทบาทหน้าที่เดิมของพระสงฆ์โดย ไม่ให้ความสำคัญกับกลไกและกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมสมัยใหม่

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตต่อกรอบ พระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศ

1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของพุทธสาวก และบทบาทหน้าที่ตามที่ สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง

1.3 ขอบเขตการวิจัย

● เชิงเนื้อหา

1.3.1 พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นข้อเท็จจริง และสร้างตัวชี้วัดทั้งจากพระวินัยที่ เกี่ยวข้อง พิจารณาแนวโน้มการใช้งานที่อาจนำไปสู่การอาบัติ และตัวชี้วัดจากปัจจัยสังคมอื่นๆ ได้แก่ ช่วงเวลาและความถี่ในการใช้งาน เจตนา รูปแบบในการใช้ประโยชน์ สถานภาพและบทบาท

ในประเด็นรูปแบบในการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ต ศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นหน้าที่ของอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมกับสมณเพศ

1.3.2 การศึกษาวิจัยประเด็นพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาใช้เทคนิควิธีการศึกษาวิจัยทางมานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยโดยเฉพาะในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้นจึงให้น้ำหนักความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลบนระบบอินเทอร์เน็ตหรือสังคมออนไลน์มากกว่าสนามวิจัยสังคมออฟไลน์ เนื้อหาที่ปรากฏส่วนใหญ่จึงได้จากสังคมออนไลน์

1.3.3 การศึกษาวิจัยนี้ไม่ได้คำนึงถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน (Smart phone) ซึ่งทำให้ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องอยู่หน้าคอมพิวเตอร์ตลอดเวลา สามารถตรวจสอบข้อความเข้าใหม่หรือความเคลื่อนไหวบนระบบได้อย่างต่อเนื่อง โทรศัพท์ลักษณะดังกล่าวมีผลต่อการปรากฏตัวของระบบและลักษณะภาษาเฉพาะที่ถูกตัดให้สั้นลงเพื่อให้ง่ายต่อการพิมพ์

● เชิงประชากรและพื้นที่

1.3.4 ประชากร กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาวิจัยประเด็นนี้คือพระสงฆ์ที่ใช้งานอินเทอร์เน็ต หลังจากการศึกษาข้อมูลการใช้งานอินเทอร์เน็ตเบื้องต้นพบว่าการใช้งานเฟสบุ๊กมีแนวโน้มแพร่หลายและนิยมสูง อีกทั้งยังเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ทิ้งร่องรอยการใช้งานอย่างมาก จึงเป็นสาเหตุให้การศึกษาวิจัยประเด็นนี้มีประชากรเป้าหมายเป็นผู้ใช้งานเฟสบุ๊กเป็นหลัก โดยแยกคุณสมบัติออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) มีความรู้ด้านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ ระบบสารสนเทศและการสื่อสาร 2) มีความรู้ทางธรรม สามารถแนะนำแหล่งสืบค้นเกี่ยวกับหลักธรรมต่อได้ สามารถเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คได้ 3) มีความรู้เชิงวิชาการ โดยวัดจากความรู้ทางโลก สามารถแนะนำแหล่งสืบค้นประเด็นวิชาการต่างๆ ต่อได้ สามารถเผยแพร่ข้อมูลเชิงวิชาการผ่านสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คได้ และ 4) เป็นพระสงฆ์ที่ใช้เฟสบุ๊ก (หรือโซเชียลเน็ตเวิร์คอื่นๆ) เพื่อความบันเทิงหรือวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่นอกเหนือออกไป เช่น เล่นเกม เล่นแอปพลิเคชันยอดนิยม เป็นต้น

1.3.5 เชิงพื้นที่ เฟสบุ๊กของพระสงฆ์และเว็บไซต์วัดเป็นสนามวิจัยออนไลน์ 2 ประเภทที่ถูกเลือกมาเป็นพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตามทั้งเฟสบุ๊กและเว็บไซต์นั้นถูกกำหนดให้อยู่ภายในเขต 2 จังหวัดคือ จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการเนื่องจากทั้ง 2 จังหวัดมีการแพร่กระจายของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระดับสูงเช่นเดียวกับกรุงเทพมหานคร แต่แตกต่างกับกรุงเทพมหานครตรงที่ทั้ง 2 จังหวัดนั้นสามารถสะท้อนภาพความ

หลากหลายเชิงกายภาพได้ดีกว่า เช่น ความเป็นเมืองแบบเมืองมหานคร เมืองนคร เมืองหรือเมืองระดับตำบล ตลอดจนความเป็นเขตเมืองอุตสาหกรรมหรือเมืองเกษตรกรรม เป็นต้น

- **เชิงระยะเวลา**

1.3.6 การศึกษาวิจัยนี้จะใช้เวลาศึกษาทั้งสิ้น 11 เดือน เริ่มต้นจากเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 ไปจนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2556

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.4.1 ข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ จะช่วยชี้ทิศทางให้แก่สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้สามารถนำไปกำหนดกรอบหรือขอบเขตการใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับสมณเพศได้ การใช้งานที่เหมาะสมควรได้รับการสนับสนุนเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และทันต่อสถานการณ์ แต่สำหรับการใช้งานที่ไม่เหมาะสมนั้น ตัวชี้วัดที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะสามารถช่วยกำหนดกรอบหรือขอบเขตการใช้งานต่อไป

1.4.2 ข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้จ่ายประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักว่าควรสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพได้จากรูปแบบการใช้จ่ายชนิด นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการช่วยเฝ้าระวังเพื่อยับยั้งรูปแบบการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมด้วยการสอดส่องดูแลเป็นพิเศษ

1.4.3 เปิดพื้นที่ให้สังคมได้เข้าใจบทบาทหน้าที่พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ทั้งยังสามารถกระตุ้นให้สังคมไทยค้นหาปัจจัยทางสังคมอันหลากหลายที่อาจส่งผลต่อการแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ เพื่อลดทอนความคิดเชิงอคติเกี่ยวกับการใช้จ่ายจากอินเทอร์เน็ต

1.4.4 การนำเทคนิควิธีการศึกษาวิจัยมานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตมาใช้ มีส่วนช่วยยืนยันให้เห็นถึงประโยชน์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตว่าสามารถกระทำได้ โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่มีสถานภาพและบทบาทเชิงอุดมคติ ซึ่งไม่อาจให้คำตอบตามจริงได้ในบางประเด็นคำถามที่ละเอียดอ่อน เนื่องจากกังวลถึงความคาดหวังจากสังคม ธรรมเนียมปฏิบัติและประเพณีนิยม

1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ (Operational definition)

1.5.1 อินเทอร์เน็ต หมายถึง เครือข่ายขนาดใหญ่ของคอมพิวเตอร์ที่โยงใยระหว่างกันเพื่อรับส่งข้อมูลทั้งที่เป็นอักษร ภาพ เสียงหรือสัญลักษณ์ต่างๆ โดยมี “เกตเวย์” หรือ “โปรโตคอล” เป็นตัวช่วยให้คอมพิวเตอร์แต่ละตัวเข้าใจข้อมูลเหล่านั้นตรงกัน สำหรับงานวิจัยนี้

เฟสบุ๊กและเว็บไซต์ถูกเลือกมาใช้เป็นตัวแทนของอินเทอร์เน็ตในฐานะรูปแบบย่อยที่สามารถสะท้อนภาพอินเทอร์เน็ตในระดับกว้างได้

1.5.2 พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต หมายถึง พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ที่เมื่อนำตัวชี้วัดทั้งที่ได้จากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมต่างๆ มาวัดแล้วอยู่ในจุดที่ยอมรับได้ กล่าวคืออยู่ในขอบเขตตัวชี้วัดทั้งหมด ซึ่งตัวชี้วัดและวิธีการสร้างตัวชี้วัดจะถูกกล่าวถึงภายในบทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย หัวข้อ 3.6 การสร้างตัวชี้วัดพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต

1.5.3 รูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา หมายถึง ประโยชน์ที่ได้จากหน้าที่ของอินเทอร์เน็ต 4 ลักษณะคือ 1) หน้าที่ด้านการสื่อสาร 2) หน้าที่ด้านการศึกษา 3) หน้าที่ด้านการพาณิชย์ และ 4) หน้าที่ด้านการบันเทิง ซึ่งได้จากการศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ที่ปรากฏผ่านบริการต่างๆ บนระบบ

1.5.4 ตัวชี้วัด หมายถึง สิ่งที่น่ามาเป็นตัวเปรียบเทียบเพื่อประเมินลักษณะหรือสภาพที่กำลังให้ความสนใจ หากลักษณะหรือสภาพนั้นสอดคล้องหรือถูกตัวชี้วัดครอบคลุมไว้ได้ทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าได้ผลการประเมินที่น่าพอใจ ในงานศึกษานี้ ตัวชี้วัดได้มาจาก 2 แหล่งคือ 1) พระวินัย และ 2) ความคาดหวังทางสังคม รวมทั้งสิ้น 11 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดที่ได้นี้จะถูกนำไปใช้เป็นตัวเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของพระสงฆ์ในการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อประเมินความเหมาะสม อีกนัยยะหนึ่ง ตัวชี้วัดในงานศึกษานี้ถือเป็นแนวทางการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมของพระสงฆ์ด้วย

1.5.5 บทบาทพระสงฆ์ที่คาดหวัง หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมชุดหนึ่งที่แนบติดมากับสถานภาพพระสงฆ์ซึ่งแบ่งออกได้คือ 1) บทบาทผู้นำทางศาสนา - การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา การทำงานพระสังฆาธิการ 2) บทบาทผู้นำทางปัญญา - การจัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา การแสวงหาความรู้ทั่ว ฐูชอบ ฐูเท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม และถ่ายทอดได้ 3) บทบาทผู้นำทางสังคม - ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาชุมชน

1.5.6 ปัจจัยทางสังคม หมายถึง องค์ประกอบของตัวชี้วัดที่ได้จากความคาดหวังทางสังคมซึ่งนำมาประเมินพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต ปัจจัยทางสังคมในงานศึกษานี้ประกอบด้วย 1) ช่วงเวลา 2) เจตนา 3) รูปแบบการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต และ 4) สถานภาพและบทบาทหน้าที่

1.5.7 กิจกรรมพระพุทธรูป หมายถึง งานหรือกิจกรรมที่ทำให้พระพุทธรูปในสังคมไทยขับเคลื่อนไปได้ซึ่งประกอบด้วย 1) การปกครองคณะสงฆ์ 2) การเผยแพร่พระพุทธรูป 3) การศาสนศึกษา 4) การศึกษาสงเคราะห์ 5) สาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์

1.5.8 การศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตหรือ Netnography หมายถึง การวิจัยด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผ่านสนทนาวิจัยอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นสาธารณะ และถือว่าเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่มีกระบวนการและขั้นตอนอย่างชัดเจนในการศึกษาปรากฏการณ์สังคมวัฒนธรรมยุคโลกาภิวัตน์ในงานศึกษาวิจัยนี้เฟสบุ๊กและเว็บไซต์ถูกเลือกมาเป็นสนทนาวิจัยออนไลน์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจกรรมพระพุทธรูป

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption)

การวิจัยนี้ถือเป็นการศึกษานำร่อง (Pilot study) การนำระเบียบวิธีวิจัยการศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ต (Netnography) ของ Kozinets มาประยุกต์ใช้ ผู้วิจัยมีฐานคิดว่าการศึกษาพฤติกรรมที่เหมาะสมและรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์จำเป็นต้องใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพราะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือซึ่งใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งยังเป็นช่องทางที่กลุ่มเป้าหมายมีอิสระในการให้ข้อมูลสำคัญเพราะไม่จำเป็นต้องกังวลถึงความคาดหวังทางสังคมมากนักเมื่อต้องให้ข้อมูลหรือคำตอบที่ไม่ตรงตามธรรมเนียมปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการเก็บรวบรวมข้อมูลบนสนทนาวิจัยออนไลน์ครั้งนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตต่องานวิจัยเชิงคุณภาพและแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ออนไลน์สามารถให้ข้อเท็จจริงที่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

- 2.1 ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม (Functionalism)
- 2.2 ทฤษฎีบทบาท (Role theory)
- 2.3 บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในสังคมไทย
- 2.4 การใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์กับมุมมองพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม
- 2.5 การศึกษามานุษยบนอินเทอร์เน็ต (Netnography)
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม (Functionalism)

ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยมให้ความสำคัญกับสังคมในฐานะที่เป็นระบบๆ หนึ่งซึ่งมีส่วนต่างๆ สัมพันธ์กันภายใน แต่ละส่วนหรือองค์ประกอบของสังคมมีความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ที่มีต่อระบบใหญ่ของสังคม ตัวอย่างเช่นการวิเคราะห์ครอบครัวในฐานะสถาบันสังคมหนึ่ง ซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ต่อกัน พ่อและแม่มีหน้าที่ผลิตและอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของครอบครัวไปพร้อมๆ กับการสร้างสมาชิกใหม่ให้กับสังคมโดยรวมผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้สมาชิกเหล่านั้นเรียนรู้การแสดงบทบาทหน้าที่ในสังคมด้วย เป็นต้น (Turner, 2006: 19 - 29) เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับหน้าที่และความเป็นระบบ ดังนั้นความเป็นระบบจึงเป็นมากกว่าเพียงแค่การรวมกันของแต่ละส่วน แต่ต้องมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย องค์ประกอบของระบบจะสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ หมายความว่า 1) การทำงานโดยปกติขององค์ประกอบหนึ่งย่อมอาศัยการทำงานที่ปกติขององค์ประกอบอื่นๆ และ 2) องค์ประกอบของระบบหนึ่งๆ จะส่งผลถึงความต่อเนื่องของการทำงานของระบบนั้นๆ อย่างไรก็ตาม ส่วนที่ไม่สนับสนุนการทำงานของระบบจะถือว่าเป็นส่วนที่สูญเสียหน้าที่ (Dysfunction) กรณีนี้มักเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงช่วงเปลี่ยนผ่านทั้งจากปัจจัยทางสังคมหรือธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจทำให้ส่วนประกอบบางส่วนในโครงสร้างสังคมไม่ทำหน้าที่

ดั้งเดิม สังคมไม่ตอบสนองความต้องการของสมาชิก (Abrahamson, 1978: 5 - 7) การศึกษา ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยมทำให้มองเห็นองค์ประกอบของโครงสร้างสังคมซึ่งหากแต่ละ องค์ประกอบนั้นอยู่ในจุดดุลยภาพ สังคมจะดำเนินไปได้โดยสงบ

โครงสร้างสังคมคือสิ่งที่กำหนดให้บุคคลกระทำกิจกรรมในสังคม ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกว่า ที่ไหนที่ควรอยู่ อะไรที่ควรทำ ปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ภายใต้โครงสร้างสังคม “สถานภาพ” และ “บทบาท” มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Turner, 2006: 88) โครงสร้างสังคมเป็น ผลผลิตจากการที่มนุษย์มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีแง่มุมที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) อิทธิพลของการ กำหนดกฎเกณฑ์ของปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล 2) การพรรณนาความคาดหวังอย่างเป็น รูปแบบระหว่างกลุ่ม และ 3) การกระจายบุคคลไปยังตำแหน่งทางสังคมรวมทั้งการกระจายรางวัล ซึ่งได้แก่ความมั่งคั่ง ความมีเกียรติและอำนาจ องค์ประกอบ 3 ประการของโครงสร้างสังคมคือ สถานภาพ บทบาท และสถาบันสังคม (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ, 2538: 1 - 4)

สถานภาพหรือตำแหน่ง (Status) ในวิชาสังคมวิทยามีความหมาย 2 อย่าง คือ 1) ตำแหน่งของบุคคลในระบบสังคม เช่น ความเป็นลูก พ่อ แม่ ครู พระ ฯลฯ ความหมายนี้แสดง ว่าบุคคลนั้นเป็นใคร ซึ่งจะเชื่อมโยงกับคำว่า “บทบาท” ที่หมายถึงว่าบุคคลนั้นควรทำอะไรเมื่ออยู่ใน ตำแหน่งหรือสถานภาพนั้น และ 2) ตำแหน่งของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลำดับชั้นทางสังคม ความหมายนี้แสดงถึงเกียรติและศักดิ์ศรี การที่บุคคลหรือกลุ่มจะถูกกำหนดให้อยู่ในลำดับชั้นใด เป็นไปตามเกณฑ์ทางกฎหมาย การเมือง หรือวัฒนธรรม (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ภาษาอังกฤษ - ไทย, 2549: 239) สถานภาพหรือตำแหน่งอาจหมายถึงที่ๆ บุคคลจะดำรงอยู่ใน ระบบของความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งต่างๆ การที่บุคคลทราบตำแหน่งแห่งที่ของตนนั้น ทำให้รู้ ว่าถูกคาดหวังอะไร สถานภาพนั้นมีวัฒนธรรมกำกับมาด้วย แต่ละสถานภาพมีความคาดหวังหรือ บรรทัดฐานในตัวเอง ความคาดหวังเชิงบรรทัดฐานมาจากค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภาษา และเทคโนโลยี บุคคลหนึ่งๆ มีหลากหลายสถานภาพและอยู่ในโครงสร้างที่ต่างกัน เช่น ในครอบครัวเป็นลูก พ่อหรือแม่ ในโบสถ์หรือวัดถือเป็นศาสนิก ในองค์กรเป็นนักเรียน พนักงาน พี่ น้องหรือสมาชิกชุมนุม ฯลฯ ตำแหน่งที่ซับซ้อนซึ่งแต่ละคนดำรงอยู่เรียกว่า Status - sets (Turner, 2006: 89) นอกจากนี้ ตำแหน่งในโครงสร้างสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างซึ่งทำให้แต่ละบุคคลไปด้วยกันได้และกำหนดว่าเราอยู่ที่ไหนดีในการดำเนินชีวิตประจำวัน เราพยายามคิดหรือวาดภาพว่า จะให้บุคคลอื่นเขาอยู่ที่ไหนดี โดยพิจารณาในแง่สถานภาพของบุคคลเหล่านั้น (พิชิต พิทักษ์เทพ สมบัติ และธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ, 2538: 7 - 10) โดยปกติคนเราจะได้ “ตำแหน่ง” ก็เมื่อมี

กิจกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นให้ทำ และลักษณะของตำแหน่งนั้นก็ย่อมสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมที่ทำ ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะเป็นการทำงาน หรือการเล่น ประเภทสถานภาพนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) สถานภาพที่ถูกกำหนดไว้ให้แล้ว และ 2) สถานภาพที่ได้ด้วยผลสัมฤทธิ์ (พัทยา สายหู, 2544: 50 - 58)

ดังนั้นสถานภาพคือ ตำแหน่งทางสังคมในโครงสร้างสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลหนึ่งอยู่ตรงไหนของสังคม มี 2 ลักษณะ คือ 1) สถานภาพที่ได้มาตั้งแต่กำเนิด เช่น ความเป็นลูก เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นต้น และ 2) สถานภาพที่ได้มาภายหลัง เช่น ความเป็นครู เป็นพระ เป็นต้น ตำแหน่งนี้จะถูกกำหนดด้วยบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคม สถานภาพจะมีบทบาทควบคู่ตามมา

บทบาทหรือหน้าที่ (Role) คือ พฤติกรรมที่ถูกสังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามสถานภาพของบุคคลนั้น (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาภาษาอังกฤษ – ไทย, 2549: 208) เมื่อบุคคลมีสถานภาพ ต้องพิจารณาถึงบรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่างๆ ด้วย จากนั้นจึงสร้างรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการและบุคลิกภาพในแต่ละสถานการณ์ กิจกรรมเหล่านี้คือบทบาท ซึ่งถือเป็นภาวะของแต่ละสถานภาพ ตัวอย่างเช่น การอยู่ในสถานภาพนักเรียนต้องคำนึงถึงบทบาทโดยวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็ต้องผสมผสานกับ 1) ความต้องการโดยพื้นฐานส่วนตัว และ 2) ความคาดหวังของผู้มีสถานภาพเดียวกันและต่างสถานภาพในสถานการณ์นั้น ๆ ดังนั้น บทบาทคือกิจกรรมที่ซับซ้อนเพราะกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับแสดงออกระหว่างกันท่ามกลางสิ่งบังคับต่างๆ ไม่ว่าจะวัฒนธรรม บุคลิกภาพ คนอื่นหรือสถานภาพอื่นๆ ในแต่ละสถานภาพมีกลุ่มของพฤติกรรมอยู่ซึ่งผลรวมของพฤติกรรมเหล่านี้คือบทบาท บางสถานภาพนั้นมีกิจกรรมที่หลากหลายเพราะมีความซับซ้อน ซึ่งเรียกว่า role - sets เช่น ความเป็น “นักเรียน” ที่ถูกคาดหวังให้นั่งเรียนหนังสืออย่างตั้งใจ ทบทวนตำราอย่างสม่ำเสมอร่วมกิจกรรมในโรงเรียน เป็นต้น (Turner, 2006: 90) บทบาทอาจถือว่าเป็นพลวัตของสถานภาพ สถานภาพเป็นตำแหน่งที่บุคคลได้มาไม่ว่าจะโดยชาติกำเนิดหรือโดยความสามารถก็ตาม ทุกตำแหน่งจะมีสิทธิ หน้าที่ อำนาจความรับผิดชอบตามมากับตำแหน่งเสมอ การแสดงสิทธิ หน้าที่ อำนาจ ความรับผิดชอบให้ปรากฏ หรือให้บังเกิดผลใดๆ ขึ้นมานั้นคือการมีหรือแสดงบทบาทนั่นเอง (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ, 2538: 11 - 21) บทบาทจึงมักผูกติดกับความคาดหวังจากสังคม เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือลงมือปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพและตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น (สุภา อุทโท, 2541: 9)

ดังนั้นบทบาทหรือหน้าที่คือ ชุดของพฤติกรรมของสถานภาพหนึ่งๆ อันเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสถานภาพต่างๆ ในโครงสร้างสังคม แต่ละสถานภาพย่อมมีชุดของพฤติกรรมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคม

สถาบันสังคม (Social Institution) สถาบันสังคมเป็นผลสืบเนื่องมาจากความต้องการหาแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายของสังคม ซึ่งแนวทางปฏิบัติที่มนุษย์ได้พยายามรวบรวมจากประสบการณ์บ้าง จากการคาดหวังล่วงหน้าบ้าง จากวัฒนธรรมบ้าง จนประมวลได้เป็นกลุ่มบรรทัดฐานที่พึงพอใจ ยังผลให้เกิดความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมโดยการมีค่านิยมร่วมกัน มีรูปแบบของพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และมีกิจกรรมที่สนองความต้องการพื้นฐานของสังคม ในบริบทสังคมไทย สถาบันสังคมไทยก็คือ กลุ่มของบรรทัดฐานทางสังคมไทยที่จัดไว้อย่างมีระบบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมตามค่านิยมและตามความจำเป็นหรือความต้องการด้านต่างๆ ของผู้คนในสังคมไทย โดยทั่วไปสังคมต่างๆ จะมีสถาบันพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 5 สถาบัน สังคมไทยก็เช่นกัน มีสถาบันพื้นฐานที่สำคัญ 5 สถาบัน คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมืองการปกครอง และสถาบันศาสนา (คุณ โทษณ์, 2545: 52) ในอีกแง่หนึ่ง เมื่อเอ่ยถึงสถาบันสังคมก็มักนึกถึงทั้งคนและการกระทำทางสังคมร่วมกันเพราะคนรวมเป็นกลุ่มทางสังคมได้ก็ด้วยการกระทำทางสังคมต่อกันตามแบบอย่างบรรทัดฐานที่กำหนดไว้รู้ได้แน่นอน จะมีคนแต่ไม่มีการกระทำย่อมไม่ได้ หรือจะมีแต่การกระทำโดยไม่มีคนก็ย่อมไม่ได้เช่นกัน แต่ทั้งคนและการกระทำนั้นก็ต้องจำกัดความหมายเป็นทางสังคมเท่านั้นคือ ต้องเป็นบุคคลตามบทบาทหน้าที่ กระทำการตามแบบอย่างบรรทัดฐานกฎเกณฑ์อันเป็นระเบียบควบคุมอยู่ ไม่ใช่เป็นคนๆ หรือการกระทำเป็นครั้งๆ ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าแบบอย่างที่เป็นบรรทัดฐานการกระทำของบุคคลในกลุ่มคือสถาบันมากกว่าตัวคนที่เป็นกลุ่ม (พิทยา สายหู, 2544: 145 - 146) อย่างไรก็ตาม นักสังคมวิทยาใช้คำว่า “สถาบันสังคม” ในการพรรณนาถึงกลุ่มของสถานภาพและบทบาทซึ่งพัฒนามาจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สถาบันสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) ชุดของบรรทัดฐาน และ 2) ระบบความสัมพันธ์ สถาบันสังคมมีส่วนช่วยให้สังคมสามารถตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของทั้งบุคคลและวิถีในการดำรงชีวิต ดังนี้ 1) มีส่วนช่วยให้เกิดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้แต่ละคนได้รับบริการและสินค้าที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ในขณะเดียวกันก็สร้างความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม นักสังคมวิทยาเรียกว่า สถาบันเศรษฐกิจ 2) มีส่วนช่วยปกป้องสมาชิกจากการคุกคามภายนอก เช่น การรุกรานทางทหารจากภายนอก การคุกคามจากภายใน หรืออาชญากรรม นักสังคมวิทยาให้ชื่อว่า สถาบันทางความมั่นคง เช่น สถาบันทหาร สถาบันตำรวจ สถาบันยุติธรรม

เป็นต้น 3) มีส่วนช่วยหาคนมาทดแทนสมาชิกที่หายไปเพราะตาย ย้ายถิ่น เรียกว่า สถาบันครอบครัว 4) มีส่วนช่วยถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญของสถานภาพและบทบาทต่างๆ ที่จำเป็นให้แก่สมาชิกใหม่ เรียกว่าสถาบันทางการศึกษา สถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนา และ 5) มีส่วนช่วยสร้างแรงจูงใจให้แต่ละคนทำตามบทบาทและหน้าที่โดยการให้ความหมายและวัตถุประสงค์กิจกรรมทางสังคม เรียกว่า สถาบันทางการเมือง การปกครอง สถาบันทางศาสนา (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวลรัฐการ, 2538: 11 - 21)

ดังนั้นสถาบันทางสังคมคือ การรวมกลุ่มของบุคคลโดยมีการกระทำทางสังคมต่อกัน ในรูปของสถานภาพและบทบาทเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในสังคมโดยรวม ทั้งนี้สถาบันสังคมหนึ่งๆ จะมีบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคมเป็นตัวควบคุมการกระทำระหว่างกัน

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของโครงสร้างสังคมทั้ง 3 ได้แก่ สถานภาพ บทบาทและสถาบันสังคม ต่างมีความคาดหวังและบรรทัดฐานทางสังคมเป็นตัวควบคุม ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไปตามบริบทแวดล้อม ดังนั้น การศึกษาความคาดหวังและบรรทัดฐานทางสังคมของแต่ละสถานภาพ บทบาทและสถาบันสังคมจะทำให้มองเห็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สังคมจะยอมรับการกระทำระหว่างกัน และสามารถรวบรวมลักษณะของความคาดหวังและบรรทัดฐานทางสังคมได้ดังต่อไปนี้

ความคาดหวังเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดบทบาทในอุดมคติ (Ideal role) ขึ้น ซึ่งเกิดได้ทั้งความคาดหวังต่อตำแหน่งหนึ่งๆ และต่อบุคคลอื่น บริบทแวดล้อมเป็นข้อจำกัดสำคัญของความคาดหวังที่มีต่อตำแหน่งหรือบทบาทนั้นๆ นอกจากนี้ เมื่อมีบทบาทในอุดมคติกลุ่มพฤติกรรมที่แนบติดมาด้วยซึ่งเราเรียกว่าหน้าที่ที่ยอมรับความคาดหวังด้วยเช่นเดียวกัน (Biddle, 1979: 209 - 212) ความคาดหวังจึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการแสดงพฤติกรรมชุดหนึ่งในขณะดำรงอยู่ในสถานภาพหนึ่ง นอกเหนือจากความคาดหวังโดยสังคมที่มีต่อบทบาทหนึ่งๆ แล้ว บรรทัดฐานยังมีส่วนสำคัญในการพิจารณาหรือตัดสินพฤติกรรมชุดหนึ่งๆ ที่แนบติดมากับบทบาทด้วย

สำหรับคำว่า “บรรทัดฐาน” (Norm) นั้น หมายถึงมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือแบบแผนพฤติกรรมปกติวิสัยที่กลุ่มคาดหวังให้สมาชิกในกลุ่มอนุโลมตาม ส่วนคำว่า “บรรทัดฐานทางสังคม” (Social norm) จะหมายถึงแนวทางหรือวิถีทางของการกระทำหรือความประพฤติเฉพาะอย่าง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทางสังคมตามความคาดหมายของกลุ่ม หรือตามค่านิยมของสังคมนั้นๆ (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาภาษาอังกฤษ – ไทย, 2549: 176) บรรทัดฐานจึงเป็น

มาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีในการกระทำต่างๆ ของชีวิต บรรทัดฐานสำหรับบทบาทหนึ่งๆ นั้นอยู่คงที่ ใครก็ตามที่เข้ามาสวมบทบาทนั้น สังคมจะคาดหวังให้ประพฤติตนตามบรรทัดฐานที่มีอยู่แล้ว และคนอื่นๆ จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นตามความคาดหวังในแนวบรรทัดของบทบาทนั้น ด้วยเหตุนี้คนจึงมีการกระทำทางสังคมต่อกันได้เพราะสามารถคาดหวังลักษณะการกระทำของกันและกันได้ บรรทัดฐานจึงเป็นเสมือนตัวชี้วัดว่าผู้มีสถานภาพและสวมบทบาทควรทำอะไร อย่างไร อย่างไรก็ตามมีความตึงหรือหย่อนต่างกันไปแล้วแต่ว่าสังคมถือเรื่องไหนสำคัญมากหรือน้อย ความสำคัญหรือไม่สำคัญขึ้นอยู่กับบทบาทและสถานภาพของบุคคลมากกว่าอย่างอื่น ระดับของบรรทัดฐานที่ตึงหย่อนยังขึ้นอยู่กับกาลเทศะด้วย แต่ที่สำคัญที่สุดคือตามบทบาทและสถานภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพราะการกระทำนั้นๆ เมื่อผู้มีสถานภาพและสวมใส่บทบาทหนึ่งๆ ตกบรรทัดฐานสังคมไป สังคมก็จะมีมาตรการหรือปฏิกิริยาต่อผู้นั้นตามระดับความสำคัญของเรื่องนั้น ๆ โดยมากแบ่งออกตามความรุนแรงอยู่ 3 ระดับคือ 1) ธรรมเนียมชาวบ้าน เป็นเพียงการกล่าวขวัญ หัวเราะ ล้อเรียน ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่แปลกแตกต่างไปจากชาวบ้านแต่ไม่ร้ายแรงถึงขั้นผิดประเพณีหรือกฎหมาย 2) จารีตประเพณี เป็นการติฉินนินทาในทางเสื่อมเสียทั้งตัวผู้กระทำ วงศ์ตระกูลและคนใกล้ชิด แต่ยังไม่ถึงขั้นที่ต้องได้รับโทษทางกฎหมาย 3) กฎหมาย เป็นการลงโทษตามตัวบทที่สมาชิกของสังคมร่วมกันบัญญัติ เพราะเห็นความสำคัญในเรื่องนั้นๆ เช่นเดียวกัน การลงโทษด้วยกฎหมายนั้นใช้กับผู้ตกบรรทัดฐานทางสังคมที่ธรรมเนียมชาวบ้านและจารีตประเพณีเกินจะจัดการ (พัทยา สายหู, 2544: 110) อย่างไรก็ตาม บทบาทของแต่ละคนจะมีผลกระทบต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์สุดเดียวกันโดยตรงซึ่งขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของสังคมที่จะกำหนดชุดของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชัดเจนประการใด ถ้าชุดของความสัมพันธ์มีความชัดเจน บุคคลในแต่ละสถานภาพก็สามารถคาดหวังความสัมพันธ์ระหว่างกันในการแสดงบทบาทชัดเจนอันจะทำให้ระบบความสัมพันธ์มีโครงสร้างที่กระชับอันหมายถึงสิทธิ หน้าที่ อำนาจ ความรับผิดชอบ มีการแสดงออกที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่จะมีความราบรื่น เกิดความก้าวหน้าในสังคมนั้นมากกว่าในสังคมที่บรรทัดฐานไม่มีความชัดเจน (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติและธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ, 2538: น. 11 - 12)

ดังนั้นความคาดหวังทางสังคมจึงเป็นเสมือนตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดแบบแผนพฤติกรรมหนึ่งๆ ขึ้น ความคาดหวังมักมาพร้อมกับบรรทัดฐานทางสังคมในการเป็นเครื่องมือตรวจสอบพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน บรรทัดฐานทางสังคมจึงเป็นมาตรฐานชุดหนึ่งที่รองรับการกระทำระหว่างกันว่าผู้ใดกระทำอะไร ต่อใคร อย่างไรได้

2.2 ทฤษฎีบทบาท (Role theory)

ทฤษฎีบทบาทเป็นมุมมองหนึ่งทางสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมซึ่งพิจารณาถึงกิจกรรมประจำวันของบุคคลที่แสดงออกมาด้วยเงื่อนไขทางสังคม เช่น ความเป็นแม่ ผู้จัดการ ครู อาจารย์ เป็นต้น บทบาททางสังคมหนึ่งๆ จะเป็นชุดของสิทธิ หน้าที่ ความคาดหวัง บรรทัดฐาน และพฤติกรรมซึ่งบุคคลต้องเผชิญและเติมเต็ม การพิจารณาเรื่องบทบาทมักจะเกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางสังคม คำว่า “บทบาท” ในทางสังคมวิทยาเริ่มใช้กันอย่างแพร่หลายในคริสต์ทศวรรษที่ 1920 และ 1930 และได้กลายมาเป็นวาทกรรมสำคัญทางสังคมวิทยา รวมทั้งมีการถกเถียงเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทกันเรื่อยมา ซึ่งมีผลให้ทฤษฎีบทบาทมีความเด่นชัดมากขึ้น การอธิบายบทบาทมักให้ความสำคัญกับความคาดหวังเสมอและมีแนวทางการการอธิบายที่หลากหลาย เช่น Broom และ Selznick ได้อธิบายบทบาทไว้ 3 ลักษณะคือ 1) บทบาทที่ถูกกำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (the socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้ 2) บทบาทที่ควรกระทำ (the perceived role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่า ควรจะกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจจะไม่ตรงตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันในแต่ละบุคคลก็ได้ และ 3) บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Broom and Selznick, 1977: 34 - 35) Turner J.H. ก็อธิบายบทบาทไว้เช่นกัน จากมุมมองสังคมเป็นเครือข่ายของตำแหน่งทางสังคมหรือสถานภาพ แต่ละตำแหน่งมีความคาดหวังอยู่ 3 ลักษณะ 1) Expectation from the “script” เป็นความคาดหวังที่มาจากบรรทัดฐานสังคมว่าปัจเจกบุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไร 2) Expectation from the other “players” เป็นความคาดหวังจากผู้อื่นประกอบกับบรรทัดฐานและความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือผู้แสดงอื่นเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของฝั่งตรงข้าม 3) Expectation from the “audience” เป็นความคาดหวังจากผู้ชมทั้งจากการมีผู้ชมจริงหรือจากจินตนาการก็ได้ ความคาดหวังนี้จะเป็นตัวชี้ทิศทางการแสดงพฤติกรรม (Turner, 1986: 412 – 413)

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) บุคคลที่มีสถานภาพต่างๆ อาจจะมีบทบาทต่างๆ กันออกไป ทั้งบทบาทและสถานภาพก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ยิ่งสังคมซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร บทบาทยิ่งจะแตกต่างกันไปมากขึ้น เพราะบางบทบาทคนธรรมดาสามัญปฏิบัติได้แต่บางบทบาทก็ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษที่มีคนเพียงไม่กี่คนทำได้ บุคคลแต่ละคนมีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน และบุคคลถูกคาดหวังให้

ปฏิบัติตามบทบาทต่างๆ ที่ตนมีอยู่ จำกัดขอบเขตในการเลือก และมีปัญหาที่บุคคลจะต้องแก้ไขเอง แต่การปฏิบัติบทบาทหนึ่ง อาจจะไปขัดกับอีกบทบาทหนึ่งก็ได้ นั่นคือบทบาทที่ขัดแย้ง ดังนั้นเราจะสามารถเข้าใจพฤติกรรมส่วนใหญ่ได้โดยดูจากตำแหน่งของบุคคลในโครงสร้างสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2522: 52 อ้างถึงใน วันชัย ปานจันทร์, 2545: 18) บทบาทอาจเป็นพลวัตของสถานภาพ กล่าวคือในขณะที่สถานภาพเป็นตำแหน่งที่บุคคลได้มาจะโดยชาติกำเนิดหรือโดยความสามารถก็ตาม ทุกตำแหน่งจะมีสิทธิ หน้าที่ อำนาจความรับผิดชอบตามมาเสมอ การแสดงสิทธิ หน้าที่ อำนาจความรับผิดชอบให้ปรากฏ หรือให้บังเกิดผลใดๆ ขึ้นมานั้นคือการมีหรือแสดงบทบาทนั่นเอง บทบาทของแต่ละคนจะมีผลกระทบต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์สุดเดียวกันโดยตรง เช่น ชุดความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก สามีกับภรรยา แม่กับลูก เจ้านายกับลูกน้อง นายจ้างกับลูกจ้าง พระราชากับพสกนิกร ฯลฯ ซึ่งขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของสังคมที่จะกำหนดชุดของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชัดเจนประการใด ถ้าชุดของความสัมพันธ์มีความชัดเจน บุคคลในแต่ละสถานภาพก็สามารถคาดหมายความสัมพันธ์ระหว่างกันในการแสดงบทบาทชัดเจนอันจะทำให้ระบบความสัมพันธ์มีโครงสร้างที่กระชับอันหมายถึงสิทธิหน้าที่อำนาจความรับผิดชอบ มีการแสดงออกที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่จะมีความราบรื่นเกิดความก้าวหน้าในสังคมนั้นมากกว่าในสังคมที่บรรทัดฐานไม่มีความชัดเจน (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ, 2538: 11 - 21) เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจอาจสามารถอธิบายได้ในเชิงเปรียบเทียบว่า คนแต่ละคน เมื่อได้สถานภาพหรือ ตำแหน่งทางสังคมมาแล้ว ไม่ว่าจะโดยวิธีใด เป็นสถานภาพแบบไหน ก็ย่อมต้องได้บทบาทหรือหน้าที่ประจำสถานภาพหรือตำแหน่งนั้นๆ มาด้วย เหมือนเมื่อถูกกำหนดให้เล่นละครเป็นตัวอะไรแล้ว ก็ต้องรับบทมาด้วย มิฉะนั้นก็จะเล่นไม่ถูก เล่นไม่ได้ การกำหนดบทบาทสำหรับแต่ละสถานภาพทางสังคมจึงเกิดจากการตกลงร่วมกันของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตามที่เห็นว่าสะดวกเหมาะสมให้ประโยชน์ที่ต้องการเสนอสนองกันได้ การตกลงเช่นนี้เมื่อเวลาผ่านไป ผู้อื่นเห็นพ้องด้วยว่าดีและร่วมใช้ก็กลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่เอาอย่างทำตามและถ่ายทอดกันสืบมา (พิทยา สายหู, 2544: 58) อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำว่า “บทบาท” ถูกถกเถียงมาโดยตลอด บทบาทอาจจำแนกออกได้ในความหมายเชิงฐานะ ตำแหน่งทางสังคม พฤติกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับตำแหน่งทางสังคมหรือพฤติกรรมเฉพาะต่างๆ นักทฤษฎีบทบาทบางคนได้นำความคาดหวังจากบุคคลคนรอบข้างในสถานการณ์หนึ่งๆ ประกอบรวมเข้าไปด้วยเพื่อพิจารณาถึงความหมายของบทบาท อีกส่วนหนึ่งคือพฤติกรรมของบุคคลโดยสืบเนื่องมาจากตำแหน่งทางสังคม ในขณะที่ยังมีนักทฤษฎีอีกหลายคนกล่าวว่าบทบาทคือ

พฤติกรรมเฉพาะหรือพฤติกรรมที่ถูกคาดหวัง เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องแสดงหรือต้นแบบของการประพฤติ

ทฤษฎีบทบาทมีจุดเด่นที่น่าสนใจอยู่หลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นบทบาทที่ขัดแย้งกัน (Role conflict) บทบาทที่ตึงเครียด¹ (Role strain) และความสับสนในบทบาท (Status – role confuse) บทบาทที่ขัดแย้ง (Role conflict) เกิดขึ้นจากการที่บุคคลต้องแสดงแสดงบทบาทที่หลากหลายอันเนื่องจากการมีสถานภาพที่หลากหลายเช่นกัน ความขัดแย้งดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ความขัดแย้งในบทบาทเกิดขึ้นด้วยเหตุที่บุคคลปรารถนาจะประสบความสำเร็จในทุกๆ สถานภาพจากทั้งบรรทัดฐาน ความคาดหวังและแรงกดดันต่างๆ ทางสังคม โดยมากในสังคมที่มีความซับซ้อนสูง แนวโน้มการปรากฏความขัดแย้งในบทบาทก็ยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย การจะลดความขัดแย้งในบทบาทนี้อาจทำได้ด้วยการแยกแยะการดำรงสถานภาพในแต่ละเวลาและสถานที่ และจะพบว่าสถานภาพและบทบาทซึ่งได้รับความคาดหวังสูงให้แสดงพฤติกรรมอันหลากหลายออกมามากจะเป็นเหตุให้เกิดบทบาทที่ตึงเครียด

จากการที่แต่ละบุคคลมีหลายบทบาทที่จะต้องแสดงไปตามสถานภาพทางสังคม เป็นผลให้การแสดงบทบาทแต่ละครั้งอาจจะทำให้เกิดบทบาทที่ขัดแย้งกันและบทบาทที่ตึงเครียดไปตามบทบาทที่เคยประพฤติหรือที่กำลังจะประพฤติ ซึ่งบางครั้งทำให้ต้องประพฤติหรือเลือกปฏิบัติเพื่อลดความขัดแย้งทางบทบาท เช่น บทบาทของการเป็นลูกก็มีหน้าที่ที่จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัว ในขณะที่เดียวกันบทบาทของการเป็นนักศึกษา ก็จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่สถาบันศึกษาจัดขึ้น เป็นต้น (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวณรัฐกร, 2538: 17) กล่าวได้ว่าจุดเด่นที่น่าสนใจของทฤษฎีนี้คือ บทบาทที่ขัดแย้งและบทบาทที่ตึงเครียดซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลถูกคาดหวังให้แสดงหลายๆ บทบาทในเวลาเดียวกัน บางครั้งในแต่ละบทบาทนั้นมีความคาดหวังที่หลากหลายและอาจตรงข้าม พร้อมกันนี้ในแต่ละบทบาทต่างมีพฤติกรรมที่หลากหลายกำกับไว้มากมายทำให้เกิดความตึงเครียดในบทบาท นอกจากนี้จากทฤษฎีดังกล่าวยังทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่บุคคลเผชิญความขัดแย้งระหว่างสถานภาพหรือระหว่างบทบาท เป็นผลให้บุคคลที่

¹ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวณรัฐกร ให้คำอธิบายไว้ว่า บทบาทตึงเครียด คือ ความเครียดเมื่อต้องเผชิญกับความยุ่งยากในการที่จะทำตามหน้าที่ ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งให้ดี ในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น หัวหน้าคนงานซึ่งมีหน้าที่ต้องตรวจสอบดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามสร้างขวัญกำลังใจให้หมู่คนงาน การทำทั้งสองบทบาทนี้อาจจะนำไปสู่บทบาทที่ตึงเครียด เป็นต้น (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวณรัฐกร, 2538: 17)

อยู่ในตำแหน่งหนึ่งซึ่งควรจะแสดงบทบาทหนึ่งกลับไปแสดงอีกบทบาทหนึ่ง (Status – role confuse)

2.3 บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

พระสงฆ์เป็นกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ถูกสังคมกำหนดสถานภาพและบทบาทให้เป็นไปตามบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคม ในสังคมไทยความเป็นสงฆ์นั้นมักจะถูกมองควบคู่ไปกับหน้าที่ในเชิงพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์จึงถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่ผูกโยงเข้ากับพิธีกรรม เช่น การสวดเนื่องในวาระต่างๆ การบิณฑบาต เป็นต้น กลุ่มของพฤติกรรมลักษณะนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทหรือหน้าที่ของพระสงฆ์ในแง่ผู้นำทางศาสนา แต่เนื่องจากพระสงฆ์ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการอุปถัมภ์ปัจจัย 4 จากฆราวาส จึงไม่สามารถทำหน้าที่จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอน ศาสนธรรมและการปฏิบัติเท่านั้น ต้องช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตด้วย (ธีรพงษ์ ปานเกลี้ยง, 2543: 34) การจำแนกบทบาทพระสงฆ์ทำได้ด้วยการพิจารณาจากหน้าที่ที่พระสงฆ์พึงกระทำ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงไว้มากมาย

หน้าที่ของพระสงฆ์ที่ทินทิพย์สรุปไว้ 1) หน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติธรรม 2) หน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัด 3) หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม และ 4) หน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (ทินทิพย์ นาคะตะ, 2529: 5)

หน้าที่ของพระสงฆ์ที่อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์ และกวี อศิรวรรณสรุปไว้ 1) ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งด้านธรรมวินัยและด้านสามัญ เพื่อจะได้เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้แก่พุทธศาสนิกชน และยังต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในขั้นสูงขึ้นไป 2) ด้านการปฏิบัติ เมื่อพระสงฆ์อุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนา นอกจากจะต้องมีหน้าที่ในการศึกษาแล้วจะต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแนวการปฏิบัติแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 2.1) หน้าที่โดยพระธรรมวินัย หมายถึง หน้าที่ที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้โดยตรง รวมทั้งหน้าที่ที่คณะสงฆ์กำหนดให้ปฏิบัติซึ่งประกอบด้วย 2.1.1) รักษาศีล ให้บริสุทธิ์ ศีลนี้คือ จาตุปาริสุทธิศีล ได้แก่ ความสำรวมในพุทธบัญญัติ (ปาฏิโมกขสังวรศีล) ความสำรวมในอินทริย์ไม่ให้ยินดียินร้ายเมื่อเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสกาย และรู้อารมณ์ด้วยใจ (อินทริยสังวร) ความบริสุทธิ์ในอาชีพ คือดำรงชีพอยู่ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต (อาชีวนปาริสุทธิศีล) และการดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปัจจัย 4 (ปัจจัยสันนิสิตศีล) 2.1.2) ทำกิจวัตรต่างๆ ให้ครบถ้วน กิจวัตร คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องทำประจำ 2.1.3) ศึกษาไตรสิกขา ได้แก่ อธิศีลสิกขา คือ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย อธิจิตตสิกขา คือ การทำจิตให้สงบระงับจากกิเลส และอธิปัญญา

ศึกษา คือการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงและสร้างสรรค์ประโยชน์ต่างๆ โดยใช้ธรรมะ

2.1.4) บริหารคณะสงฆ์ตามตำแหน่งหน้าที่ พระภิกษุที่อุปสมบทแล้วหลายพรรษาและมีความรู้ พระธรรมวินัยพอสมควร มักจะได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บริหาร 2.1.5) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ กว้างขวางออกไป 2.1.6) ปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และปูชนียสถานภายในวัด 2.1.7) สืบต่อ พระพุทธศาสนา โดยการครองสมณะเพศตลอดชีวิต หรือครองอยู่หลายพรรษาก่อนลาสิกขา พร้อมทั้งรับกุลบุตรผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามา 2.1.8) บรรพชาอุปสมบท หรือจัดให้มีการบรรพชา อุปสมบทในโอกาสสมควร 2.2) หน้าที่ต่อสังคม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่โดยพระธรรมวินัยแล้วยังมีหน้าที่ต่อสังคมอีกด้วย เพราะพระสงฆ์หรือคณะสงฆ์ต้องอาศัยสังคมจึงจะอยู่ได้ ถ้าสังคม ไม่ให้การอุปถัมภ์บำรุง พระศาสนาก็จะเสื่อมโทรมและสูญหายไปในที่สุด ซึ่งสามารถสรุปหน้าที่ต่อสังคมได้ดังนี้ 2.2.1) เทศนาอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในสังคมมีคุณธรรม 2.2.2) จัดให้มีการอบรม สมาธิ ทั้งสมณะภาวณาและวิปัสสนาภาวณาแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความสงบทางใจ มีปัญญา พิจารณาเห็นความจริงในสิ่งทั้งหลาย 2.2.3) อุปถัมภ์บำรุงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัด หรืออยู่นอก วัดก็ตาม 2.2.4) นำประชาชนประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2.2.5) อนุรักษ์ ศิลปวัตถุ ปูชนียวัตถุ และปูชนียสถาน 2.2.6) แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาท้องถิ่นและรักษา สิ่งแวดล้อม 2.2.7) แนะนำส่งเสริมประชาชนให้รักษาป่า และสงวนพันธุ์สัตว์ป่าโดยให้ช่วยกัน สอดส่องดูแลไม่ให้ใครตัดไม้ทำลายป่าและล่าสัตว์ (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ, 2537: 97 - 101) 3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การที่พระพุทธศาสดาร่างอยู่ได้นั้นก็ด้วย พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับรู้ เข้าใจ และเกิดศรัทธาเชื่อถือใน พระพุทธศาสนา มองเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาว่าสามารถนำหลักธรรมไปเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี การเผยแผ่ของพระสงฆ์มีอยู่หลายวิธี ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดี การแสดงธรรม การเขียนหนังสือตำรา การสอนในชั้นเรียนหรือการให้คำปรึกษา (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ, 2535: 39 – 44)

หน้าที่ของพระสงฆ์จากงานศึกษาวิจัยของภัทรพร สิริกาญจน รวบรวมไว้ดังนี้

1) ด้านพัฒนาศีลธรรม คือการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ให้พอใจในการทำบุญ สร้างกุศล และรู้จักปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ และจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 2) ด้านพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิต พระสงฆ์เป็นผู้ เผยแผ่พุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดี พระสงฆ์จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ในพุทธศาสนาแก่ประชาชน ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนา สามารถนำ หลักธรรมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้ประสบความสุข ความเจริญ และเลือกประกอบอาชีพ

ที่ไม่เปิดเผยตนเองและผู้อื่น 3) ด้านสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ การสงเคราะห์ด้านจิตใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ของชีวิต และไม่เคียดแค้นใจมากนักเมื่อเผชิญกับอุปสรรคชีวิต นอกจากนี้พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิต โดยใช้พุทธธรรมเป็นแนวทาง ในบางกรณีมีบทบาทการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุด้วย ได้แก่ การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่นและผู้ที่มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด และการให้ประชาชนที่ยากจนได้เช่าที่ดินของวัดในราคาถูกเพื่อปลูกบ้านพักอาศัย เป็นต้น และ 4) ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำชุมชนและให้วัดเป็นศูนย์บริการสังคมด้วย เช่น โรงเรียนสำหรับเด็ก บ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ขัดสนไร้ที่พึ่ง หรือหออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นต้น (ภัทรพร สิริกาญจน, 2536: 21 - 29)

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์โดยประเพณีก็ไม่ได้สอนธรรมอย่างเดียว หากยังมีบทบาทในทางโลก เช่น สอนวิชาช่าง สมุนไพร สร้างสรรค์ศิลปะวรรณคดี เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน ขุดบ่อน้ำ ทำทาง สร้างสะพาน และเป็นผู้ไกลเกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่สถานอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาและประกอบพิธีกรรมเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันทางสังคมแบบอเนกประสงค์ พระธรรมปิฎกได้สรุปบทบาท “ทางโลก” ของวัดว่าเป็นทั้งสถานศึกษา สถานสงเคราะห์ สถานพยาบาล ที่พักคนเดินทาง สโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ สถานบันเทิงที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาท ศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม คลังพัสดุ ศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง (ป.อ. ปยุตฺโต, 2527: 205 – 207 อ้างถึงใน พระไพศาล วิสาโล, 2552: 102 - 103)

จากหน้าที่ที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติตามที่กล่าวข้างต้น สามารถนำมาจัดแบ่งประเภทบทบาทที่พระสงฆ์แสดงควบคู่กันอยู่ได้ 3 ลักษณะคือ บทบาทผู้นำทางศาสนา บทบาทผู้นำทางสังคม และบทบาทผู้นำทางปัญญา

บทบาทผู้นำทางศาสนา สังคมไทย ประชากรร้อยละ 95 เป็นพุทธศาสนิกชนโดยแยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ ฝ่ายสงฆ์กับฝ่ายคฤหัสถ์ ฝ่ายสงฆ์ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ฝ่ายคฤหัสถ์ ได้แก่ อุบาสกอุบาสิกา ผืนแผ่นดินไทยเต็มไปด้วยวัดวาอาราม ปุชนีย์สถาน ปุชนีย์วัตถุทางพุทธศาสนามากมาย มองไปทางไหนจะเห็นสิ่งเหล่านี้และพระภิกษุสามเณรนั่งห่มเหลืองเกลื่อนไปหมดจนได้สมญานามว่าดินแดนแห่งผ้าเหลือง ซึ่งก็หมายถึงเมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนาหรือเป็นสังคมพุทธนั่นเอง พุทธศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมไทยที่สำคัญที่ทำให้สังคมไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เช่น ประเพณีการบรรพชา อุปสมบท ประเพณีการทำบุญต่างๆ ประเพณีการประกอบกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีทำบุญเนื่องในวันสำคัญของชาติและเทศกาลประจำปีต่างๆ ตลอดจนพิธีที่เกี่ยวข้องกับวงจร

ชีวิต เช่น การเกิด การตั้งชื่อ การโกนผมไฟ การแต่งงาน การฉลองอายุ งานศพ ฯลฯ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาช่วยกลมเกลียวปลุกฝังใฝ่มน้ำใจ และสร้างสำนึกทางศีลธรรมโดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นกลไกที่สำคัญในการอบรมสมาชิกของสังคมให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ ให้มีหลักธรรมที่จะช่วยกลมเกลียวและควบคุมสังคม พิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการเน้นสำนึกความเป็นพวกเดียวกัน หรือความเป็นคนไทยด้วยกัน ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นสื่อให้สมาชิกของสังคมไทยได้มาร่วมงานกัน ทำให้มีโอกาสได้มาพบปะสังสรรค์กัน (คุณ โทษณ์, 2545: 51) จะเห็นได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมเน้นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญโดยตรงด้วยเหตุที่เป็นองค์ประกอบหลักของพิธีกรรมต่างๆ ประเพณีไทยที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักวินัยบัญญัติของพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งในประเพณีเหล่านี้ล้วนมีพระสงฆ์เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมทั้งสิ้นประกอบด้วย 1) ประเพณีการบวช คือ การถือเพศเป็นพระภิกษุสามเณรโดยเปลี่ยนภาวะจากความเป็นคนธรรมดาสามัญ หรือเป็นคฤหัสถ์มาเป็นบรรพชิต เพื่อศึกษาปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา เป็นการฝึกฝนอบรมตนให้พ้นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรละเว้น 2) ประเพณีการเทศน์มหาชาติ คำว่า “มหาชาติ” หมายถึงพระชาติที่สำคัญและยิ่งใหญ่เพราะเป็นพระชาติสุดท้ายที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมี (ทานบารมี) ก่อนที่จะมาอุบัติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะแล้วได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระชาติสุดท้ายนี้ได้แก่พระชาติที่เป็นพระเวสสันดร ชาวไทยนิยมจัดให้มีเป็นประจำทุกปี ในต่างภาคอาจจัดในเวลาต่างกัน การเทศน์มหาชาติที่นิยมฟังนี้ประกอบด้วยคาถา 1,000 คาถา และกัณฑ์ (ข้อความที่แต่งเป็นคำเทศน์เรื่องหนึ่งๆ ที่จบลงคราวหนึ่งๆ) 13 กัณฑ์ เชื่อกันว่าถ้าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบทุกกัณฑ์ในวันเดียว จะได้กุศลแรงคือตายแล้วจะไม่ตกนรก แต่จะได้ไปเกิดเป็นมนุษย์พบพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งจะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต 3) ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีวันมาฆบูชา ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีวันอาสาฬหบูชา ประเพณีสลากภัต ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา ประเพณีวันสารท ประเพณีการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญของชาติและศาสนา ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า ประเพณีทำบุญ เจริญพระพุทธมนต์ เลี้ยงพระ นอกจากนี้ยังมีประเพณีไทยที่นำเอาพุทธศาสนาไปเสริม เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การป่วยและตาย และประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ทั้งหมดล้วนมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมด้วยเช่นกัน (คุณ โทษณ์, 2545: 190 - 209)

บทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางศาสนานั้นสามารถรวบรวมกลุ่มพฤติกรรมที่ควรกระทำได้ 6 ด้านสำคัญ ดังนี้ 1) เผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ปฏิสังขรณ์เสนาสนะ 3) สืบต่อพระพุทธศาสนา 4) ทำงานสังฆาธิการ 5) ผู้นำการบำเพ็ญบุญกุศล และ 6) จัดการการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา

บทบาทผู้นำทางสังคม ถือเป็นบทบาทที่เป็นผลมาจากการคัดสรรของกลไกสังคม เพื่อให้พระสงฆ์เข้ามาแสดงบทบาทและทำหน้าที่ที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถกระทำได้หรือทำไม่ได้ดี โดยปกติบทบาทผู้นำทางสังคมที่พระสงฆ์รับผิดชอบจะสามารถพบในฐานะครู อาจารย์ นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น บทบาทผู้นำทางสังคมก่อตัวคู่ขนานไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งสามารถรวบรวมได้ 4 ยุคสมัย คือ 1) สมัยกรุงสุโขทัย 2) สมัยกรุงศรีอยุธยา 3) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และ 4) สมัยการริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2503

ในสมัยสุโขทัย พระราชามีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก เล่ากันว่าสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงนิมนต์พระเถรานุเถระมานั่งบนโขดหิน กลางดงตาลที่ทรงให้ปลูกไว้ เพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชน (วงศกร เจียมเผ่า, 2529: 14 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 16) ต่อมาในสมัยพระเจ้าลิไทได้อาราธนาพระสุมนะเถระจากเมืองลังกามาสู่สุโขทัย จากนั้นพระองค์ทรงออกผนวช ณ วัดอรุณญิก ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเตภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง พร้อมทั้งทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เอง (ภัทรพร สิริกาญจน, 2536: 22) ในสมัยสุโขทัยบทบาทพระสงฆ์เป็นไปในทางพัฒนาศีลธรรมและจิตวิญญาณ หรือมีลักษณะเด่นในบทบาทผู้นำทางศาสนาและปัญญา ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนอกจากบทบาทในการอบรมศีลธรรมอย่างเช่นในสมัยกรุงสุโขทัย พระสงฆ์ยังมีบทบาทการสอนวิชาทางโลก บทบาทในการประสานความขัดแย้ง และบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน สะท้อนให้เห็นได้จากความเชื่อที่ว่า ลูกชายต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อให้ได้รับการอบรมจากพระศาสนาและเป็นการสนองคุณมารดาบิดา และจากการที่วัดเริ่มเป็นทั้งโรงเรียนสอนหนังสือและวิชาชีพต่างๆ เป็นที่พบปะสังสรรค์เป็นโรงพยาบาล เป็นที่ระงับคดีวิวาท (สุภา อุทโท, 2541: 17) บทบาทผู้นำทางสังคมที่ชัดเจนจึงเริ่มขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และโดยเฉพาะตอนปลายของกรุงศรีอยุธยา บ้านเมืองมีสงครามกับพม่าหลายครั้ง พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนใจกิจกรรมของพระพุทธศาสนามากนัก แต่สนใจการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้บรรลุอิทธิปาฏิหาริย์ และสนใจการปฏิบัติไสยศาสตร์ สำหรับประชาชนนอกจากจะสนใจการทำบุญทำทาน และการก่อสร้างวัดถุทางศาสนา ยังให้ความสนใจประเพณีพิธีกรรมเป็นพิเศษ ยุคสมัยนี้ คนไทยหมกมุ่นเรื่องไสยศาสตร์มาก ชอบฝึกคาถาอาคม

และลงเลขยันต์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบ้านเมืองเผชิญศึกสงครามบ่อยครั้ง ทำให้ประชาชนขาดความมั่นคงทางจิตใจ (ภัทรพร สิริกาญจน, 2536: 22) ดังนั้นถือได้ว่าบทบาทผู้นำทางสังคมเริ่มก่อตัวอย่างชัดเจนในสมัยนี้ ครั้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลเจ้าเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराช พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการเอาใจใส่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชนควบคู่ไปกับวิชาความรู้ต่างๆ แก่กุลบุตร ซึ่งเป็นผลมาจากการรับแนวคิดตะวันตกเข้ามาแล้วฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้ทันยุคสมัยโดยเฉพาะการมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีพระอาจารย์สอนหนังสือไทยและสอนเลขต่างๆ อาราม โดยมีพระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาชาติจนเป็นที่มาของโรงเรียนหลวงตามวัดต่างๆ ในปี พ.ศ. 2441 (พระเทพเวที, 2531: 124 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 18) กระทั่งปี พ.ศ. 2503 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้วางนโยบายการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ท่านมองเห็นว่า พระสงฆ์เป็นที่เคารพและยอมรับในสังคมไทย การให้พระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมแก่ประชาชนน่าจะได้ผลดีมากกว่าบุคลากรของรัฐ จึงประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นผลให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน นับแต่นั้นอีกหนึ่งประการคือ ยุคสมัยนี้รัฐบาลต้องการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธินี้พยายามชักชวนให้ประชาชนออกห่างจากรัฐ ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนเพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีศีลธรรมและภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ (ภัทรพร สิริกาญจน, 2536: 23) กล่าวกันว่าผลจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใน 4 ทศวรรษแรก นำปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษามาสู่สังคมไทย เช่น เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับนายทุนมากยิ่งขึ้น ประชาชนมีรายได้น้อยอพยพเข้าเมืองใหญ่เพื่อหาโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าจนเกิดความชุมชนแออัดและส่งผลกระทบต่อทั้งสังคมต้นทางและปลายทาง ทรัพยากรธรรมชาติลดลงอย่างต่อเนื่องจากการนำไปเป็นวัตถุดิบของโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งเกิดมลภาวะต่างๆ มากมาย หลักสูตรการศึกษาไม่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตทำให้เกิดภาวะการแยกตัวจากสังคมสูง เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจึงกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่น นักวิชาการและองค์การพัฒนาเอกชนต่างๆ เข้ามาสนับสนุนให้พระสงฆ์แสดงบทบาทนักพัฒนาเพราะพระสงฆ์เป็นที่น่าเชื่อถือและเคารพของประชาชนจำนวนมาก ทั้งนี้สามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนได้คือ

- 1) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษา
- 2) การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรจากรัฐบาล
- 3) การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรจากประชาชนในท้องถิ่น นักวิชาการและองค์การพัฒนาเอกชนต่างๆ (สุภา อุทโท, 2541: 20)

การที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับโลกมากขึ้นโดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาสังคมผ่านกิจกรรมและโครงการต่างๆ ถือเป็นการแสดงบทบาทผู้นำทางสังคม ทั้งนี้กลุ่มพฤติกรรมของบทบาทผู้นำทางสังคมสามารถรวบรวมได้ดังนี้ 1) การเป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม 2) การส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน 3) การเป็นผู้เชื่อมประสานและฉีกกำลังระหว่างหน่วยต่างๆ 4) การร่วมพัฒนาท้องถิ่นในแง่ต่างๆ โดยเฉพาะเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา

บทบาทผู้นำทางปัญญา บทบาทนี้มีส่วนสนับสนุนบทบาทผู้นำทางศาสนาและบทบาทผู้นำทางสังคมด้วยหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่ว่า “ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำใจให้บริสุทธิ์” เพราะทั้งการเป็นผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางสังคม สิ่งหนึ่งที่ต้องสอดแทรกระหว่างแสดงบทบาทคือการชี้ทางการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธเพื่อความสงบสุขร่มเย็นของตนเองและสังคม

ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญคือ การสั่งสอนธรรมะ การสั่งสอนธรรมะจำเป็นต้องมีความรู้ เนื่องจากธรรมะเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับความดี หากผู้สอนไม่ปฏิบัติตามที่สอน ผู้เรียนก็ไม่แน่ใจว่าสิ่งนั้นดีจริงหรือไม่ ความหลุดพ้นโดยไม่ปฏิบัติเป็นไปไม่ได้ การหาความรู้ก็เพื่อปฏิบัติ เมื่อรู้และปฏิบัติได้แล้วจึงสั่งสอน คนสอนก็มั่นใจในสิ่งที่ตนสอน คนเรียนก็มั่นใจในสิ่งที่เรียน พระสงฆ์จะทำหน้าที่สั่งสอนให้ได้ผลดีก็ต้องปฏิบัติตามที่สอน และการปฏิบัติต้องตรงตามธรรมะของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติธรรมะของพระสงฆ์นั้นจึงควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) ปฏิบัติดี คือ เป็นผู้ดำรงกาย วาจา ใจ ดำรงมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ทำให้เป็นผู้มีกิริยาวาจางดงาม สงบ ผ่องใส เยือกเย็น 2) ปฏิบัติตรงคือ ปฏิบัติตรงตามธรรมะของพระพุทธเจ้า พิจารณาธรรมะทั้งหลายด้วยเหตุผล ปราศจากอคติทั้ง 4 คือ ความลำเอียงเพราะความรัก ความหลง ความโกรธ ความกลัว ปฏิบัติแต่เฉพาะสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ไม่ปฏิบัติให้ผิดหรือเลียงจากพระธรรมวินัยด้วยกิเลสตัณหา 3) ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมะคือ ปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยความเพียร ด้วยขันติ มุ่งเอาความหลุดพ้นจากกิเลส สงบจากกิเลสเป็นที่ตั้ง และ 4) ปฏิบัติสมควรคือ ปฏิบัติสายกลาง ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์หรือกิเลส ไม่ปฏิบัติสุดโต่งไปข้างทรมานตนเองคือมีทิวฐิที่ถูกต้อง ทั้งยังปฏิบัติตนด้วยความเพียร 4 อย่างคือ เพียรระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมลง (วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, 2533: 57 - 58) อ้างถึงในวันชัย ปานจันทร์, 2545: 21) พระสงฆ์ผู้เป็นสภณะหรือที่พึ่งของประชาชนควรถือให้การช่วยเหลือแก่ผู้ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนเท่าที่สามารถจะทำได้ ดังเช่นให้ธรรมะ ให้คำปรึกษาและ

คำแนะนำ ให้กำลังใจและความหวังแก่ผู้ประสบกับปัญหาความทุกข์เดือดร้อนต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนามีพระสงฆ์จำนวนมากให้คำปรึกษาแก่ผู้ประสบปัญหาชีวิตและครอบครัวด้วยธรรมะ (วันชัย ปานจันทร์, 2545: 21 - 22)

อันที่จริงบทบาทผู้นำทางปัญญานั้นแสดงควบคู่กันมากับทั้งบทบาทผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางสังคมตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในสังคมอินเดียซึ่งมีการแบ่งวรรณะ จึงเกิดการดูถูกเหยียดหยาม และตัดสิทธิทางสังคมต่างๆ อย่างชัดเจน เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้ว ก็ได้ออกไปเผยแผ่และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ การไม่แบ่งชนชั้นของพระองค์เป็นผลให้มีประชาชนจำนวนมากเลื่อมใสศรัทธา จนมีผู้เข้ามาบวชและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนามากมาย (พระราชมนู, 2539: 2 - 5 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 12) ในสมัยพุทธกาล บทบาทผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์เป็นบทบาทที่ชัดเจน ดังมีปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎก คือ ในวินัยปิฎกมหาวรรค สรุปลงได้ว่า “พระอัสสชิแสดงธรรมแก่สารีบุตรปริพาชกถึงเหตุเกิดของธรรมและการดับของธรรม จนอุปติสสปริพาชกก็ได้สำเร็จพระโสดาบัน” (วิ.มหา. 4/77 - 79/2525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 13) ในสังยุตตนิกายขันธวารวรรค สรุปลงได้ว่า “พระสารีบุตร ได้ชี้แจงถึงการฉันทาของพระที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตามหลักธรรมแก่นางปริพาชกา ชื่อว่า สุจิมุขี จนนางหายสงสัยและเลื่อมใสในพระศาสนา” (ส.ข. 17/517/2525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 13) ในมัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก สรุปลงได้ว่า “พระสารีบุตรไปเยี่ยมท่านอนาคคฤหบดี ในยามป่วยหนัก พร้อมกับแสดงธรรมไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่ออนาคคฤหบดีสิ้นใจก็ไปเกิดในดุสิตภพ” (ม.อุ. 14/720 - 737/2525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 13)

ในสังคมไทย สมัยกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงนิมนต์พระเถระานุเถระมาเทศนาสั่งสอนธรรมะทุกวันพระเพื่อพัฒนาศีลธรรมและจิตวิญญาณแก่ประชาชนทั่วไป ในสมัยพระเจ้าลิไทย หลังจากพระองค์ทรงออกผนวชก็ทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เองเช่นกัน (วงศกร เจียมเฝ้า, 2529: 14 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 16) สมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชามาหากษัตริย์ ขุนนางข้าราชการตลอดจนราษฎร ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา มาก นิยมทำบุญ และสร้างวัดวิหารกันมาก ตลอดจนธรรมเนียมที่ถือว่า ลูกชายจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อให้ได้รับการอบรมจากพระศาสนาและเป็นการสนองคุณมารดาบิดา ก็เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2515: 41) อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 17) จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อรัชกาลที่ 5 โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงตามวัดต่างๆ ใน พ.ศ. 2427 และประกาศให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรเอาใจใส่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชน และฝึกสอนวิชาความรู้ต่างๆ แก่กุลบุตรใน พ.ศ. 2441 (พระเทพเวที, 2531: 124 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 18) เท่ากับว่า

บทบาทผู้นำทางปัญญาเกิดขึ้นอย่างชัดเจน ต่อมาในช่วงที่ริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2503 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระสงฆ์ถูกคาดหวังจากรัฐบาลให้ แสดงบทบาทผู้นำทางปัญญาให้ทำหน้าที่สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนเพื่อเป็นพลเมืองที่ดี มีศีลธรรม และภักดีต่อชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ตามนโยบาย และประโยชน์แอบแฝงเพื่อการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งชักชวนให้ประชาชนออก ห่างจากรัฐ (ภัทรพร สิริกาญจน, 2536 : 23)

การที่พระสงฆ์ช่วยยกระดับจิตใจประชาชนให้มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตอย่างมีสติตามหลักธรรมพุทธศาสนา ซึ่งเน้นแนวทาง ให้คำปรึกษาและแนะนำการใช้ ชีวิตดีถือเป็นการแสดงบทบาทผู้นำทางปัญญา ทั้งนี้สามารถรวบรวมกลุ่มพฤติกรรมของบทบาท ผู้นำทางปัญญาได้ดังนี้ 1) แสวงหาความรู้ทั่ว รู้รอบ รู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมและ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างดี 2) มีความสามารถในการเข้าใจ แยกแยะเหตุแห่งความดี ความชั่ว ประโยชน์และโทษและจัดการปัญหาได้ดี 3) มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ รู้จัก ปลดปล่อยความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้ 4) มีความสามารถในการเจริญสติ

โดยภาพรวม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามบริบทช่วงเวลาหรือยุคต่างๆ เป็นปัจจัย สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระสงฆ์ไทยปรับเปลี่ยนการแสดงบทบาทต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทาง สังคมคือ การปรับเปลี่ยนการจัดระเบียบขององค์การทางสังคมด้านสถาบันหรือแบบแผนของบทบาท ทางสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยการวางแผนหรือเป็นไปเองตามธรรมชาติ และอาจจะเป็นประโยชน์หรือให้โทษ (พจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยาภาษาอังกฤษ - ไทย, 2549: 219 - 220) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจรวมไปถึง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์กัน ทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของ สิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยี (ดารณี บุญชรเทวกุล, 2551: 11) ในอีก แง่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันมีผลมาจากการมีแรงกดดันที่มอง ไม่เห็นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือแรงกดดันที่เกิดจากการ เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี การจัดลำดับชั้นทางสังคมและระบบ เศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม (นิเทศ ตินณะกุล, 2551: 11 - 12) เมื่อสังคมและวัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลต่อ

พระพุทธศาสนาด้วย ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางพุทธศาสนาไม่ได้มีต่อหลักคำสอน เพราะหลักธรรมไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยมากเป็นการปรับเลือกหัวข้อธรรมมาใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากกว่า แต่คงเป็นเรื่องของพระภิกษุสามเณรที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย แต่ต้องไม่ขัดกับหลักการของพระธรรมวินัย นอกจากนี้มีความรู้ในพุทธศาสนาดีแล้ว พระภิกษุสามเณรควรจะต้องแสวงหาความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบในด้านต่างๆ กล่าวคือ ควรเรียนรู้วิชาการทางโลก เช่น การพัฒนาชุมชน กฎหมาย วิทยาศาสตร์ การใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย หรือภาษาที่ใช้ในการสื่อสารธรรม พระภิกษุสามเณร ควรจะต้องปรับปรุงการใช้สื่อใช้ภาษาร่วมสมัยกับคนในยุคปัจจุบันโดยจะต้องติดตามเรื่องราวต่างๆ ข่าวคราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับข่าวสารการเมือง สภาพเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เป็นต้น เพื่อสามารถสื่อสารติดต่อกับผู้ฟังธรรมได้ (คุณ โทชน์, 2545: 224 - 240)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือการที่สังคมสูญเสียระบบที่เคยเป็นมาไป ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ส่งผลกระทบต่อสังคมในเชิงโครงสร้างทั้งในแง่ดีและร้ายทั้งต่อสถานภาพ บทบาทและสถาบันสังคม ในทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับยุคสมัยด้วยแต่ต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี ซึ่งมีส่วนเปลี่ยนแปลงฐานคิดของคนในสังคมอย่างมาก ดังนั้นหากการแสดงบทบาทของพระสงฆ์เข้าถึงกลุ่มคนในสังคมได้มากและลึกซึ้ง เท่ากับว่าพระพุทธศาสนาจะซึมแทรกลงสู่วิถีชีวิตได้ด้วยอีกทางหนึ่ง

2.4 การใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์กับมุมมองพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม

ปัจจุบันพระสงฆ์หันมาใช้งานอินเทอร์เน็ตกันมากขึ้นเพราะอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารที่ฉับไวและมีประสิทธิภาพ และพบว่าอินเทอร์เน็ตมีส่วนช่วยเผยแพร่ธรรมะอย่างกว้างขวางซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากการหยิบยกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือของพระสงฆ์ชื่อดังมากมายขึ้นมาไว้บนเว็บไซต์หรือสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ทั้งในรูปแบบตัวอักษร เสียงหรือวีดีโอ ในด้านการสื่อสาร จุดหมายอิเล็กทรอนิกส์ยังเป็นอีกช่องทางสำคัญที่ช่วยให้การติดต่อประสานงานระหว่างพระสงฆ์หรือฆราวาสทำได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตยังเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ต่างๆ ได้ดีจึงทำให้พระสงฆ์และฆราวาสจำนวนมากสืบค้นข้อมูลจากช่องทางนี้เพื่อพัฒนาปัญญาตนเอง สถานการณ์การใช้อินเทอร์เน็ตในวงการพระพุทธศาสนาปัจจุบันถูก

ยืนยันแล้วว่า คณะสงฆ์ไทยได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นจำนวนมากโดยเนื้อหาหลักอยู่ที่ประวัติขององค์พระ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมขององค์พระ รูปแบบการนำเสนอมีหลายอย่างทั้งเอกสารที่เป็นตัวอักษร ภาพ เสียง โดยผ่านหลายเว็บเพจในโฮมเพจเดียวกัน กระบวนการในการใช้มีแตกต่างกันออกไปแต่ก็มีองค์ประกอบคล้ายกัน คือมีคอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ขององค์พระ มีโปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ในการสร้างเว็บไซต์ได้เอง ระบบการสื่อสารข้อมูลใช้ช่องทางคืออินเทอร์เน็ต แต่มีการเชื่อมต่อหลายแบบแตกต่างกันตามสมควร บุคลากรส่วนมากยังเป็นผู้เผยแพร่ ผู้ผลิตยังมีไม่เพียงพอ บางเว็บไซต์มีคนเดียว (พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน (ด้วงวงศ์), 2552: ออนไลน์)

การที่พระสงฆ์ใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าพิมพ์ต้นฉบับหนังสือธรรมะ จัดทำฐานข้อมูลของทางคณะสงฆ์ เช่น สำนักงานของเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับผู้บริหาร หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอน หรือเอกสารทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เช่น ในสำนักเรียนที่เปิดสอนพระธรรมวินัยหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น การใช้คอมพิวเตอร์ในทางสร้างสรรค์อย่างนี้ ไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสียหายอะไร ทั้งยังไม่ผิดพระวินัยด้วย นอกจากจะไม่ผิดพระวินัยแล้ว การที่พระมีคอมพิวเตอร์ใช้เพื่อสนองงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนานั้น ยังช่วยให้สามารถเผยแผ่ธรรมะออกไปในวงกว้างทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย หนังสือธรรมะดีๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ของหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท หรือขององค์ทะไลลามะ และของท่านดิช นัท ฮันท์ เป็นอาทิ หนังสือของมหาปราชญ์ทางพุทธธรรมเหล่านี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแผ่ไปทั่วโลกทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ก็ได้อาศัย “คอมพิวเตอร์” เป็นอุปกรณ์สำคัญในการจัดทำต้นฉบับ ยิ่งมองกว้างออกไปไกลกว่านั้นถึงเรื่องอินเทอร์เน็ตซึ่งพ่วงมากับคอมพิวเตอร์ก็จะเห็นว่า ทุกวันนี้มีพระสงฆ์จำนวนมากได้อาศัยการเผยแผ่ธรรมะผ่านอินเทอร์เน็ตทั้งทางตัวหนังสือ (หนังสือธรรมะ บทความ ธรรมะออนไลน์) และทางเสียง (บทพระธรรมเทศนา) คนทั่วโลกที่สนใจธรรมะ แต่ไม่มีเวลาไปศึกษาธรรมะที่ประเทศไทย หรือที่พม่าและศรีลังกาซึ่งเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลายที่สุด รวมถึงผู้ที่ไม่มีความสะดวกที่จะเข้าไปวัด ก็สามารถอ่านธรรมะจากทางอินเทอร์เน็ตและดาวน์โหลดเสียงพระธรรมเทศนาของมหาปราชญ์ทางพุทธธรรมเหล่านี้ได้อาทิเช่น ธรรมเทศนาของท่านพุทธทาสภิกขุ นอก จากนี้แล้วยังมีเว็บไซต์ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ไทย จีน เวียดนาม กัมพูชา ได้หวัน และของสมาคมพระพุทธศาสนาทั่วโลกที่เปิดให้บริการทางอินเทอร์เน็ตอยู่กว่าหมื่นเว็บไซต์ คอมพิวเตอร์หรือเทคโนโลยีอย่างอินเทอร์เน็ตเป็นต้นนี้ มีคุณูปการต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมากหากรู้จักใช้ให้เกิด

ประโยชน์สูงสุด แต่โดยจึงมามัวใจแคบติดอยู่กับเปลือกภายนอกอีก (พระมหากุศุมิต วัชรเมธี, 2548: 164 - 167) ด้วยบริบทสังคมปัจจุบัน พระสงฆ์จึงควรปรับเปลี่ยนบทบาทเพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยี พระภิกษุสามเณรในฐานะผู้มีบทบาทการสอนศีลธรรม ควรชี้แจงหรืออธิบายหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้แก่คนในระดับต่างๆ เช่น เยาวชน ประชาชนทั่วไป ข้าราชการ นักการเมือง เป็นต้น โดยจะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น จัดให้มีการอภิปรายธรรม ปาฐกถาธรรม การเทศน์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การฝึกปฏิบัติสมาธิ หรือเวทีสนทนาธรรมทั้งในวัดและนอกวัดแก่ประชาชนเป็นรายบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบันการศึกษา และชุมชนต่างๆ ให้มากขึ้นในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ทั้งนี้ อาจจะเป็นการสอนด้วยตนเองหรือผลิตรายการผ่านสื่อสิ่งดีพิมพ์ หนังสือพิมพ์หรือสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ เทปคาสเซ็ท อินเทอร์เน็ต และซีดีรอม ในการศึกษาหรือค้นข้อมูลในพระไตรปิฎก เป็นต้น สำหรับแนวทางในการสอนศีลธรรมนั้น เพื่อให้การสอนน่าสนใจและสามารถเข้าใจได้ง่าย พระภิกษุสามเณรผู้สอนควรจะได้ใช้อุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ร่วมสมัยมาประกอบการบรรยาย เช่น วีดีโอ เครื่องเขียน เครื่องวาด เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ แผนภูมิ แผนภาพ เทป รูปปั้น หนังสือ แผ่นพับ ไปสเตอร์ สิ่งประดิษฐ์ ฯลฯ ตัวอย่างหรืออุทาหรณ์ควรเป็นเรื่องใหม่ เรื่องเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน สื่อด้วยภาษาง่ายๆ (คุณ โทชันท์, 2545: 225 - 226) ดังนั้นหากกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอินเทอร์เน็ตกับพระสงฆ์ในฐานะของกลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพสังคมกำหนด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะการปฏิวัติดิจิทัลถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ต้องไปเกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต เนื่องจากในยุคนี้การเข้าถึงมวลชนนั้นสามารถทำได้ง่ายเพียงใช้สื่อรูปแบบต่างๆ เป็นตัวกลางในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกันกับสถาบันศาสนาที่ปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมวลชน นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนบทบาททั้งการเป็นผู้นำทางสังคมและผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์จำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ทันสมัยในการแสดงบทบาทเพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่กำลังทำ เช่น การหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาสื่อการสอนธรรมะด้วยคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์

อย่างไรก็ตามความไม่ชัดเจนของข้อบัญญัติต่างๆ ทำให้เกิดข้อกังขาขึ้นในสังคมเกี่ยวกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์โดยเฉพาะความคลุมเครือในการตัดสินใจถึงความเหมาะสม บางส่วนของสังคมยอมรับการใช้งานอินเทอร์เน็ตบางรูปแบบได้ ในขณะที่บางสภากลับไม่ยอมรับอย่างสิ้นเชิงโดยมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมีส่วนทำให้พระสงฆ์ต้องมา

เกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลกมากเกินไปหรืออาจมองว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ สำหรับการปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นอกเหนือจากประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพตนเองแล้ว การใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อสนองตอบบทบาทหน้าที่ยังถือว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยอัตโนมัติ ในแง่การสร้างประโยชน์ต่อสังคมจะพบว่าแนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) สามารถอธิบายปรากฏการณ์ร่วมสมัยทางพระพุทธศาสนาได้อย่างดีโดยเฉพาะในประเด็นคลุมเครือเกี่ยวกับขอบเขตการแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ และการใช้งานอินเทอร์เน็ตก็เช่นเดียวกันเมื่อไม่สามารถพิจารณาขอบเขตความเหมาะสมจากพระวินัยได้โดยตรง จึงอาจต้องพิจารณาในเชิงแนวคิดและประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนารวมถึงพุทธพจน์ต่างๆ โดยเฉพาะการพิจารณาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมในสมัยพุทธกาล

หากย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมอินเดียกำลังมีการเปลี่ยนแปลง และสับสนวุ่นวาย พระเทพเวที (ประยูร ปรียุตโต) กล่าวสรุปไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนากับสังคมไทย” ในปี พ.ศ. 2532 ว่าสังคมอินเดียขณะนั้นกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน เช่น ด้านการเมืองการปกครอง มีการทำสงครามเพื่อมุ่งขยายอาณาเขตระหว่างรัฐที่ปกครองในระบอบราชาธิปไตยกับรัฐที่ปกครองด้วยระบบสามัคคีธรรม (สาธารณรัฐ) ซึ่งฝ่ายที่ปกครองในระบอบราชาธิปไตยกำลังเรืองอำนาจ ได้พยายามขยายอาณาเขตออกไปเรื่อยๆ สงครามเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ระบบสามัคคีธรรมหรือประชาธิปไตยกำลังหมดไป ในสมัยพุทธกาลเหลือเพียงแคว้นวัชชีเพียงแคว้นเดียว ภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว แคว้นวัชชีก็ตกอยู่ในอำนาจของแคว้นโกศล ในด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีการแย่งอำนาจแย่งชิงกัน การค้าขายก็เจริญขึ้น มีการเดินทางค้าขายระหว่างรัฐ แต่สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นของใช้ฟุ่มเฟือย เช่น เสื้อผ้าและเครื่องประดับ พวกเศรษฐีจะเป็นผู้มีอิทธิพลมาก แม้แต่ในราชสำนักยังต้องให้ความสนใจ มีการตั้งนักลงทุนหรือเศรษฐีให้ไปลงทุนหรือไปอยู่อีกรัฐหนึ่งด้วย ดังเช่นกรณีของแคว้นโกศลของพระเจ้าปเสนทิโกศล เห็นว่าแคว้นมคธมีเศรษฐีใหญ่ถึง 5 คน จึงได้ขอให้เศรษฐีเมณฑกะซึ่งเป็นปู่ของนางวิสาขาไปอยู่แคว้นของตน เพื่อให้ทำให้แคว้นของตนเจริญรุ่งเรือง เป็นต้น ด้านการศึกษา ขณะนั้น พวกพราหมณ์ซึ่งถือว่าเป็นปัญญาชนในสมัยนั้น ไม่ยอมทำหน้าที่ของปัญญาชนหรือวิชาการเท่าไร กลับมัวเมาฟุ้งเฟ้ออยู่ในเรื่องลาภสักการะ เพลิดเพลินวุ่นวายอยู่กับเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ชอบความเป็นอยู่สุขสบาย แสวงหาผลประโยชน์จากนักปกครอง ชีวิตของสัตว์เป็นจำนวนมากถูกนำเข้าสู่พิธีกรรม เพื่อให้ผู้มีอำนาจได้ประสบกับความสุข พิธีกรรมเหล่านี้ชักจูงให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น เพราะทำขึ้นเพื่อหวังความสุขเฉพาะตน

สร้างความเดือดร้อนให้แก่คนชั้นต่ำ พวกศูทรที่ถือว่าเป็นผู้มีวรรณะต่ำ ไม่มีโอกาสแม้กระทั่งฟังเสียงสาธยายพระเวท คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ หากใครได้ฟังหรือได้อ่านจะถูกลงโทษอย่างรุนแรง และด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พวกนักบวชอีกพวกหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพวกพราหมณ์ ได้ปลื้มตัวออกจากสังคมเพราะความเบื่อหน่ายในสภาพสังคม เริ่มบำเพ็ญเพียรต่างๆ ตามความเชื่อของตนโดยหวังว่าจะได้พบกับความสุขที่แท้จริงได้ ยุคนี้จึงเกิดเจ็ดลัทธิต่างๆ มากมาย ดังนั้นสภาพสังคมในสมัยพุทธกาล คนพวกหนึ่งกำลังเรื่องอำนาจวาสนา เพลิดเพลินเมฆาแสวงหาทรัพย์สมบัติและความสุขทางวัตถุต่างๆ ในขณะที่เดียวกันอีกหลายพวกกำลังมีฐานะและความเป็นอยู่ด้อยลงทุกที ไม่ค่อยได้รับการเหลียวแล ส่วนคนอีกพวกหนึ่งก็ปลื้มตัวออกไปเสียจากสังคม ไปมุ่งมั่นหาความจริงในปรัชญาโดยไม่ได้สนใจสภาพสังคมเช่นกัน (พระสมณิกอนันตวรรังสี, 2540: 20 - 21)

การที่พระพุทธเจ้าตั้งสถาบันสงฆ์ขึ้นมานั้นมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาอย่างเต็มที่เพราะพราหมณ์ในสมัยนั้นผูกขาดด้านการศึกษาทั้งหมด คนวรรณะต่ำเรียนไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงประกาศว่า ไม่ว่าวรรณะใดหากเข้ามาบวชแล้ว มีโอกาสในการศึกษาพระธรรมวินัยเท่ากันซึ่งถือเป็นการเปิดโอกาสในการศึกษาให้กว้างขวางขึ้น 2) สถาบันสงฆ์ถือเป็นกลุ่มอิสระซึ่งจะทำให้มีความเป็นอยู่และโอกาสปฏิบัติตามอุดมคติได้เต็มที่ อุดมคติที่ทรงตรัสแก่หมู่สงฆ์คือ “พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปสู่สถานจาริกต่างๆ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก” เมื่อตรัสไว้เช่นนี้ การที่จะให้บุคคลดำเนินตามหรือปฏิบัติได้ตามอุดมคตินั้นจะต้องสร้างสภาพชีวิตขึ้นมาแบบหนึ่ง ซึ่งพระองค์ก็ได้ทรงกระทำโดยตั้งเป็นคณะสงฆ์ คณะสงฆ์นี้เป็นกลุ่มอิสระ ความอิสระนี้เองที่ช่วยลดแรงบีบคั้นจากสังคมภายนอก (พระเทพเวที, 2532: 56) สังคมสงฆ์ที่พระองค์ตั้งขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงมีพระธรรมวินัยเป็นตัวควบคุมเพื่อประโยชน์แก่สังคม ดังนั้นในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมในทุกแง่มุมซึ่งทั้งหมดนั้นก็เป็นการเกี่ยวข้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมสมควรแก่สถานะและบทบาทของสมณะที่พึงจะมีแก่สังคม พิจารณาจากการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงมีต่อคฤหัสถ์หรือผู้คนในสังคมไว้ โดยมีความประสงค์ให้ความสัมพันธ์นั้นเป็นไปอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

งานศึกษาวิจัยของสุภา อุทโทได้รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนไว้ดังนี้ 1) พระสงฆ์ควรสำนึกอยู่เสมอว่า ชีวิตตนเองอาศัยความเกื้อกูลจากฆราวาส และสถานภาพของตนเองที่แตกต่างจากฆราวาส ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ภิกษุควรพิจารณาอยู่เสมอ เรามีเพศต่างจากฆราวาส เรามีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น การงานที่สมณะพึงกระทำ เราทำแล้วหรือยัง” (อง.ทสก./24/48/91 – 92/2525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541:

11) 2) พระสงฆ์ควรดำรงตนให้เป็นที่เคารพของฆราวาส ไม่คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไป เช่น ในสมัยหนึ่ง พระอัสสชิและปัญพสุกะ เป็นเจ้าอาวาสในภิกขุวิหาร ประจบและคลุกคลีกับคฤหัสถ์มากเกินไป เช่น ทำสิ่งต่างๆ ให้เขา เล่นชนต่างๆ เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามพระสงฆ์คลุกคลีกับฆราวาสจนเกินควร ถ้ารูปใดฝ่าฝืนต้องอาบัติสังฆาทิเสส (วิ.มหา 24/616 – 628/415 – 429/2525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 11) และ 3) พระสงฆ์ควรมีบทบาทและหน้าที่หลัก คือ การสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ด้วยความเสียสละ ความเมตตา กรุณา ปราบปราม และความจริงใจ เหมือนที่ตรัสไว้ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะส่งพระสงฆ์ออกไปสอนธรรมแก่ประชาชนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราและพวกเธอพ้นแล้วจากบ่วงอันเป็นทิพย์และของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข และเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน พร้อมทั้งเทวดา อย่าไปทางเดียวกันสองรูป พวกเธอจงแสดงธรรมอันงาม (ถูกต้อง) ทั้งในการเริ่มต้นเนื้อหาและบทสรุปที่สมบูรณ์ด้วยเนื้อหาและสาระ จงประกาศพรหมจรรย์ที่บริสุทธิ์บริบูรณ์หมดจด” (วิ.มหา 4/3/22525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 11) ในส่วนของพระพุทธเจ้าเอง พระองค์ทรงดำเนินบทบาทของพระองค์เองเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก (โลกัตถจริยา) (ขุ.ปฎิ 31449329 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 11) เป็นเวลา 45 ปี พร้อมทั้งยังกำชับไว้ในสังคาลสูตรว่า “เมื่อพระสงฆ์ได้รับความเมตตาทางกาย วาจา ใจ การต้อนรับอย่างเต็มใจ และการอุปถัมภ์ ด้วยปัจจัย 4 จากกุลบุตรแล้ว พระสงฆ์ควรตอบแทนกุลบุตร ด้วยการสอนไม่ให้ทำชั่ว ให้สร้าง ความดี สงเคราะห์ด้วยใจอันดีงาม สอนสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง สอนสิ่งที่เคยฟังแล้วให้กระจ่างชัด และชี้ทางสวรรค์ให้” (ที. ปาฎิ 11/204/205 – 206/2525 อ้างถึงใน สุภา อุทโท, 2541: 11) (สุภา อุทโท, 2541: 11-12) ดังนั้นการที่ต้องพึ่งพาปัจจัย 4 จากฆราวาสจึงต้องทำประโยชน์เพื่อสังคมทั้งจากการสอนธรรมและการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณด้วยเมตตา กรุณาและปราบปราม แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่จะสัมพันธ์กับชุมชนได้ ซึ่งพิจารณาด้วยสถานภาพที่แตกต่างจากฆราวาส จึงควรวางตัวให้เหมาะสม ไม่คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไป จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ไม่ได้แยกตัวออกห่างจากสังคม และพระพุทธเจ้าก็ไม่เคยสั่งสอนให้พระสงฆ์ปลีกตัวออกห่างจากสังคมด้วย พระพุทธศาสนากับสังคมจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ในช่วง 50 ปีมานี้มีนักคิดหลายท่านกล่าวถึงพระพุทธศาสนาที่แนบชิดกับสังคมในรูปแบบของแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคมหรือ Socially Engaged Buddhism ซึ่งเป็นแนวคิดสนับสนุนให้พระพุทธศาสนาบูรณาการเข้ากับพลวัตสังคมให้ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่แยกพระพุทธศาสนาออกจากสังคม ดังนั้นแนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นให้พระพุทธศาสนาได้มีส่วนช่วยสนับสนุนสังคมทั้งในยามปกติและยามวิกฤต “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” เป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในคริสต์ทศวรรษ 1960 โดยพระติช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) พระภิกษุมหายานชาวเวียดนาม ครั้งแรกๆ เรียกสั้นๆ ว่า Engaged Buddhism พระติช นัท ฮันห์ใช้คำนี้โดยหมายถึงการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพันกับการแก้ปัญหาสังคมโลกยุคใหม่ (โดยเฉพาะปัญหาสงครามเวียดนาม) บนฐานการมีสติระลึกรู้ถึงสิ่งที่กำลังดำเนินไปภายในตนและโลก ดังข้อความที่ว่า “สติจะต้องผูกพัน (กับสังคม) เมื่อมีการเห็น จะต้องลงมือกระทำ เราจะต้องมีสติระลึกรู้ปัญหาที่แท้จริงของโลก และด้วยสตินี้เอง เราจึงจะรู้สิ่งที่ต้องทำและไม่ต้องทำ และที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ” พระติช นัท ฮันห์เคยให้สัมภาษณ์ในนิตยสารฉบับหนึ่งอีกว่า “สถานการณ์ท่ามกลางสงคราม คุณไม่สามารถตัดตัวเองออกจากสังคมที่ทนทุกข์นั้นได้ คุณต้องสัมพันธ์กับพวกเขา และทำอะไรก็ได้เท่าที่คุณสามารถช่วยได้ ทุกๆ คนสามารถหาเวลาที่จะนั่ง เดิน รับประทานอาหารอย่างมีสติ หรือกินอาหารได้ในความเงียบคนเดียวหรือกับชุมชนก็ได้ (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, 2548: ออนไลน์) ในหนังสือ Engaged Buddhism: Buddhist Liberation Movements in Asia โดย Christopher S. Queen ได้หยิบยกคำพูดของ Thomas Merton นักเขียนด้านศาสนา ซึ่งพูดถึงพระติช นัท ฮันห์ไว้ว่า “... ท่านเป็นพระที่รู้สึกว่าคุณมีหน้าที่รับผิดชอบต่อประเทศซึ่งกำลังสับสนวุ่นวายระหว่างการปะทะกันของลัทธิทุนนิยมกับคอมมิวนิสต์ ... ท่านพูดกับบุคคลทั่วไปว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องรื้อฟื้นพระพุทธศาสนาให้มาเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้นเพื่อร่วมกันเผชิญหน้ากับผลกระทบของความเป็นโลกสมัยใหม่และวัฒนธรรมตะวันตกที่กำลังคุกคามโลกตะวันออก” (Queen, 1996: 2) แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาสังคม เป็นรูปแบบของศาสนาที่เกิดขึ้นในบริบทแห่งการถกเถียงปัญหาต่างๆ ในระดับโลก ทั้งในเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางสังคม การถือเอาปัญหาความทุกข์ของชาวโลกมาเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะทำงานเพื่อสังคมและเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมคือสิ่งที่ทุกนิกายในพระพุทธศาสนามีร่วมกัน (Queen, 1996: 1 - 4) เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่ David W. Champell ที่ได้กล่าวไว้ว่าพระพุทธศาสนา นำทางให้มนุษย์หลุดพ้น และการหลุดพ้นนั้นจะทำให้สังคมมีอิสรภาพด้วย ในเชิงชุมชนหรือสังคม พระพุทธศาสนานั้นเกี่ยวข้องกับสังคมเสมอ ดังนั้นการที่พุทธสาวกใส่ใจสังคมมากขึ้น ด้วยการนำธรรมะผสมผสานกับวิธีการอันหลากหลาย เช่น การพัฒนาสังคม ความร่วมมือระหว่างศาสนา หรือการไม่เลือกปฏิบัติทางเพศ เป็นต้น เหล่านี้อาจเข้าข่ายความเป็น “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Champell, 1999: 77 - 79) ในบริบทสังคมไทย มีการกล่าวถึงกรณีพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมด้วยการวิเคราะห์จากการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ไทยว่า พระสงฆ์ทำงานพัฒนาตามบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป หรือเมื่อสังคมไทยเปลี่ยน ความคาดหวังต่อ

การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ก็เปลี่ยน จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์ต้องมาข้องเกี่ยวกับงานพัฒนา มนุษย์และสังคม การทำงานของพระสงฆ์ไทยลักษณะดังกล่าว จึงจัดว่าเป็นพระพุทธานุชาเพื่อ สังคมด้วย (Yoshihide, 2005: 8 - 9) นอกจากนี้ แนวคิดเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม” ของท่านพุทธ ทาสภิกขุ ถือเป็นแนวคิดที่เข้าข่ายความเป็นพุทธานุชาเพื่อสังคมของบริบทสังคมไทย เป็นแนวคิดที่ทำให้พุทธานุชามีมิติทางสังคมมากขึ้น แนวคิดนี้มองได้ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือมองใน ฐานะที่เป็นหลักธรรมอันได้แก่ความจริงที่เป็นกฎธรรมชาติ (สังขธรรม) กล่าวคือธรรมชาตินั้นมี ความเป็นสังคมนิยมอยู่แล้วในตัวเพราะสรรพชีวิตและสรรพสิ่งล้วนพึ่งพาอาศัยกัน มิใช่ในแง่ที่เป็น การร่วมมือแบบ Symbiosis เท่านั้น หากรวมไปถึงการที่สิ่งทั้งหลายมีขึ้นได้เพราะต่างเป็นเหตุ บังคับกัน นอกจากนี้ถึงสังขธรรมแล้ว ยังควรมองในอีกด้านหนึ่งที่เป็นระบบจริยธรรม ในแง่ที่มี ความสำคัญต่อพุทธานุชาในปัจจุบันตรงที่เน้นถึงคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมมาก ดังท่านพุทธทาสภิกขุได้อธิบายหลักการของธัมมิกสังคมนิยมตอนหนึ่งว่า “ทุกคนเจียดประโยชน์ ของตนตามแต่จะเจียดได้ เพื่อประโยชน์แก่สังคม และไม่กอบโกยส่วนเกิน ใครมีอำนาจ มีกำลัง ส่วนเกินผลิตได้ แต่ส่วนที่เหลือจากที่ตนต้องกินต้องใช้ ควรให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคม” (พุทธทาสภิกขุ, 2517ข: 34 อ้างถึงใน พระไพศาล วิสาโล, 2552: 521 - 522) แนวคิด พระพุทธานุชาเพื่อสังคมจึงช่วยย้ำการมองว่าสังคมนิยมกับพุทธานุชานั้นไม่สามารถแยกออกจาก กันได้เลย ทั้งสองนั้นสามารถดำเนินควบคู่กันได้เสมอโดยจากการร่วมกันขับเคลื่อนของพุทธสาวก เมื่อพิจารณาพุทธพจน์และวัตรปฏิบัติสมัยพุทธกาลควบคู่กับการทำความเข้าใจแนวคิดพุทธ ศาสนาเพื่อสังคม จะเห็นว่าเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้สถานการณ์ในแต่ละช่วงสมัยจะเป็น ตัวกำหนดว่าพระพุทธานุชาจะต้องปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์ไปมากน้อยเพียงใด และอย่างไร ทั้งนี้เหนือสิ่งอื่นใด สิ่งที่ควรคำนึงมากที่สุดคือ ขอบเขตการวางตัวที่เหมาะสมของสถานภาพ พระสงฆ์ต่อฆราวาสต่างหาก

ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดพระพุทธานุชาเพื่อสังคมมาพิจารณาปรากฏการณ์การใช้ อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ไทยอาจทำให้ข้อกังขาหรือความสับสนบางประเด็นคลี่คลายลงได้บ้าง การพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์พระพุทธานุชาดังกล่าวยิ่งทำให้เห็นภาพพระสงฆ์กับสังคมที่ไม่ เคยแยกออกจากกัน แนวคิดพระพุทธานุชาเพื่อสังคมยืนยันให้เห็นแล้วว่าพระสงฆ์กับสังคมต้อง สัมพันธ์กันโดยบทบาทหน้าที่และถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการทำความเข้าใจการใช้งานอินเทอร์เน็ต ของพระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์

2.5 การศึกษามานุษยวิทยาบอนอินเทอร์เน็ท (Netnography)

ในงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยเฉพาะงานศึกษาวิจัยมานุษยวิทยา การเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ ตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดที่มีส่วนกำหนดความสำเร็จ ข้อมูลเหล่านั้นจะได้มาจากการลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่นักวิจัยเรียกว่า “สนามวิจัย” ยิ่งปรากฏการณ์ทางสังคมเกิดใหม่หรือมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร สนามวิจัยก็จะหลากหลายยิ่งขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปด้วยเท่านั้น ในยุคปัจจุบัน การศึกษาวิจัยลักษณะนี้ไม่อาจเกิดขึ้นบนสนามวิจัยดังเช่นที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิมอีกแล้ว สนามวิจัยรูปแบบใหม่ๆ ส่งผลให้เกิดระเบียบวิธีหรือเทคนิคใหม่ๆ ตามมาด้วย กระบวนการวิจัยเกิดความเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเฉพาะในงานศึกษาวิจัยทางมานุษยวิทยา (Kozinets, 2010: 62 - 63) “อินเทอร์เน็ท” ได้กลายเป็นสนามวิจัยรูปแบบใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมและเริ่มสนใจศึกษากันอย่างแพร่หลายในยุคปัจจุบัน มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัยที่ดำเนินการอยู่บนอินเทอร์เน็ท แต่ที่โดดเด่นเห็นจะเป็นแนวคิด “Netnography²” หรือ “การศึกษามานุษยวิทยาบอนอินเทอร์เน็ท³” ของ Robert V. Kozinets

Netnography หรือการศึกษามานุษยวิทยาบอนอินเทอร์เน็ทคือการวิจัยด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผ่านสนามวิจัยอินเทอร์เน็ท ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญทางมานุษยวิทยา วัฒนธรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นสาธารณะ (Kozinets, 2010: 60) โดยมี 5 ขั้นตอนสำคัญคือ 1) การตั้งคำถามวิจัยโดยคำนึงถึงฉากสังคมที่ Netnography จะช่วยให้เข้าถึงข้อมูลสำคัญได้ 2) การระบุสังคมออนไลน์ที่เหมาะสมกับประเด็นการวิจัย 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 4) การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความเข้าไปมาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากข้อค้นพบ และ 5) การนำเสนอผลการวิจัยและผลการอภิปรายจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Kozinets, 2010: 61) จากขั้นตอนดังกล่าวทำให้เห็นว่า Netnography หรือการศึกษามานุษยวิทยาบอนอินเทอร์เน็ทมีส่วนคล้ายคลึงและคาบเกี่ยวอยู่กับการวิจัยทางมานุษยวิทยา (Ethnography) อยู่มาก นักวิชาการบางท่านอาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามานุษยวิทยา

² Netnography เกิดจากการตั้งคำว่า “Net” จาก Internet มาประสมกับคำว่า “Graphy” ซึ่งตั้งมาจากคำว่า Ethnography Netnography ถูกพัฒนาขึ้นในปี ค.ศ. 1997 โดยรองศาสตราจารย์ Robert V. Kozinets จาก York University ประเทศแคนาดา Netnography เป็นวิธีการที่ใช้ศึกษาหรือทำความเข้าใจกับปัจจัยเชิงวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ทรวมถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์

³ การศึกษาวิจัยนี้แปลคำ “Netnography” ว่า “การศึกษามานุษยวิทยาบอนอินเทอร์เน็ท” ตามศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์และธีรนุช พุศัคดีศรีกิจ จากการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและพฤติกรรมการบริโภคเครื่องรางของขลังและวัตถุมงคลของชาวไทย”

บนอินเทอร์เน็ตมานานักเนื่องจากมองว่าสังคมออนไลน์นั้นอาจไม่มีคุณค่าของวัฒนธรรมใดๆ ให้ศึกษา (Hine, 2000 อ้างถึงใน Kozinets, 2010: 63) อย่างไรก็ตาม Robert มองว่าภายใต้เงื่อนไขเฉพาะบางประการ การศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตนั้นจำเป็นต้องการศึกษาในบางประเด็น ขึ้นอยู่กับคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย Netnography จึงอาจถูกพิจารณาเป็นเพียงเทคนิคหรือเครื่องมือหนึ่งเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือในอีกแง่หนึ่งอาจมองว่าเป็นส่วนย่อยภายใต้การศึกษาวิจัยทางมานุษยวิทยา (Kozinets, 2010: 63)

อย่างไรก็ดีการเลือก Netnography หรือการศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตมาเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแยกให้ได้ว่าลักษณะการศึกษาวิจัยของตนนั้นอยู่บน “Online Communities” หรือ “Communities Online⁴” ซึ่งการศึกษาบน “Online Communities” นั้นจะให้ความสำคัญกับการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสังคมและวัฒนธรรมของสังคมออนไลน์หนึ่งๆ เช่นในประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางภาษา กราฟฟิกหรือสัญลักษณ์ที่ใช้บนสังคมออนไลน์นั้นๆ ในทางตรงข้าม การเข้าไปศึกษาใน “Communities Online” กลับให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันบนเครือข่ายที่อาจนำไปสู่ทัศนคติหรือพฤติกรรมหนึ่งๆ ผู้ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันนั้นอาจอยู่ในสถานะสมาชิกของกลุ่มที่มีความสนใจในประเด็นเดียวกัน ตัวอย่างเช่นกลุ่มแฟนคลับ (Fan clubs) ต่างๆ Netnography อาจจะเหมาะกับการศึกษาบน “Online Communities” มากกว่า อย่างไรก็ตาม Netnography ก็ยังคงสามารถเป็นส่วนสนับสนุนที่ดีในฐานะเทคนิควิธีการหรือเครื่องมือในการเข้าถึงข้อมูลบน “Communities Online” (Kozinets, 2010: 63 - 65) ด้านลักษณะข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของวิธีการทาง Netnography ตามที่ Robert V. Kozinets จำแนกไว้ นั้น มีข้อมูลอยู่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Archival Netnography Data) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ผู้เก็บรวบรวมสามารถบันทึกไว้เพื่อหาร่องรอยต่างๆ บนสังคมออนไลน์ที่กำลังศึกษา เช่น ข้อความที่ถูกโพสต์ไว้ รูปภาพบนสังคมออนไลน์ เสียงหรือวิดีโอต่างๆ เป็นต้น 2) ข้อมูลที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวอักษร (Non – Textual Cultural Data) ซึ่งหมายถึงข้อมูลในรูปของรูปภาพ ภาพถ่าย วิดีโอ เสียง กราฟฟิก สัญลักษณ์ เป็นต้น และ 3) ข้อมูลจากการสืบเสาะค้นหา (Elicited Netnography Data) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ผู้เก็บรวบรวมได้จากการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงบนสนามวิจัยออนไลน์ ส่วนใหญ่จะเป็นผลมาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Kozinets, 2010: 104 – 109) การจัดเก็บข้อมูลที่ได้นั้นสามารถทำได้ทั้งในรูปของการดึงเฉพาะตัวอักษรออกมาแล้วบันทึกไว้เพื่ออ่าน (Text – Readable files) หรือการบันทึกภาพหน้าจอทั้งหมดไว้

⁴ ผู้วิจัยใช้คำว่า “Communities online” ตาม Robert V. Kozinets

(Captured screen images) ก็ได้ (Kozinets, 2010: 116) การออกแบบกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นไม่มีสูตรสำเร็จว่าต้องรวบรวมด้วยแนวทางหรือวิธีการใด ถือเป็นทักษะและเทคนิคที่ผู้วิจัยพึงพิจารณาด้วยตัวเองจากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและประสบการณ์ตรงส่วนบุคคล รวมทั้งความสามารถในการประยุกต์แนวทางและวิธีการนั้นให้เหมาะสมกับประเด็นการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ในเชิงเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลบนสนทนาวิจัยอินเทอร์เน็ต นอกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้ว การสัมภาษณ์นั้นเป็นอีกหนึ่งเทคนิคสำคัญที่ทำให้เข้าถึงทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลต่อสถานการณ์หนึ่งๆที่กำลังสนใจศึกษา จุดประสงค์หลักสำคัญของการสัมภาษณ์คือการวางนักวิจัยลงไปในการสนทนาโดยตรงกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) การใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์บนสนทนาวิจัยอินเทอร์เน็ตอาจใช้ได้ทั้งแบบกึ่งโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบกึ่งโครงสร้างนั้นจะวางแนวคำถามเอาไว้ก่อนแล้วประเมินความสามารถของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการตอบคำถามนั้นๆ ล่วงหน้า ซึ่งการสัมภาษณ์แบบนี้ผู้สัมภาษณ์จะเป็นผู้คุมแนวทางสัมภาษณ์เนื่องจากต้องดำเนินไปตามคำถามเฉพาะที่สร้างไว้ ซึ่งจะตรงข้ามกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างที่ต้องยึดผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญในการตั้งคำถามต่อเนื่องต่อไป การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ผู้สัมภาษณ์ใช้เพียงคำถามปลายเปิด 2 – 3 คำถามเท่านั้น คำตอบที่ได้จะหลากหลายและขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้ตอบแต่ละคน สำหรับการศึกษานบนสนทนาวิจัยอินเทอร์เน็ต Instant Message (IM) อาจสามารถนำมาใช้เพื่อการสัมภาษณ์ได้ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยบนอินเทอร์เน็ตยังเชื่ออีกว่า การพัฒนาระบบเสียงหรือวีดีโอออนไลน์ในอนาคตจะช่วยให้การสัมภาษณ์กระทำได้ง่ายขึ้นและยังเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้พบปะผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบตัวต่อตัว (face – to – face interviews) อย่างหลากหลายยิ่งขึ้น (Anderson, & Kanuka, 2003 อ้างถึงใน Brenda Russell, & John Purcell, 2010: 114 - 115)

ปรากฏการณ์สังคมที่ซับซ้อนขึ้น ทำให้ฉากสังคมซับซ้อนขึ้นด้วยเช่นกัน การศึกษาวิจัยบางประเด็นในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องไปกับความซับซ้อนนั้นๆ ผู้วิจัยอาจลองมองหาสนทนาวิจัยใหม่ๆ เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงได้อย่างครอบคลุม ชัดเจนและแม่นยำมากยิ่งขึ้น Netnography มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเด็นศึกษาวิจัยที่ละเอียดอ่อนซึ่งการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (face – to – face interviews) อาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสมเนื่องจากในบางประเด็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมักคำนึงถึงความคาดหวังจากสังคมเป็นอันดับแรกโดยเฉพาะผู้ที่มักถูกมองในฐานะผู้มีสถานภาพและบทบาทเชิงอุดมคติ (Ideal roles) ยากต่อการยอมให้ปรับเปลี่ยนหรือปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

วัฒนธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้การสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวจึงอาจส่งผลให้ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลได้รับข้อมูลที่เป็นเท็จ ไม่ครอบคลุม ถูกปกปิดความจริงบางส่วนหรือไม่ประสงค์ให้ข้อมูลเลยเนื่องจากเกรงกลัวว่าจะส่งผลต่อตนเองในภายหลัง ดังนั้นแนวคิดการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยในประเด็นละเอียดอ่อนที่ต้องการการทำให้ข้อมูลอย่างหลากหลาย โดยผู้ให้ข้อมูลไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัวตนหรือเผชิญหน้า และยังเหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพทางสังคมและบทบาทเชิงอุดมคติ ซึ่งมักกังวลและกดดันกับความคาดหวังจากสังคม เมื่อต้องให้คำตอบหรือแสดงทรรศนะที่ไม่เป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติและประเพณีนิยม

ในปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเข้ามาอำนวยความสะดวกเพื่อการศึกษาวิจัยอย่างมากมาย ซึ่งมักคุ้นเคยกับการวิจัยเชิงสำรวจออนไลน์ (Online survey) หรือแบบสอบถามออนไลน์ (Online questionnaire) ซึ่งช่วยให้ประหยัดทั้งเวลาและทรัพยากร แต่สำหรับ Netnography นั้นอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้น Netnography อาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้หาสนามวิจัยออนไลน์ที่เหมาะสมเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพได้ ดังนั้นการคำนึงถึงความประหยัดจึงไม่ใช่ประเด็นหลักสำคัญสำหรับการจะเลือกแนวทางนี้มาใช้ แต่ขึ้นอยู่กับประเด็นศึกษาวิจัยว่าสนามวิจัยอินเทอร์เน็ตจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ดังนั้นการนำวิธีทาง Netnography มาใช้จึงไม่ได้หมายความว่าช่วยทำให้การดำเนินการวิจัยมานุษยวิทยาหรือการวิจัยเชิงคุณภาพง่ายและประหยัดขึ้นแต่อย่างใด วิธีการทาง Netnography จึงเป็นเหมือนอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่างานศึกษาวิจัยมานุษยวิทยาหรือเชิงคุณภาพสมัยใหม่อาจต้องเริ่มมองกลุ่มประชากรและสนามวิจัยในโลกเสมือนจริงอย่างอินเทอร์เน็ตด้วยจากเดิมที่ไม่นิยมกัน และผู้วิจัยรุ่นใหม่ ๆ อาจจะต้องรู้จักผสมผสานระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายเข้าด้วยกันในฐานะส่วนสนับสนุนกันเพื่อข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์และหลากหลายแง่มุม

สำหรับผู้วิจัยที่เลือกวิธีการทาง Netnography มาใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของแนวคิดก่อนการเริ่มออกแบบการวิจัย เนื่องจากการศึกษาแนวทางนี้มีปัจจัยที่แตกต่างหลากหลายออกไปจากการศึกษาวิจัยในสังคมออฟไลน์⁵ ตัวอย่างเช่น ความกล้าแสดงออกที่มากกว่าในชีวิตจริง ภาษาเฉพาะกลุ่ม ความสามารถเชิงเทคนิคในการใช้งานเทคโนโลยีที่ไม่เท่ากัน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ควรพิจารณาถึงบนสังคมออนไลน์

⁵สังคมออฟไลน์ (Offline) เป็นคำที่นักวิจัยแนว Netnography มักใช้เมื่อต้องการชี้ให้เห็นสังคมที่ตรงข้ามกับสังคมออนไลน์ ดังนั้นสังคมออฟไลน์จึงมีความหมายว่า สังคมที่ไม่ได้อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรืออาจหมายถึงสังคมในโลกความเป็นจริง

เมื่อศึกษาตัวแนวคิดเรียบบร้อยสมบูรณ ยังจำเป็นต้องไตร่ตรองถึงความจำเป็นของ Netnography ว่าจะช่วยให้งานศึกษาวิจัยนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ได้อย่างไรด้วย อาจกล่าวได้ว่าเมื่อแตกฉานเชิงแนวคิดแล้ว จำเป็นต้องแตกฉานในประเด็นที่กำลังจะศึกษาวิจัยด้วย ดังนั้น Netnography จึงอาจไม่ใช่ตัวตั้งสำคัญ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือประเด็นศึกษาวิจัย

ความสามารถในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมสังคมออนไลน์เป็นอีกส่วนสำคัญหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงต่อการนำวิธีทาง Netnography ไปใช้ให้สำเร็จ อาจกล่าวได้ว่าผู้ที่คุ้นเคยอยู่บนสังคมออนไลน์หรือผู้ใช้อินเทอร์เน็ตอย่างกว้างขวางนั้นมีแนวโน้มที่จะเข้าใจปรากฏการณ์บนสังคมออนไลน์ได้ง่ายและไวกว่าผู้ที่ไม่คุ้นชิน กรณีที่ต้องแยกให้ได้ว่าสังคมออนไลน์ที่กำลังดำเนินการศึกษาวิจัยอยู่นั้นเป็นแบบ “Online communities” หรือ “Communities online” สะท้อนความเข้าใจวัฒนธรรมสังคมออนไลน์หนึ่งๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อระบุได้แล้ว ผู้วิจัยจะทราบทันทีว่าควรนำวิธีการทาง Netnography เข้าไปประยุกต์ใช้ตรงส่วนไหน ได้มากน้อยเพียงใด

การศึกษาวิจัยทาง Netnography จะมีคอมพิวเตอร์ซึ่งเชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นตัวกลางและบางครั้งถือว่าเป็นตัวคั่นกลางด้วยซ้ำ ผู้เลือกศึกษาด้วยแนวทางนี้ต้องไม่ลืมว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ไม่ว่าจะใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมหรือการสัมภาษณ์เชิงลึกก็ตาม ดังนั้นจึงต้องระลึกลดเวลาด้วยว่าตัวคั่นกลางนั้นจะเป็นอุปสรรคต่อการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ไม่ได้เด็ดขาด นับว่าเป็นความท้าทายอย่างหนึ่งต่อผู้วิจัย แนวนี้ที่ต้องสืบเสาะหาข้อมูลสำคัญภายใต้บริบทการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบตัวต่อตัว การไม่ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันนี้เองถือเป็นจุดอ่อนสำคัญของ Netnography ซึ่งจะเป็นผลให้ข้อมูลที่ได้อาจมีไม่เพียงพอที่จะนำมาตรวจสอบและวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าในงานศึกษาวิจัยที่ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น ไม่ว่าจะใช้ระเบียบวิธีแนวใด “การมีส่วนร่วม” ยังคงเป็นส่วนสำคัญหนึ่งในกระบวนการเข้าถึงข้อเท็จจริงไม่เว้นแม้กระทั่งระเบียบวิธีวิจัยสมัยใหม่ก็ตาม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรากฏงานวิจัยเกี่ยวกับภาพลักษณ์และบทบาทพระสงฆ์ การปรับเปลี่ยนบทบาทพระสงฆ์จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

พระสงฆ์ถือว่ามีสถานภาพสูงส่งและเปี่ยมด้วยบารมีทำให้เกิดแรงศรัทธาอันยากที่จะสั่นคลอนและยิ่งพระสงฆ์ถือเป็น “บุคลากรด้านวัฒนธรรม” เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศรัทธาที่ฝัง

รากลึกโดยตรง ซึ่งยิ่งทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ภาพลักษณ์ของ พระสงฆ์ที่ผ่านมามีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวนำสำคัญ กลายเป็นแบบอย่างที่ดีอันจะ ได้ประพฤติปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงถือเป็นสื่อบุคคลที่ดี เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ดังที่ธัชพร พงษ์โสภณ (2539) ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูก จิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณี พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า พระสงฆ์จัดว่าเป็นสื่อบุคคลที่ดีเยี่ยมจากรูปแบบการ ชี้แนะและปลูกฝังจิตสำนึกแบบเผชิญหน้าหรือการเทศน์ให้คำแนะนำหรือสั่งสอนธรรมะ โดยเฉพาะ พระสังฆาธิการที่ติดตามกระแสการพัฒนาผ่านช่องทางต่างๆ อย่างเป็นประจำจะกระตือรือร้นและ ส่งเสริมงานพัฒนาท้องถิ่นสม่ำเสมอ การที่พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลชั้นเยี่ยมและมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมเป็นภาพนำมีส่วนสนับสนุนให้บารมีของท่านเพิ่มพูนขึ้น ประกอบกับตั้งแต่สภาพ สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากการครอบงำของทุนนิยมและวัตถุนิยมจนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนลดลง ลักษณะดังกล่าวนี้การเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง มาสู่สถานการณ์และการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ด้วย พระสงฆ์หลายรูปเริ่มปรับเปลี่ยนบทบาท มาเป็นผู้นำทางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับงานบริการสังคม ในงานของธัชพร พงษ์โสภณ ยังกล่าวอีกว่าพระสังฆาธิการต่างมีข้อคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่าสภาพสังคมไทยที่มีการ เปลี่ยนแปลงไปมาก พระสงฆ์จำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น สำหรับบทบาทที่ เห็นว่าควรมีเพิ่มขึ้นตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ บทบาทในด้านการพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม ของประชาชน บทบาทในด้านการส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของประชาชน บทบาทในด้านการส่งเสริม การศึกษาของเยาวชน และบทบาทในด้านการพัฒนาความเจริญของสังคม

เช่นเดียวกับงานศึกษาของพินิจ ลาภธนานนท์ (2529) ศึกษาเรื่องบทบาทพระสงฆ์ใน การพัฒนาชนบท จำแนกบทบาทผู้นำทางสังคมของพระสงฆ์ได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) บทบาทผู้ ส่งเคราะห์พัฒนา 2) บทบาทผู้นำการพัฒนา 3) บทบาทผู้ประสานงาน และ 4) บทบาทพี่เลี้ยง สนับสนุนการพัฒนาในหมู่บ้าน การพัฒนาชนบทโดยพระสงฆ์เริ่มต้นจากพระสงฆ์ผู้ซึ่งมีศักยภาพ ในการพัฒนาดำริโครงการพัฒนาต่างๆ ตามความถนัดขึ้นมา ทั้งนี้มีชาวบ้านบางส่วนยอมรับได้กับ บทบาทที่เปลี่ยนไป แต่บางส่วนกลับยอมรับไม่ได้ที่พระสงฆ์มาข้องเกี่ยวกับทางโลกมากขึ้น ซึ่งอาจ เป็นผลมาจากความแตกต่างระหว่างบทบาทที่คาดหวังไว้และบทบาทที่แสดงจริง ๆ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนก็มีผลโดยอ้อมต่อความคาดหวังในบทบาทการพัฒนา ชนบทของพระสงฆ์ด้วย นอกจากนี้ พินิจ ลาภธนานนท์ (2549) ยังศึกษาเรื่อง กระบวนการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน

พบว่า แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์มุ่งเข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนคือ 1) ความล้มเหลวของรัฐในการการพัฒนายุคใหม่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ คนรากหญ้าไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเท่าที่ควร ที่สำคัญ การปกครองนั้นมีลักษณะรวมศูนย์และสั่งการจากบนลงล่าง หากท้องถิ่นใดกลไกราชการทำงานได้ไม่ดีเท่าที่ควร ประชาชนจะประสบความยากลำบากในการรับบริการจากรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาชนต้องหันหน้าเข้าพึ่งพาวัดและพระสงฆ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน และ 2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้กระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมเข้าครอบงำจิตใจมากขึ้น ทุนนิยมกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ ทำให้เกิดลักษณะการดำเนินชีวิตที่นึกถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ จนคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมเสื่อมลงไป ผู้คนทำงานหนักขึ้นเพื่อจะได้ครอบครองวัตถุที่ประเมินค่าได้ด้วยเงินทองทำให้ความใกล้ชิดในครอบครัวลดน้อยลงกลายเป็นปัญหาขาดความอบอุ่นในเด็กและวัยรุ่น ในเชิงปัจเจก ทั้งบริโภคนิยม วัตถุนิยมและทุนนิยมทำให้เกิดการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่ายจนอาจเป็นเหตุให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาหาซื้อวัตถุมีราคาตามที่ต้องการ เป็นผลให้เกิดลักษณะนิสัยและวิถีชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ดังนั้นพระสงฆ์ในฐานะผู้พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม เมตตาและกรุณาจึงต้องเข้ามาแสดงบทบาทนักพัฒนาจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่าแสดงบทบาทผู้นำทางปัญญา เพื่อลดทอนกิเลสของมนุษย์ บริหารจิตใจเพราะใจที่สบาย ไม่เบียดเบียนกันตรงตามหลักพุทธธรรม ทำยที่สุจริตระบบสังคมก็จะเป็นปกติสุข

การปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย กรณีพุทธพาณิชย์เห็นจะเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่บั่นทอนแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ภาพลักษณ์พระสงฆ์ผู้เปี่ยมด้วยบารมีเริ่มลดน้อยลง สังคมเริ่มตั้งคำถามว่าขอบเขตของการประพฤติปฏิบัติในด้านต่างๆ ของพระสงฆ์อยู่ที่ใด สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนาวดี เทพช่วยสุข (2539) ซึ่งศึกษาเรื่องการรับรู้ของชาวพุทธต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน พบว่า การรับรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในแง่ลบ ชาวพุทธส่วนใหญ่จะรับรู้ในคุณลักษณะเกี่ยวกับวัตถุนิยมและด้านพุทธพาณิชย์มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์พระสงฆ์ในสื่อสารมวลชนไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ชาวพุทธส่วนใหญ่รับรู้ กล่าวคือภาพลักษณ์ที่ชาวพุทธส่วนใหญ่รับรู้ นั้นเป็นแง่บวก เป็นผู้มีคุณธรรมและแสดงบทบาทเป็นแหล่งศรัทธาด้านธรรมะและความประพฤดี แต่สื่อมวลชนมักจะนำเสนอในแง่ลบมากกว่า

ไม่เพียงแต่ประเด็นพุทธพาณิชย์ ในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ยังเป็นประเด็นที่สังคมต่างตั้งคำถามกันถว้นหน้าอีกด้วย โดยเฉพาะประเด็นการใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ซึ่งยังมีงานศึกษาเกี่ยวกับบรรทัดฐานและแนวทางในการใช้งานไม่มากนัก อันที่จริงพระสงฆ์หรือพุทธบริษัทหลายส่วนต่างใช้ช่องทางนี้เชื่อมต่อกับโลกของสงฆ์

กับชมราวาสอย่างกว้างขวาง เพราะคุณสมบัติที่เป็นสื่อผสม (Multimedia) จึงทำให้ได้รับความนิยม พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน (2552) ได้นำเสนอผลการศึกษาในประเด็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก โดยปรากฏเนื้อหาหลักคือ ประวัติขององค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมขององค์กร ส่วนรูปแบบการนำเสนอมีทั้งเอกสารที่เป็นตัวอักษร ภาพ เสียง ผ่านหลายเว็บเพจ ในโฮมเพจเดียว กระบวนการในการใช้มีแตกต่างกันออกไปด้วย แต่ก็มีองค์ประกอบคล้ายกันคือ มีคอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ขององค์กร มีโปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ในการสร้างเว็บไซต์ได้เอง ข้อมูลมีมากพอและมีการเคลื่อนไหว ระบบการสื่อสารข้อมูลใช้ช่องทางคืออินเทอร์เน็ต แต่มีการเชื่อมต่อกันหลายแบบแตกต่างกันตามสมควร บุคลากรส่วนมากยังเป็นผู้เผยแพร่ ผู้ผลิตยังมีไม่เพียงพอ บางเว็บไซต์มีคนเดียวผลิตเพียงคนเดียว ด้านประสิทธิผลของเว็บไซต์ในสถาบันสงฆ์ องค์กรสงฆ์และองค์กรอิสระนั้นเป็นที่น่าพอใจ แต่ในส่วนของเว็บไซต์วัดไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควรเพราะคนส่วนมากไม่ค่อยเข้าชมเว็บไซต์ของวัดมากนัก นอกจากนี้การใช้งานอินเทอร์เน็ตทำให้ชาวบ้านมองพระสงฆ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตไปในทางที่น่าสงสัยว่าอาจจะไม่ใช้ในการจัดทำเนื้อหาทางศาสนาอย่างเดียว อาจจะเปิดดูเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ในวงการสงฆ์ พระเถระยังไม่เข้าใจรูปแบบและกระบวนการของการทำงานเกี่ยวกับการสร้างเว็บไซต์เพื่อเผยแผ่ศาสนามากนัก ส่วนคณะสงฆ์รุ่นใหม่มีความพยายามศึกษาค้นคว้าและสร้างเว็บไซต์เองพอสมควร ยังพบอีกว่าเว็บมาสเตอร์ส่วนหนึ่งต้องจ่ายเงินส่วนตัวเป็นค่าอินเทอร์เน็ตแอดเดรสหรือโดเมนเนม และจ่ายค่าเช่าพื้นที่เว็บโฮสติ้งเพื่อให้เว็บไซต์ดำเนินการต่อไปได้ มีเพียงส่วนน้อยที่มีเว็บเซิร์ฟเวอร์เป็นของตนเอง บางเว็บไซต์ต้องปิดตัวลงเพราะแบกรับค่าใช้จ่ายไม่ไหว ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภาษา เพราะเว็บไซต์ของคณะสงฆ์ไทยส่วนมากยังคงใช้ภาษาไทยในการนำเสนอ ทำให้เข้าถึงได้เฉพาะกลุ่มผู้รับสารที่อ่านภาษาไทยได้เท่านั้น

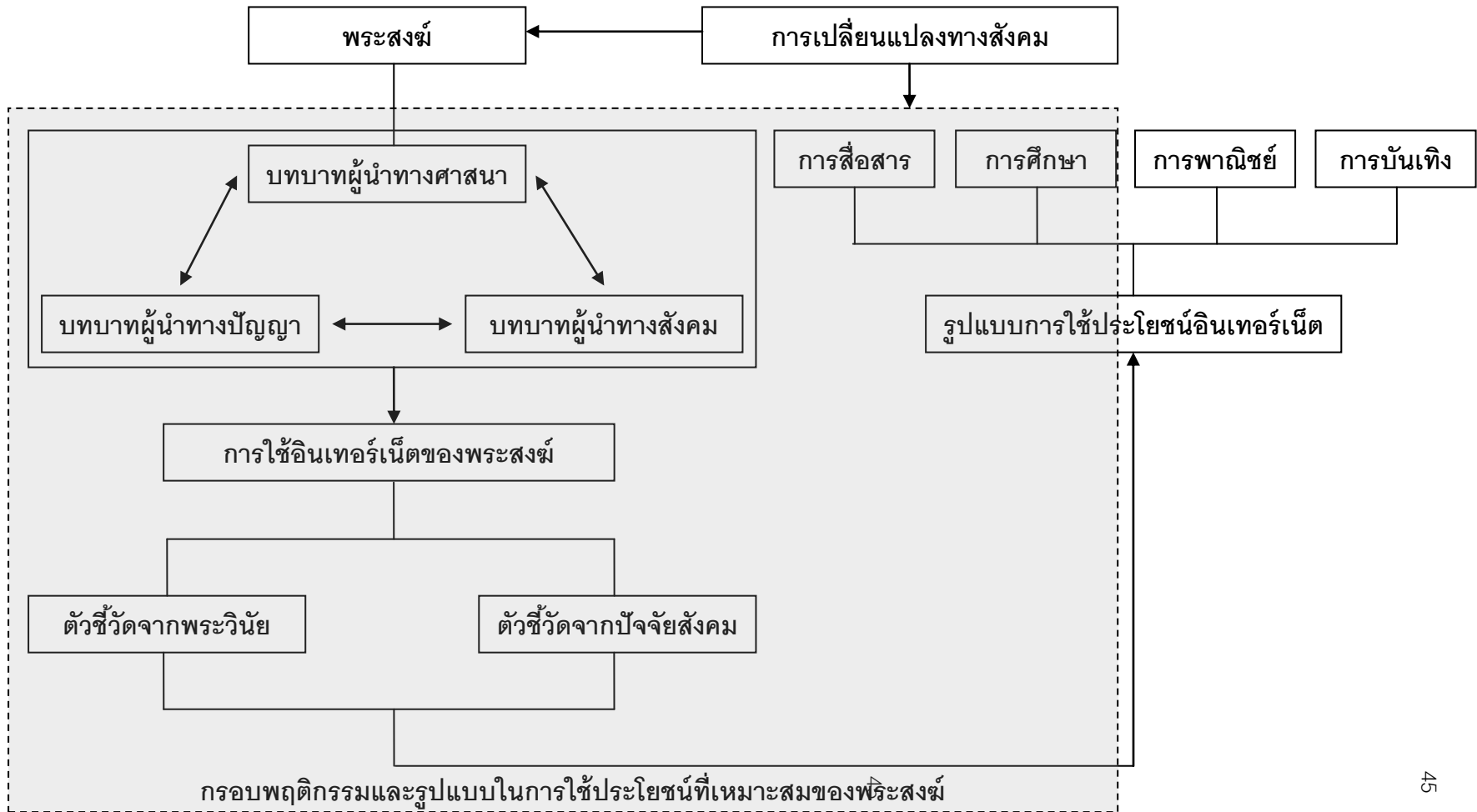
นอกจากในส่วนของคณะสงฆ์แล้ว อินเทอร์เน็ตยังนำพาหลักพุทธธรรมไปสู่หมู่เด็กและเยาวชนมากขึ้นด้วย ยกตัวอย่างกรณีเว็บไซต์พลังจิตซึ่งเป็นเว็บไซต์ยอดนิยมที่สุดในด้านพระพุทธศาสนาซึ่งกรรณก กมลรัตน์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทอินเทอร์เน็ตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับเด็กและเยาวชน ศึกษาเฉพาะกรณีเว็บไซต์พลังจิตไว้และพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เว็บไซต์พลังจิตดอตคอมได้รับความนิยมสูงสุดคือ 1) ความหลากหลายของรูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอ 2) เนื้อหาและข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เข้าใจโดยง่ายและมีความเหมาะสมแก่เด็กและเยาวชน 3) สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลในด้านพระพุทธศาสนาโดยง่าย

ของกลุ่มผู้ใช้ที่อยู่ในวัยเด็กและเยาวชน และ 4) เป็นเว็บไซต์ที่มีความเปิดกว้างทางความคิด นอกจากนี้เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจมากที่สุดกับเนื้อหาภายในที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เป็นไปในทางเดียวกันกับงานของพุมิรัตน์ กมลชัยสกุล (2550) ซึ่งศึกษาเรื่องรูปแบบการสื่อสารธรรมะเพื่อเยาวชนผ่านเว็บไซต์ พบว่า คุณลักษณะเว็บไซต์ธรรมะที่เยาวชนต้องการในเรื่องของรูปแบบการนำเสนอ ได้แก่ การตกแต่งเว็บเพจให้มีความเคลื่อนไหวโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟฟิก สีสดใส การจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาให้เป็นระเบียบ การนำเสนอข้อความร่วมกับภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟฟิกที่สอดคล้องกับเนื้อหา การนำเสนอในรูปแบบนิทาน การ์ตูนที่ให้แก่คิดสนใจเป็นหลัก เยาวชนต้องการเนื้อหาธรรมะที่มีความใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับ สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในด้านการเป็นที่ปรึกษา ปรับมุมมองชีวิต และสามารถตอบสนองกลับได้ทันที ส่วนการใช้ภาษาต้องการภาษาเรียบง่าย ใช้ภาษาบาลี – สันสกฤตแต่น้อย รวมทั้งยกตัวอย่างประกอบให้เห็นเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม ประเด็นการใช้อินเทอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ รวมถึงการไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมการใช้งานของตนได้ยังเป็นประเด็นถกเถียงกันในสังคมอีกด้วย ปัจจุบันกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการกล่าวถึงกันในวงกว้างคือเด็กและเยาวชน ธนิกานต์ มาชะศิริานนท์ (2545) สะท้อนความน่าหวาดกลัวของพฤติกรรมเสพติดอินเทอร์เน็ตผ่านการศึกษาเรื่องพฤติกรรมเสพติดอินเทอร์เน็ตและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเสพติดอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่เสพติดอินเทอร์เน็ตจะใช้เวลาบนอินเทอร์เน็ตที่สูงกว่าผู้ที่ไม่เสพติด ผู้ที่เสพติดจะใช้บริการและประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจสูงกว่า แต่จะใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการแสวงหาข้อมูลข่าวสารน้อยกว่าผู้ที่ไม่เสพติด ผู้เสพติดจะรู้สึกถูกดึงดูจากสื่ออินเทอร์เน็ต ได้รับผลกระทบจากการใช้อินเทอร์เน็ตสูงกว่าผู้ที่ไม่เสพติด อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เสพติดอินเทอร์เน็ตจะตระหนักรู้ถึงภาวะการเสพติดแต่ไม่สามารถลดหรือหยุดใช้ได้

ในระยะหลัง การใช้อินเทอร์เน็ตเริ่มขยายสู่ทุกกลุ่มคนในสังคม แต่สำหรับการใช้งานของพระสงฆ์อาจกระทบกระเทือนอยู่มากเนื่องจากเป็นสถานภาพและบทบาททางวัฒนธรรมที่ถูกคาดหวังสูงจากสังคม ปัจจุบันยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาประเด็นพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้มีส่วนช่วยค้นหาวรรทัดฐานการใช้งานของพระสงฆ์ที่เหมาะสมทั้งในเชิงพฤติกรรมและรูปแบบการใช้ประโยชน์จากเดิมที่ยังคลุมเครือและกำกวมอยู่มากในสังคม และจะนำไปสู่การค้นพบจุดที่สังคมยอมรับได้ เป็นการช่วยลดทอนความขัดแย้งหรือความขัดแย้งได้บ้าง

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยหัวข้อพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และนำเทคนิควิธีการทางการศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ต (Netnography) มาช่วย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตต่อกอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศของพระสงฆ์ และศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ที่สอดคล้องกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของพุทธสาวก และบทบาทหน้าที่ตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง

3.1 วิธีการวิจัย

3.1.1 ศึกษาวิจัยจากทั้งหนังสือ ตำรา ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ต และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เข้าใจมิติที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การวิจัย โดยเฉพาะ 1) การศึกษาพระวินัยและปัจจัยสังคมที่สามารถชี้วัดได้ว่าพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ลักษณะใดที่เหมาะสม และ 2) การศึกษาแนวคิดการเก็บรวบรวมข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะ Netnography หรือการศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตของ Robert V. Kozinets

3.1.2 ศึกษาวิจัยจากสนามวิจัยด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและอาศัยวิธีการทาง Netnography ด้วยเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) ทั้งแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – structured) และไม่มีโครงสร้าง (Non - structured) บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก วิธีการทาง Netnography มีประโยชน์อย่างมากในการเข้าถึงข้อมูลเนื่องจากให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ (Archival Netnography Data) ซึ่งได้จากการบันทึกหรือรอยการใช้งานอินเทอร์เน็ตของกลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ภายหลัง Netnography มีส่วนสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลประเด็น 1) พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต และ 2) รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็น 2 ประเด็นที่เข้าถึงข้อเท็จจริงได้ยาก ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการศึกษาจากสนามวิจัยดังต่อไปนี้

ระยะแรก จำแนกสนามวิจัยออกเป็น 2 ประเภทตามรูปแบบการใช้ประโยชน์ อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ที่นิยมและพบได้ในชีวิตประจำวันคือ 1) เฟสบุ๊ก และ 2) เว็บไซต์วัด โดยกำหนดให้เฟสบุ๊กเป็นสนามวิจัยที่ให้ข้อเท็จจริงในระดับปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันเว็บไซต์วัดจะเป็นสนามวิจัยที่ให้ข้อเท็จจริงในระดับสถาบัน

ระยะที่สอง เมื่อได้สนามวิจัยแล้ว ผู้วิจัยสำรวจเบื้องต้นเพื่อเตรียมตัวเก็บรวบรวม ข้อมูลให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยมากที่สุด โดยในส่วนของเฟสบุ๊กมุ่งศึกษาวิเคราะห์ ลักษณะการโพสต์สแตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ การเพิ่มรูปภาพลงสู่อัลบั้ม การสนทนาด้วย Instant Message การเล่นเกมหรือแอปพลิเคชันต่างๆ ระยะเวลา ช่วงเวลา และความถี่ที่ปรากฏตัว รวมไปถึงภาษาที่ใช้ได้ตอบ สำหรับเว็บไซต์วัดนั้นมุ่งศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถึงเป้าหมาย บริการ ประโยชน์ ความเป็นสื่อผสมและความเคลื่อนไหว

ระยะที่สาม ค้นหาบัญชีเฟสบุ๊กพระสงฆ์และเว็บไซต์วัดในเขตจังหวัดนนทบุรีและ จังหวัดสมุทรปราการเพื่อคัดเลือกเว็บไซต์วัดและบัญชีเฟสบุ๊กกลุ่มเป้าหมายที่ตรงตามคุณสมบัติ ซึ่งกำหนดไว้ ส่วนของสนามวิจัยเฟสบุ๊กมีจำนวนบัญชีที่คัดเลือกมาทั้งสิ้น 8 บัญชี โดยแบ่งเป็นเขต จังหวัดนนทบุรี 4 บัญชีและจังหวัดสมุทรปราการ 4 บัญชี จากทั้งหมด 27 บัญชี (จังหวัดนนทบุรี 15 บัญชีและจังหวัดสมุทรปราการ 12 บัญชี) ก่อนที่จะระบุได้ 8 บัญชีนั้น ผู้วิจัยใช้เวลา 2 สัปดาห์ สำหรับการติดตามความเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้นตลอด 24 ชั่วโมง ข้อมูลจากการติดตามนี้ถูก นำมาใช้ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ สำหรับเว็บไซต์วัดมีจำนวนที่ คัดเลือกมาทั้งสิ้น 16 เว็บไซต์โดยแบ่งเป็นเขตจังหวัดนนทบุรี 8 เว็บไซต์และจังหวัดสมุทรปราการ อีก 8 เว็บไซต์

ระยะที่สี่ เมื่อได้บัญชีเฟสบุ๊กพระสงฆ์และเว็บไซต์วัดตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้แล้ว ผู้วิจัยใช้เวลา 3 เดือน (พฤศจิกายน - มกราคม) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการกำหนดบทบาท ผู้วิจัยเป็นสมาชิกคนหนึ่งในระบบเฟสบุ๊ก ซึ่งเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมต่อความเคลื่อนไหวต่างๆ ของบัญชีกลุ่มเป้าหมายและสนทนาแบบไม่เป็นทางการเพื่อสอบถามความคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย รวมทั้งเก็บข้อมูลประวัติชีวิต ทั้งนี้ระยะเวลา 3 เดือนผู้วิจัยได้ใช้ บันทึกรประจำวันเป็นตัวช่วยสำคัญในการเก็บ จำแนกและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เป็นระบบ

ระยะที่ห้า ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จะถูกนำมาวิเคราะห์และตรวจสอบด้วยเทคนิค การตรวจสอบสามเส้า ทั้งด้านข้อมูลและวิธีการ ด้วยการสร้างบัญชีผู้ใช้งานเฟสบุ๊กอีก 2 บัญชี พร้อมกำหนดบทบาทที่ต่างออกไปจากบัญชีผู้วิจัย ซึ่งจะสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์แบบ ไม่เป็นทางการควบคู่กันไปทั้ง 3 บัญชี

ระยะสุดท้าย ผู้วิจัยนำข้อเท็จจริงที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ จำแนกหาความเหมือนและแตกต่างภายใต้วัตถุประสงค์การวิจัย ผลการวิจัยนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อศึกษาพระพุทธรูปต่อไป

3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

งานศึกษาวิจัยนี้มีประชากรคือ พระสงฆ์ในเขตจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการที่ใช้ประโยชน์จากเฟสบุ๊กและเว็บไซต์วัด จากการสำรวจเบื้องต้นก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าพระสงฆ์ที่มีบัญชีเฟสบุ๊กมักจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างหรือใช้งานเว็บไซต์อยู่แล้ว และส่วนใหญ่จะเป็นการใช้งานเพื่อค้นคว้าข้อมูลที่เป็นทางการ ดังนั้นประชากรที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ เป็นประโยชน์ต่อประเด็นการศึกษานี้ได้จึงเป็นพระสงฆ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของโซเชียลเน็ตเวิร์ค ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มประชากรที่มีบัญชีเฟสบุ๊กเป็นหลักเพราะปัจจุบันเฟสบุ๊กเป็นรูปแบบการใช้งานหนึ่งที่มีความนิยมมาก การเลือกกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ๊กได้ประยุกต์ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เข้ามาเพื่อให้สามารถเข้าถึงแต่ละบัญชีได้ เริ่มต้นจากการค้นหาพระสงฆ์ที่มีบัญชีเฟสบุ๊กจากระบบการค้นหาเพื่อนบนเฟสบุ๊ก (Search) ด้วยการใส่คำสำคัญเช่น พระมหา พระครู พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีหรือจังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น เมื่อพบพระสงฆ์รูปแรกแล้วจะอาศัยรายชื่อเพื่อน (Friend list) เเสาะหาพระสงฆ์รูปอื่นๆ ต่อไปตามคุณสมบัติที่ต้องการ นอกจากนี้อีกส่วนหนึ่งยังได้จากคำแนะนำโดยตรงของพระสงฆ์บางรูปภายหลังจากการสนทนา สำหรับคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นนั้นได้มาจากการวิเคราะห์ลักษณะและบทบาทสำคัญที่สะท้อนจากการใช้งานเฟสบุ๊กในชีวิตประจำวัน จากนั้นจำแนกออกเป็น 2 คุณลักษณะ รวม 6 ข้อย่อย ดังนี้

● คุณลักษณะทั่วไป

3.2.1 เป็นพระสงฆ์ในเขตจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการที่มีบัญชีเฟสบุ๊กและมีความเคลื่อนไหวบนระบบอย่างสม่ำเสมอซึ่งสะท้อนให้เห็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบและการใช้งานเฟสบุ๊ก

3.2.2 มีการใช้งานตามรูปแบบบริการที่มีอยู่บนเฟสบุ๊กอย่างหลากหลายเช่น การตั้งสถานะ การนำเสนอและแชร์รูปภาพหรือข้อความ การระบุสถานที่ปัจจุบัน (Check - in) การเล่นเกม เป็นต้น

- **คุณสมบัติเฉพาะ**

3.2.3 ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งวัดได้จากการได้ตอบบทสนทนากับผู้วิจัยอย่างสม่ำเสมอ

3.2.4 มีความโดดเด่นในด้านหนึ่งต่อไปนี้

- เป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ ระบบสารสนเทศและการสื่อสาร

- เป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ทางธรรม สามารถแนะนำแหล่งสืบค้นเกี่ยวกับหลักธรรมต่อได้ สามารถเผยแพร่ธรรมะผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์คได้

- เป็นพระสงฆ์นักวิชาการ โดยวัดจากความรู้ทางโลก สามารถแนะนำแหล่งสืบค้นประเด็นวิชาการต่างๆ ต่อได้ สามารถเผยแพร่ข้อมูลเชิงวิชาการผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์คได้

- เป็นพระสงฆ์ที่ใช้เฟสบุ๊ก (หรือโซเชียลเน็ตเวิร์คอื่นๆ) เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่นอกเหนือออกไป

จากแนวทางการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายตามคุณสมบัติข้างต้น สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายได้ 8 รูป ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในเขตจังหวัดนนทบุรี

ชื่อ	อายุ	ตำบล	อำเภอ	Requested Start		Accepted Start		Smart phone
				วัน	เวลา	วัน	เวลา	
พระ 1	38	บางกระสอ	เมือง	พ. 14 พ.ย. 55	17.44	พ. 14 พ.ย. 55	17.59	✓
พระ 2	22	บางกระสอ	เมือง	พ. 14 พ.ย. 55	15.37	พ. 14 พ.ย. 55	24.00	-
พระ 3	27	วัดชลอ	บางกรวย	พ. 14 พ.ย. 55	17.57	พ. 14 พ.ย. 55	18.02	-
พระ 4	30	บางม่วง	บางใหญ่	พ. 15 พ.ย. 55	12.32	พ. 15 พ.ย. 55	15.15	✓

ตารางที่ 2 แสดงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ

ชื่อ	อายุ	ตำบล	อำเภอ	Requested Start		Accepted Start		Smart phone
				วัน	เวลา	วัน	เวลา	
พระ 5	44	บางปูใหม่	เมือง	18 พ.ย. 55	02.31	19 พ.ย. 55	15.40	✓
พระ 6	51	สวนส้ม	พระประแดง	18 พ.ย. 55	02.19	19 พ.ย. 55	09.32	-
พระ 7	30	ท้ายบ้าน	เมือง	25 พ.ย. 55	00.24	26 พ.ย. 55	13.58	✓
พระ 8	22	สวนส้ม	พระประแดง	18 พ.ย. 55	02.16	19 พ.ย. 55	17.33	✓

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยประเด็นนี้ ผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด อย่างไรก็ตามยังต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ ประกอบด้วย โดยเฉพาะการสังเกตแบบมีส่วนร่วมซึ่งจำเป็นต่อการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างมาก ผู้วิจัยได้สร้างแบบสังเกตเพื่อจัดระบบข้อมูลเบื้องต้น การสัมภาษณ์ทั้งมีและไม่มีโครงสร้างซึ่งเป็นเทคนิคการเก็บรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับธรรมชาติของสังคมออนไลน์มากที่สุด นอกจากนี้ยังอาศัยการทำบันทึกประจำวันซึ่งช่วยจัดระบบข้อมูลเบื้องต้นภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสนามวิจัยแต่ละครั้งเสร็จสิ้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจำแนกประเด็นสำคัญออกมา เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงได้ตรงประเด็นและครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งหมด ดังนี้

3.4.1 วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตต่อกิจกรรมพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศของพระสงฆ์

ประเด็นที่ 1 พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต

นอกเหนือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ตและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยยังใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพร้อมกับการสัมภาษณ์แบบมีและไม่มีโครงสร้างมาเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนาแบบขึ้นๆ ลงๆ 3 บทบาท แต่ละบทบาทจะมีคุณลักษณะ การแสดงตัวและมีวิธีการเข้าถึงข้อมูลที่แตกต่างกันเนื่องจากในช่วงการสำรวจพื้นที่ออนไลน์เบื้องต้นพบว่าปฏิริยาโต้ตอบจากการสนทนาออนไลน์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ บางครั้งสังเกตถึงความเปลี่ยนแปลงของภาษาได้อย่างชัดเจนภายหลังเปิดเผยสถานภาพที่แท้จริง ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานว่าสถานภาพมีผลต่อปฏิริยาโต้ตอบทั้งในแง่ระดับความสนิทสนม ลักษณะคำตอบและลักษณะภาษาที่ใช้

ประเด็นที่ 2 กรอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต

หลังจากผู้วิจัยได้กลุ่มเป้าหมายมาครบถ้วนจำนวน 8 รูป ก่อนจะไปเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างจริงจังได้สำรวจเบื้องต้นก่อนด้วยการสนทนาออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊ก ได้ตอบ ชักถามกันภายใต้หัวข้อพระวินัย หลักธรรม พุทธวจนะหรือลักษณะการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าเพื่อจะได้มีแนวทางการศึกษาค้นคว้าอย่างชัดเจนถูกต้อง สำหรับกรอบพระวินัยเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตนั้น ผู้วิจัยอาศัยการตีความจากศีล 227 ข้อ โดยคัดเลือกมาเฉพาะข้อที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องกับ

ประเด็นการวิจัย โดยพิจารณาถึงลักษณะต่างๆ ที่การใช้งานอินเทอร์เน็ตนำไปสู่การปฏิบัติได้ สร้างเป็นตัวชี้วัดพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้งานอินเทอร์เน็ตออกมาโดยคำนึงทั้งพระวินัยและปัจจัยทางสังคมต่างๆ ได้แก่ ช่วงเวลา เจตนา รูปแบบการใช้ประโยชน์ สถานภาพและบทบาท รายละเอียดของตัวชี้วัดต่างๆ อยู่ในหัวข้อ 3.6 การสร้างตัวชี้วัดพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต

3.4.2 วัดอุปสรรคการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของพุทธสาวก และบทบาทหน้าที่ตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง

ประเด็นที่ 3 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา

ดังที่กล่าวไปในหัวข้อวิธีการดำเนินการวิจัย ประเด็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะไม่สามารถเข้าถึงได้เลยหากใช้เทคนิคการสัมภาษณ์และสังเกตเพียงผิวเผิน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำวิธีการทาง Netnography ซึ่งให้ความสำคัญกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเข้ามาช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการกำหนดบทบาทตัวเองให้เป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมโซเชียลเน็ตเวิร์ค จากการสำรวจเบื้องต้นทำให้สามารถจำแนกสนามวิจัยได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) เฟสบุ๊ก และ 2) เว็บไซต์วัด สำหรับเฟสบุ๊กนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดบทบาทตัวเองเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบัญชีเฟสบุ๊ก พร้อมทั้งสร้างอีก 2 บัญชีดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นเพื่อการตรวจสอบข้อมูล ซึ่งแต่ละบทบาทมีคุณลักษณะแตกต่างกัน การแสดงตัวต่างกัน และมีวิธีการเข้าถึงข้อมูลที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับ 1) การอัปเดตสถานะ (Updated status) 2) ความสนใจส่วนบุคคลซึ่งสะท้อนได้จากแฟนเพจ (Liked fanpage) 3) ความถี่ในการเข้าใช้บริการ 4) รูปแบบบริการที่นิยมใช้และ 5) ภาษาที่ใช้ ในส่วนของเว็บไซต์วัด ผู้วิจัยกำหนดบทบาทตัวเองเป็นผู้เยี่ยมชมเว็บไซต์วัดที่คัดเลือกไว้ อ่านและวิเคราะห์ภายใต้ประเด็นเหล่านี้ 1) เป้าหมาย 2) บริการ 3) ประโยชน์ 4) ความเป็นสื่อผสม และ 5) ความเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงการพิจารณารูปแบบการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเชิงหน้าที่ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการสื่อสาร 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการพาณิชย์ และ 4) ด้านการบันเทิง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็ไม่ได้ละทิ้งการศึกษาจากหนังสือ ตำรา ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ตและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องออกไป

ประเด็นที่ 4 บทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ตตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง

ประเด็นนี้ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงทุติยภูมิเป็นหลัก โดยอาศัยจากทั้งหนังสือ ตำรา ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ต และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยอาศัยการทบทวนทฤษฎีบทบาทและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่พระสงฆ์ในสังคมไทยเป็นแนวทางสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะเดียวกันกับประเด็นคำสำคัญที่ 2 ว่าด้วยเรื่องกรอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต

การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงเทคนิควิธีการทาง Netnography ของ Kozinets นั้นให้ความสำคัญกับลักษณะข้อมูล 3 ประเภทคือ 1) ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Archival Netnography data) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ถูกเก็บรวบรวมสามารถบันทึกไว้เพื่อหำร่องรอยต่างๆ บนสังคมออนไลน์ที่กำลังศึกษา เช่น ข้อความที่ถูกโพสต์ไว้ รูปภาพบนสังคมออนไลน์ เสียงหรือวิดีโอต่างๆ เป็นต้น 2) ข้อมูลที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวอักษร (Non – Textual Cultural data) ซึ่งหมายถึงข้อมูลในรูปของรูปภาพ ภาพถ่าย วิดีโอ เสียง กราฟฟิก สัญลักษณ์ เป็นต้น และ 3) ข้อมูลจากการสืบเสาะค้นหา (Elicited Netnography data) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ถูกเก็บรวบรวมได้จากการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงบนสนามวิจัยออนไลน์ ส่วนใหญ่จะเป็นผลมาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม งานศึกษาวิจัยประเด็นนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลทั้ง 3 ลักษณะ มีการบันทึกข่าวสารประชาสัมพันธ์ รูปภาพกิจกรรม บทความธรรมะ เสียงธรรม บทสนทนาที่กระทำกันอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงระยะเวลา ช่วงเวลา และความถี่ที่กลุ่มเป้าหมายปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กทั้งหมดถูกจัดเก็บไว้ในรูปแบบการดึงเฉพาะตัวอักษรแล้วบันทึกไว้และการบันทึกภาพหน้าจอทั้งหมดไว้ ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับการทำบันทึกสนามและแบบบันทึกการสังเกต และเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานศึกษาวิจัยนี้ดำเนินการเป็นทีมซึ่งมีจำนวน 3 คน 3 บัญชี ผู้วิจัยจึงได้สร้างบัญชีกูเกิ้ล ไดรฟ์¹ (Google drive) ขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการบันทึกและแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน โดยเมื่อแต่ละคนเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ ก็จะนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นเก็บไว้บนพื้นที่กูเกิ้ล ไดรฟ์ สมาชิกที่เหลือเท่านั้นที่จะสามารถเข้ามาดูข้อมูลหรือแก้ไขข้อมูล

¹บริการพื้นที่เก็บข้อมูลออนไลน์ (Cloud storage) โดยให้พื้นที่เก็บข้อมูลมากถึง 16 เทราไบท์ และให้พื้นที่เริ่มต้นฟรี 5 กิกะไบท์ Google drive ไม่ได้เป็นเพียงบริการแชร์ไฟล์ ฝากไฟล์ แต่สามารถแก้ไขไฟล์เอกสารต่างๆ จาก Google drive โดยตรงได้อีกด้วย

เหล่านั้นได้ตลอดเวลา ทำให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมได้จะถูกนำเสนอต่อกันอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก เริ่มต้นตั้งแต่การศึกษาจากทั้งหนังสือ ตำรา ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ต และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยที่สอดคล้องกัน รวมไปถึงวิธีการดำเนินการวิจัย ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ประชาชนที่คาดว่าจะได้รับ และกรอบแนวคิดการวิจัย นอกจากนี้การวิเคราะห์ระยะแรกยังทำไปพร้อมๆ กับการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมและรูปแบบการใช้อินเทอร์เน็ตที่พระสงฆ์ใช้งานจริงในชีวิตประจำวันตลอดระยะเวลา 2 สัปดาห์ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

ระยะที่สอง กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเกิดขึ้นขณะเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามวิจัย คือ 1) เฟสบุ๊ค และ 2) เว็บไซต์วัด ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการ ขณะเดียวกันมีการตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคการตรวจสอบสามเส้าควบคู่กันไปในด้านข้อมูลเช่น ในแง่เวลา สังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในประเด็นและกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน แต่ต่างเวลาออกไป ในแง่บุคคล จะใช้เครื่องมือและเทคนิคดังกล่าวเช่นกัน เป็นต้น ทั้งนี้การออกแบบบทบาท 3 บทบาทที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นมีส่วนช่วยในการตรวจสอบด้านข้อมูลได้เป็นอย่างดีเพราะทั้ง 3 บทบาทที่ต่างกันนั้นจะมีคุณลักษณะที่ต่างกัน การแสดงตัวต่างกัน และมีวิธีการเข้าถึงข้อมูลที่แตกต่างกัน หรือในด้านวิธีการ จะใช้เครื่องมือและเทคนิคต่างๆ โดยเฉพาะการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เก็บข้อมูลในประเด็นเดียวกัน

ระยะสุดท้าย ภายหลังจากได้ข้อมูลจากสนามวิจัยครบถ้วน ข้อมูลเหล่านั้นจะถูกนำมาจำแนกหาความเหมือนและแตกต่างภายใต้วัตถุประสงค์และคำถามวิจัย ดังนี้ 1) พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต 2) กรอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต 3) รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา และ 4) บทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ตตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง

ภายหลังกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น จะเขียนรายงานผลการวิจัยและข้อสรุป โดยยึดวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นแนวทาง นำเสนอข้อเท็จจริงที่ค้นพบเป็นหลัก ข้อค้นพบเหล่านั้นนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาด้วย

3.6 การประยุกต์ใช้วิธีการทาง Netnography ในงานศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในหัวข้อพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ในเชิงระเบียบวิธีวิจัยที่ประยุกต์แนวความคิดการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection) บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตถือเป็นอีกความโดดเด่นของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ หลังจากทำความเข้าใจขั้นตอนต่างๆ ของระเบียบวิธีทาง Netnography ซึ่งพบว่าไม่แตกต่างมากนักกับการออกแบบการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพ การคำนึงถึงรูปแบบสนามวิจัยว่าอยู่ในรูปแบบ “Online Communities” หรือ “Communities online” และการออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลบนเครือข่ายว่าควรมีกระบวนการเข้าถึงข้อมูลที่เหมาะสมได้อย่างไรถือเป็นส่วนที่ควรตระหนักและให้ความสำคัญ การระบุให้ได้ว่าสนามวิจัยภายใต้ประเด็นที่กำลังศึกษาอยู่ในรูปแบบใดนั้น จำเป็นต้องวิเคราะห์ตามมโนทัศน์ที่ Kozinets จำแนกไว้ งานศึกษาวิจัยภายใต้ประเด็นนี้ ดำเนินการอยู่บนสนามวิจัยอินเทอร์เน็ตรูปแบบ “Communities Online” ที่ไม่ได้สนใจตัวสังคมและวัฒนธรรมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นหลัก หากแต่มุ่งสนใจพฤติกรรมส่วนบุคคล ปฏิสัมพันธ์ การปรากฏตัวบนเครือข่ายและลักษณะเนื้อหาจากการโต้ตอบระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมายต่างหาก ซึ่งสิ่งที่สนใจเหล่านั้นต่างต้องอาศัยการประยุกต์หลักการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากงานวิจัยมานุษยวิทยามาใช้ทั้งสิ้น (Kozinets, 2010: 74 - 75) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงนำไปสู่การที่ระเบียบวิธีทาง Netnography จะเป็นได้เพียงส่วนสนับสนุนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น ไม่สามารถใช้เป็นวิธีการหลักในการดำเนินการวิจัยได้ ดังนั้นระเบียบวิธีวิจัยจึงจำเป็นต้องผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับวิธีการทาง Netnography ตามที่ Kozinets ระบุไว้ (Kozinets, 2010: 65) อาจกล่าวได้ว่างานศึกษาวิจัยประเด็นนี้ยึดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก แต่จะใช้วิธีทาง Netnography เป็นแนวทางเสริมในการเก็บรวบรวมข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ในส่วนขั้นตอนการออกแบบการวิจัยนั้น เริ่มต้นจากการตั้งคำถามการวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาให้เป็นประเด็นศึกษาวิจัย ในขั้นตอนนี้การหาความเชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์สังคมที่กำลังสนใจกับปัจจัยหรือมูลเหตุที่คาดว่าจะมีผลต่อปรากฏการณ์สังคมทั้งในแง่การทำให้เกิด

พลวัตปรากฏการณ์ ผู้แสดง (Actors) ฯลฯ ถือว่าเป็นส่วนที่ทำให้ทนายอย่างยิ่ง จินตนาการจะถูกนำมาใช้อย่างมากเพื่อการสร้างกรอบแนวคิด (Conceptual framework) เนื่องจากสนามวิจัยอินเทอร์เน็ตอาจยังไม่เป็นที่คุ้นเคยในหมู่นักวิจัยทั่วไป งานศึกษาวิจัยด้วยวิธีการนี้อาจจะยังมีไม่มากนักดังนั้นการหาตำรา หนังสือ เอกสารหรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและมีแนวทางการศึกษาวิจัยลักษณะเดียวกันให้ได้จึงถือเป็นกรณีศึกษาที่มีประโยชน์สูงสุด การทบทวนข้อมูลทฤษฎีมูลเหล่านี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถคำนึงถึงฉากสังคมต่างๆ ได้ครอบคลุมทั้งในสังคมออนไลน์ (Online) และออฟไลน์ (Offline) ทำให้สามารถช่วยให้ระบบสนามวิจัยที่เหมาะสมสำหรับประเด็นการศึกษาวิจัยได้ในขั้นตอนต่อไป ในขั้นตอนนี้การศึกษาวิจัยประเด็นดังกล่าวเริ่มมุ่งให้ความสนใจสนามวิจัย 2 ลักษณะ คือ 1) สนามวิจัยที่สะท้อนธรรมชาติพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตจริง และ 2) สนามวิจัยที่สะท้อนรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

เมื่อออกแบบการวิจัยเสร็จสิ้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินการศึกษาวิจัย ขั้นตอนต่อไป ผู้วิจัยจำเป็นต้องเลือกสนามวิจัยออนไลน์ที่ชัดเจนให้ได้โดยต้องตระหนักว่าลักษณะสนามวิจัยใดสะท้อนข้อมูลหรือประเด็นสนใจใดเป็นสำคัญ สำหรับงานศึกษาวิจัยนี้ สนามวิจัย 2 ลักษณะที่สะท้อนธรรมชาติพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตจริงรวมถึงสะท้อนรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน คือ 1) เฟสบุ๊ก (พิจารณาระดับปัจเจกบุคคล) และ 2) เว็บไซต์ (พิจารณาระดับสถาบัน) นอกเหนือจากเหตุผลเฉพาะซึ่งยึดตามลักษณะข้อมูลที่ต้องการแล้ว สนามวิจัยทั้ง 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฟสบุ๊กยังมีคุณสมบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับคำแนะนำของ Kozinets ว่าด้วยคุณลักษณะของสังคมออนไลน์ที่พึงประสงค์สำหรับการเลือกมาเพื่อดำเนินการศึกษาวิจัยคือ 1) มีความเกี่ยวเนื่องกับประเด็นศึกษาวิจัยซึ่งต้องพิจารณาว่าสังคมออนไลน์เหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกับประเด็นที่กำลังศึกษาวิจัยอย่างไร 2) มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง โดยต้องตระหนักว่าสังคมออนไลน์เหล่านั้นยังเปิดให้สมาชิกได้สื่อสารกันอย่างเป็นปกติและเป็นปัจจุบันหรือไม่ 3) มีปฏิสัมพันธ์กันภายในเครือข่าย ผู้วิจัยต้องคำนึงว่าสังคมออนไลน์เหล่านั้นยังคงมีสมาชิกที่ปฏิสัมพันธ์กันอยู่อย่างสม่ำเสมอหรือไม่ 4) มีช่องทางให้ติดต่อสื่อสารที่เป็นรูปธรรม อาจต้องคำนึงถึงช่องทางหรือรูปแบบการสื่อสารในระดับมวลชนภายในเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้น 5) มีความหลากหลาย สมาชิกในสังคมออนไลน์นั้นมีจำนวนและความหลากหลายมากเพียงพอหรือไม่ และ 6) สามารถเป็นแหล่งข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยอาจประมาณการณ์ว่าสังคมออนไลน์ที่เลือกนั้นจะให้ข้อมูลได้เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ต่อไปได้หรือไม่ (Kozinets, 2010: 89 - 90)

ขั้นตอนต่อมาคือขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล งานศึกษาวิจัยประเด็นนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลทั้ง 3 ลักษณะตามที่ Kozinets จำแนกไว้ มีการบันทึกข่าวสารประชาสัมพันธ์ รูปภาพกิจกรรม บทความธรรมะ เสี่ยงธรรม บทสนทนาที่กระทำกันอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงระยะเวลา ช่วงเวลา และความถี่ที่กลุ่มเป้าหมายปรากฏตัวบนเฟสบุ๊ก ทั้งหมดถูกจัดเก็บไว้ทั้งในรูปแบบการดึงเฉพาะตัวอักษรแล้วบันทึกไว้และการบันทึกภาพหน้าจอทั้งหมดไว้ ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับการทำบันทึกสนามและแบบบันทึกการสังเกต และเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานศึกษาวิจัยนี้ดำเนินการเป็นทีมซึ่งมีจำนวน 3 คน 3 บัญชี ผู้วิจัยจึงได้สร้างบัญชีกูเกิ้ล ไดรฟ์ ขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน

ในด้านกรวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยนั้น จากการศึกษาวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทาง Netnography พบว่าไม่มีความแตกต่างกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนัก ดังนั้นงานศึกษาวิจัยนี้จึงวิเคราะห์ตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก สำหรับการนำเสนอข้อมูลในส่วนการอภิปรายและสรุปผลการวิจัย นำเสนอในรูปแบบการบันทึกภาพหน้าจอทั้งหมดไว้ (Captured screen images) เป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เห็นบริบทและบรรยากาศการใช้งานจริงที่ปรากฏบนหน้าจอคอมพิวเตอร์โดยจะยกข้อความและรูปภาพที่ถูกโพสต์ไว้บนสังคมออนไลน์บางส่วนมาประกอบการเขียนพรรณนา การทำเช่นนี้จะทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการถึงภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงระหว่างการใช้ปฏิสัมพันธ์กันบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ บางปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนสังคมออนไลน์นั้นไม่ว่าจะเป็นเฟสบุ๊กหรือเว็บไซต์วัด จะมีเพียงบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นที่เข้าถึงอย่างเข้าใจเพราะเทคนิคการใช้งาน คำสั่งต่างๆ บนระบบ ตลอดจนบางคำศัพท์อาจไม่เป็นที่เข้าใจกันโดยสากลจึงเป็นเหตุให้การนำเสนอข้อความและรูปภาพดังกล่าวในรูปแบบ Captured screen images มีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจที่ตรงกันได้อย่างมาก

3.7 การสร้างตัวชี้วัดเพื่อประเมินพฤติกรรมพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต

แนวทางการพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตสามารถทำได้ด้วยการสร้างตัวชี้วัดซึ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะบอกว่าจำเป็นต้องมีขอบเขตอย่างไร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ตัวชี้วัดที่ได้จากพระวินัย และ 2) ตัวชี้วัดที่ได้จากปัจจัยทางสังคม

3.7.1 ตัวชี้วัดที่ได้จากพระวินัย พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตชี้วัดได้อย่างไรนั้น พระวินัย 227 ข้อจะเป็นตัวชี้วัดหลักที่ดีเพราะเป็นบรรทัดฐานให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข สิกขาบททุกข้อล้วนสำคัญเท่าเทียมกัน แต่สำหรับการศึกษาวิจัยนี้คัดเลือกมาเฉพาะข้อที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาจากสมมติฐานว่ากรการใช้งานอินเทอร์เน็ตสามารถนำไปสู่การอาบัติใดได้บ้าง แยกตามระดับอาบัติที่อาจเกิดจากการใช้งานอินเทอร์เน็ต ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงพระวินัยที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต

อาบัติ	ข้อที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต	การตีความเฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย
ปาราชิก	1. ข้อ 4 ภิกษุพูดอวดอุตริมนุสสรธรรม ต้องปาราชิก	การกล่าวอวดรู้ทั้งในเชิงญาณพิเศษหรือการกล่าวทำนองยกตนเหนือผู้อื่นซึ่งที่จริงอาจไม่รู้และไม่เห็นอย่างที่กล่าว
สังฆาทิเสส	2. ข้อ 3 ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พูดเกี่ยวหญิง ต้องสังฆาทิเสส	การกล่าวพาดพิงถึงอวัยวะเพศไม่ว่าต่อผู้หญิงหรือเพศทางเลือกทั้งในเชิงจีบ ยกย่อง ดิเสียน อ่อนนวลและغام
	3. ข้อ 4 ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พูดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ต้องสังฆาทิเสส	การกล่าวหลอกล่อให้มีเพศสัมพันธ์ด้วยรวมถึงการชักชวนให้สะเดาะเคราะห์หรือแก้ด้วยการมีเพศสัมพันธ์
	4. ข้อ 5 ภิกษุชักสื่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ต้องสังฆาทิเสส	การบอกความประสงค์ของชายแก่หญิงหรือของหญิงแก่ชายเพื่อให้เป็นสามีภรรยาหรือชู้รักกันรวมถึงชักจูงมาให้รู้จักเชิงชู้สาว
	5. ข้อ 8 ภิกษุโกรธเคืองแกล้งใจภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ต้องสังฆาทิเสส	การกล่าวใส่ร้ายพระสงฆ์รูปอื่นอันเป็นผลจากความโกรธเคืองโดยเล็งเห็นผลเพื่อให้พ้นความเป็นสงฆ์
	6. ข้อ 9 ภิกษุโกรธเคือง แกล้งหาเลส (ยกเรื่องขึ้นอ้างเพื่อใส่ความ) ใจภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิก ต้องสังฆาทิเสส	
	7. ข้อ 10 ภิกษุพากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุอื่นห้าม ไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพัตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส	การสร้างเรื่องขึ้นแล้วเจตนากล่าวไปโดยเล็งเห็นผลให้พระสงฆ์เข้าใจผิดกัน
	8. ข้อ 11 ภิกษุประพัตตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพัตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส	การสนับสนุนให้เกิดการเข้าใจผิดในหมู่พระสงฆ์ด้วยการเป็นพรรคพวกของผู้สร้างเรื่องที่เป็นเหตุของความเข้าใจผิดนั้น
	9. ข้อ 12 ภิกษุว่ายากสอนยาก ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพัตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส	การแสดงความตื้อตึง ไม่ยอมปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ แม้ว่าถูกตักเตือนแล้วก็ตาม

อาบัติ	ข้อที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต	การตีความเฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย
อนियต	10. ข้อ 1 ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนสมควรเชื่อได้มาพูดขึ้นด้วยธรรม 3 อย่างคือ ปาราชิก สังฆาทิเสสหรือปาจิตติยอย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น หรือเชื่อว่าจำเพาะธรรมอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น	การปฏิสัมพันธ์ในสถานที่ที่มองเห็นได้ยากแต่พอจะได้ยินหรือรับรู้ได้บ้าง ซึ่งเป็นสถานที่ที่เสี่ยงต่อการกล่าวพาดพิงถึงอวัยวะเพศไม่ว่าต่อผู้หญิงหรือเพศทางเลือก
	11. ข้อ 2 ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนสมควรเชื่อได้มาพูดขึ้นด้วยธรรม 2 อย่างคือ สังฆาทิเสสหรือปาจิตติยอย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น หรือเชื่อว่าจำเพาะธรรมอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น	การปฏิสัมพันธ์ในสถานที่ที่ยากต่อการได้ยินซึ่งเสี่ยงต่อการกล่าวพาดพิงถึงอวัยวะเพศไม่ว่าต่อผู้หญิงหรือเพศทางเลือก
นิสสัคคิยปาจิตติย จิวรรรคที่ 1	12. ข้อ 6 ภิกษุขอจิวรต่อคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ได้มาต้องนิสสัคคิยปาจิตติย เว้นไว้แต่มีสมัยที่จะขอจิวรได้คือ เวลาภิกษุมีจิวรอันใจรักไปหรือมีจิวรอันฉิบหายเสีย	} ขอจิวรหรือมีอุบายให้ได้มาซึ่งจิวรที่ดีกว่าหรือน้อมนำจิวรที่เห็นว่ามีความค่าเหล่านั้นมาสู่ตน อย่างไรก็ตามตีความรวมไปถึงการสร้างความสะดวกสบายแก่ผู้อื่นจากการน้อมนำลาภหรือวัตถุสิ่งของมาสู่ตน
	13. ข้อ 7 ในสมัยเช่นนั้น จะขอเขาได้ก็เพียงผ้าถุงห่มเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกว่านั้น ได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตติย	
	14. ข้อ 8 ถ้าคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา เขาพูดว่าเขาจะถวายจิวรแก่ภิกษุชื่อนี้ ภิกษุนั้นทราบความแล้วเข้าไปพูดให้เขาถวายจิวรอย่างนั้นอย่างนี้ที่มีราคาแพงกว่าดีกว่าที่กำหนดไว้เดิม ได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตติย	
	15. ข้อ 9 ถ้าคฤหัสถ์ผู้จะถวายจิวรแก่ภิกษุมีหลายคน แต่เขาไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ภิกษุไปพูดให้เขารวมทุนเข้าเป็นอันเดียวกันให้ชื่อจิวรที่แพงกว่าดีกว่าที่กำหนดไว้เดิม ได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตติย	

อาบัติ	ข้อที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต	การตีความเฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย
	<p>16. ข้อ 10 ถ้าใครๆ นำทรัพย์สินมาเพื่อค่าจิวรแล้วถามภิกษุว่าใครเป็นไวยาวัจกรของเธอ ถ้าภิกษุต้องการจิวรก็พึงแสดงคนวัดหรืออุบาสกว่าผู้นี้เป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย ครั้นเขามอบหมายไวยาวัจกรนั้นแล้วสั่งภิกษุว่าถ้าต้องการจิวรให้เข้าไปหาไวยาวัจกร ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาเขาแล้วทวง ว่าเราต้องการจิวรดังนี้ได้ 3 ครั้ง ถ้าไม่ได้จิวร ไปยืนแต่พอเขาเห็นได้ 6 ครั้ง ถ้าไม่ได้ขึ้นไปทวงให้เกิน 3 ครั้ง ยืนเกิน 6 ครั้ง ได้มา ต้องนิสัสคคิยปาจิตติย ถ้าไปทวงและยืนครบกำหนดแล้วไม่ได้จิวร จำเป็นต้องไปบอกเจ้าของเดิมว่าของนั้นไม่สำเร็จประโยชน์แก่ตน ให้เขาเรียกเอาของเขาคืนมาเสีย</p>	<p>ขอจิวรหรือมีอุบายให้ได้มาซึ่งจิวรที่ดีกว่าหรือน้อมนำจิวรที่เห็นว่ามีคุณค่าเหล่านั้นมาสู่ตน อย่างไรก็ตามตีความรวมไปถึงการสร้างความเดือนร้อนแก่ผู้อื่นจากการน้อมนำลาภหรือวัตถุสิ่งของมาสู่ตน</p>
<p>นิสัสคคิยปาจิตติย โกสิยวรรคที่ 2</p>	<p>17. ข้อ 9 ภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปยะคือของที่เขาใช้เป็นทองและเงิน ต้องนิสัสคคิยปาจิตติย</p> <p>18. ข้อ 10 ภิกษุแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์ ต้องนิสัสคคิยปาจิตติย</p>	<p>การที่พระสงฆ์หวังผลหรือเก็งกำไรเชิงพาณิชย์ไม่ว่าด้วยการแลกเปลี่ยนกับเงินตราหรือสิ่งของ</p>
<p>นิสัสคคิยปาจิตติย ปัตตวรรคที่ 3</p>	<p>19. ข้อ 2 ภิกษุมีบาตรรั่วยังไม่ถึง 10 นิ้ว ขอบาตรใหม่แต่คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ได้มา ต้องนิสัสคคิยปาจิตติย</p> <p>20. ข้อ 6 ภิกษุขอถ้วยแต่คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา เอามาให้ช่างหูกทอเป็นจิวร ต้องนิสัสคคิยปาจิตติย</p>	<p>ขอบาตรหรือถ้วยหรือมีอุบายให้ได้มาซึ่งบาตรหรือถ้วยที่ดีกว่าหรือน้อมนำบาตรหรือถ้วยที่เห็นว่ามีคุณค่าเหล่านั้นมาสู่ตน อย่างไรก็ตามตีความรวมไปถึงการสร้างความเดือนร้อนแก่ผู้อื่นจากการน้อมนำลาภหรือวัตถุสิ่งของมาสู่ตน</p>
<p>ปาจิตติย มุสาวาทวรรคที่ 1</p>	<p>21. ข้อ 1 พุดปด ต้องปาจิตติย</p> <p>22. ข้อ 2 คำภิกษุ ต้องปาจิตติย</p> <p>23. ข้อ 3 ส่อเสียดภิกษุ ต้องปาจิตติย</p>	<p>การไม่พุดหรือปิดปิดความจริง</p> <p>การเสียดสีและประชดประชันทั้งต่อพระสงฆ์หรือบุคคลทั่วไปในประเด็นชาติกำเนิด ชื่อ ตระกูล หน้าที่การงาน ความรู้ความสามารถ ความเจ็บไข้ รูปลักษณ์ กิเลส อาบัติ และคำตำ</p>

อาบัติ	ข้อที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต	การตีความเฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย
	24. ข้อ 7 ภิกษุแสดงธรรมแก่ผู้หญิงเกินกว่า 6 คำขึ้นไป ต้องปาจิตติย์	การพูดคุยกับผู้หญิงที่มากเกินไปจนความจำเป็น
	25. ข้อ 8 ภิกษุบอกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริงแก่นุปสัมบัน ต้องปาจิตติย์	ถึงแม้มีญาณพิเศษหรืออยู่เหนือผู้อื่นจริงก็ไม่ควรกล่าวอวดว่ารู้
	26. ข้อ 9 ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่นแก่นุปสัมบัน ต้องปาจิตติย์	การไม่กล่าวถึงความชั่วหรือความผิดตนเองอย่างพรั่าเพ้อ โดยเฉพาะความผิดเกี่ยวกับศีลธรรมจริยธรรม ควรกล่าวในที่ที่ได้รับอนุญาต
ปาจิตติย์ กุตคามวรรคที่ 2	27. ข้อ 3 ภิกษุติเตียนภิกษุอื่นที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทำการสงฆ์ ถ้าเธอทำโดยชอบ ตีเตียนเปล่าๆ ต้องปาจิตติย์	การไม่บ่นหรือพูดให้เกิดการเพ่งโทษไปที่ใครคนหนึ่ง
ปาจิตติย์ สุราปานวรรคที่ 6	28. ข้อที่ 5 ภิกษุหลอนภิกษุให้กลัวผี ต้องปาจิตติย์	การทำให้พระสงฆ์หรือบุคคลอื่นต้องตกใจ หวาดกลัวหรือกังวลใจ
ปาจิตติย์ สัปปาณวรรคที่ 7	29. ข้อ 6 ภิกษุรู้ที่อยู่ ชวนพ่อค้าผู้ชอนภาษีเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตติย์	การไม่คบค้าสมาคมกับคนพาลหรือโจร
	30. ข้อ 7 ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตติย์	การระลึกถึงความเสียดังอาบัติจากเพศหญิงอยู่เสมอ การรู้จักระวังตนเองเมื่อต้องมปีปฏิสัมพันธ์กับผู้หญิง
	31. ข้อ 8 ภิกษุกล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตติย์	การกล่าวว่าตนเข้าใจธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้หมดสิ้นแล้วแย้งหรือค้านตามความเข้าใจของตนเอง
	32. ข้อ 9 ภิกษุคบภิกษุเช่นนั้นคือ ร่วมกินก็ดี ร่วมอุบาสกสังฆกรรมก็ดี ต้องปาจิตติย์	การยังคบหรือสมาคมกับพระสงฆ์ผู้ถูกลงโทษให้แยกออกจากหมู่
	33. ข้อ 10 ภิกษุเกลียดล่อมสามเณรที่ภิกษุอื่นให้จับหายแล้ว เพราะโทษที่กล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ให้เป็นผู้อุปัฏฐากก็ดี ร่วมกินก็ดี ร่วมนอนก็ดี ต้องปาจิตติย์	การยังคบหรือสมาคมกับสามเณรผู้ถูกขับไล่เพราะแย้งหรือค้านพระธรรมเทศนา

อาบัติ	ข้อที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต	การตีความเฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย
ปาจิตติย สหธรรมิกวรรคที่ 8	34. ข้อ 2 ภิกษุอื่นท้วงปาติโมกข์อยู่ ภิกษุแก่งพูดให้เธอคลายอุตสาหะ ต้องปาจิตติย	การสร้างควมรำคาญ ความลำบากและความยุ่งยากให้เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ผู้กำลังศึกษาหรือทบทวนบทเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม
	35. ข้อ 3 ภิกษุต้องอาบัติแล้วแก่งพูดว่า ข้าพเจ้าเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า ข้อนี้มาในพระปาติโมกข์ ถ้าภิกษุอื่นรู้ก่อนว่าเธอเคยรู้มาก่อนแล้วแต่แก่งพูดกันเขาว่า ฟังสวดประกาศความข้อนั้น เมื่อสงฆ์สวดประกาศแล้ว แก่งทำไม่รู้อีก ต้องปาจิตติย	การแก่งอ้างหรือแก้ตัวว่าไม่รู้พระวินัยและข้อบังคับต่างๆ ของคณะสงฆ์ถือว่าไม่เหมาะสมกับพระสงฆ์อย่างยิ่งไม่ว่าด้วยกรณีใดๆ
	36. ข้อ 6 ภิกษุใจท้วงภิกษุอื่นด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ต้องปาจิตติย	การกล่าวใส่ร้ายพระสงฆ์รูปอื่นอันเป็นผลจากความโกรธเคืองโดยเล็งเห็นผลเพื่อให้ถูกลงโทษ
	37. ข้อ 7 ภิกษุแก่งก่อความรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตติย	การสร้างควมรำคาญแก่ผู้อื่นเพราะไม่ยอมเห็นเขามีความสุขในช่วงเวลานั้นๆ
	38. ข้อ 12 ภิกษุรู้ที่อยู่ น้อมลากที่ทายกเขาตั้งใจจะถวายสงฆ์เพื่อบุคคล ต้องปาจิตติย	การกีดกันของถวายมาเพื่อสนองประโยชน์ส่วนตัวหรือกลุ่มตนหรือการออกอุบายให้ได้ของถวายเหล่านั้นมาเพื่อตนและกลุ่มตน
เสขียวัตร ธัมมเทสนาปฏิสังยุตต์ที่ 3	39. ข้อ 1 ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนกันร่วมเว้นคนกันรุ่มนั้นเป็นไซ้	การแสดงธรรมแต่ครั้งควรคำนึงถึงความพร้อมของผู้ฟังธรรมและพึงระลึกเสมอว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นหนึ่งในกลุ่มคน ต้องห้ามหรือไม่ ผู้ป่วยถือเป็นบุคคลกลุ่มเดียวที่อนุโลมได้ทุกกรณี
	40. ข้อ 2 ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไซ้ผู้ถือไม้พลอง	
	41. ข้อ 3 ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไซ้ผู้ถือคัสตรา	
	42. ข้อ 4 ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไซ้ผู้ถืออาวุธ	
	43. ข้อ 5 ภิกษุพึงทำความสำเหนียกว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไซ้ผู้สวมเขียงเท้า (รองเท้าทำด้วยไม้)	

อาบัติ	ข้อที่อาจนำไปสู่อาบัติได้จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต	การตีความเฉพาะสำหรับการศึกษาวิจัย
	<p>44. ข้อ 6 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้สวมรองเท้า</p> <p>45. ข้อ 7 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้อยู่บนยานพาหนะ (คานหาม – วอ – อุม – แบก)</p> <p>46. ข้อ 8 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้อยู่บนที่นอน</p> <p>47. ข้อ 9 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้นั่งรัดเข้า (กอดเข้า)</p> <p>48. ข้อ 10 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้โปกศีรษะ</p> <p>49. ข้อ 11 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้คลุมศีรษะ</p> <p>50. ข้อ 12 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เรานั่งที่พื้นดินจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้นั่งบนอาสนะ</p> <p>51. ข้อ 13 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เรานั่งอาสนะต่ำจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้นั่งบนอาสนะสูง</p> <p>52. ข้อ 14 ภิคุพึงทำความเข้าใจว่า เรายืนอยู่ จักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นใช้ผู้นั่งอยู่</p>	<p>การแสดงธรรมแต่ละครั้งต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้ฟังธรรมและพึงระลึกเสมอว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นหนึ่งในกลุ่มคน ต้องห้ามหรือไม่ อย่างไรก็ตามผู้ปวยถือเป็นบุคคลกลุ่มเดียวที่อนุโลมได้ทุกกรณี</p>

จากพระวินัยที่เกี่ยวข้อง ประมวลได้ว่าพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตสามารถประเมินได้จาก 1) ต้องไม่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศ กล่าวคือการใช้งานอินเทอร์เน็ตต้องไม่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปอยู่ในวังวนของความใคร่หรือกามารมณ์ ซึ่งอาจเป็นผลจากการสนทนาโดยตรงในทางผู้สาวหรือการถูกกระตุ้นจากสื่อลามกในรูปแบบต่างๆ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังสามารถตีความรวมไปถึงการที่พระสงฆ์กลายเป็นสื่อให้บุคคลสองฝ่ายมีความสัมพันธ์เชิงผู้สาวด้วย 2) ต้องไม่นำความสันคลอนแตกแยกมาสู่สังคมสงฆ์ จำเป็นต้องคำนึงถึงบุคคลโดยรอบด้วยว่าการใช้งานนั้นมีส่วนทำให้เกิดความแตกหักภายในสังคมสงฆ์หรือไม่ แม้กระทั่งการใช้งานที่ทำให้บุคคลอื่นเกิดความรำคาญก็ถือว่าไม่เหมาะสมและมีผลให้เกิดความสันคลอนแตกแยกด้วย 3) ต้องไม่เป็นไปในทางอวดอ้างหรือโอ้อวดตัวพระสงฆ์เองไม่ว่ากรณีใด ไม่กล่าวเกินจริง หยาบคาย เสียดสี ตำหนิ ใส่ความรวมไปถึงกล่าวความเท็จเพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์พึงได้รับ 4) ต้องไม่เป็นไปเพื่อการพาณิชย์โดยเด็ดขาด การใช้งานที่ทำให้เกิดมูลค่าเชิงพาณิชย์ทั้งที่ใช้เงินหรือสิ่งของเป็นสื่อกลางถือว่าเป็นพฤติกรรมการใช้งานที่ไม่เหมาะสม 5) ต้องไม่เป็นไปเพื่อการเรียกร้องหรือเชิญชวนใดๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตนอันอาจเกิดความเดือดร้อนต่อผู้สนอง 6) ต้องคำนึงถึงสถานที่ที่การปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นด้วยโดยเฉพาะกับเพศหญิง ด้วยเหตุที่การปฏิสัมพันธ์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่รับรู้กันเพียงสองฝ่ายจัดว่าเป็นสถานที่ลับอยู่แล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความไม่เหมาะสมอยู่พอสมควร อย่างไรก็ตามความไม่เหมาะสมอาจบรรเทาลงได้หากสถานที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตไม่อยู่ในที่ลับตาเป็นที่สาธารณะง่ายต่อการสอดส่องดูแล 7) เมื่อไม่สามารถทราบได้ว่าคู่สนทนาจัดอยู่ในกลุ่มคนที่พระวินัยห้ามไว้หรือไม่ อาจจำเป็นต้องนำตัวชี้วัดอื่นๆ เข้ามาพิจารณาประกอบ และ 8) การปฏิสัมพันธ์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยจำเป็นต้องกล่าวถึงหรือกล่าวอ้างเนื้อความในพระไตรปิฎก สารนั้นต้องเป็นไปในทางบวก กล่าวคือไม่ดูถูกเหยียดหยามหรือติเตียนเนื้อความบนในพระไตรปิฎก

3.7.2 ตัวชี้วัดจากปัจจัยสังคมอื่นๆ จะเห็นได้ว่าตัวชี้วัดที่ได้จากพระวินัยครอบคลุมความเหมาะสมทางกาย วาจาและสถานที่ไว้เรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามยังมีอีก 4 องค์ประกอบที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาเพิ่มคือ ช่วงเวลา เจตนา รูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต สถานภาพและบทบาท

● **ช่วงเวลา** ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการตีความจากกิจและกิจวัตรของพระสงฆ์ในหนึ่งวัน โดยปกติพระสงฆ์มีกิจที่พึงปฏิบัติที่ทราบกันอยู่ทั่วไป 10 ประการ คือ 1) การลงอุโบสถ 2) บิณฑบาตเลี้ยงชีพ 3) สวดมนต์ไหว้พระ 4) กวาดอาวาสวิหารลานเจดีย์ 5) รักษาผ้าครอง

6) อยู่ปริวาสกรรม 7) โจนผมปลงหนวดตัดเล็บ 8) ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติครูบาอาจารย์ 9) เทศนาบัตติ และ 10) พิจารณาอภินิหารปัจจุขณะทั้ง 5 กิจของสงฆ์เหล่านี้ล้วนมีช่วงเวลาในการปฏิบัติแตกต่างกันส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบัญญัติในพระไตรปิฎกและส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาจากธรรมเนียมนิยมและประเพณีปฏิบัติ ปกติแล้วพระสงฆ์มักจะมีกิจวัตรที่พึงปฏิบัติดังตาราง

ตารางที่ 4 แสดงกิจวัตรประจำวันที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปฏิบัติ

เวลา (น.) โดยประมาณ	กิจวัตร
04.00	ตื่นนอน รวมตัวที่อุโบสถเพื่อทำสมาธิภาวนา
05.00	ทำวัตรเช้า
06.30	ออกบิณฑบาต
08.00	ฉันจังหัน
09.00	ศึกษาพระธรรมวินัย
11.00	ฉันเพล
13.00	ศึกษาพระธรรมวินัย
15.30	ทำความสะอาดบริเวณวัด
18.00	รวมตัวที่อุโบสถเพื่อทำสมาธิภาวนา
20.00	ทำวัตรเย็น
22.00	จำวัด

การใช้งานอินเทอร์เน็ตที่คาบเกี่ยวกับกิจวัตรอาจจัดว่าเป็นการใช้งานที่ไม่ถูกช่วงเวลาได้ ดังนั้นการพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตจึงหลีกเลี่ยงประเด็นเวลาไม่ได้เลย

- **เจตนา** การพิจารณาเรื่องเจตนาอาจไม่สามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการจะเอามาพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตยังห่างไกลความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การวัดเจตนาอาจจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการวัดที่ยาวนานมากเพื่อให้เห็นความบริสุทธิ์ใจ ความตั้งใจและความสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามเจตนาอาจตีความถึงจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้นการวัดเจตนาเบื้องต้นอาจวัดได้จากจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์การใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมซึ่งสามารถรวบรวมได้ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา 3) เพื่อทำงานของพระสังฆาธิการ 4) เพื่อ

จัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา 5) เพื่อแสวงหาความรู้ทั่ว ครอบ ทั่วเท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลก และทางธรรม 6) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้ยังจำเป็นต้องใช้ตัวชี้วัดอื่นๆ ประกอบการ พิจารณาด้วย

- **รูปแบบในการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ต** ไม่ว่าจะพิจารณาทั้งในระดับ ปัจเจกบุคคลหรือระดับสถาบันต้องคำนึงถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตซึ่งมีข้อ สันนิษฐานเบื้องต้นว่ารูปแบบในการใช้ประโยชน์เพื่อการสื่อสารและการศึกษาถือเป็นรูปแบบที่ ยอมรับได้ อย่างไรก็ตามรูปแบบดังกล่าวยังคงต้องอยู่ในขอบเขตตัวชี้วัดทั้งทางพระวินัยและปัจจัย ทางสังคมอื่นๆ ด้วยซึ่งควรดำเนินควบคู่ไปกับปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมทั้งในแง่ภาษาและสถานที่ รวมไปถึงช่วงเวลา เจตนาและความสอดคล้องกับสถานภาพ บทบาทหน้าที่

- **สถานภาพและบทบาท** สถานภาพพระสงฆ์ในสังคมไทยทำให้เกิดการแสดง 3 บทบาทด้วยกันคือ 1) บทบาทผู้นำทางศาสนา 2) บทบาทผู้นำทางปัญญา และ 3) บทบาทผู้นำ ทางสังคม อินเทอร์เน็ตมีส่วนช่วยการแสดงบทบาทของพระสงฆ์อยู่มากเพราะการแสดงบทบาทที่ ดีจำเป็นต้องรอบรู้อย่างกว้างขวางและก้าวทันโลก ซึ่งอินเทอร์เน็ตก็กลายเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนา ศักยภาพได้ด้วยหน้าที่ด้านการสื่อสารและการศึกษานั้นเอง จากการทบทวนกลุ่มพฤติกรรมภายใต้ 3 บทบาทดังกล่าวสรุปได้ว่าการใช้งานอินเทอร์เน็ตทั้งในรูปแบบการใช้ประโยชน์เพื่อการสื่อสาร และการศึกษาที่เป็นไปเพื่อ 1) เผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา 3) การทำงานของพระสังฆาธิการ 4) จัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา 5) แสวงหาความรู้ทั่ว ครอบ ทั่วเท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม และ 6) ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน ล้วนถือว่าเป็น การใช้งานอินเทอร์เน็ตที่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาท ดังนั้นการพิจารณาถึงพฤติกรรมที่ เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตจึงจำเป็นต้องคำนึงสถานภาพบทบาท รวมถึงวัตถุประสงค์ในการใช้งานที่สอดคล้องและเป็นไปเพื่อให้เกิดการแสดงบทบาทนั้นๆ เสร็จสิ้น สมบูรณ์

ความซับซ้อนในการพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์ อินเทอร์เน็ตทำให้ไม่สามารถวัดได้จากตัวชี้วัดจากพระวินัยหรือปัจจัยทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง จำเป็นต้องนำทั้ง 2 ลักษณะมาผสมผสานเพื่อการพิจารณา อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องพิจารณาด้วยความ ไรอคติและเปิดกว้างต่อบริบทสังคมสมัยใหม่

ตารางที่ 5 แสดงตัวชี้วัดทั้งจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคม

ประเภทตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด
ตัวชี้วัดจากพระวินัย	1. การไม่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศทั้งต่อตัวพระสงฆ์และฆราวาส
	2. การไม่กล่าวเท็จ หยาบคาย เสียดสี ใช้อวดและเรียกร้องเพื่อประโยชน์ส่วนตนจนนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่น
	3. การไม่นำความสั่นคลอนแตกแยกมาสู่สังคม
	4. การไม่ใช้งานเพื่อการพาณิชย์
	5. การคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานที่ในการปฏิสัมพันธ์
	6. การไม่ตำหนิติเตียนเนื้อความในพระไตรปิฎก
	7. การคำนึงและพิจารณาถึงตัวชี้วัดอื่นๆ ประกอบเมื่อต้องแสดงธรรมบนอินเทอร์เน็ต
ตัวชี้วัดจากปัจจัยทางสังคม	
เวลา	8. การไม่คาบเกี่ยวอยู่ในช่วงกิจวัตรประจำวันของสงฆ์
เจตนา	9. การใช้งานด้วยเจตนาบริสุทธิ์สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ขอบด้วยบทบาทหน้าที่
รูปแบบการใช้ประโยชน์	10. การใช้งานเพื่อประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาเป็นหลัก
สถานภาพและบทบาทหน้าที่	11. การใช้งานที่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ที่พึงแสดง ณ เวลานั้น

บทที่ 4

เส้นทางการสืบค้นแบบแผนการใช้งานเฟสบุ๊กของพระสงฆ์

ปัจจุบันเฟสบุ๊กกลายเป็นหนึ่งในช่องทางของการติดต่อสื่อสารระดับบุคคล การติดต่อสื่อสารผ่านเฟสบุ๊กนั้นสามารถกระทำได้ทั้งทางเดียวและสองทาง จึงเป็นเหตุผลให้มีความสะดวกและรวดเร็วขึ้นสำหรับการตอบสนองของระหว่างกันในการสื่อสาร นอกจากนี้การมีบริการที่หลากหลายเช่น การสร้างอัลบั้มรูปถ่ายและแชร์ การส่งเอกสาร การตั้งสถานะ (Status update) เป็นต้น ยังเป็นที่ดึงดูดใจให้นำเข้ามาใช้งาน ด้วยจำนวนบัญชีเฟสบุ๊กที่เพิ่มขึ้นอย่างมากจึงทำให้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการกระจายข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารทั่วไปหรือโฆษณา แม้กระทั่งวงการพระพุทธศาสนาก็ได้หันมาใช้ช่องทางนี้เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์กันอย่างแพร่หลาย

การศึกษาเรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา อาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมบนระบบเฟสบุ๊กอย่างเข้มข้นและต่อเนื่องเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ต ด้วยเหตุผลที่ว่าเฟสบุ๊กเป็นพื้นที่โซเชียลเน็ตเวิร์คหนึ่งซึ่งทิ้งร่องรอยภายหลังการเข้าใช้งานอย่างมากมาย ทั้งเรื่องการใช้บริการต่างๆ เวลาสถานที่และลักษณะการใช้ภาษาบนเฟสบุ๊ก

4.1 หน้าที่ของเฟสบุ๊กตามการใช้งานของกลุ่มเป้าหมาย

เฟสบุ๊กกลายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแสดงทรรศนะต่างๆ ในหมู่พระสงฆ์ไทย จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์จำนวนมากหันมาใช้บริการเฟสบุ๊กเพื่อเป็นพื้นที่เชื่อมต่อตัวเองกับโลกภายนอก ถึงแม้ว่าในโซเชียลเน็ตเวิร์คจะมีบริการรูปแบบอื่นๆ ให้เชื่อมต่อเช่น สไกป์ (Skype) ทวิตเตอร์ (Twitter) ฯลฯ แต่เฟสบุ๊กกลับกลายเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างสูงและแม้ว่าจะไม่อาจทราบจำนวนตัวเลขที่ชัดเจนว่ามีพระสงฆ์ไทยจำนวนกี่รูปที่เปิดใช้บริการเฟสบุ๊กก็ตามแต่ความนิยมนี้อาจวัดได้จากการสืบค้นบนเฟสบุ๊ก (Search) ด้วยการใช้คำสำคัญเช่น พระครู พระอาจารย์ พระสงฆ์ หลวงพี่ หลวงพ่อ เป็นต้น ซึ่งจะปรากฏและสืบสาวออกไปได้เรื่อยๆ เป็นเครือข่าย

ภาพที่ 1 แสดงผลการค้นบบัญชีเฟสบุ๊กด้วยคำว่า “พระครู”

ผลการศึกษาพบว่าการใช้เฟสบุ๊กของพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายปรากฏ 3 หน้าที่เป็นหน้าด้านการสื่อสาร หน้าด้านการศึกษาและหน้าด้านการบันเทิง อย่างไรก็ตามไม่ใช่ว่าไม่ปรากฏหน้าด้านการพาณิชย์เพียงแต่การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่าหน้าดังกล่าวยังไม่มีความโดดเด่นมากนัก

4.1.1 หน้าด้านการสื่อสารของเฟสบุ๊ก

ลักษณะการใช้งานเฟสบุ๊กภายใต้หน้าที่ด้านการสื่อสารสามารถพิจารณาได้จาก 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย 2) การเพิ่มรูปภาพสู่อัลบั้มโดยไม่มีโพสต์สเตตัสข้อความใดๆ 3) การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ ซึ่งลักษณะทั้ง 3 นี้ได้มาจากการติดตามการใช้งานจริงของกลุ่มเป้าหมาย

- **การโพสต์ข้อความ ลิงค์หรือรูปภาพประกอบการบรรยาย** การใช้งานลักษณะนี้ถือเป็นความโดดเด่นของเฟสบุ๊ก โดยทั่วไปมักจะทราบกันในนามของการตั้งสถานะ (Update status) ซึ่งทำได้โดยใส่คำ วลี ประโยคหรือลิงค์ต่างๆ (Uniform Resource Locator: URL) ลงในช่องว่างบนไทม์ไลน์ (Timeline) ที่ปรากฏประโยคคำถาม “How are you feeling, ชื่อผู้ใช้บริการ ?” หรือ “How are you doing, ชื่อผู้ใช้บริการ ?” ไม่เพียงเท่านั้นยังสามารถลงรูปภาพประกอบการบรรยายได้อีกด้วย โดยสามารถลงรูปภาพเป็นรูปๆ ได้ที่คำสั่ง Photo หรือ Add photos/videos หรือสามารถสร้างเป็นอัลบั้มได้ที่คำสั่ง Create photo album

ภาพที่ 2 แสดงช่องสำหรับโพสต์สเตตัสข้อความหรือลิงค์

ภาพที่ 3 แสดงช่องสำหรับโพสต์รูปภาพประกอบการบรรยาย

- การเพิ่มรูปภาพสู่อัลบั้มโดยไม่มีโพสต์สเตตัสข้อความใด ๆ การใช้งานลักษณะนี้ กลุ่มเป้าหมายมักกระทำเพื่อสร้างอัลบั้มภาพหรือบรรจुरูปภาพใหม่ๆ ลงสู่อัลบั้มเดิมที่มีอยู่ตามหมวดหมู่ที่เคยจัดแบ่งไว้ อาจทำได้ทั้งจากคำสั่ง Create photo album หรือการเข้าไปในอัลบั้มเดิมที่มีอยู่จากนั้นลงรูปภาพใหม่ๆ เหล่านั้นจากคำสั่ง Add photos

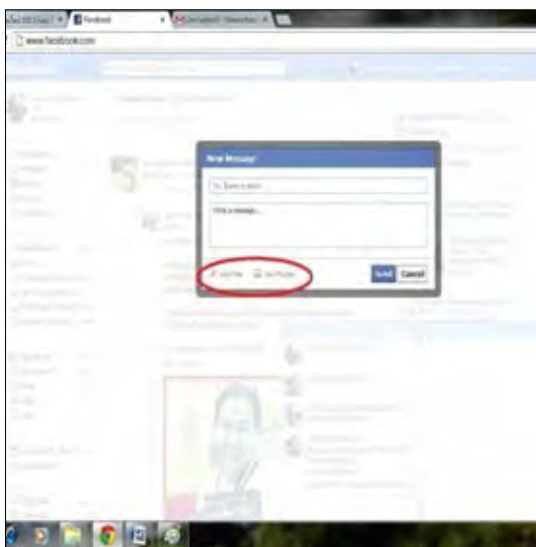

ภาพที่ 4 แสดงอัลบั้มรูปและคำสั่งการเพิ่มรูปภาพใหม่ ๆ

• **การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ** การใช้งานลักษณะนี้ได้รับความนิยมจากกลุ่มเป้าหมายเนื่องจากการตอบสนองกันในรูปแบบการสื่อสารสองทาง ทำให้สะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลาขึ้นได้ อันที่จริงบริการการสื่อสารบนเฟสบุ๊กลักษณะนี้มีทั้งที่เป็นการส่งข้อความและการสนทนาออนไลน์ (Instant message) บริการส่งข้อความของเฟสบุ๊กนั้นครอบคลุมการทั้งการส่งข้อความตัวหนังสือ ไฟล์เอกสารและรูปภาพ เชกเช่นเดียวกับอีเมล อย่างไรก็ตามกลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่งมักใช้บริการการสนทนาออนไลน์เพื่อความบันเทิง

ภาพที่ 5 แสดงบริการสนทนาออนไลน์บนเฟสบุ๊ก

ภาพที่ 6 แสดงบริการส่งข้อความผ่านเฟสบุ๊ก

4.1.2 หน้าที่ด้านการศึกษา

ลักษณะการใช้ภายใต้หน้าที่ด้านการศึกษาของเฟสบุ๊กนั้น เป็นผลมาจากการพิจารณาเชิงเนื้อหาเพิ่มเติมจากหน้าที่ด้านการสื่อสาร พิจารณาได้จาก 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย 2) การเพิ่มรูปภาพสู่อัลบั้มโดยไม่มีโพสต์สเตตัสข้อความใดๆ 3) การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ โดยที่เนื้อหาทั้งหมดนั้นต้องเข้าข่ายการให้ความรู้ทางธรรม อธิบายหรือสนทนาเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมหรือความรู้ในทางพระพุทธศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ภาพที่ 7 แสดงการโพสต์รูปภาพประกอบคำบรรยายธรรม

จากภาพมีเนื้อความดังนี้ “เวลาเจอวิกฤต ... ให้บอกตัวเองว่า ... นี่คือนิทพัสสัจธรรม ... ในวิกฤตย่อมมีโอกาส ... เวลาเจออุบัติเหตุ ... ให้บอกตัวเองว่า ... นี่คือน้ำเตีอนว่า ... จงอย่าประมาทซ้ำอีกเป็นอันขาด ... เวลาเจอคนกึ่งจะกล่อน ... ให้บอกตัวเองว่า ... นี่คือนอกุทาหรณ์ของชีวิต ... ที่ไม่น่าเจริญรอยตาม ... ข้อคิดเตือนใจ by พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต”

ภาพที่ 8 แสดงการโพสต์ใส่แต่ข้อความบรรยายธรรม

จากภาพมีเนื้อความดังนี้ “แขวนพระอะไร หลวงพ่ออะไรในคอ ก็ดีหมดละ ถ้าคนแขวน หรือคล้องพระไว้ในคอ คิดดี พุดดี ทำดี หรือแม้จะไม่แขวนพระอะไร หลวงพ่ออะไรไว้ในคอ แต่คิดดี ทำดี พุดดี มีพระไว้ในใจตลอด ก็ดีหมด เป็นมงคลหมด หรือแม้จะแขวน แต่คิดร้าย พุดร้าย ทำร้าย ทำลายคนอื่น พระอะไร หลวงพ่ออะไร ก็ช่วยอะไรไม่ได้ เพราะเราไม่ดี”

4.1.3 หน้าที่ด้านการบันเทิง

ลักษณะการใช้ภายใต้หน้าที่ด้านการบันเทิงนั้น พิจารณาได้จากการเล่นเกมหรือ แอปพลิเคชันต่างๆ บนเฟสบุ๊ก ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้มาจากการติดตามการใช้งานจริงของกลุ่มเป้าหมาย บนเฟสบุ๊กจะมีคำสั่ง Apps ทางด้านซ้ายมือซึ่งเป็นจุดรวมของการเข้าใช้งานเกมและแอปพลิเคชันต่างๆ ที่ให้บริการอยู่ อย่างไรก็ตามหน้าที่ด้านการบันเทิงยังคาบเกี่ยวอยู่กับลักษณะการใช้งานเฟสบุ๊กที่นอกเหนือไปจากเนื้อหาด้านพระพุทธรศาสนา เช่นกรณีที่กลุ่มเป้าหมายใช้เฟสบุ๊กเพื่อการสนทนา โดยเนื้อหานั้นไม่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ที่พึงแสดง ณ เวลานั้น หรือเนื้อหานั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้ทางธรรม การอธิบายหรือการสนทนาเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมหรือความรู้ในทางพระพุทธรศาสนา เหล่านี้อาจจัดได้ว่าเป็นลักษณะการใช้งานที่อยู่ภายใต้หน้าที่ด้านการบันเทิง

ภาพที่ 9 แสดงร่องรอยการเล่นเกมบนเฟสบุ๊ก

ภาพที่ 10 แสดงร่องรอยการเข้าใช้แอปพลิเคชัน

จะเห็นได้ว่าหากไม่นำเนื้อหาจาก 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ ประกอบการบรรยาย 2) การเพิ่มรูปภาพสู่อัลบั้มโดยไม่มีการโพสต์สเตตัสข้อความใดๆ 3) การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ 4) การเล่นเกมและแอปพลิเคชัน มาพิจารณาประกอบ หน้าของเฟสบุ๊กภายใต้การใช้งานของกลุ่มเป้าหมายจะประกอบด้วย 2 หน้าที่สำคัญคือ การสื่อสารและการบันเทิง แต่เมื่อใดก็ตามที่พิจารณาขอบข่ายของเนื้อหาว่าเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาหรือไม่ หน้าด้านการศึกษาของเฟสบุ๊กจะปรากฏขึ้นทันที

4.2 พฤติกรรมและลักษณะการใช้งานตามหน้าที่ของเฟสบุ๊กของกลุ่มเป้าหมาย

จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้และลักษณะการใช้งานเฟสบุ๊กของกลุ่มเป้าหมาย พบว่าหน้าที่ของเฟสบุ๊กที่ชัดเจนประกอบด้วย 3 หน้าที่หลักสำคัญคือ ด้านการสื่อสาร ด้าน การศึกษาและด้านการบันเทิง สามารถจำแนกลักษณะพฤติกรรมการใช้ ออกตามคุณสมบัติของ กลุ่มเป้าหมายได้ดังนี้

- พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านนี้จะอยู่ในช่วงวัยนิสิตนักศึกษาซึ่งอยู่ในขอบข่ายวิชา วิทยาการคอมพิวเตอร์หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ และจะเป็นพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาไม่มากนัก พบว่ามีทักษะการใช้งานคอมพิวเตอร์มาตั้งแต่เด็กหรือก่อนบวชจึงทำให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบคอมพิวเตอร์และเครื่องมือเชื่อมต่ออื่นๆ เป็น

อย่างดี อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากความชอบส่วนตัว ภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบกลับกลายเป็นแรงผลักดันอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ต้องเลือกเรียนในสาขาวิชานี้ ด้วยเหตุผลที่จำนวนพระสงฆ์วัยหนุ่มที่เข้ามาทำงานเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาระยะยาวนั้นมีไม่มากนัก ในขณะที่ความไว้วางใจและคาดหวังให้เข้ามาดูแลระบบสารสนเทศเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาไว้นั้นมีสูง ครั้นจะให้พระสงฆ์วัยกลางคนหรือพระผู้ใหญ่มาดูแลก็อาจทำความเข้าใจระบบดังกล่าวได้ไม่ดีเท่ากับผู้ที่เคยคุ้นชินกับระบบคอมพิวเตอร์มาก่อน จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์วัยหนุ่มที่พอจะมีทักษะด้านระบบสารสนเทศมาบ้างถูกคาดหวังและต้องเข้ามารับผิดชอบ ทั้งนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งไม่ได้รองรับการศึกษาในขอบข่ายวิชานี้โดยตรง ดังนั้นพระนิสิตนักศึกษาในสาขาดังกล่าวอาจต้องเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยทั่วไปที่เปิดรับพระสงฆ์เข้าศึกษาได้

พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ยังสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับระบบอินเทอร์เน็ตได้อย่างยอดเยี่ยมเพราะมักใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับระบบสารสนเทศจากการได้รับมอบหมายให้ดูแลระบบเช่น เว็บไซต์วัด เฟสบุ๊กวัด เป็นต้น สำหรับพฤติกรรมการใช้งานเฟสบุ๊กนั้นพบว่าพระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้บริการที่มีอยู่บนเฟสบุ๊กอย่างหลากหลาย สม่าเสมอและมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เนื้อหาส่วนใหญ่ที่พบปรากฏทั้งเรื่องราวทางธรรมและทางโลกใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย โดยที่เรื่องราวทางโลกมักเป็นส่วนที่ยกมาประกอบการบรรยายตามหลักธรรมนั้น ทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ในเชิงสัมพันธภาพพบว่าสามารถเข้าถึงและสนทนากับพระสงฆ์ลักษณะนี้ได้ง่ายและสะดวก การที่พระสงฆ์เหล่านี้ยังอยู่ในช่วงวัยรุ่นและอยู่กับระบบตลอดเวลาทำให้หาโอกาสสนทนาออนไลน์อย่างไม่เป็นทางการได้ง่าย ซึ่งปัจจัยด้านอายุมีส่วนสำคัญที่ทำให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย

อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือนอกเหนือจากภาระหน้าที่ในการดูแลระบบสารสนเทศแล้ว พระสงฆ์ลักษณะนี้มักได้รับมอบหมายให้เป็นผู้พัฒนาต่อขยายระบบสารสนเทศอื่นๆ ดังนั้นในช่วงกลางวันก็มักจะดูแลหรือประกอบระบบเดิมให้ใช้การอยู่ได้ปกติ เป็นการทำงานที่เป็นกิจวัตร แต่ภาระงานเพิ่มเติมซึ่งโดยมากเป็นการพัฒนาระบบสารสนเทศอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายให้ทำในเวลาเดียวกันมักจะกระทำในช่วงหลังภารกิจที่ต้องทำเป็นกิจวัตร ดังนั้นจึงพบว่าช่วงเวลาหัวค่ำไปจนถึงจะยังคงเป็นช่วงเวลาที่พบอยู่บนระบบเฟสบุ๊กได้ การสนทนาออนไลน์นั้นจะล่าช้าไปบ้างเนื่องจากชะงักเข้มนอยู่กับภาระที่ได้รับมอบหมาย ในด้านความถี่ที่ปรากฏบนเฟสบุ๊กเฉลี่ยต่อหนึ่งสัปดาห์นั้นจัดได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สูง เฉกเช่นเดียวกับกับจำนวนชั่วโมงเฉลี่ยต่อหนึ่งสัปดาห์ซึ่งจัดได้ว่าอยู่ในที่เกณฑ์สูงเช่นกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ แล้วกลับไม่พบนัยสำคัญที่ทำให้ได้ข้อสรุปแตกต่างออกไป กล่าวคือการเป็นพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยี

สารสนเทศและการสื่อสารกลับไม่มีผลมากนักกับความถี่เฉลี่ยและจำนวนชั่วโมงเฉลี่ยในหนึ่งสัปดาห์ที่ปรากฏบนเฟสบุ๊ก

พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้งานเฟสบุ๊กได้ครอบคลุมในทุกหน้าที่ที่ปรากฏ ด้านการสื่อสารจะเป็นผู้รับข่าวสารมาเผยแพร่ผ่านระบบที่ดูแลอยู่ รวมทั้งเป็นผู้ทำความเข้าใจกับผู้มีข้อสงสัยต่อเนื้อความนั้นๆ บนระบบ ด้านการศึกษาซึ่งพิจารณาจากเนื้อหาสาระที่กระทำผ่านบริการต่างๆ บนเฟสบุ๊กเป็นหลัก ปรากฏเรื่องราวทางธรรมหรือหลักธรรมให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง แต่ลักษณะพิเศษที่ต่างออกไปจากพระสงฆ์ลักษณะอื่นคือการใช้สำนวนภาษาที่ง่ายและการยกเรื่องราวร่วมสมัยทางโลกมาประกอบการบรรยายหลักธรรมนั้นๆ ทำให้เข้าใจได้ทันที ด้านการบันเทิง ไม่ปรากฏการเล่นเกมส์หรือการใช้แอปพลิเคชันที่หลากหลาย แต่ที่ปรากฏให้เห็นอยู่คือการสนทนาออนไลน์บนเฟสบุ๊กโดยที่ไม่มีเนื้อหาสาระมุ่งเน้นในทางพระพุทธศาสนา ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

พระ 2

พระ 2 เป็นผู้ใช้บัญชีเฟสบุ๊กรูปหนึ่งเกิดวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2533 ปัจจุบันอายุ 23 ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บวชและมาพำนักอยู่วัดในเขตจังหวัดนนทบุรีเป็นเวลาเกือบ 10 ปีแล้ว ท่านเดินทางกลับภูมิลำเนาประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ด้านการศึกษาทางธรรมนั้น ท่านสอบได้เปรียญธรรม 4 ประโยค การศึกษาทางโลก ขณะนี้กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กำลังทำโปรเจกต์เรื่องโปรแกรมการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระ 2 ถือเป็นพระสงฆ์ที่มีความใส่ใจในพระพุทธศาสนา และมีความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะช่วยพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ท่านยังเห็นว่าการใช้เฟสบุ๊กถือเป็นอีกรูปแบบวิธีการหนึ่งสำหรับการเผยแผ่ธรรมะที่สะดวกและรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีคนบางกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์บ้าง แต่ท่านก็ได้ใส่ใจ เพราะท่านมีจุดยืนที่แน่นอนและชัดเจนว่ามีเจตนาที่ดี “เจตนาของเราคือ เพื่อสื่อธรรม โปสตร์ธรรมะ เพื่อให้มันถ่ายทอดออกไปบ้าง ดีกว่าให้อยู่แต่ในหัว อยู่แต่ในวัด สมัยนี้เราจะรอให้คนเข้ามาเรียนรู้ธรรมะเองมันเป็นเรื่องยาก เราต้องบุกก่อนก็เพื่อให้เขาเกิดความสนใจ เขาจึงจะเข้ามา”

ภาพที่ 11 แสดงพระสงฆ์ที่ใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

- พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรม

การพิจารณาความโดดเด่นด้านนี้ให้น้ำหนักไปที่ความสม่ำเสมอและเนื้อหาสาระที่ได้บนเฟสบุ๊กเป็นหลัก ดูเหมือนว่าบนเครือข่ายโซเชียลเน็ตเวิร์คโดยเฉพาะเฟสบุ๊กจะมีพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านนี้อยู่มากมาย อายุของพระสงฆ์ลักษณะนี้จึงหลากหลาย จากการศึกษาวิจัยพบว่าพระสงฆ์ที่บวชมาหลายพรรษา เป็นพระสงฆ์นักสอนหรือนักเทศน์ที่พอจะเข้าใจระบบสารสนเทศได้บ้างจะเป็นผู้เผยแพร่หลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจต่างๆ บนเฟสบุ๊กอย่างเป็นกิจวัตร เช่น โพสต์หลักธรรมคำสอนทุกตี 5 ของวันใหม่ หรือนำเสนอหลักธรรมที่ลึกซึ้งมาทุกๆ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

พระสงฆ์ลักษณะนี้ปรากฏบนเฟสบุ๊กเพียงระยะสั้นๆ แต่มีความถี่สูง ดังนั้นอาจหาโอกาสสนทนาออนไลน์ได้ยากนอกเสียจากฝากข้อความทิ้งไว้ในกล่องข้อความเพื่อรอมาตอบ อย่างไรก็ตามหากมีโอกาสได้สนทนาแล้ว เนื้อความและสาระที่ได้ก็น่าสนใจซึ่งพอสมควรไม่ฉาบฉวยหรือไม่ใช่เป็นเพียงหลักธรรมเบื้องต้น การสนทนาที่มีหัวข้อธรรมให้ถกเถียงหรือให้ซักถามอย่างชัดเจนทำให้พระสงฆ์ลักษณะนี้ให้ความสนใจและสนทนาออนไลน์ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานต่อเนื่อง ช่วงเวลาที่สามารพบเจอพระสงฆ์ลักษณะนี้เพื่อสนทนามักจะเป็นช่วงสายหรือไม่กี่เป็นช่วงเวลาเย็นไปจนถึง ช่วงเวลาระหว่างวันอาจหาโอกาสสนทนาออนไลน์ได้ยากมากสำหรับสาเหตุที่ทำให้การปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กมีความถี่มากเป็นเหตุมาจากการเชื่อมต่อเฟสบุ๊กกับสมาร์ตโฟนทำให้ใช้บริการเฟสบุ๊กได้อย่างสะดวกและรวดเร็วโดยไม่จำเป็นต้องมีเครื่อง

คอมพิวเตอร์ เมื่อพิจารณาลักษณะภาษาทั้งจากการโพสต์เป็นสเตตัสข้อความ หรือการสนทนาออนไลน์พบว่าอยู่ในระดับทางการและยากต่อการทำความเข้าใจในตัวภาษาบ้างบางครั้ง ลักษณะการสนทนามักอยู่ในทำนองพระสงฆ์กับโยมหรือครูกับลูกศิษย์ เมื่อศึกษาประวัติชีวิตของพระสงฆ์ ลักษณะนี้พบอีกว่ามักได้รับความเคารพยำเกรงจากพระสงฆ์โดยรอบ ได้รับความไว้วางใจให้เป็น “พระอาจารย์” ซึ่งมีภาระการสอนพระพุทธศาสนาให้แก่โรงเรียนในละแวกวัด หรือไม่ก็มักถูกรับเชิญเป็นผู้บรรยายอบรมกุลบุตรกุลธิดาในค่ายเยาวชนต่างๆ ประเด็นที่ได้รับมอบหมายให้บรรยายมักเกี่ยวเนื่องกับเรื่องจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์เช่น ความกตัญญูต่อบุพการี การรู้จักหน้าที่ตนเอง คุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น พระสงฆ์ลักษณะนี้มักแสดงบทบาทพระอาจารย์ได้อย่างดีเยี่ยม

พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้งานเฟสบุ๊กเด่นชัดมากในสองหน้าที่คือการติดต่อสื่อสารและการศึกษา ด้านการสื่อสารนั้นจะชัดเจนในเนื้อความธรรมะที่ลึกซึ้ง ใช้งานเป็นกิจวัตรสม่ำเสมอพร้อมทั้งสามารถเป็นผู้สร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ที่สงสัยในหลักธรรมต่างๆ ได้โดยตรง รู้จักแหล่งอ้างอิงเนื้อหาสาระต่างๆ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสามารถแนะนำญาติโยมให้ไปค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ เพื่อหาความกระจ่างได้ นอกจากนี้ยังสามารถไขข้อข้องใจเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับกิจการพระพุทธศาสนาหรือระบบการบริหารคณะสงฆ์ได้ดีอีกด้วย สำหรับหน้าที่ด้านการศึกษานั้นพิจารณาจากเนื้อหาสาระเป็นหลัก ซึ่งที่ปรากฏบนเฟสบุ๊กของพระสงฆ์ลักษณะนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางธรรมหรือหลักธรรม ดังนั้นหน้าที่ด้านการศึกษาจึงชัดเจนมาก อย่างไรก็ตามปรากฏเนื้อความที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางธรรมหรือหลักธรรมในการสนทนาออนไลน์อยู่บ้าง แต่ไม่บ่อยครั้ง และการที่พระสงฆ์ลักษณะนี้มีกลิ่นเม็ดในการบรรยาย รู้จักยกเรื่องราวทางโลกมาประกอบการสนทนาได้อย่างน่าสนใจจึงทำให้ไม่ว่าพูดคุยกันในประเด็นใดก็มักจบลงด้วยเรื่องราวทางธรรมเสมอ กรณีตัวอย่างดังนี้

พระ 5

พระ 5 เป็นผู้ใช้นิกชีเฟสบุ๊กคนหนึ่ง ท่านพำนักอยู่วัดในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ปัจจุบันอายุ 44 ปี บวชเณร 7 ปี บวชพระ 24 พรรษา การศึกษาทางธรรม สอบได้เปรียญธรรม 7 ประโยค ส่วนการศึกษาทางโลกนั้น ได้พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือได้ว่าเป็นพระสงฆ์นักเทศน์โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือกลุ่มเยาวชน ลักษณะโดดเด่นของท่านคือ มักมีการใช้สื่อมัลติมีเดียประกอบการบรรยายธรรม และยังรู้จักใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรมและแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลได้อย่างน่าสนใจ ที่สำคัญท่านใช้เฟสบุ๊กอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จะแบ่งปันเนื้อหาทางธรรมเป็น “ธรรมะประจำวัน” ทุกๆ เช้ามีดี นอกจากนี้ในยามว่าง ท่านจะให้เวลาสนทนาธรรมและให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ ผ่านการสนทนาออนไลน์บนเฟสบุ๊ก

ภาพที่ 12 แสดงคำสอนพระสงฆ์ผู้โดดเด่นการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรม

● พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ

พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการบนโซเชียลเน็ตเวิร์คโดยเฉพาะเฟสบุ๊กอาจอาศัยเครือข่ายโยงใยค้นหาบรรพบุรุษได้ยากพอสมควร เพราะคำว่า “โดดเด่นด้านวิชาการ” คงต้องพิจารณาจากผลงานวิชาการที่ผ่านมา หรืออาจต้องทดสอบความรู้ความเข้าใจด้วยการอภิปรายกันภายใต้ประเด็นวิชาการที่สนใจร่วมกัน หรืออาจอาศัยรูปภาพยืนยันความโดดเด่นทางวิชาการเทียบเคียงเอา การศึกษาวิจัยนี้ปรากฏพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการจากการพิจารณาจากประวัติการศึกษาและเทียบเคียงเอาจากรูปภาพเพื่อยืนยันความเป็นพระสงฆ์นักวิชาการ

พระสงฆ์ลักษณะนี้มักใช้เฟสบุ๊กเป็นช่องทางเพื่อสื่อสารผลงานที่ผ่านมารวมทั้งเป็นช่องทางสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการปลีกย่อยกับบุคคลต่างๆ ชื่อน่าสังเกตประการหนึ่งคือมักใช้เวลาอยู่บนเฟสบุ๊กไม่มากนักจึงหาโอกาสสนทนาออนไลน์ได้ยากพอสมควรและมักไม่ได้รับการตอบกลับเมื่อทักทายไปก่อน แต่หากได้สนทนาด้วย ประเด็นพูดคุยส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนและการวิจัย ภาษาที่ใช้อยู่ในระดับเป็นทางการสูง โดยรวมการติดต่อสื่อสารกับพระสงฆ์ลักษณะนี้มีความเป็นทางการอยู่มากและยากที่จะเข้าถึง

การใช้งานของพระสงฆ์ลักษณะนี้เด่นชัดมากในสองหน้าที่คือการติดต่อสื่อสารและการศึกษา สิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่สุดในด้านการศึกษาคือการเผยแพร่รูปภาพหรือผลงานเป็นหลัก ทั้งยังเป็นช่องทางสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการด้วย แต่กระนั้นยังคงมีถิ่นอาศัยความเป็นทางการอยู่สูงกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ รูปแบบบริการบนเฟสบุ๊กถูกใช้ไม่หลากหลายนัก ไม่มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ สำหรับด้านการศึกษาถือว่าเด่นชัดกว่าด้านการสื่อสารพอสมควร แต่จะชัดเจนเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับโอกาสสนทนาออนไลน์เป็นหลัก ส่วนใหญ่เมื่อมีโอกาสสนทนาออนไลน์ ประเด็นการสนทนามักหนีไม่พ้นหลักธรรมคำสอนหรือการวิจัย ใจความจะลึกซึ้งพอสมควรแม้มีระยะเวลาการสนทนาที่ไม่มากนัก สำหรับหน้าที่ด้านการบันเทิงนั้นไม่ปรากฏกับพระสงฆ์ลักษณะนี้เลยไม่ว่าจะพิจารณาจากการเล่นเกมหรือการใช้แอฟพลิเคชั่นหรือการสนทนาออนไลน์ที่ปราศจากเนื้อหาทางธรรมหรือวิชาการก็ตาม ดังกรณีตัวอย่าง

พระ 3

พระ 3 เป็นผู้ใช้บัญชีเฟสบุ๊กรูปหนึ่ง เกิดวันที่ 15 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 ปัจจุบันอายุ 28 ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม จากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยเซ็นจอนัน ทานพำนักรออยู่วัดในเขตจังหวัดนนทบุรี ท่านเป็นพระนักบรรยายและนักอภิปราย มักถูกเชิญให้ไปบรรยายยังหน่วยงานต่างๆ สม่ำเสมอ รวมถึงเป็นวิทยากรอบรมด้วย ซึ่งกลุ่มผู้ฟังของท่านมีหลายระดับด้วยกัน ตั้งแต่ระดับเยาวชนไปจนถึงผู้สูงอายุ มีทั้งหลักสูตรหนึ่งวันหรือหลักสูตรค่าย สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ หัวข้อบรรยายที่ถนัดคือ ธรรมะประยุกต์กับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะประเด็น “การทำงานอย่างไรให้มีความสุข” การบรรยายในแต่ละครั้งต้องสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่หลักธรรมได้เสมอ

ภาพที่ 13 แสดงพระสงฆ์ที่โดดเด่นทางวิชาการ

- พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง

พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยบนโซเชียลเน็ตเวิร์คอาศัยพื้นที่นี้เป็นที่ให้ความบันเทิง โดยเฉพาะกับโซเชียลเน็ตเวิร์คที่สนับสนุนการเข้าถึงเกมหรือแอปพลิเคชันได้ง่ายอย่างเช่นเฟสบุ๊ก มักจะได้รับความนิยมสูงยิ่งขึ้นไปอีก บนเฟสบุ๊กสามารถพบพระสงฆ์ลักษณะนี้ได้ไม่ยาก แต่การจะตัดสินว่ารูปใดเข้าข่ายการใช้งานเฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิงนั้นอาจพิจารณาจากพอสมควร หลักการพื้นฐานเพื่อพิจารณามีสองประการสำคัญคือ 1) ร่องรอยการใช้งานบริการเกมหรือแอปพลิเคชัน และ 2) การสนทนาที่ปราศจากเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางธรรมหรือคติเตือนใจต่างๆ การพิจารณาบัญชีเฟสบุ๊กที่ใช้เพื่อความบันเทิงกระทำได้กับเฉพาะบางบัญชีเท่านั้นเนื่องจากร่องรอยการใช้งานเพื่อความบันเทิงที่ปรากฏเป็นหลักฐานรูปธรรมสามารถติดตามและแกะรอยได้เฉพาะจากบัญชีเฟสบุ๊กที่ไม่ได้ตั้งค่าปิดการใช้งานแอปพลิเคชันหรือเกมบนเฟสบุ๊กเท่านั้น

จากการศึกษาวิจัยพบว่าในหนึ่งสัปดาห์พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้เวลาานอยู่บนเฟสบุ๊ก และมีความถี่การเข้าใช้สูง นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าจะให้ความเป็นกันเอง ให้ความสนิทสนมมากกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ ได้ตอบสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ลักษณะการได้ตอบสามารถแบ่งได้เป็นสองระยะ ระยะแรกมักมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจต่างๆ อยู่มาก แต่ระยะหลังมักเกี่ยวข้องกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ไปเสียมากกว่าหรืออาจเป็นเรื่องส่วนตัว ซึ่งพิจารณาความสนิทสนมได้จากภาษาที่เปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่น่าสนใจคือพระสงฆ์ลักษณะนี้มักมีจำนวนพรรษาไม่เกิน 5 พรรษา อยู่ในช่วงอายุ 20 – 30 ปีเท่านั้น ส่วนมาก

ใช้เฟสบุ๊กมาก่อนอุปสมบทจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าช่วงวัยและการใช้เฟสบุ๊กมาก่อนมีผลต่อลักษณะการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง ยังพบอีกว่ารูปแบบบริการบนเฟสบุ๊กถูกใช้อย่างหลากหลายซึ่งลักษณะการใช้มักไม่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทพระสงฆ์ ตรงกันข้ามกับพระสงฆ์ซึ่งมีจำนวนพรรษามากพอสมควรและได้รับมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบต่อคณะสงฆ์ถึงแม้ว่ามีลักษณะการใช้งานที่ไม่หลากหลายก็จริงแต่จะสอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทพระสงฆ์มากกว่า

พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้เฟสบุ๊กโดดเด่นในสองหน้าที่หลักคือด้านการบันเทิงและการสื่อสาร ในด้านการบันเทิงพบว่ามีภารกิจร่อนรอยการเข้าใช้บริการเกมและแอปพลิเคชันต่างๆ ซึ่งเมื่อใช้เสร็จก็จะแสดงผลทันทีบนนิวส์ฟีด (News feed จะปรากฏบนหน้าไทม์ไลน์ของเฟสบุ๊ก) นอกจากนี้พบว่าบทสนทนากับพระสงฆ์ลักษณะนี้อยู่ในรูปแบบเพื่อนกับเพื่อน ซึ่งการสนทนาแบบดังกล่าวอาจจัดว่าเป็นไปเพื่อความบันเทิงได้เพราะปราศจากเนื้อหาทางธรรมและมักสนทนาด้วยระยะเวลาที่นานพอสมควร ดังกรณีตัวอย่าง

พระ 7

พระ 7 เป็นผู้ใช้บัญชีเฟสบุ๊กคนหนึ่ง ท่านเป็นพระสงฆ์ที่พำนักอยู่วัดในเขตจังหวัดสมุทรปราการ บวชพระมาตั้งแต่อายุ 25 ปี ปัจจุบันอายุ 30 ปี รวมจำนวน 5 พรรษา เหตุที่บวชเพราะต้องการบำเพ็ญบุญกุศลให้โยมพ่อในงานทำบุญ 100 วัน แต่สุดท้ายก็ยาวมาจนปัจจุบัน โดยส่วนตัว ท่านเป็นผู้ชอบศึกษาเรื่องราวหลากหลายประเภท จึงมีความรู้รอบตัวเรื่องรถทุกๆ ชนิด โดยเฉพาะดูคาติ ซึ่งท่านก็ได้ซื้อดูคาติยี่ห้อฮอนด้า ซีปี 400 ซี สีดำมา แม้ว่าจะขับตัวเองไม่ได้ แต่ก็ตั้งใจที่ได้มีไว้ครอบครอง การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คของท่านถือได้ว่าครบถ้วนทุกมิติโดยเฉพาะการสร้างความบันเทิงส่วนตัว ท่านมักสนทนาในประเด็นสัพเพเหระทั่วไป เช่น ตู๊กตาเฟอ์บี้ รถดูคาติ เป็นต้น ในแต่ละเดือนท่านมีค่าใช้จ่ายขั้นต่ำรวมกันประมาณ 5,400 บาท แยกเป็น ค่าอินเทอร์เน็ตที่ภูเก็ตเดือนละ 600 บาท ค่าอินเทอร์เน็ตไอแพดเดือนละ 800 บาท ค่าโทรศัพท์เดือนละ 1,000 บาท ให้โยมแม่เดือนละ 3,000 บาท จะเห็นได้ว่าท่านมีอุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่ทันสมัยมาก

ภาพที่ 14 แสดงบัญชีเฟสบุ้กของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ้กเพื่อความบันเทิง

4.3 การปรากฏตัวของกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ้ก

ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่าเฟสบุ้กเป็นพื้นที่ออนไลน์ที่ทิ้งร่องรอยการเข้าใช้บริการ อย่างเห็นได้ชัด ประเด็นการปรากฏตัวของกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ้กก็เช่นเดียวกันจะสามารถติดตามความเคลื่อนไหวได้ไม่ยากทั้งจากการตั้งค่าให้บัญชีของกลุ่มเป้าหมายเป็นบัญชีเพื่อนสนิท (Close friend) ซึ่งจะมีการแจ้งเตือน (Notification) ทุกครั้งที่มีความเคลื่อนไหว หรือการสังเกตสัญญาณบนเซทบอกซ์ลิสต์ว่ามีผู้ใดบ้างที่ออนไลน์อยู่ในระบบและพร้อมจะสนทนาออนไลน์

การปรากฏตัวของกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ้กสามารถพิจารณาได้จากข้อมูลสถิติสองลักษณะสำคัญคือเวลาและความถี่การเข้าใช้เฟสบุ้กซึ่งได้มาจากทั้งการแจ้งเตือนจากการตั้งค่าเพื่อนสนิทและการปรากฏตัวบนเซทบอกซ์ลิสต์ การศึกษาวิจัยนี้บันทึกเวลาที่กลุ่มเป้าหมายปรากฏตัวบนเซทบอกซ์ของเฟสบุ้กจากการเฝ้าสังเกตตลอด 24 ชั่วโมงเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์เต็มโดยจะบันทึกเวลาไว้ทุกครั้งที่ปรากฏสัญญาณสีเขียวและจะบันทึกเวลาอีกครั้งเมื่อสัญญาณนั้นหายไป เมื่อได้เวลามาแล้ว จะนำมาคำนวณระยะเวลาที่กลุ่มเป้าหมายอยู่ในระบบแต่ละครั้ง และนำมาหาค่าเฉลี่ยระยะเวลาที่อยู่ในระบบต่อหนึ่งสัปดาห์

ภาพที่ 15 แสดงสัญญาณสีเขียวทำให้เห็นว่กำลังออนไลน์อยู่ในระบบ

จากการเฝ้าสังเกตอย่างเข้มข้นและต่อเนื่องตลอด 24 ชั่วโมงเป็นระยะเวลาสองสัปดาห์มีข้อค้นพบโดยแยกตามคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมายดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงการปรากฏตัวของกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ๊ก

ลักษณะ / สถิติ	เวลาโดยเฉลี่ย (ชม./สัปดาห์)	ความถี่โดยเฉลี่ย (ครั้ง/สัปดาห์)	ช่วงเวลาที่มักพบ (น.)
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	7 – 8	11	20.01 – 24.00
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรม	3	12	16.01 – 24.00
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ	2	11	16.01 – 20.00
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง	9 – 10	12	20.01 – 24.00

- **การปรากฏตัวของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร**

จากการเฝ้าสังเกตพบว่าพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปรากฏตัวบนระบบตลอดทั้งวัน บางครั้งอาจปรากฏตัวบนระบบในช่วงเวลาตีมาก ระยะเวลาที่ปรากฏในช่วงกลางวันมักมีระยะสั้นๆ โดยมากมักไม่เกิน 5 นาที แต่ในช่วงเย็นหรือตีก็มักปรากฏยาวนานต่อเนื่อง ระยะเวลาที่นานที่สุดเท่าที่สังเกตได้คือประมาณ 3 ชั่วโมง เมื่อพิจารณาถึงระยะเวลาของการปรากฏตัวพบว่าใช้เวลาบนระบบโดยเฉลี่ยประมาณ 7 - 8 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ระยะเวลาในการปรากฏตัวบนระบบแต่ละครั้งจะไม่ยาวนานนักแต่ด้วยความถี่ในการเข้าระบบที่บ่อยจึงทำให้มีระยะเวลาการอยู่บนระบบเฉลี่ยต่อสัปดาห์ที่สูง เมื่อนำระยะเวลาที่พบบ่อยที่สุดมาจัดให้อยู่ในรูปของช่วงเวลาที่พบว่ามีเวลา 20.01 – 24.00 น. คือช่วงเวลาที่ปรากฏตัวบนระบบบ่อยที่สุด ในด้านความถี่นั้นพบว่าปรากฏบนระบบจำนวนเฉลี่ย 11 ครั้งต่อสัปดาห์ซึ่งถือว่าไม่แตกต่างไปจากพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ

อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าติดตามอาจต้องคำนึงถึงเรื่องปัจจัยที่กระทบส่วนบุคคลในการตั้งค่าการใช้งานบนระบบเฟสบุ๊กด้วยซึ่งสามารถตั้งค่าปิดไม่ให้แสดงต่อสาธารณะได้โดยเฉพาะกรณีการตั้งค่าสถานะออฟไลน์ไว้บนเซทบออกซิลิสต์ที่ทำให้ผู้สังเกตไม่สามารถทราบข้อเท็จจริงแน่ชัดได้ว่าจะอยู่บนระบบจริงหรือไม่

- **การปรากฏตัวของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแผ่หลักธรรม**

จากการศึกษาวิจัยพบว่าเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มักพบเจอได้ง่ายบนเฟสบุ๊กแม้ว่าจะไม่มีภาระหน้าที่เกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศหรือการสื่อสารโดยตรงก็ตาม ในประเด็นการปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กนั้นจัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นไม่น้อยเนื่องจากแม้ว่ามีระยะเวลาเฉลี่ยอยู่บนระบบไม่นานนักแต่ในด้านความถี่กลับพบว่าเป็นกลุ่มที่มีจำนวนครั้งความถี่โดยเฉลี่ยมากที่สุดคือ 12 ครั้งต่อสัปดาห์ในขณะที่มีจำนวนชั่วโมงเฉลี่ยเพียงประมาณ 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้น เมื่อนำระยะเวลาที่พบบ่อยที่สุดมาจัดให้อยู่ในรูปของช่วงเวลาที่พบว่ามีเวลา 16.01 – 24.00 น. เป็นช่วงที่พบได้บ่อยที่สุด

พระสงฆ์ลักษณะนี้ถือเป็นผู้ใช้งานที่อยู่บนระบบไม่นานนัก แต่จะปรากฏตัวบ่อย การปรากฏตัวบนเซทบออกซิลิสต์ในแต่ละครั้งมักจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับ 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพ หรือลิงค์ประกอบการบรรยาย 2) การเพิ่มรูปภาพสู่อัลบั้มโดยไม่มีโพสต์สเตตัสข้อความใดๆ

เสมอ พระสงฆ์ลักษณะนี้จึงไม่ได้มีเจตนาเข้ามาใช้บริการสารสนเทศออนไลน์ของเฟสบุ๊กเป็นหลัก แต่จะสนทนาบ้างในกรณีที่ถูกทักทายก่อน

- **การปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ**

จากข้อค้นพบที่ผ่านมาเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการที่ว่าอาจค้นพบได้ยากบนเฟสบุ๊ก ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กนั้นอาจไม่มากมายเท่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ พระสงฆ์ลักษณะนี้จะใช้เวลาอยู่บนระบบน้อยที่สุด จากการศึกษาวิจัยพบว่าอยู่บนระบบโดยเฉลี่ยเพียงประมาณ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้น แต่ความถี่ที่ปรากฏกลับมีจำนวนเท่ากับพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีจำนวนครั้งความถี่โดยเฉลี่ยจำนวน 11 ครั้งต่อสัปดาห์ ช่วงเวลาที่พบบ่อยครั้งคือ 16.01 – 20.00 น.

การปรากฏตัวแต่ละครั้งจะมีข้อแตกต่างกับพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ ตรงที่พบ 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย 2) การเพิ่มรูปภาพสวัสดีบ๊มโดยไม่มีการโพสต์สเตตัสข้อความใดๆ 3) การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความในปริมาณน้อยมาก จึงอนุมานได้ว่าพระสงฆ์ลักษณะนี้ผ่านเข้ามาในระบบเฟสบุ๊กและแสดงบทบาทที่เน้นการเป็นผู้อ่าน จากการสนทนาออนไลน์ยังพบอีกว่าบางครั้งจะเข้าสู่ระบบเฟสบุ๊กแล้วเปิดทิ้งไว้เท่านั้นแต่จุดประสงค์หลักคือการค้นหาข้อมูลบนเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อนำมาปฏิบัติงานเช่น การบรรยาย การเขียนงาน เป็นต้น ดังนั้นแม้ว่าปรากฏสัญญาณสีเขียวที่แสดงสถานะออนไลน์แต่โอกาสที่จะได้สนทนาออนไลน์ด้วยนั้นแทบไม่มีและแทบไม่เกิดการมีส่วนร่วมใดๆ บนระบบ

- **การปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง**

พระสงฆ์ลักษณะนี้ถือเป็นกลุ่มที่โดดเด่นด้านการปรากฏตัวที่สุดทั้งเรื่องของระยะเวลาที่อยู่บนระบบ จำนวนครั้งความถี่และช่วงเวลาที่พบบ่อย จากการศึกษาวิจัยพบว่าพระสงฆ์ลักษณะนี้อยู่บนระบบเป็นระยะเวลาโดยเฉลี่ยประมาณ 9 – 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ซึ่งถือว่ามีนานที่สุดเป็นไปในทิศทางเดียวกับความถี่ที่มีจำนวนเฉลี่ย 12 ครั้งต่อสัปดาห์ สำหรับช่วงเวลาที่พบได้บ่อยคือ 20.01 – 24.00 น.

อย่างไรก็ตามอาจต้องพิจารณาถึงปัจจัยทักษะส่วนบุคคลในการตั้งค่าใช้งานเฟสบุ๊กเช่นเดียวกับพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพราะคุณลักษณะเด่นประการหนึ่งของพระสงฆ์ลักษณะนี้คือการใช้เวลาท่องอยู่บนระบบอินเทอร์เน็ตนานกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ ดังนั้นย่อมมีโอกาสสัมผัสรูปแบบ วิธีการและการตั้งค่าต่างๆ ได้มากตามไปด้วย ประกอบกับการได้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายบนเครือข่ายโซเชียล

เน็ตเวิร์คเป็นผลให้มักได้รับคำแนะนำ ไขข้อสงสัยหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้งานอยู่ตลอดเวลา อาจเป็นเหตุผลให้มีข้อมูลหรือร่องรอยการเข้าใช้งานบางส่วนคลาดเคลื่อนไปบ้างจากการตั้งค่าปกปิดไว้ แต่ถึงอย่างไรข้อมูลการปรากฏตัวก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมและลักษณะการใช้งานเฟสบุ๊ก ทั้งในแง่การใช้รูปแบบบริการที่หลากหลาย เป็นไปเพื่อความบันเทิงอยู่บนระบบที่ดีและระยะเวลาานาน

4.4 ลักษณะภาษาที่กลุ่มเป้าหมายใช้บนเฟสบุ๊ก

การวิเคราะห์ลักษณะภาษาที่ใช้บนเฟสบุ๊กทำได้จากการพิจารณาลักษณะภาษาที่ใช้สื่อความซึ่งปรากฏบนสองส่วนด้วยกันคือ 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย และ 2) การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ แต่ละส่วนมีลักษณะดังนี้

การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย การใช้งานลักษณะนี้ถือว่ามีเจตนาจะสื่อสารทางเดียวเป็นหลัก ข้อความบนส่วนนี้จะปรากฏบนไทม์ไลน์ของเจ้าของบัญชีรวมทั้งนิวส์ฟีดโดยอัตโนมัติ ทำให้ผู้ใช้เฟสบุ๊กคนอื่นๆ ทราบความเคลื่อนไหวและมองเห็นข้อความนั้นๆ ได้ แม้ว่าปัจจุบันเฟสบุ๊กได้พัฒนาเพิ่มจำนวนตัวอักษรสำหรับการตั้งสถานะข้อความให้มากถึง 63,206 ตัวอักษร แต่ลักษณะของข้อความที่พบจริงทั่วไปยังคงสั้นและกะทัดรัดง่ายต่อการทำความเข้าใจ

การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ การใช้งานลักษณะนี้ถือว่ามีเจตนาจะสื่อสารสองทางเป็นหลัก เป็นข้อความที่รับรู้กันเฉพาะผู้ส่งและผู้รับสารเท่านั้น (ไม่นับรวมการตั้งค่าให้เป็นการสนทนากลุ่ม) โดยปกติลักษณะข้อความนั้นจะไม่แตกต่างจากที่ปรากฏบนโปรแกรมการสนทนาออนไลน์อื่นๆ เสมือนเป็นการพูดโต้ตอบกันในรูปการพิมพ์เป็นตัวอักษร ข้อความที่สนทนาออนไลน์โต้ตอบกันมีลักษณะเป็นภาษาพูดจึงปรากฏความไม่เป็นทางการให้เห็นอย่างเด่นชัด ในกรณีที่คู่สนทนาไม่ได้สนทนาอยู่ข้อความที่ส่งไปจะถูกส่งเข้ากล่องข้อความโดยอัตโนมัติและจะเตือนข้อความเข้าทันทีที่ผู้ใช้งานเข้าสู่ระบบ บริการส่งข้อความนี้มีลักษณะเดียวกันกับการส่งข้อความผ่านอีเมล

โดยภาพรวมระดับภาษาที่ปรากฏบนเฟสบุ๊กมี 3 ลักษณะด้วยกันคือ 1) ระดับทางการ 2) ระดับกึ่งทางการ และ 3) ระดับไม่เป็นทางการ ในประเด็นลักษณะภาษากลุ่มเป้าหมายใช้บนเฟสบุ๊กนั้น เมื่อพิจารณาลักษณะภาษาที่ใช้สื่อความทั้งจากสเตตัสข้อความและการสนทนาออนไลน์มักพบว่าปัจจัยทางคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมายมีผลต่อการใช้ภาษาดังนี้

- **ภาษาของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร**

ตามข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะของพระสงฆ์ลักษณะนี้ที่ว่ายังอยู่ในช่วงวัยหนุ่มหรือวัยนิสิตนักศึกษา ปัจจุบันนี้เชื่อมโยงไปสู่พฤติกรรมการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างโดยตรง โดยเฉพาะการได้ออกไปศึกษาปะปนกับฆราวาสที่มีอายุไล่เลี่ยกันด้วยแล้ว ยิ่งทำให้มีโอกาสซึมซับวัฒนธรรมการใช้ชีวิตทางโลกอย่างมาก และปฏิเสธไม่ได้ว่าอัตลักษณ์ทางภาษาของหนุ่มสาวยุคปัจจุบันนั้นน่าจับตามองโดยเฉพาะการบัญญัติศัพท์เฉพาะกลุ่มขึ้นมาใหม่หรือการแปลงคำให้สั้นซึ่งง่ายและสะดวกต่อการพิมพ์กระทั่งรูปคำเดิมผิดเพี้ยนไป พระสงฆ์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ง่ายต่อการซึมซับและหยิบสรรมาใช้ในบริบทเฉพาะของตนโดยอาจไม่รู้ตัวว่าเหมาะสมหรือไม่

การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยายในหมู่พระสงฆ์ลักษณะนี้ พบว่าภาษาระดับทางการถูกนำมาใช้กับข้อความที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจเสมอเช่น “ชีวิตของคนเรา ถ้าเราเลือกที่จะเดินด้วยตนเอง เราต้องมีความอดทนและต้องสู้ และไม่ย่อท้อ ชีวิตของคนเรา มีทางเลือกที่แตกต่างกัน แต่ว่าในเมื่อคุณตัดสินใจเลือกที่จะเดินตามฝัน คุณต้องเข้มแข็งต่อการดำเนินชีวิต” ในขณะที่ข้อความซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจหรือเป็นการแสดงความคิดเห็น (Comment) ได้ตอบกันบนหน้า ‘ทวิตไลน์’ มักเป็นภาษาระดับที่ไม่เป็นทางการและยังมีกลิ่นอายภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ต เช่น คำว่า “จรั” “555+” และ “เด่ว” เป็นต้น ในส่วนนี้สามารถสรุปได้ว่าการโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยายที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวเพราะเป็นการตั้งสถานะไม่ได้ถือเป็นการโต้ตอบ ภาษาที่ใช้จะอยู่ในระดับทางการในทางตรงกันข้ามการตั้งสถานะที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจหรือเป็นการโต้ตอบต่อเนื่องกันกับบุคคลอื่นระดับภาษาที่ใช้้นั้นมักไม่เป็นทางการและจะสังเกตเห็นคำศัพท์เฉพาะบนระบบอินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย

การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ ข้อความนี้จะปรากฏบนแชทบ็อกซ์หรือกล่องข้อความซึ่งพบว่าข้อความที่โต้ตอบระหว่างกันอยู่ในระดับไม่เป็นทางการเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยมากอยู่ในรูปแบบการสนทนาระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ระดับภาษาจะแปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์กล่าวคือในครั้งแรกที่สนทนากัน ระดับภาษาที่ใช้อยู่ในรูปแบบกึ่งทางการจะสามารถพบคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาได้บ้าง แต่เมื่อเริ่มคุ้นเคยลักษณะภาษาจะเปลี่ยนไปอยู่ในระดับไม่เป็นทางการจนเห็นได้ชัด ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตบ่อยครั้ง อย่างไรก็ตามคู่สนทนาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสนทนาทั้งในแง่ความต่อเนื่องและระดับของภาษาด้วย ดังเช่นกรณีเมื่อเริ่มต้นทักทายด้วยคำว่า “นมัสการค่ะ/ครับ” ลักษณะภาษาที่ใช้โต้ตอบจะเป็น

ทางการในช่วงแรกและจะค่อยๆ ลดระดับลง แต่เมื่อขึ้นต้นทักทายด้วยคำว่า “สวัสดีค่ะ/ครับ” ระดับภาษาจะประคองตัวโดยเริ่มต้นในระดับกึ่งทางการแล้วค่อยๆ ลดลงสู่ระดับไม่เป็นทางการ โดยจะสังเกตได้จากการเปลี่ยนจากคำว่า “เจริญพร” ไปเป็น “ครับ”

● **ภาษาของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแผ่หลักธรรม**

จากที่พระสงฆ์ลักษณะนี้มักมีจำนวนพรรษามากกว่าลักษณะอื่นๆ ซึ่งย่อมแสดงนัยยะให้เห็นว่าอาจจะมียุเฉลี่ยที่มากกว่าและมีความลึกซึ้งในทางพระพุทธศาสนามากพอสมควร วุฒิกวาระด้านและประสบการณ์ต่างๆ ที่เพิ่มพูนตามวัยเป็นผลให้เกิดความน่ายำเกรงของทั้งบรรดาฆราวาสทั่วไปรวมถึงในหมู่พระสงฆ์ด้วย พระสงฆ์ลักษณะนี้เรียนรู้บทบาทการใช้เฟสบุ๊กได้ดี สังเกตได้จากความพยายามผสมผสานอัตลักษณ์ของสมณเพศเข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีให้เห็นเพื่อให้สามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจได้อย่างเป็นกิจวัตร และเป็นกิจจะลักษณะ นอกจากนี้ยังเห็นได้จากการมีเครื่องมือสื่อสารที่เชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน

การโพสต์เด็ดส์ข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย ข้อความลักษณะนี้มักถูกโพสต์ด้วยความถี่ที่สูงและระดับภาษาที่ใช้อยู่ในรูปแบบทางการ อันที่จริงข้อแตกต่างระหว่างพระสงฆ์ลักษณะนี้กับลักษณะอื่นๆ ในประเด็นนี้อยู่ตรงความถี่ที่ไม่เท่ากันเท่านั้น ระดับภาษาทางการยังคงถูกใช้กับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจซึ่งมีความหลากหลายและลึกซึ้งเชิงเนื้อหา รวมทั้งคำภาษาบาลีที่มากกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ ดังตัวอย่าง “ธรรมสวัสดิ์ เข้าวันพุธกับทุกๆ คน อมตะวาจาสุภาสิตวันนี้ “สุทธิ อสุทธิ ปัจฉัตตัง นาณุไซ อัญญัง วิโสธะเย ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นเรื่องเฉพาะตน คนอื่นจะทำผู้อื่นบริสุทธิ์ไม่ได้” ธรรมาภิปราย ... ดีชั่วในตัวเรา เราสู้ดีที่สุด ทำชั่วแล้วแม้จะอาบน้ำมนต์แก้วัด ก็ทำให้ตนเองบริสุทธิ์ไม่ได้ ความดีจะมีในตัวเรา ไม่ใช่คนอื่นจัดสรรให้ แต่เราต่างหากเป็นคนทำ ถึงใครจะบอกเราไม่ดี แต่ถ้าทำดีมันก็ยังมีอยู่นั่นเอง คนทำชั่ว แม้คนอื่นสรรเสริญเยินยอว่าดีก็ยังชั่วอยู่นั่นเอง ไม่มีเทพใดๆ มาเปลี่ยนผลของความดี ความชั่วของเรา เราเท่านั้นที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ภาพพจน์อาจสร้างกันได้ แต่ก็ไม่สามารถกลบเกลื่อนสิ่งที่เราทำได้ทั้งหมด ฉะนั้น จะดี จะชั่ว อยู่ที่ตัวทำ สูงต่ำอยู่ที่ทำตัว” และพบว่าไม่ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตในหมู่พระสงฆ์ลักษณะนี้

การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ พบว่าข้อความที่ได้ตอบระหว่างกันอยู่ในระดับทางการในแบบครุกับศิษย์ ระดับภาษานั้นคงที่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ซึ่งเป็นผลมาจากการที่พระสงฆ์ลักษณะนี้สามารถควบคุมเนื้อหาและระดับภาษาไว้ได้เป็นอย่างดี สามารถพบคำภาษาบาลีได้บ่อยครั้ง อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตมากนัก

ความสามารถในการควบคุมเนื้อหาและระดับภาษาไว้ได้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภาษายังคงอยู่ในระดับทางการ เมื่อลองลดระดับความเป็นทางการลงและใช้ระดับภาษาไม่เป็นทางการผสมผสานกับคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ต ลักษณะภาษาที่ได้ตอบยังคงเหมือนเดิม ไม่แสดงวิวัฒนาการลดระดับภาษาให้เห็น

- **ภาษาของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ**

พระสงฆ์ลักษณะนี้มีวุฒิภาวะทางการศึกษา ครองตนเคร่งครัดต่อกรอบความเป็นสมณเพศทำให้มองดูโดยรวมและยังสังเกตเห็นว่าจะระแวดระวังการใช้งานเฟสบุ๊กอยู่ตลอดเวลาซึ่งอาจเป็นเพราะตระหนักถึงแรงคาดหวังจากสังคม

การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย พระสงฆ์ลักษณะนี้มักโพสต์ข้อความที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจ หรือข้อความบรรยายผลงานของตนเองด้วยภาษาระดับทางการที่สุด ที่สำคัญจะไม่ปรากฏคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตเลย ลักษณะเด่นอีกหนึ่งประการคือเนื้อความที่ปรากฏมักเกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมโดยจะผสมผสานเข้ากับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจอยู่เสมอ ถือเป็นจุดที่ทำให้แตกต่างไปจากพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรม ดังตัวอย่าง “คนเก่ง หัวใจกล้า คนเราเกิดมาในโลกล้วนมีความแตกต่างกันไปเป็นธรรมดา บางคนรวย บางคนจน บางคนสมบูรณ์แบบ แต่บางคนพิการ คนที่สมบูรณ์ถือว่าเป็นปกติ แต่คนที่พิการแล้วทำเรื่องที่ยิ่งใหญ่ ถือว่ามหัศจรรย์ เป็นคนที่หัวใจเหมือนดังเพชร ตัดได้ทุกอย่าง ตัดได้แม้กระทั่งความเหนียว ความท้อ อาตมาจึงยกย่องว่าท่านคือคนเก่งหัวใจแกร่ง และท่านคือผู้ชนะที่ยิ่งใหญ่ ธรรมะสวัสดิ์” ซึ่งข้อความนี้ถูกยกขึ้นมาบรรยายภาพนักกีฬาไทยที่เข้าร่วมการแข่งขันพาราลิมปิกเกมส์ 2012 (Paralympic Games) ณ กรุงลอนดอน ประเทศสหราชอาณาจักร

การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ โอกาสสนทนาออนไลน์กับพระสงฆ์ลักษณะนี้หาได้ยาก ระดับภาษาที่ได้ตอบระหว่างกันอยู่ในรูปแบบทางการสูงกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ จากการลองเปลี่ยนแปลงลักษณะการสนทนาโดยลดระดับความเป็นทางการลงและพยายามใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการผสมผสานกับคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตได้ตอบ ผลที่ได้คือลักษณะภาษาที่ใช้ได้ตอบกลับมายังคงเหมือนเดิม ไม่แสดงวิวัฒนาการลดระดับของภาษาตามซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ลักษณะนี้มีความสามารถในการควบคุมเนื้อหาและระดับภาษาให้คงเดิมไว้ได้จนทำให้ระดับภาษานั้นคงที่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ สังเกตได้อีกว่าปฏิกริยาได้ตอบและระดับภาษาที่พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้นั้นแสดงระยะห่างระหว่างคู่สนทนาได้เป็นอย่างดีเช่น

การไม่ได้ตอบในทันทีทันใด การใช้คำว่า “เจริญพร” หรือ “ธรรมะสวัสดิ์” อย่างสม่ำเสมอ การเรียกแทนตัวเองว่า “อาตมา” เป็นต้น นอกจากนี้ยังไม่ปรากฏการใช้ภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตเลย

- **ภาษาของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง**

ดังที่ได้กล่าวไปว่าพระสงฆ์ลักษณะนี้มักมีอายุในช่วง 20 – 30 ปีและจำนวนพรรษา มักไม่เกิน 5 พรรษา ทั้งยังอาจมีบัญชีเฟสบุ๊กมาก่อนการบวชจึงอนุมานได้ว่ามีความคุ้นเคยกับระบบอยู่ไม่น้อย ถือได้ว่าเป็นผู้ใช้เฟสบุ๊กได้อย่างกว้างขวางซึ่งวัดได้จากรูปแบบบริการบนเฟสบุ๊กที่ถูกใช้อย่างหลากหลาย ปัจจัยด้านช่วงอายุ จำนวนพรรษาและประสบการณ์การใช้ต่างมีผลกับปฏิสัมพันธ์บนเครือข่ายเพราะการคำนึงถึงกำแพงป้องกันตัวเองอาจมีไม่สูงเท่ากับพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ ดังนั้นเมื่อเข้าถึงตัวได้จะมีแนวโน้มให้ความสนิทสนมอย่างรวดเร็วแปรผันตามโอกาสที่ได้สนทนา

การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย สามารถพบข้อความลักษณะนี้ได้ถี่มากในหมู่พระสงฆ์ลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นการบอกเล่าอย่างสั้นๆ และมีเนื้อความที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเท่าใดนัก ที่สำคัญจะสามารถพบคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตได้ง่าย อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ลักษณะนี้ก็ยังใช้ภาษาระดับทางการกับเนื้อความทางพระพุทธศาสนาแต่อาจไม่ลึกซึ้งเชิงเนื้อหานักและมักเป็นหลักธรรมหรือคติเตือนใจซึ่งพบได้ทั่วไปกรณีที่มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกันบนโซเชียลมีเดีย ระดับภาษาที่พบจะขึ้นอยู่กับคู่สนทนาเป็นหลัก หากเป็นบุคคลที่ได้รับความยำเกรง ระดับภาษาทางการจะถูกหยิบมาใช้ได้ตอบขณะเดียวกันหากคู่สนทนาอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกันระดับภาษาที่ได้ตอบกลับไปจะขึ้นอยู่กับระดับภาษาที่คู่สนทนาส่งมาเสียมากกว่าเช่น “วันวาเลนไทน์ ถ้าเห็นใครเดินเป็นคู่ .. กูจะยิงแมงร่งให้ตายไปเลย”

ภาพที่ 16 แสดงลักษณะภาษาระดับไม่เป็นทางการซึ่งถูกพระสงฆ์รูปหนึ่งแชร์

การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ ลักษณะภาษาที่ใช้กับการสนทนาออนไลน์ มีความคล้ายคลึงกับกรณีพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เนื้อหาที่โต้ตอบกันอยู่ในรูปแบบไม่เป็นทางการเสียเป็นส่วนใหญ่และในแบบการสนทนายาวๆเพื่อนกับเพื่อน ระดับภาษาแปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ ระดับภาษาที่ใช้ในการสนทนาครั้งแรกมีลักษณะกึ่งทางการ เมื่อเริ่มคุ้นเคยลักษณะภาษาจะเปลี่ยนไปอยู่ในระดับไม่เป็นทางการจนเห็นได้ชัด ปรัชญาภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตบ่อยครั้งเช่น คำว่า “จร้า” หรือ “ออิ” เป็นต้น ขณะอยู่บนระบบพระสงฆ์ลักษณะนี้ถือเป็นกลุ่มเดียวที่ทักทายคู่สนทนาการอย่างสม่ำเสมอ ในระยะหลัง เนื้อความมักไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนามักเกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมและเรื่องส่วนตัวเป็นหลัก เมื่อสนทนาจนถึงระดับนี้ลักษณะภาษาในการสนทนาจะไม่แตกต่างจากการสนทนาของบุคคลทั่วไป

ตารางที่ 7 แสดงระดับการใช้ภาษาของพระสงฆ์ลักษณะต่างๆ

ลักษณะพระสงฆ์ / ปัจจัยและระดับภาษาที่ใช้	ลักษณะช่วงอายุ (ปี)	ลักษณะพรรษา (ปี)	ระดับภาษาที่ใช้
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	20 - 25	ไม่เกิน 5	กึ่งทางการและ ไม่ทางการ
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่กิจกรรม	25 ขึ้นไป	มากกว่า 5	ทางการและ กึ่งทางการ
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ	25 ขึ้นไป	มากกว่า 5	ทางการและ กึ่งทางการ
พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟซบุ๊กเพื่อความบันเทิง	20 - 30	ไม่เกิน 5	ไม่เป็นทางการ

เมื่อพิจารณาในเชิงคุณลักษณะของพระสงฆ์ตามที่ได้จำแนกไว้ ด้านการใช้ภาษา พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการถือว่าใช้ภาษาในระดับทางการสูงที่สุด ไม่ปรากฏว่าระดับภาษาจะลดลงต่ำไปกว่าระดับกึ่งทางการ ที่สำคัญจะไม่พบการใช้คำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตเลย รองลงมาคือพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้งานโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่กิจกรรม ระดับภาษาที่ใช้จัดว่าก้ำกึ่งอยู่ระหว่างระดับทางการและกึ่งทางการ โดยจะปรับระดับภาษาลงมาได้ต่ำที่สุดเพียงระดับกึ่งทางการเท่านั้นและไม่มีสัญญาณว่าจะใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการอย่างพร่ำเพรื่อ คำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตถือว่าพบได้น้อยมาก ลำดับถัดมาพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระดับภาษาก้ำกึ่งอยู่ระหว่างกึ่งทางการและไม่เป็นทางการ ปรากฏภาษาระดับทางการให้เห็นน้อย ระดับภาษามีลักษณะผันแปรไปตามระดับความสนิทสนม สุดท้ายพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟซบุ๊กเพื่อความบันเทิง ระดับภาษาจะผันแปรไปกับระดับความสัมพันธ์อย่างชัดเจนที่สุด ยิ่งมีความสนิทสนมมากเท่าใด ระดับภาษาที่ใช้ได้ตอบจะยิ่งไม่เป็นทางการขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้พบว่าจะใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการอย่างเห็นได้ชัดและพบคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตได้บ่อยครั้ง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาเชิงเนื้อความ พระสงฆ์ทุกๆ ลักษณะจะใช้ภาษาระดับทางการเสมอกับเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือกิจกรรมและคติเตือนใจ ยังพบอีกว่าบริบทแวดล้อมพร้อมทั้งปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการใช้ภาษาอีกด้วย

ลักษณะระดับภาษาที่ถูกหยิบสรรมาใช้นั้นขึ้นอยู่กับเนื้อความ สาระและบริบทเป็นสำคัญ ในเชิงเนื้อความ หากเกี่ยวข้องกับเรื่องราวในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมคำสอนและคติเตือนใจแล้ว พระสงฆ์ทุกลักษณะจะใช้ภาษาระดับทางการเท่านั้นโดยเฉพาะกับเนื้อความที่มีภาษาบาลีเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในทางตรงกันข้าม เนื้อความที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมคำสอนและคติเตือนใจต่างๆ ระดับภาษากลับขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมและปัจจัยภายในเป็นสำคัญ กล่าวคือประการแรกขึ้นอยู่กับว่าเนื้อความเกี่ยวข้องกับประเด็นใด หากเป็นประเด็นร่วมสมัยหรือกำลังได้รับความนิยมอยู่ในสังคม ลักษณะภาษาจะสอดคล้องไปกับภาษาของบุคคลทั่วไปและสถานการณ์เช่น ในช่วงเวลาที่คำว่า “จุงเบย” ได้รับความนิยม การใช้คำว่า “จุงเบย” จะถี่มากเป็นพิเศษ เป็นต้น ประการต่อมา ปัจจัยจากปฏิกริยาโต้ตอบของคู่สนทนา หากภาษาระดับทางการถูกส่งมาแนวโน้มการโต้ตอบด้วยระดับภาษาทางการจะสูงตามไปด้วย ในทางกลับกันหากระดับภาษาไม่เป็นทางการถูกส่งมาแนวโน้มการโต้ตอบในระดับเดียวกันก็จะตามมา ประการสุดท้าย ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งถือเป็นส่วนผลักดันเบื้องหลังไม่ว่าด้านอายุ จำนวนพรรษาหรือประสบการณ์ในการทำงาน ปัจจัยส่วนบุคคลเป็นทั้งสาเหตุและตัวควบคุมพฤติกรรมและลักษณะการใช้งานเฟสบุ๊กซึ่งพบว่าช่วงอายุ จำนวนพรรษาและประสบการณ์ที่แตกต่างกันมีผลทำให้พฤติกรรมและลักษณะการใช้งานมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย

ตารางที่ 8 ประมวลพฤติกรรมและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายบนเฟสบุ๊ก

ลำดับ	พฤติกรรมและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายที่ค้นพบ	กลุ่มเป้าหมาย							
		พระ 1	พระ 2	พระ 3	พระ 4	พระ 5	พระ 6	พระ 7	พระ 8
	การใช้งานตามรูปแบบบริการบนเฟสบุ๊ก								
1	อัปเดต (Update) สถานะเป็นตัวอักษร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	อัปโหลด (Upload) รูปภาพ รูปถ่าย	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓
3	แชร์ (Share) รูปภาพ รูปถ่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4	แท็ก (Tag) ผู้อื่นบนเสตตัส รูปภาพหรือรูปถ่าย	-	-	-	-	-	-	-	-
5	อัปโหลดวิดีโอและคลิปเสียง	-	-	-	-	-	✓	-	-
6	แชร์วิดีโอและคลิปเสียง	-	-	✓	-	-	-	-	-
7	เช็คอิน (Check - in) ตามสถานที่ต่างๆ	-	✓	-	-	-	-	-	-
8	คอมเมนต์ (Comment) และกดไลค์ (Like) สถานะ รูปภาพ รูปถ่ายผู้อื่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9	เล่นเกม (Game) และใช้บริการแอปพลิเคชัน (Application)	-	✓	-	✓	-	-	✓	✓
10	สนทนาออนไลน์ (Online chat) หรือส่งข้อความ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	ลักษณะการใช้งาน								
11	รับผิดชอบดูแลระบบอินเทอร์เน็ตตามได้รับมอบหมาย	-	✓	-	-	-	-	-	-
12	แสดงความคิดเห็นส่วนตัว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13	ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของวัด	-	✓	-	-	-	✓	-	-
14	สนทนาออนไลน์เพื่อสื่อสาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15	เผยแพร่หลักธรรมคำสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16	ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ลำดับ	พฤติกรรมและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายที่ค้นพบ	กลุ่มเป้าหมาย							
		พระ 1	พระ 2	พระ 3	พระ 4	พระ 5	พระ 6	พระ 7	พระ 8
	ลักษณะการใช้งาน (ต่อ)								
17	สนทนาธรรมออนไลน์	√	-	√	-	√	√	-	-
18	เผยแพร่กิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์	-	-	-	-	-	-	-	-
19	เล่นเกมหรือใช้บริการแอปพลิเคชัน	-	√	-	√	-	-	√	√
20	สนทนาออนไลน์เพื่อความบันเทิง	-	√	-	-	-	√	√	√
	คุณลักษณะเฉพาะ								
21	มีสถานภาพนิสิตนักศึกษา (ปริญญาตรี/ปริญญาโท/ปริญญาเอก)	-	√	√	-	-	-	-	-
22	มีอายุน้อยกว่า 25 ปี	-	√	-	-	-	-	-	√
23	มีจำนวนพรรษาน้อยกว่า 5 ปี	-	-	-	√	-	-	√	√
24	แขนงวิชาที่กำลังหรือเคยศึกษาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	-	√	-	-	-	-	-	-
25	แขนงวิชาที่กำลังหรือเคยศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา	√	-	-	-	√	-	-	-
26	แขนงวิชาที่กำลังศึกษาเกี่ยวกับสังคมศาสตร์และอื่นๆ	-	-	√	-	-	-	-	-
27	ใช้งานอินเทอร์เน็ตได้คล่องแคล่วมาก่อนบวช	-	√	-	-	-	-	√	√
28	มีภาระงานสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนต่างๆ	-	-	-	-	√	√	√	-
29	ให้ความรู้ทางธรรมได้อย่างลึกซึ้ง	√	-	√	-	√	√	-	-
30	ให้ความรู้ทางโลกได้อย่างลึกซึ้ง	-	-	√	-	-	-	-	-
31	ช่างเจรจา	-	√	-	-	-	√	√	√
	การปรากฏตัวบนเครือข่าย								
32	พบบนเครือข่ายได้เกือบตลอดเวลา	-	√	-	-	√	√	√	√
33	พบบนเครือข่ายต่อเนื่องและสม่ำเสมอ	-	√	-	-	-	-	√	√
34	มักปรากฏบนเครือข่ายในช่วงเย็นหรือกลางคืน	√	√	√	√	√	√	√	√
35	ปรากฏบนเครือข่ายด้วยระยะเวลาเฉลี่ยมากกว่า 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์	-	√	-	-	-	-	√	√
36	ปรากฏบนเครือข่ายด้วยความถี่เฉลี่ยเกิน 14 ครั้งต่อสัปดาห์	-	-	-	-	-	-	-	-

ลำดับ	พฤติกรรมและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายที่ค้นพบ	กลุ่มเป้าหมาย							
		พระ 1	พระ 2	พระ 3	พระ 4	พระ 5	พระ 6	พระ 7	พระ 8
	การปรากฏตัวบนเครือข่าย (ต่อ)								
37	ช่วงเวลาที่พบได้หลากหลาย	√	-	-	-	√	√	-	-
38	คาดเดาเวลาที่ปรากฏเป็นกิจวัตรได้	√	-	-	-	√	√	-	-
39	มักปรากฏตัวพร้อมความเคลื่อนไหวบนไทม์ไลน์เสมอ	√	-	-	-	√	√	√	-
40	สนทนาออนไลน์ต่อเนื่องยาวนาน	-	√	-	-	-	√	√	√
	ลักษณะภาษาที่ใช้และปฏิสัมพันธ์บนเครือข่าย								
41	พบการใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการ	-	√	-	-	-	-	√	√
42	พบการใช้ภาษาระดับกึ่งทางการ	√	√	√	√	√	√	√	√
43	พบการใช้ระดับภาษาเป็นทางการ	√	-	√	-	√	√	-	-
44	พบการใช้คำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ต	-	√	-	-	-	-	√	√
45	ใช้ภาษาระดับทางการกับเนื้อความทางพระพุทธศาสนา	√	√	√	√	√	√	√	√
46	รู้จักประยุกต์ปรากฏการณ์สังคมมาอธิบายเพื่อให้เข้าใจหลักธรรมง่ายขึ้น	√	-	√	-	√	√	-	-
47	ใช้คำภาษาบาลีหลากหลาย	√	-	√	-	√	√	-	-
48	ลดระดับภาษาอย่างแปรผันตามระดับความสัมพันธ์	√	√	-	√	-	√	√	√
49	ควบคุมระยะห่างความสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี	√	-	√	-	√	-	-	-
50	ทักทายคู่สนทนาก่อนอย่างสม่ำเสมอ	-	-	-	-	-	-	√	√

บทที่ 5

เว็บไซต์วัดกับการเผยแพร่หลักธรรมและกิจกรรมพระพุทธศาสนา

เว็บไซต์เป็นบริการรูปแบบหนึ่งบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ได้รับความนิยมมานาน มีส่วนช่วยแสดงให้เห็นความสำคัญของอินเทอร์เน็ตเนื่องจากเปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดออกสู่การใช้งานรูปแบบอื่นๆ ทำให้เห็นโลกกว้างที่ไม่จำกัดทั้งในเชิงเวลา ระยะเวลาและสถานที่ โดยปกติเว็บไซต์ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์จนก้าวมาถึงยุคปัจจุบันซึ่งมีความโดดเด่นด้านสื่อสารมวลชนอย่างมาก จึงกลายเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ให้องค์กรต่างๆ ได้มีพื้นที่บนเครือข่ายสำหรับการประชาสัมพันธ์ ไม่เว้นกระทั่งกิจการพระพุทธศาสนาที่ได้ใช้ช่องทางสื่อสารนี้อย่างกว้างขวาง

การศึกษาเรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์และรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา ส่วนหนึ่งอาศัยการวิเคราะห์เว็บไซต์วัดเพื่อให้เห็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตที่ชัดเจนเพราะถึงแม้ว่าจะมีโซเชียลเน็ตเวิร์คใหม่ๆ เกิดขึ้นและนิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน กระนั้นก็ปฏิเสธความสำคัญของเว็บไซต์ไม่ได้ สังเกตเห็นได้จากการทำงานของหน่วยงานราชการต่างๆ นิยมใช้ช่องทางนี้เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและประกาศที่เป็นทางการ การศึกษาวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดในเชิงสังคมวิทยาซึ่งเชื่อว่าเว็บไซต์วัดอาจให้ร่องรอยสำคัญที่นำไปสู่ข้อมูลเชิงลึกถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาได้นอกจากนี้ในทางอ้อมยังชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ ลักษณะบริการที่ทำให้หน้าที่เหล่านั้นโดดเด่นขึ้นมารวมไปถึงความเคลื่อนไหวซึ่งแสดงให้เห็นแนวโน้มความนิยมในอนาคต

5.1 ลักษณะทั่วไปของเว็บไซต์วัดในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการ

เว็บไซต์วัดที่พบในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการมีลักษณะสำคัญร่วมกันคือเป็นเว็บไซต์ของวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ จึงมีวัตถุประสงค์การสร้างและใช้งานที่สอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมที่โดดเด่นของวัด การเลือกเว็บไซต์วัดทั้งหมดใน 2 เขตจังหวัดมาศึกษาวิเคราะห์นั้นกระทำได้ยากเนื่องจากไม่อาจทราบได้เลยว่ามีจำนวนเท่าใด ดังนั้นจึงคัดเลือกจากกฎเกณฑ์ที่สร้างไว้คือ 1) เป็นเว็บไซต์วัดที่เคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอและทันสมัย 2) เป็นเว็บไซต์วัดที่เคยเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอแต่ปัจจุบันความนิยมเริ่มลดลง และ 3) เป็นเว็บไซต์ที่ไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวแล้ว ซึ่งจะขอแยกการวิเคราะห์ออกเป็นพื้นที่เพื่อแสดงรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

- **เว็บไซต์วัดในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี**

จังหวัดนนทบุรีเป็นเขตปริมณฑลหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มีการแพร่กระจายการใช้บริการอินเทอร์เน็ตในระดับสูง (ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ต, 2554: ออนไลน์) ในพื้นที่นี้มีจำนวนวัดทั้งสิ้นจำนวน 46 วัดซึ่งคัดเลือกมาได้ตามเกณฑ์จำนวนทั้งสิ้น 8 วัด

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนเว็บไซต์วัดในเขตจังหวัดนนทบุรีที่นำมาวิเคราะห์

ลำดับ	ชื่อวัด	เว็บไซต์
1	วัดบางไผ่ (พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ) ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอบางบัวทอง	http://www.watbangpai.com
2	วัดบัวขวัญ (พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ) ตำบลบางกระสอบ อำเภอเมืองนนทบุรี	http://www.watbuakhwan.com
3	วัดสนามใน (วัดราษฎร์) ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย	http://www.watsanamnai.org
4	วัดสวนแก้ว (วัดราษฎร์) ตำบลบางเลน อำเภอบางเลน	http://www.suankaew.or.th
5	วัดปามณีกาญจน์ (วัดราษฎร์) ตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย	http://watpamaneekarn.com
6	วัดชลประทานรังสฤษดิ์ (พระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ) ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด	www.watchol.org
7	วัดบางกร่าง (วัดราษฎร์) ตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง	http://www.wat-bk.com
8	วัดสังฆทาน (วัดราษฎร์) ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง	http://www.vimokkha.com

1. วัดบางไผ่ พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.watbangpai.com> เป้าหมายหลักของเว็บไซต์คือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นพื้นที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม เป็นช่องทางการสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอกและเป็นพื้นที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เคยเป็นสำนักศาสนศึกษาดีเด่นประจำจังหวัดนนทบุรี) บริการที่โดดเด่นคือรวมรูปภาพกิจกรรมต่างๆ ของวัด ในเชิงเนื้อหาสามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงประวัติความเป็นมาของวัดได้ สำหรับการออกแบบพบว่าจัดรูปแบบการวางเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมและเป็นระเบียบเรียบร้อย ใช้สีอ่อนและเข้มบ่งบอกหัวข้อและเนื้อความ สีเส้นสวยงาม ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

2. วัดบัวขวัญ พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางกระสอบ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.watbuakhwan.com> เป้าหมายหลักของเว็บไซต์คือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นพื้นที่เผยแพร่ธรรมะให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล และเป็นช่องทางการสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยการเสนอบทความธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา การสนทนาธรรมะ การดาวน์โหลดนวโกวาท (ฉบับประชาชน) สมเด็จพระมหาสมณเจ้าและพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 45 เล่ม ในเชิงเนื้อหา มีประโยชน์สำหรับผู้ต้องการศึกษาหลักธรรมต่างๆ และสามารถดาวน์โหลดเก็บไว้อ่านได้ เชิงการออกแบบพบว่า มีสีเส้นที่หลากหลาย ใช้สีทั้งอ่อนและเข้มบ่งบอกหัวข้อและเนื้อความ ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการศึกษาเป็นหลัก

3. วัดสนามใน ตั้งอยู่ที่ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.watsanamnai.org> เป้าหมายหลักของเว็บไซต์คือการให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม เป้าหมายรองเพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เผยแพร่ธรรมะ และเป็นช่องทางการสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยเสียงธรรม คลิปบรรยายธรรม บทความธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา การสนทนาธรรมและบทสวดมนต์พร้อมคำแปล เนื้อหาภายในมีประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างมาก เชิงการออกแบบ ใช้สีเส้นที่เรียบง่าย จัดรูปแบบการวางของเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม ใช้สีอ่อนหรือเข้มเพื่อบ่งบอกหัวข้อและเนื้อความ ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษร ภาพนิ่ง เสียงและวิดีโอ ซึ่งองค์ประกอบที่ยังขาด

คือภาพเคลื่อนไหว ถือได้ว่าค่อนข้างให้ความใส่ใจกับการออกแบบมากพอสมควร เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการศึกษาเป็นหลัก

4. วัดสวนแก้ว ตั้งอยู่ที่ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.suankaew.or.th> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก ในเชิงเนื้อหาพบว่าเรื่องราวทางธรรมนั้นมีน้อย มุ่งให้ความสำคัญไปที่การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดเสียเป็นส่วนใหญ่ ในเชิงการออกแบบนั้นพบว่าเรียบง่าย ไม่โดดเด่นนัก ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏภาพนิ่งและตัวอักษร เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

5. วัดปามณีกาญจน์ ตั้งอยู่ที่ตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://watpamaneekarn.com> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเผยแพร่ธรรมะ เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก และเพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม ด้านบริการที่โดดเด่นประกอบด้วยบทความธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา ในเชิงเนื้อหาพบว่าเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะ เกร็ดความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ทั้งยังหาอ่านประวัติพระเกจิอาจารย์ชื่อดังได้อีกด้วย เชิงการออกแบบพบว่ามีสีสันสวยงาม รูปแบบการนำเสนอที่นำเสนอใจด้วยสไลด์ภาพนิ่ง ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

6. วัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางตราด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.watchol.org> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเผยแพร่ธรรมะ เพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยเสียงธรรม บทความธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา ดาวนิโหลดบทความ เอกสารและเสียงธรรม วิชยารายการธรรมะออนไลน์ ในเชิงเนื้อหานั้นถือว่ามีประโยชน์ทางธรรมมากเพราะสามารถดาวนิโหลดเก็บไว้ศึกษาได้ อีกทั้งยังสามารถร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามหัวข้อธรรมะหรือสถานการณ์ต่างๆ ผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์คได้อย่างฉับไว เชิงการออกแบบพบว่าใช้สีสันเรียบง่ายและจัดวางเนื้อหาได้เป็นระเบียบ ที่สำคัญคือรองรับการใช้งานบนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษร ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวซึ่งถือว่าค่อนข้างให้ความใส่ใจกับการออกแบบมากพอสมควร เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการศึกษาเป็นหลัก

7. วัดบางกร่าง ตั้งอยู่ที่ตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.wat-bk.com> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก ดูเหมือนว่าเว็บไซต์วัดบางกร่างยังดำเนินการไม่เสร็จสิ้นสมบูรณ์หรืออาจไม่มีผู้ดูแล จึงทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้นอกจากเยี่ยมชมรูปกิจกรรมและพุทธรูปปางต่างๆ เท่านั้น ในเชิง การออกแบบพบว่าไม่มีสีสันสวยงามและจัดรูปแบบการเสนอได้ดี ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

8. วัดสังฆทาน ตั้งอยู่ที่ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีเว็บไซต์คือ <http://www.vimokkha.com> เป้าหมายหลักคือการเผยแพร่ธรรมะ เป้าหมายรองเพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยบทความธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการศึกษาเป็นหลัก

● เว็บไซต์วัดในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

จังหวัดสมุทรปราการถือเป็นเขตปริมณฑลหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มีการแพร่กระจายการใช้บริการอินเทอร์เน็ตในระดับสูง (ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ต, 2554: ออนไลน์) พื้นที่นี้มีจำนวนวัดทั้งสิ้นจำนวน 123 วัด

ตารางที่ 10 ตารางแสดงจำนวนเว็บไซต์วัดในเขตจังหวัดสมุทรปราการที่นำมาวิเคราะห์

ลำดับ	ชื่อวัด	เว็บไซต์
1	วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร (พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร) ตำบลบางพึ่ง อำเภอพระประแดง	http://www.watphaichayon.com/
2	วัดปานประสิทธิ์าราม (วัดราษฎร์) ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ	http://www.watpanprasit.net/
3	วัดคลองปลัดเปียง (วัดราษฎร์) ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี	http://www.watkongplatpriang.com/

ลำดับ	ชื่อวัด	เว็บไซต์
4	วัดบางแก้ว (วัดราษฎร์) ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี	www.watbangkaew-bangphli.com/
5	วัดคันลัด (วัดราษฎร์) ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง	http://www.watkanlat.com/
6	วัดกองแก้ว (วัดราษฎร์) ตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง	http://watkongkaew.siam2web.com/
7	วัดบางขมิ้น (วัดราษฎร์) ตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง	http://www.watbangkamin.com/
8	วัดอโศการาม (วัดราษฎร์) ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง	http://www.watasokaram.org/

1. วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร พระอารามหลวงชั้นโท ตั้งอยู่ที่ตำบลบางพึ่ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watphaichayon.com/> เป้าหมายหลักของเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเผยแพร่ธรรมะ เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา ในเชิงเนื้อหาพบว่าสามารถสืบค้นนิทานชาดกและเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยพุทธกาลได้ เชิงการออกแบบพบว่ามีสีสันสวยงาม นำรูปจิตรกรรมฝาผนังมาประดับตกแต่งได้อย่างลงตัวจึงทำให้ได้ ความรู้สึกแบบไทยๆ ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษร ภาพนิ่งและวีดีโอ เมื่อศึกษาวิเคราะห์ แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

2. วัดปานประสิทธิ์าราม ตั้งอยู่ที่ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watpanprasit.net/> เป้าหมายหลักคือ การประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล เผยแพร่ธรรมะ และเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยบทความ ธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา รวมภาพกิจกรรมต่างๆ ของวัด ในเชิงการออกแบบพบว่า

มีสื่อสั้นเรียบง่าย ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

3. วัดคลองปลัดเปรียง ซึ่งเป็นวัดราษฎร์ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watkongplatpriang.com/> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล เพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยรูปภาพกิจกรรมต่างๆ ของวัด ในเชิงเนื้อหานี้ถือว่ามีประโยชน์สำหรับผู้สนใจวัตถุมงคล การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ และการร่วมปฏิบัติธรรม ในเชิงการออกแบบพบว่าใช้สื่อสั้นเรียบง่าย ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าเว็บไซต์นี้แทบไม่ปรากฏให้เห็นเกร็ดความรู้ทางธรรมหรือพระพุทธศาสนาแต่จะเน้นกิจกรรมของวัดเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

4. วัดบางแก้ว ตั้งอยู่ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watbangkaew-bangphli.com/> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล เพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบด้วยเสียงธรรม บทความธรรมะและอัลบั้มประมวลภาพกิจกรรม ในเชิงการออกแบบพบว่ามีสื่อสั้นสวยงามและจัดหมวดหมู่การนำเสนอได้อย่างดี ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษร ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

5. วัดคันลัด ตั้งอยู่ที่ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watkanlat.com/> เป้าหมายหลักคือการเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล เป้าหมายรองเพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด และเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก ในเชิงเนื้อหาพบว่ามีความน่าสนใจสำหรับผู้ต้องการทราบรายละเอียดของวัดและวัตถุมงคลของวัด เชิงการออกแบบพบว่ามีสื่อสั้นเรียบง่าย ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการพาณิชย์เป็นหลัก

6. วัดกองแก้ว ตั้งอยู่ที่ตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://watkongkaew.siam2web.com/> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก และเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคล ในเชิงเนื้อหาพบว่ามีความน่าสนใจต่อผู้สนใจรายละเอียดของวัด ประวัติความ

เป็นมา ทำเนียบเจ้าอาวาส เชิงการออกแบบพบว่ามียี่สิบสี่สี่เหลี่ยมง่าย ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

7. วัดบางขมื่น ตั้งอยู่ที่ตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watbangkamin.com/> เป้าหมายหลักคือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เป้าหมายรองเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก เชิงการออกแบบพบว่ามียี่สิบสี่สี่เหลี่ยมง่าย ค้นหาหัวข้อการใช้งานได้สะดวก ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษรและภาพนิ่ง เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการสื่อสารเป็นหลัก

8. วัดโสภณาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีเว็บไซต์คือ <http://www.watasokaram.org/> เป้าหมายหลักคือการเผยแพร่ธรรมะ เป้าหมายรองเพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด เพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นช่องทางสื่อสารสองทางระหว่างวัดกับภายนอก บริการที่โดดเด่นประกอบเสียงธรรมะ คลิปบรรยายธรรมะ บทความธรรมะ ความรู้ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา รวมรูปภาพกิจกรรมต่างๆ ของวัด ในเชิงเนื้อหาพบว่ามียี่สิบสี่สี่เหลี่ยมง่าย สำหรับผู้สนใจศึกษาบทความธรรมะและคำสอนต่างๆ หรือสำหรับผู้สนใจค้นหาสถานที่ปฏิบัติธรรม ฟังบทสวดมนต์มงคลต่างๆ แม้กระทั่งผู้สนใจวัตถุมงคลของวัดก็สามารถเข้ามาค้นหารายละเอียดได้ ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ต่างๆ มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา เชิงการออกแบบพบว่ามียี่สิบสี่สี่เหลี่ยมง่าย แต่รูปแบบการจัดเรียงหน้า เว็บเพจค่อนข้างซับซ้อนอยู่ ด้านความเป็นสื่อผสมปรากฏตัวอักษร ภาพนิ่ง เสียงและวีดีโอ เมื่อศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นความโดดเด่นเชิงการศึกษาเป็นหลัก

การเปรียบเทียบลักษณะเว็บไซต์วัดทั้ง 2 จังหวัดพบว่าด้านบริการโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ด้านการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมองในเชิงพื้นที่พบว่าในเขตจังหวัดนนทบุรี เว็บไซต์วัดที่นำมาวิเคราะห์ส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับหน้าที่ด้านการศึกษาเป็นหลัก รองลงมาคือหน้าที่ด้านการสื่อสาร ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ เว็บไซต์วัดที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับหน้าที่ด้านการสื่อสารเป็นหลัก รองลงมาเพื่อการศึกษาและพาณิชย์ อย่างไรก็ตามหน้าที่ของเว็บไซต์วัดที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์อาจบ่งชี้ถึงความสำคัญบางประการได้บ้างเช่น ความเหนียวแน่นของเครือข่ายการศึกษาในหมู่พระสงฆ์จังหวัดนนทบุรีที่มีอิทธิพลทำให้เกิดเว็บไซต์วัดมุ่งไปด้านการศึกษา เป็นต้น

5.2 หน้าที่ของเว็บไซต์วัดจากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

โดยปกติรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตประกอบด้วย 4 ลักษณะคือ 1) ด้านการสื่อสาร 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการพาณิชย์ และ 4) ด้านการบันเทิง อย่างไรก็ตาม การระบุหน้าที่ของแต่ละเว็บไซต์วัดจำเป็นต้องนำเนื้อความและรูปแบบบริการหน้าโฮมเพจมาวิเคราะห์ จากการศึกษาวเคราะห์รูปแบบบริการที่ปรากฏอยู่จึงพบว่ามีจำนวน 10 รูปแบบบริการที่กิจการพระพุทธศาสนาใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน

● หน้าที่ด้านการสื่อสาร

บริการที่ทำให้หน้าที่ด้านการสื่อสารของเว็บไซต์วัดโดดเด่นขึ้นมาคือบริการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและรูปภาพกิจกรรม ซึ่งตามปกติทุกเว็บไซต์วัดให้บริการด้านนี้เป็นพื้นฐานหลัก การสร้างเว็บไซต์วัดขึ้นมาจึงผ่านการคำนึงถึงหน้าที่ด้านการสื่อสารเป็นอันดับแรก

การศึกษาวเคราะห์เว็บไซต์วัดทั้ง 16 เว็บไซต์พบว่ามีเว็บไซต์วัดจำนวน 9 เว็บไซต์อยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรี 4 เว็บไซต์และจังหวัดสมุทรปราการ 5 เว็บไซต์ที่รองรับหน้าที่ด้านสื่อสารเป็นหลัก ถึงแม้จะมีบริการอื่นๆ ที่ไม่ใช่การประชาสัมพันธ์ข่าวสารหรือรูปภาพกิจกรรมประกอบอยู่ด้วย แต่ส่วนใหญ่บริการเหล่านี้มักจะไม่เคลื่อนไหวหรือไม่ได้รับการอัปเดตให้ใช้งานได้เป็นอย่างดี ในเชิงเนื้อหาของข่าวสารการประชาสัมพันธ์จะเกี่ยวข้องกับงานบุญหรือการบอกเล่าผลงานหรือผลการดำเนินงานต่างๆ ที่ผ่านมาของวัด ผลงานหรือผลการดำเนินงานมักจะถูกนำเสนอด้วยรูปภาพที่แยกส่วนออกไปจากพื้นที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารบนหน้าโฮมเพจ

หน้าที่ด้านการสื่อสารกลายเป็นหน้าที่แรกที่ถูกรองรับบนเว็บไซต์วัดยุคปัจจุบัน แต่เมื่อเนื้อหาและรูปแบบบริการถูกพัฒนาให้หลากหลายขึ้น หน้าที่ด้านการสื่อสารอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสาระและรูปแบบบริการที่ปรากฏ ทั้งนี้พบว่าหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไปมีส่วนกำหนดระดับคุณประโยชน์ของเว็บไซต์วัดต่างๆ

ภาพที่ 17 แสดงบริการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและรูปภาพกิจกรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

● **หน้าที่ด้านการศึกษา**

จากหน้าที่ด้านการสื่อสารเดิมเมื่อผสมผสานเนื้อหาทางด้านพระพุทธศาสนาหรือคติข้อเตือนใจที่เข้มข้นและหลากหลายเป็นประโยชน์ต่อการประเทืองปัญญา ก็อาจกล่าวได้ว่าได้ปรับเปลี่ยนหน้าที่จากด้านการสื่อสารมาเน้นหนักในด้านการศึกษาแทน จากการศึกษาเว็บไซต์วัดทั้ง 16 เว็บไซต์ มีเว็บไซต์วัดที่โดดเด่นในด้านการศึกษาทั้งสิ้น 5 เว็บไซต์โดยอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรีจำนวน 4 เว็บไซต์และจังหวัดสมุทรปราการจำนวน 1 เว็บไซต์ และพบอีกว่าเว็บไซต์วัดที่โดดเด่นในหน้าที่ด้านการศึกษามักปรากฏรูปแบบบริการบนหน้าโฮมเพจที่หลากหลาย เป็นสื่อให้สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น รูปแบบบริการที่พบจากการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ประกอบด้วย

บทความธรรมะ บริการนี้มักมีอยู่ในทุกเว็บไซต์วัด เนื้อหาในบทความธรรมะมักเกี่ยวข้องกับหลักธรรมที่ประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต หรืออาจมาจากการนำใจความสำคัญจากการเทศน์ของพระผู้ใหญ่มาเรียบเรียงเป็นความเรียงที่ทำให้สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีมากขึ้น บทความธรรมะในบางเว็บไซต์วัดสามารถดาวน์โหลดออกมาเป็นเอกสารเก็บไว้อ่านได้

ภาพที่ 18 แสดงคำสั่งเพื่อเข้าสู่การอ่านบทความบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

ความรู้สำหรับการปฏิบัติธรรม มักจะมีอยู่บนเว็บไซต์วัดที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในวัดเท่านั้น โดยเผยแพร่ทั้งในรูปแบบตัวอักษรเป็นลำดับขั้นตอนการเจริญสติภาวนารูปแบบต่างๆ และอาจมีวิดีโอสาธิตประกอบด้วย

วิดีโอบรรยายธรรม เป็นภาพเคลื่อนไหวของการเทศนาธรรมที่บันทึกไว้เพื่อเผยแพร่ภายหลัง การชมวิดีโอบรรยายธรรมสามารถทำได้เฉพาะเวลาที่อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเท่านั้น เนื้อหามักเกี่ยวข้องกับบทประยุต์หลักธรรมต่างๆ เข้ากับการดำเนินชีวิตหรืออาจเป็นหัวข้อการเทศนาธรรมที่สำคัญและน่าสนใจมากจนต้องบันทึกเพื่อเผยแพร่

ภาพที่ 19 แสดงการสาธิตวิธีการปฏิบัติธรรมและวิดีโอบรรยายธรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นบริการที่พบได้ในทุกๆ เว็บไซต์วัด เนื้อหามักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

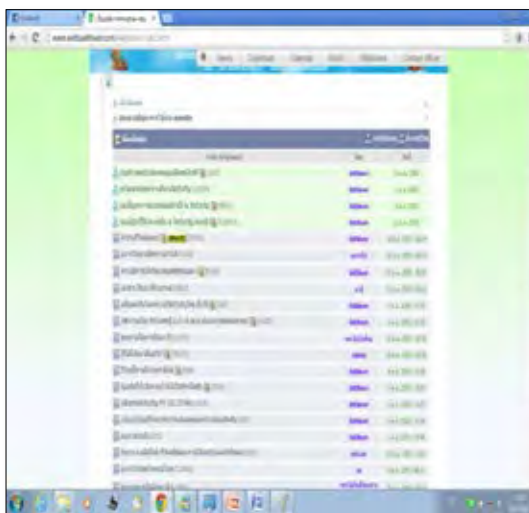
ภาพที่ 20 แสดงเกร็ดความรู้เกี่ยวกับวันมาฆบูชาจากเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

วิทยุธรรมะออนไลน์ เป็นบริการที่สืบเนื่องมาจากการมีสถานีวิทยุกระจายเสียงของวัดหรืออยู่ในเครือข่ายวัดที่มีสถานีวิทยุกระจายเสียงแล้วเชื่อมโยงกันขึ้นสู่หน้าเว็บไซต์วัด การศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดครั้งนี้พบบนเว็บไซต์วัดชลประทานรังสฤษฎ์เท่านั้น

ภาพที่ 21 แสดงคำสั่งการเข้าฟังวิทยุออนไลน์ของเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

การสนทนาธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์พบเพียงการสนทนาธรรมในกระทู้เว็บบอร์ด การสนทนาลักษณะนี้เสมือนฝากข้อความทิ้งเอาไว้แล้วรอผู้รู้หรือผู้ดูแลระบบมาตอบ พบอีกว่าหัวข้อที่แยกย่อยเป็นหมวดหมู่ไว้อย่างหลากหลายทำให้กระทู้ในเว็บบอร์ดนำเข้าสู่บริการ

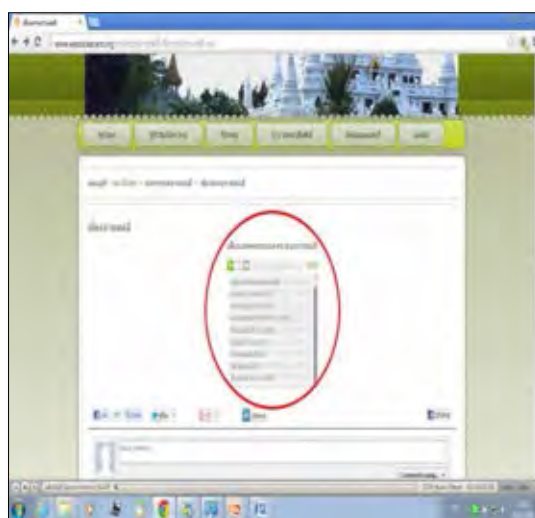
ภาพที่ 22 แสดงลักษณะการสนทนาธรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

บริการดาวน์โหลดต่างๆ เช่น บทความธรรมะ หนังสือธรรมะ วีดีโอบรรยายธรรม เสี่ยงธรรม เป็นต้น เป็นบริการที่มีอยู่บนบางเว็บไซต์วัดเท่านั้น และพบอีกว่าบริการรูปแบบนี้จะไม่หลากหลายนักและมีเว็บไซต์ที่ให้บริการลักษณะนี้จำนวนน้อย

ภาพที่ 23 แสดงบริการดาวน์โหลดบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

เสียงธรรม คือเสียงเทศนาธรรมที่บันทึกไว้แล้วถูกนำมาเผยแพร่ในรูปแบบคลิปเสียงบนหน้าเว็บไซต์ซึ่งอาศัยการฟังบนเครื่องข่ายอินเทอร์เน็ตเท่านั้น ไม่สามารถดาวน์โหลดเก็บไว้ได้ และบางครั้งเสียงธรรมที่ปรากฏจะได้มาจากการแยกเสียงออกมาจากวีดีโอบรรยายธรรม ดังนั้นในเชิงเนื้อหา เรื่องราวระหว่างเสียงธรรมกับวีดีโอบรรยายธรรมจะไม่แตกต่างกันนัก เป็นเรื่องราวการประยุक्तหลักธรรมต่างๆ กับการดำเนินชีวิตหรืออาจเป็นหัวข้อการเทศนาธรรมที่สำคัญและน่าสนใจควรค่าแก่การบันทึกไว้เพื่อเผยแพร่

ภาพที่ 24 แสดงเสียงธรรมบนเว็บไซต์วัดแห่งหนึ่ง

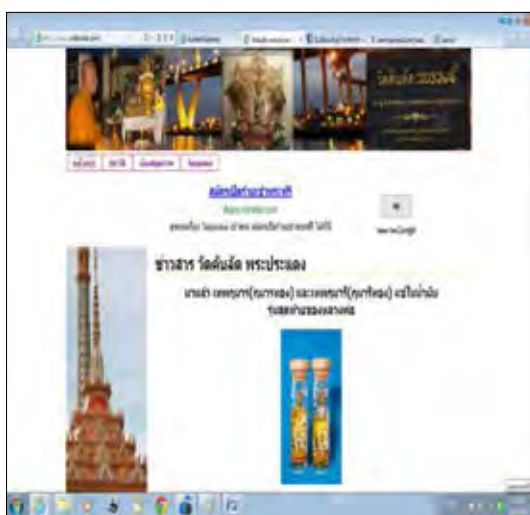
- **หน้าที่ด้านการพาณิชย์**

การพิจารณาหน้าที่ด้านการพาณิชย์ยึดเอาเนื้อหาที่ปรากฏเป็นหลัก เจกเช่นเดียวกับแนวทางการศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดที่โดดเด่นในหน้าที่ด้านการศึกษา จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าเว็บไซต์วัดที่มีความโดดเด่นในหน้าที่ด้านการพาณิชย์มักเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายหรือเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัตถุมงคลที่จัดทำขึ้นเองหรือร่วมบุญกับวัดอื่นจัดสร้างขึ้น สำหรับการศึกษาวិเคราะห์เว็บไซต์วัดครั้งนี้ปรากฏจำนวน 1 เว็บไซต์คือเว็บไซต์วัดคันลัด

เว็บไซต์วัดคันลัดมีความโดดเด่นในด้านการพาณิชย์อย่างชัดเจนโดยสังเกตได้จากข่าวสารที่เผยแพร่จะเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายวัตถุมงคลแทบทั้งสิ้น หน้าแรกของโฮมเพจจะระบุถึงวิธีการชำระเงินไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้พบว่าเนื้อหาภายในจะเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลที่โด่งดังของวัดคันลัด มีการเล่าเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลต่างๆ

มากมาย เช่น เทพกุมาร น้ำมันสาริกา กาฝากมะรุ้ม เป็นต้น และยังมีการนำเสนอภาพบรรยากาศ พิธีกรรมการปลุกเสกวัตถุมงคลต่างๆ ด้วย

แม้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับการจำหน่ายวัตถุมงคลของวัดคันลัดจะโดดเด่นจนทำให้เว็บไซต์ของวัดมีหน้าที่เพื่อการพาณิชย์เป็นสำคัญ แต่ส่วนหนึ่งในหน้าประวัติวัดก็ปรากฏการให้ความรู้ โดยเฉพาะประวัติวัตถุมงคลต่างๆ ไว้ค่อนข้างละเอียดซึ่งถือเป็นเกร็ดความรู้สำคัญเกี่ยวกับการสร้างและความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุมงคลเหล่านั้น น้ำมันเมตตา สาริกาคู่ กาฝากมะรุ้ม แม่นางกวัก ปลัดขิก กุมารแก้ว ฐูปและเทียนกษณะเทพ ผ้ายันต์ ขี้ผึ้งสลากิยามหาเสน่ห์ แป้งเสกกษณะเทพ เหรียญองค์เทพต่างๆ การปลุกเสกวัตถุมงคลเหล่านี้ล้วนถูกกล่าวเชื่อมโยงไปถึงบารมีของหลวงพ่อวัดคันลัด

ภาพที่ 25 แสดงหน้าโฮมเพจวัดคันลัดซึ่งโดดเด่นในเรื่องวัตถุมงคล

5.3 ความเคลื่อนไหวของเว็บไซต์วัดในปัจจุบัน

การศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดพบว่าไม่ใช่ทุกเว็บไซต์วัดที่ยังคงได้รับความนิยมใช้งานในปัจจุบัน บางเว็บไซต์วัดปรากฏความเคลื่อนไหวให้เห็นอยู่ ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งไม่ปรากฏมาเป็นระยะเวลาเกินกว่า 3 เดือน การตรวจสอบความเคลื่อนไหวของเว็บไซต์วัดในปัจจุบันโดยตรงสามารถตรวจสอบได้จากวันเวลาที่มีการปรับปรุง แต่มักไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากเว็บไซต์วัดส่วนใหญ่ไม่ระบุแถบแสดงวันเวลาการปรับปรุง ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้จึงตรวจสอบทางอ้อมจากการเข้าไปเยี่ยมชมการใช้บริการกระทุ้งเว็บบอร์ดว่ามีความเป็นปัจจุบันหรือไม่ ผู้ที่เข้ามาตอบข้อสงสัยนั้นเป็นเว็บมาสเตอร์หรือไม่ เพราะถ้าหากใช้ก็อาจสามารถตีความได้ว่าเว็บไซต์นั้นๆ ยังคงมีความเคลื่อนไหวจากการที่เว็บมาสเตอร์ยังคงทำหน้าที่ดูแล

จากการศึกษาวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวทั้ง 16 เว็บไซต์วัด สามารถจำแนกความเคลื่อนไหวได้ดังนี้ 1) เว็บไซต์ที่มีความเคลื่อนไหวอย่างเป็นปัจจุบัน 2) เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว และ 3) เว็บไซต์ที่ไม่มีความเคลื่อนไหวแล้ว

● เว็บไซต์วัดที่ปรากฏความเคลื่อนไหวอย่างเป็นปัจจุบัน

เว็บไซต์วัดลักษณะนี้มีความเคลื่อนไหวที่พบเห็นได้ในระยะเวลาไม่เกิน 1 เดือนซึ่งจะบอกได้ว่ายังคงมีผู้เข้ามาใช้สอยประโยชน์หรือได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง และสะท้อนให้เห็นว่ายังคงทำหน้าที่และให้ประโยชน์แก่ผู้สนใจอยู่ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีจำนวน 3 เว็บไซต์วัดที่ปรากฏความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องภายในระยะเวลาดังกล่าวคือ 1) เว็บไซต์วัดสวนแก้ว ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นเว็บไซต์วัดที่โดดเด่นในหน้าที่ด้านการศึกษา 2) เว็บไซต์วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร พระอารามหลวง ในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการซึ่งเป็นเว็บไซต์วัดที่โดดเด่นในหน้าที่ด้านการสื่อสาร และ 3) เว็บไซต์วัดอโศการาม ในพื้นที่สมุทรปราการซึ่งเป็นเว็บไซต์วัดที่โดดเด่นในหน้าที่ด้านการศึกษาเช่นกัน การศึกษาวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวทั้ง 3 เว็บไซต์วัดดังกล่าว กระทำผ่านการตรวจสอบกระทู้เว็บบอร์ดเป็นหลักเนื่องจากเว็บไซต์วัดเหล่านี้ไม่ได้ระบุวันเวลาการปรับปรุงเว็บไซต์ไว้

เมื่อพิจารณาในแง่คุณลักษณะของทั้งเว็บไซต์วัดและตัววัดดังกล่าวพบว่าหน้าที่ด้านการสื่อสารมีผลต่อความเคลื่อนไหว การเผยแพร่ข่าวสารทางเว็บไซต์วัดอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้มีศรัทธาต่อวัดยึดถือเป็นช่องทางหลักในการรับสาร ความเคลื่อนไหวจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เมื่อนำคุณลักษณะของวัดมาพิจารณาประกอบก็พบว่าทั้ง 3 วัดต่างมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งยังมีเอกลักษณ์โดดเด่นอีกด้วยโดยพบว่า 1) วัดสวนแก้วมีมูลนิธิภายใต้การสนับสนุนของพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กฤษยาโณ) 2) วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นโทในเขตอำเภอพระประแดงที่มีผู้ศรัทธาจำนวนมาก และ 3) วัดอโศการามเป็นวัดที่สนับสนุนการปฏิบัติธรรมและเป็นที่ยอมรับไปทำบุญ ด้วยเหตุผลดังกล่าว เว็บไซต์วัดเหล่านี้จึงยังคงมีความเคลื่อนไหวให้เห็นอยู่

● เว็บไซต์วัดที่เริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว

ในปัจจุบันสามารถพบเว็บไซต์วัดลักษณะนี้ได้มากพอสมควร ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะข้อจำกัดที่ยุ่ยากในการสร้างและดูแลจึงทำให้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบการกระจายข้อมูลข่าวสารอื่นๆ แทน ความโดดเด่นของวัดก็มีส่วนสำคัญ กล่าวคือวัดที่ไม่โดดเด่นหรือไม่มีกิจกรรมที่สามารถดึงดูดแรงศรัทธาได้ แนวโน้มความนิยมเข้าใช้บริการเว็บไซต์วัดนั้นๆ จะลดน้อยลงไปด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า มีจำนวน 6 เว็บไซต์วัดที่เข้าข่ายเริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวซึ่งล้วนไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวใดๆ เป็นระยะเวลาเวลานานเกิน 1 เดือน จึงสามารถอนุมานได้ว่าอาจไม่มีการปรับปรุงหรือให้ความสนใจดังเดิม เว็บไซต์วัดลักษณะนี้ปรากฏในเขตจังหวัดนนทบุรีจำนวน 4 เว็บไซต์ด้วยกัน คือ 1) เว็บไซต์วัดบัวขวัญ พระอารามหลวง ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการศึกษา 2) เว็บไซต์วัดสนามใน ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการศึกษา 3) เว็บไซต์วัดปามณีกาญจน์ ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการสื่อสาร และ 4) เว็บไซต์วัดชลประทานรังสฤษดิ์ ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการศึกษา ส่วนในเขตจังหวัดสมุทรปราการพบจำนวน 3 เว็บไซต์คือ 1) เว็บไซต์วัดปานประสิทธิ์าราม ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการสื่อสาร 2) เว็บไซต์วัดคลองปลัดเปรียง ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการสื่อสาร และ 3) เว็บไซต์วัดบางขมิ้น ซึ่งเด่นชัดในหน้าที่ด้านการสื่อสาร

จากข้อมูลที่ปรากฏ ไม่ได้หมายความว่าเว็บไซต์วัดทั้งหมดไม่เป็นที่นิยมเสียทีเดียว แต่อาจบ่งชี้ได้ว่าการติดต่อสื่อสารสองทางบนเว็บไซต์วัดผ่านกระตุ้เว็บบอร์ดอาจเริ่มไม่ได้รับความนิยมอีกต่อไป ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะโซเชียลเน็ตเวิร์คใหม่ๆ บนอินเทอร์เน็ตถูกพัฒนาขึ้นตลอดเวลา ซึ่งเฟสบุ๊กที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายมากในปัจจุบันถือเป็นส่วนหนึ่งนั่นเอง

พิจารณาในแง่หน้าที่ของแต่ละเว็บไซต์วัดที่เริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว ในเขตจังหวัดนนทบุรีนั้นปรากฏเว็บไซต์วัดที่มีหน้าที่ด้านการศึกษามีจำนวน 3 เว็บไซต์และด้านการสื่อสารจำนวน 1 เว็บไซต์ อนุมานจากข้อค้นพบนี้ได้ว่าเว็บไซต์วัดที่มีหน้าที่ด้านการศึกษามีแนวโน้มได้รับความนิยมเข้ามาสนทนาผ่านกระตุ้เว็บบอร์ดลดลง ในขณะที่เว็บไซต์วัดซึ่งมีหน้าที่หลักเพื่อการสื่อสารยังสามารถดำรงหน้าที่เดิมไว้ได้ ในส่วนจังหวัดสมุทรปราการมีจำนวน 3 เว็บไซต์วัดที่เข้าข่ายลักษณะเริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว ซึ่งล้วนมีหน้าที่หลักในด้านการสื่อสารทั้งสิ้น กรณีนี้จึงไม่อาจเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกันกับเขตจังหวัดนนทบุรีได้ กล่าวคือไม่สามารถบอกได้ว่าหน้าที่ของเว็บไซต์วัดนั้นๆ สัมพันธ์กับความเคลื่อนไหวหรือไม่ แต่ปัจจัยที่มีผลกับกรณีนี้อาจเกี่ยวข้องกับรายละเอียดทางเทคนิคและการออกแบบในแง่ความน่าดึงดูดให้เข้ามาใช้สอยประโยชน์เสียมากกว่า

● เว็บไซต์วัดที่ไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว

เว็บไซต์วัดลักษณะนี้ไม่ได้หมายถึงกรณีพื้นที่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้หมดอายุลงไปแล้ว แต่หมายถึงเว็บไซต์วัดที่ยังคงค้นหาได้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแต่กลับดูเหมือนไม่มีผู้คอยดูแลและไม่ได้รับความสนใจเข้าชม จากการศึกษวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดสมุทรปราการพบว่ามีจำนวน 3 เว็บไซต์ ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรี 2 เว็บไซต์คือ 1) เว็บไซต์วัดบางกร่าง ซึ่งมีหน้าที่โดดเด่นด้านการสื่อสาร และ 2) เว็บไซต์วัดสังฆทาน

ซึ่งมีหน้าที่โดดเด่นด้านการศึกษา ส่วนในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการมีจำนวนเพียง 1 เว็บไซต์ คือเว็บไซต์วัดบางแก้ว ซึ่งมีหน้าที่โดดเด่นในด้านการสื่อสาร โดยภาพรวมแม้ว่ายังเข้าเยี่ยมชมเว็บไซต์วัดเหล่านี้ได้ แต่พบว่าไม่มีร่องรอยการเข้าเยี่ยมชมอย่างเป็นทางการหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนกระดานบอร์ดมานานเกินกว่า 3 เดือน ทั้งนี้ยังไม่สามารถเสาะหาร่องรอยการปรับปรุงเว็บไซต์ได้อีกด้วย

คุณลักษณะร่วมของเว็บไซต์วัดลักษณะนี้คือเสมือนถูกทิ้งร้าง ไม่มีการปรับปรุงรูปแบบบริการและเนื้อหา ที่สำคัญคือจะไม่สามารถเชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์อื่นๆ ได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดขึ้นมาจากการขาดการดูแลอย่างต่อเนื่องและจริงจังจึงทำให้ผู้เข้าเยี่ยมชมขาดความเชื่อมั่นว่าจะได้รับประโยชน์ อย่างไรก็ตามกรณีเว็บไซต์วัดบางแก้วซึ่งออกแบบไว้อย่างดี มีสีสันสวยงาม นำให้บริการถือว่าน่าสนใจอย่างยิ่งในแง่ที่ว่าแม้ปรับปรุงให้นำเข้าใช้แต่ถ้าหากขาดการเคลื่อนไหวทั้งเชิงเนื้อหาและการตอบข้อซักถาม ความนิยมก็จะลดลงในที่สุด ดังนั้นการออกแบบที่สวยงามอาจไม่สามารถดึงดูดให้นำเข้าใช้งานได้เสมอไป ความเคลื่อนไหวทั้งเชิงเนื้อหาและการตอบข้อซักถามมีผลต่อการเข้ามาใช้บริการด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดทำให้เห็นว่าความนิยมเริ่มลดน้อยไป ในอนาคตบางเว็บไซต์วัดอาจปิดตัวหรือปล่อยให้หมดอายุไปเพราะความไม่พร้อมด้านบุคลากรผู้ดูแลและค่าใช้จ่ายเพื่อเช่าพื้นที่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตามพัฒนาการอันรวดเร็วของสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์กในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะเฟสบุ๊กเป็นสัญญาณให้เห็นถึงแนวโน้มการเข้ามาแทนที่เว็บไซต์ไม่เว้นในกิจการพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏให้เห็นบ้างแล้วว่าเฟสบุ๊กกำลังได้รับความนิยมถูกเลือกใช้ในฐานะช่องทางหนึ่งสำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมสงฆ์กับโลกทั่วไป แม้ว่าบางเว็บไซต์วัดความนิยมจะลดลงไปแต่เว็บไซต์วัดใหญ่ๆ ซึ่งเป็นวัดที่มีชื่อเสียงจากกิจกรรมอันโดดเด่นสืบเนื่องมายาวนานยังคงทำหน้าที่ต่อไปได้เนื่องจากมีกิจกรรมที่อาศัยการสื่อสารได้ตอบกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอในหมู่คนจำนวนหนึ่งซึ่งมากพอที่จะทำให้เว็บไซต์วัดเหล่านั้นมีความเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแรงศรัทธาเช่น กรณีวัดที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดังผู้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธา จะพบว่าเว็บไซต์วัดเหล่านั้นเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเพราะมักมีกิจกรรมให้ญาติโยมได้ร่วมบุญอยู่เสมอ หรือกรณีวัดที่โดดเด่นเรื่องวัตถุมงคลก็เช่นเดียวกัน นอกเหนือจากการจำหน่ายบนเว็บไซต์วัด ญาติโยมยังสามารถร่วมบุญในพิธีกรรมปลุกเสกได้อีกด้วย เป็นต้น ทั้งนี้วัดที่เป็นศูนย์กลางสำคัญสำหรับการกระจายข่าวสารทางการยังจำเป็นต้องอาศัยเว็บไซต์ในฐานะช่องทางหลักสำหรับการแพร่กระจาย

อย่างไรก็ตามการพัฒนาสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คให้มีรูปแบบบริการที่หลากหลายขึ้นเป็นเหตุผลให้เว็บไซต์วัดค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงไปโดยเฉพาะกระแสนิยมเฟซบุ๊ก ปัจจุบันมีหลายวัดที่ให้ความสนใจเฟซบุ๊ก ปรับเปลี่ยนประยุกต์การใช้งานให้เหมาะสมกับกิจกรรมของวัดมากกว่าการเป็นเพียงช่องทางติดต่อส่วนบุคคลจึงทำให้พบข้อความ รูปภาพหรือข่าวสารต่างๆ เช่น การเชิญชวนร่วมทำบุญทอดผ้าป่า การเชิญชวนสวดมนต์เนื่องในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้นบนไทม์ไลน์เฟซบุ๊กได้ไม่ยากในยุคปัจจุบัน

ตารางที่ 11 แสดงคุณลักษณะเว็บไซต์วัดที่นำมาวิเคราะห์ในเขตจังหวัดนนทบุรี

ลำดับ	วัด	เว็บไซต์	หน้าที่หลัก	บริการจากหน้าที่หลัก	ประเภทความเคลื่อนไหว
1	วัดบางไผ่ (พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ)	http://www.watbangpai.com	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมของวัด	ข้อมูลไม่เพียงพอที่จะระบุ
2	วัดบัวขวัญ (พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ)	http://www.watbuakhwan.com	การศึกษา	1. บทความธรรมะ 2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพุทธศาสนา 3. สนทนาธรรม 4. ดาวน์โหลดหนังสือธรรมะ	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว
3	วัดสนามใน	http://www.watsanamnai.org	การศึกษา	1. บทความธรรมะ 2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพุทธศาสนา 3. สนทนาธรรม 4. ดาวน์โหลดหนังสือธรรมะ 5. เสี่ยงธรรม 6. ความรู้สำหรับการปฏิบัติธรรม	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความเคลื่อนไหว
4	วัดสวนแก้ว	http://www.suankaew.or.th	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่มีความเคลื่อนไหว อย่างเป็นปัจจุบัน
5	วัดป่ามณีกาญจน์	http://watpamaneekarn.com	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความ เคลื่อนไหว
6	วัดชลประทานรังสฤษดิ์ (พระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ)	http://www.watchol.org	การศึกษา	1. บทความธรรมะ 2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพุทธศาสนา 3. สนทนาธรรม 4. ดาวน์โหลดหนังสือและเสียงธรรม 5. ฟังวิทยุธรรมผ่านอินเทอร์เน็ต	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความ เคลื่อนไหว
7	วัดบางกร่าง	http://www.wat-bk.com	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่ไม่มีควา ม เคลื่อนไหว
8	วัดสังฆทาน	http://www.vimokkha.com	การศึกษา	1. บทความธรรมะ 2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพุทธศาสนา	เว็บไซต์ที่ไม่มีควา ม เคลื่อนไหว

ตารางที่ 12 แสดงคุณลักษณะเว็บไซต์วัดที่นำมาวิเคราะห์ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ

ลำดับ	วัด	เว็บไซต์	หน้าที่หลัก	บริการจากหน้าที่หลัก	ประเภทความเคลื่อนไหว
1	วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร (พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร)	http://www.watphaichayon.com/	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด	เว็บไซต์ที่มีความเคลื่อนไหว อย่างเป็นปัจจุบัน
2	วัดปานประสิทธิ์าราม	http://www.watpanprasit.net/	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความ เคลื่อนไหว
3	วัดคลองปลัดเปรียง	http://www.watkongplatriang.com/	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความ เคลื่อนไหว
4	วัดบางแก้ว	www.watbangkaew-bangphli.com/	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่ไม่มีควา ม เคลื่อนไหว
5	วัดคันลัด	http://www.watkanlat.com/	การพาณิชย์	1. จำหน่ายวัตถุมงคล	ข้อมูลไม่เพียงพอที่จะระบุ
6	วัดกองแก้ว	http://watkongkaew.siam2web.com/	การสื่อสาร	1. รูปภาพกิจกรรมวัด	ข้อมูลไม่เพียงพอที่จะระบุ
7	วัดบางขมิ้น	http://www.watbangkamin.com/	การสื่อสาร	1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด 2. รูปภาพกิจกรรมวัด	เว็บไซต์ที่เริ่มไม่ปรากฏความ เคลื่อนไหว
8	วัดอโศการาม	http://www.watasokaram.org/	การศึกษา	1. บทความธรรมะ 2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพุทธศาสนา 3. เสียงธรรม 4. วีดิโอบรรยายธรรม	เว็บไซต์ที่มีความเคลื่อนไหว อย่างเป็นปัจจุบัน

บทที่ 6

อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ข้อเท็จจริงที่ค้นพบบนสนามวิจัยออนไลน์จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมบนเฟสบุ๊กและการศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง นำไปสู่การอภิปรายข้อเท็จจริงนั้นๆ ในเชิงแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทำให้เห็นว่าวิธีการทางการศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ตช่วยให้เข้าถึงข้อมูลสังคมวัฒนธรรมได้ทั้งในสังคมออนไลน์และออฟไลน์

6.1 กรอบพระธรรมวินัยและความเป็นสมณเพศเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต

ตัวชี้วัดเพื่อประเมินพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตทำให้เห็นว่าพระวินัยจำนวน 227 ข้อและปัจจัยทางสังคมต่างๆ จำเป็นสำหรับการพิจารณา และผลจากการสังเคราะห์นั้นถือเป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตว่าควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งสามารถจำแนกการวิเคราะห์และสังเคราะห์นี้ได้ 2 ส่วน ดังนี้

6.1.1 ส่วนที่ 1 กรอบที่ได้จากพระวินัย

พระวินัยทั้ง 227 ข้อจำเป็นกับการสร้างเสริมสังคมสงฆ์ให้เป็นปึกแผ่นและอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข สำหรับประเด็นพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตค้นพบสิกขาบทจำนวน 52 ข้ออันอาจหรือนำไปสู่อาบัติได้ จากการสังเคราะห์ ติความและรวมความ ทำให้ได้ข้อสรุปเชิงพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้อินเทอร์เน็ตจำนวน 7 ข้อดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 การไม่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศทั้งต่อตัวพระสงฆ์และฆราวาส แม้ว่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมลักษณะนี้ไม่ปรากฏมากนักจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล แต่อาจต้องพึงระวังความสนิทสนมที่มากเกินไปจนอาจนำไปสู่การพูดเกี้ยวหญิง พูดล้อให้บ่าเรอตนด้วยกามารมณ์หรือเป็นสื่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกันได้ จากการที่พระวินัยให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อปฏิสัมพันธ์พระสงฆ์กับสตรีเพศซึ่งสังเกตได้จากสิกขาบทจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการรักษาระยะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับอุบาสิกาและภิกษุณี อีกทั้งอาจนำไปสู่ครุกาบัติที่ต้องขาดจากความเป็นพระภิกษุทันทีเมื่อความผิดสำเร็จ (ปาราชิก) หรืออาจต้องอยู่ปริวาสกรรม (การอยู่ชดใช้หรือการอยู่กรรมของพระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้โดยต้องประพฤติอยู่ในระเบียบที่กำหนดอย่างเคร่งครัดเท่าจำนวนวันที่ตนปกปิด) เพื่อสำนึกผิด

(สังฆาภิเสศ) ความรุนแรงของบทลงโทษอาจมีผลทำให้เกิดการระแวงระวังตัวเองและการใฝ่ระวังจากสังคมเป็นพิเศษเสมอมาโดยเฉพาะในยุคสมัยใหม่ที่สื่อมวลชนถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่ผู้ตรวจสอบ

ตัวชี้วัดที่ 2 การไม่กล่าวเท็จ หยาบคาย เสียดสี ใช้อวดและเรียกร้องเพื่อประโยชน์ส่วนตนจนนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่น ซึ่งชัดเจนอย่างยิ่งในอาบัติปาจิตติย์ มุสาวาทวรรคที่ 1 ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้ภาษาปรากฏการกล่าวเสียดสีให้เห็นอยู่บ้าง รวมถึงการไม่พิจารณาลักษณะภาษาและเนื้อความก่อนเผยแพร่ต่อ และการใช้คำเฉพาะบนอินเทอร์เน็ต ตามกระแสนิยม ถือเป็นสิ่งที่น่ากังวล พระสงฆ์จำเป็นต้องแสดงตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคmlำรวมกาย วาจาและใจ ภาษาลักษณะดังกล่าวจึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง

ตัวชี้วัดที่ 3 การไม่นำความสันคลอนแตกแยกมาสู่สังคml จุดเด่นอย่างหนึ่งบนพื้นที่สาธารณะอย่างโซเชียลเน็ตเวิร์คที่เอื้อให้เกิดการระบายนารมณในลักษณะตัดพ้อต่อว่าอยู่เสมอคือความสามารถในการส่งต่ออารมณระดับมวลชนโดยไม่จำเป็นต้องออกนาม ด้วยเหตุสนับสนุนดังกล่าวทำให้พบการใช้ภาษาหรือการแสดงออกทางภาษาที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์อยู่บ้าง ส่วนใหญ่มักเป็นการเสียดสีผู้อื่นซึ่งอาจส่งผลโดยตรงต่อความสันคลอนแตกแยกของสังคml ตามวินัยบัญญัติระบุไว้โดยตรงถึงการเสียดสีภิกษุด้วยกันเองว่าต้องปาจิตติย์ แต่หากถึงขั้นปากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์ให้แตกกันแล้วอาจนำไปสู่อาบัติสังฆาภิเสศซึ่งเป็นครุบาปได้ ในอีกแง่มุมหนึ่งยังหมายรวมถึงอาบัติปาจิตติย์ สหธรรมิกวรรคที่ 8 ด้วย เพราะการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ก่อความรำคาญแก่ผู้อื่นอาจมีส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันได้

ตัวชี้วัดที่ 4 การไม่ใช้งานเพื่อการพาณิชย์ ในอาบัตินิสสัคคิยาปาจิตติย์ จีวรวรรคที่ 1 กล่าวถึงการเรียกร้องหรือการให้รวมทุนกันซื้อจีวรที่มูลค่าสูงกว่าปกติมาถวาย โกสียวรรคที่ 2 กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยสิ่งของหรือเงินตรา และในปาจิตติย์ สหธรรมิกวรรคที่ 8 ยังระบุถึงการนอมลภที่ทายกตั้งใจจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล ต้องปาจิตติย์ อาบัตินี้ดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นการเห็นแก่ลาภอย่างชัดเจน ดังนั้นพฤติกรรมดังกล่าวหากเกิดขึ้นผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตถือว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง แม้ข้อค้นพบจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบการใช้ช่องทางนี้เพื่อการพาณิชย์แต่ความเป็นจริงสามารถหลบหลีกการตรวจสอบสารได้ง่ายเนื่องจากช่องทางอินเทอร์เน็ตเอื้อให้เกิดการสื่อสารอย่างลับๆ เช่นกัน อย่างไรก็ตามยุคสมัยปัจจุบันสังคmlอาจชินชากับการพาณิชย์ในระดับสถาบันที่ปรากฏผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะการที่วัดผลิตวัตถุมงคลออกจำหน่ายเพื่อหารายได้ชำระรายจ่าย เช่น ค่าระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เงินอุดหนุนมูลนิธิหรือกิจการของวัด เป็นต้น การมีทุนในรูปแบบเงินตรามีประโยชน์ในแง่หนึ่งคือมีส่วนช่วยสืบต่ออายุ

พระพุทธศาสนา แต่ในขณะเดียวกันอาจเป็นการสนับสนุนการแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ซึ่งถือว่าเบี่ยงเบนออกไปจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่มากเช่นกัน

ตัวชี้วัดที่ 5 การคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานที่ในการปฏิสัมพันธ์ การติดต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ช่องทางที่หลากหลายอย่างชัดเจนตั้งแต่เปิดเผยสถานภาพอย่างสาธารณะกระทั่งปกปิดอย่างลับได้ขณะเดียวกัน ความน่ากังวลจากข้อเท็จจริงคือการใช้บริการสารสนเทศออนไลน์ซึ่งรับรู้กันเพียงสองฝ่ายเท่านั้น ลักษณะนี้จัดได้ว่าเป็นที่ลี้ภัยต่อการสอดส่องดูแลหรือตรวจสอบใดๆ เมื่อพิจารณาแล้วจะอาจนำไปสู่การอาบัติอนันต 2 ข้อทั้งในเชิงนั่งอยู่ในที่ลับตาและเชิงลับหูกับหญิงสองต่อสอง ที่สำคัญจะไม่เหมาะสมยิ่งขึ้นอีกเมื่อการติดต่อสื่อสารกันอย่างลับนั้นผิดต่อสิกขาบทอื่นๆ โดยเฉพาะชั้นครุกาบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรีเพศและกามารมณ์

ตัวชี้วัดที่ 6 การไม่ตำหนิติเตียนเนื้อความในพระไตรปิฎก ข้อเท็จจริงจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลไม่ปรากฏพฤติกรรมลักษณะดังกล่าวและยังพบว่าพระสงฆ์ให้ความสำคัญอย่างมากกับหลักธรรมคำสอนที่เผยแพร่ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตจากการหยิบยกภาษาระดับทางการเท่านั้นมาใช้กับเนื้อความลักษณะนี้ ในอาบัติปาจิตตีย์ สัปภาณวรรคที่ 7 กล่าวไว้ชัดเจนว่าผู้คัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์และต้องปลงลหูกาบัติ อย่างไรก็ตามสำหรับพระภิกษุที่ไม่สามารถสำนึกได้ด้วยการปลงลหูกาบัติยังสามารถควบคุมได้ด้วยอาบัติสังฆาติเสสอีกชั้นเพราะมีการกล่าวถึงภิกษุที่สอนยากไว้ว่าหากภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพัตินั้นแล้วไม่ละ ต้องสังฆาติเสสซึ่งต้องปลงครุกาบัติ ต้องอยู่ปริวาสกรรมเพื่อสำนึกผิด

ตัวชี้วัดที่ 7 การคำนึงและพิจารณาถึงตัวชี้วัดอื่นๆ ประกอบเมื่อต้องแสดงธรรมบนอินเทอร์เน็ต ในอาบัติเสขียวัตถ ธัมมเทศนาปฏิสังยุตต์ที่ 3 ระบุถึงการห้ามแสดงธรรมสำหรับบุคคลไม่เป็นไข้ 14 คุณลักษณะ การแสดงธรรมผ่านอินเทอร์เน็ตอาจไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้รับสารไม่เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าว ดังนั้นพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสิกขาบทหรือตัวชี้วัดอื่นๆ ประกอบ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนที่พบได้ง่ายบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่าช่องทางนี้นิยมแพร่หลายมากในปัจจุบัน พระภิกษุหลายรูปให้เหตุผลว่าเป็นการเผยแพร่พระธรรมคำสอนเชิงรุกซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นที่ยอมรับได้ในสังคมสมัยใหม่

6.1.2 ส่วนที่ 2 กรอบที่ได้จากความคาดหวังและปัจจัยสังคม

ตัวชี้วัดที่ 8 ต้องไม่คาบเกี่ยวอยู่ในช่วงกัจจัตวประจำวันของสงฆ์ พระสงฆ์ย่อมได้รับความชอบธรรมในการใช้งานอินเทอร์เน็ตตราบใดที่ไม่คาบเกี่ยวกัจจัตวของสงฆ์ กัจจัตว

ของสงฆ์เป็นผลผลิตจากพุทธบัญญัติและข้อตกลงตามที่คณะสงฆ์เห็นสมควร กิจของสงฆ์ 10 ประการมีช่วงเวลาปฏิบัติแตกต่างกัน โดยทั่วไปแล้วมีธรรมเนียมปฏิบัติเช่นเดียวกัน ตื่นนอนรวมตัวที่อุโบสถเพื่อทำสมาธิภาวนาและทำวัตรเช้าในช่วงเช้ามืด ออกบิณฑบาตและฉันจังหันเมื่อฟ้าสว่าง ช่วงสายก่อนเวลาเพลและช่วงบ่ายหลังเวลาเพลศึกษาพระธรรมวินัย ก่อนตกเย็นทำความสะอาดบริเวณวัด ตะวันตกดินรวมกันที่อุโบสถเพื่อทำสมาธิภาวนาและทำวัตรเย็น เมื่อเสร็จสิ้นเป็นเวลาจำวัด การพิจารณาปัจจัยด้านเวลาจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเจตนาและบทบาทหน้าที่ด้วย การประเมินพฤติกรรมพระสงฆ์ว่าไม่เหมาะสมเพียงเพราะปรากฏร่องรอยการใช้งานที่คาบเกี่ยวอยู่กับกิจวัตรประจำวันของสงฆ์อาจเป็นการพิจารณาที่หยาบเกินไปซึ่งไม่ยุติธรรมนัก ดังนั้นจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้กับเจตนาและบทบาทหน้าที่ในการใช้งานด้วยเพราะพุทธบัญญัติและข้อบังคับต่างๆ ของพระสงฆ์อาจไม่ทันต่อการเปลี่ยนทางสังคมวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคสมัยใหม่ทำให้พระสงฆ์จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยเฉพาะการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อให้เท่าทันกระแสโลกและการเปลี่ยนแปลง การถกเถียงเรื่องพระสงฆ์ปรากฏตัวบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้หรือไม่จึงอาจไม่ใช่ประเด็นสำคัญเท่ากับพระสงฆ์ควรปรากฏตัวอย่างไร

ลักษณะการปรากฏตัวที่เด่นชัดจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลุ่มเป้าหมายปรากฏตัวบนเฟซบุ๊กในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งต่างออกไปจากบุคคลทั่วไปที่มักปรากฏตัวนานกว่าเมื่อเข้าใช้งาน ช่วงเวลากระจัดกระจาย แม้ว่าคาบเกี่ยวอยู่กับกิจวัตรของสงฆ์บ้างแต่ก็ไม่กินระยะเวลานานจนเกินไป ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นผลมาจากแรงควบคุมของพระวินัยและพระธรรมคำสอน ซึ่งการค้นพบว่าพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายใช้ภาษาระดับทางการเสมอเมื่ออ้างอิงพระธรรมคำสอน น่าจะสะท้อนแรงควบคุมนี้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังอาจเป็นผลจากความตระหนักรู้ได้ถึงความคาดหวังจากสังคม รวมไปถึงบริบทสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยกัลยาณมิตรผู้ช่วยตรวจสอบและสอดส่องดูแลที่ทำให้เกิดการระแวดระวังตัวขึ้นเป็นพิเศษ ลักษณะดังกล่าวจึงพอทำให้มองเห็นความพยายามปรับตัวและพฤติกรรมให้สถานภาพและบทบาทหน้าที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

ด้านการพิจารณาเชิงเวลา ในฐานะบุคคลประเภทหนึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยเจตนาและบทบาทหน้าที่ ณ ช่วงเวลาหนึ่งบุคคลย่อมมีสถานภาพทำให้เกิดบทบาทหน้าที่ตามมา การแสดงบทบาทให้สำเร็จจำเป็นต้องกระทำกิจกรรมนั้นๆ ด้วยเจตนาหรือวัตถุประสงค์อย่างแน่แน่ว โดยธรรมชาติแล้วช่วงเวลาในการแสดงบทบาทหน้าที่จะถูกจัดสรรผันแปรไปตามความคาดหวังทั้งจากบุคคลที่สัมพันธ์และตัวเอง กิจกรรมต่างๆ จึงถูกบรรจุลงไปให้สอดคล้องกับ

ช่วงเวลาในลักษณะกัณฑ์เพื่อให้ง่ายต่อการแสดงบทบาทหน้าที่และการตรวจสอบดูแล ดังนั้นแต่ละสถานภาพย่อมมีกัณฑ์และบทบาทหน้าที่ที่ไม่เหมือนกัน

ดังนั้นในยุคสมัยปัจจุบันการพิจารณาว่าการทำงานแต่ละครั้งคาบเกี่ยวกับกัณฑ์สงฆ์หรือไม่นั้นอาจไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมโดยเฉพาะกับกรณีที่ต้องแสดงบทบาทหน้าที่อื่นๆ ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เช่น พระนักพัฒนา พระอาจารย์ พระผู้นำการอบรม สัมมนา พระสงฆ์ทำงานสังฆาธิการ เป็นต้น การพิจารณาเชิงเวลาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเจตนาและบทบาทหน้าที่ด้วยเหตุผลดังกล่าว

ตัวชี้วัดที่ 9 ใช้งานด้วยเจตนาบริสุทธิ์สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ชอบด้วยบทบาทหน้าที่ การพิจารณาเจตนาอาจไม่สามารถวัดได้โดยตรงเนื่องจากมีความเป็นนามธรรมสูง แต่อย่างไรก็ตามเทียบเคียงได้จากการใช้งานที่เป็นประโยชน์อย่างเป็นกัณฑ์ซึ่งสะท้อนความตั้งใจกระทำที่สม่ำเสมอ และอาจตีความถึงจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์การใช้งานซึ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้จากกลุ่มกิจกรรมที่พึงปฏิบัติอันแนบติดมากับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ดังนี้ 1) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา 3) เพื่อทำงานของพระสังฆาธิการ 4) เพื่อจัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา 5) เพื่อแสวงหาความรู้ทั่ว ครอบ ทั่วเท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม และ 6) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน

ในการศึกษาวิจัยนี้ การหยิบยกลักษณะการใช้งานที่ไม่เข้าข่ายวัตถุประสงค์ดังกล่าวมาพิจารณาอาจเป็นแนวทางเดียวที่ช่วยให้มองเห็นเจตนาที่ไม่ชอบได้ และแม้ว่าบางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์อาจไม่ได้ผ่านการกลั่นกรองเชิงเจตนาว่าจะทำลายบั่นทอนพระพุทธศาสนา แต่เจตนาที่ไม่เป็นประโยชน์ใดๆ เหล่านี้ก็น่าถือว่าเป็นเจตนาที่ไม่ชอบได้ เพราะการดำรงสถานภาพพระสงฆ์ย่อมต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมจากการที่ต้องพึงพาสังคม ดังกรณีการแสดงภาพของกลุ่มเป้าหมายรูปหนึ่งบนเฟซบุ๊ก

ภาพที่ 26 แสดงการนำเสนอภาพด้วยเจตนาไม่ชอบ ไม่เป็นประโยชน์ใดๆ ต่อสังคม

การนำเสนอภาพอากัปกิริยาดังกล่าวเข้าข่ายเจตนาไม่ชอบเพราะการนำเสนอไม่ได้นำไปสู่ประโยชน์ใดๆ ทั้งในเชิงกิจการพระพุทธศาสนาและสังคม ทั้งยังไม่สนองตอบสถานภาพและการแสดงบทบาทหน้าที่อย่างสิ้นเชิงด้วย ในทางกลับกันอาจเป็นการนำเสนอรูปลักษณะหรืออัตลักษณ์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์แอบแฝงส่วนบุคคล ที่ผ่านมาการแสดงภาพโดยไม่ผ่านการยั้งคิดหรือไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนมักให้โทษและบั่นทอนแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเสมอมา ยังมีข้อสงสัยเกิดอีกว่าการณีที่บุคคลทั่วไปแสดงพฤติกรรมลักษณะดังกล่าวอาจยอมรับได้ง่ายกว่าดำรงสถานภาพพระสงฆ์ ข้อสงสัยนี้จึงทำให้เห็นว่เส้นแบ่งความเหมาะสมที่จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับเจตนาคือสถานภาพนั่นเอง อย่างไรก็ตามเมื่อมองถึงความเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่นๆ ในแง่ต้นตอการเกิดพฤติกรรม แรงควบคุมของพระวินัยและพระธรรมคำสอน ความตระหนักรู้ได้ถึงความคาดหวังจากสังคม กัลยาณมิตรผู้ช่วยตรวจสอบและสอดส่องดูแลอาจไม่มีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายรูปนี้เลย

ตัวชี้วัดที่ 10 เป็นการใช้งานเพื่อประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษา ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา โดยปกติหน้าที่ของอินเทอร์เน็ตประกอบด้วย 1) หน้าที่ด้านการสื่อสาร 2) หน้าที่ด้านการศึกษา 3) หน้าที่ด้านการพาณิชย์ และ 4) หน้าที่ด้านการบันเทิง แต่หน้าที่อินเทอร์เน็ตสนองบทบาทหน้าที่ผู้ใช้งานแตกต่างกันส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาหรือวัตถุประสงค์การใช้งาน ณ เวลาหนึ่งด้วย การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงรูปแบบประโยชน์ของ

อินเทอร์เน็ตกระทำในสองระดับการมองคือระดับปัจเจกบุคคลซึ่งสะท้อนจากเฟสบุ๊กและระดับสถาบันซึ่งสะท้อนจากเว็บไซต์วัด ข้อค้นพบคือในระดับปัจเจกพบหน้าที่ด้านการบันเทิงแต่ไม่ปรากฏหน้าที่ด้านการพาณิชย์ ในทางกลับกัน ระดับสถาบันกลับไม่พบหน้าที่ด้านการบันเทิงแต่ปรากฏหน้าที่ด้านพาณิชย์

จากการพิจารณากรอบที่ได้จากพระวินัยในประเด็นการไม่ใช้เป็นช่องทางเพื่อการพาณิชย์ปรากฏอภัตติที่ชัดเจนเมื่อความผิดสำเร็จซึ่งประกอบด้วยอภัตตินิสสัคคิยาจิตตีย์ จิวรรคที่ 1 โกลียวรรคที่ 2 อภติปาจิตตีย์ สหธรรมิกวรรคที่ 8 ข้อค้นพบทางพระวินัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหน้าที่ด้านการพาณิชย์นั้นไม่รองรับการใช้งานทั้งในระดับปัจเจกและระดับสถาบัน แต่สังคมอาจยอมรับได้เพราะความชินชาโดยเฉพาะประเด็นพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในระดับสถาบัน ในแง่หน้าที่การบันเทิงอาจตีความได้จากกลุ่มกิจกรรมที่พึงปฏิบัติอันแนบติดมากับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งไม่ปรากฏว่ารองรับหน้าที่ด้านการบันเทิง อีกนัยหนึ่งคือพระสงฆ์ให้ความสำคัญกับหน้าที่ด้านการบันเทิงของอินเทอร์เน็ตมากเกินไปจัดได้ว่าประพฤติกปฏิบัติไม่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ นอกจากนี้อุโบสถศีลซึ่งเป็นศีลของฆราวาสข้อหนึ่งกล่าวไว้ชัดเจนว่าให้เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรีและประดับร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม เครื่องประดับ เครื่องทา เครื่องย้อม อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นศีลสำหรับฆราวาสแต่พระสงฆ์พึงต้องพิจารณาประกอบสำหรับการครองตนเพื่อให้เป็นทั้งตัวอย่างที่ดีได้และไม่เป็นที่ติฉินนินทา

ดังนั้นพระสงฆ์ที่ใช้รูปแบบประโยชน์อินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารและการศึกษาถือว่ามีความชอบธรรม ยิ่งเมื่อนำกลุ่มกิจกรรมที่พึงปฏิบัติอันแนบติดมากับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ทั้ง 6 ประการมาพิจารณาประกอบก็ยิ่งทำให้เห็นว่าหน้าที่เหล่านั้นตอบสนองได้อย่างลงตัวเหมาะสม ซึ่งพบว่าหน้าที่ด้านการสื่อสารตอบสนองโดยตรงต่อ 1) การใช้เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) การใช้เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และ 3) การใช้เพื่อทำงานของพระสังฆาธิการ ในขณะที่เดียวกันหน้าที่ด้านการศึกษาตอบสนองโดยตรงต่อ 1) การใช้เพื่อจัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา 2) การใช้เพื่อแสวงหาความรู้ทั่ว รุรอบ รู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม และ 3) การใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 11 เป็นการใช้งานที่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทที่พึงแสดง สถานภาพพระสงฆ์ในสังคมไทยถูกกำหนดขึ้นด้วยบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคม ด้วยเหตุที่พระสงฆ์ดำรงตนอยู่ในเพศบรรพชิตที่มีคุณูปการต่อสังคมไทยเสมอมาจึงทำให้เป็นสถานภาพหนึ่งที่ได้รับ ความคาดหวังจากสังคมสูง เพราะทุกครั้งที่สังคมไทยประสบกับผลกระทบ

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม พระสงฆ์คือบุคคลกลุ่มแรกๆ ที่มีส่วนร่วมช่วยแก้วิกฤตการณ์เหล่านั้นเสมอมา

บริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมไทยยุคสมัยต่างๆ ทำให้บทบาทพระสงฆ์เด่นชัดแตกต่างกันไปซึ่งสรุปได้ 3 บทบาทคือ 1) บทบาทผู้นำทางศาสนา 2) บทบาทผู้นำทางปัญญา และ 3) บทบาทผู้นำทางสังคม และดูเหมือนว่าในยุคปัจจุบันบทบาททั้ง 3 นั้นจำเป็นต่อสังคมไทยอย่างมากไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ความเป็นสังคมพิธีกรรมที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง หรือสังคมที่เปราะบางกับการครอบงำทางปัญญา หรือสังคมที่หล่อมล้าโดยเฉพาะในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา ซึ่งพระสงฆ์ยังคงต้องแสดงบทบาทผู้นำด้านต่างๆ เหล่านั้นอยู่ และข้อมูลที่พบแสดงให้เห็นว่าอินเทอร์เน็ตมีความจำเป็นในการช่วยให้การแสดงบทบาทนั้นๆ บรรลุสำเร็จในยุคปัจจุบัน

การคำนึงถึงความสอดคล้องนี้ พิจารณาได้จากความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างหน้าที่ด้านการสื่อสารและการศึกษาของอินเทอร์เน็ตกับกลุ่มพฤติกรรมย่อยที่พึงแสดงอันแนบติดมา กับแต่ละบทบาท ซึ่งพบว่ากลุ่มพฤติกรรมย่อยภายใต้บทบาทผู้นำทางศาสนาที่หน้าที่ของอินเทอร์เน็ตสามารถช่วยให้บรรลุได้คือ 1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา 3) การทำงานสังฆาธิการ และ 4) การจัดการการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ภายใต้บทบาทผู้นำทางปัญญาคือ การแสวงหาความรู้ทั่ว ทั่วรอบ ทั่วเท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมแล้วสามารถนำไปถ่ายทอดได้ และภายใต้บทบาทผู้นำทางสังคมคือ 1) การส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน และ 2) การเป็นผู้เชื่อมประสานงานและฝึกกำลังระหว่างหน่วยงานต่างๆ ดังนั้นการพิจารณาภายใต้ประเด็นนี้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหน้าที่ของอินเทอร์เน็ตและบทบาทของพระสงฆ์ได้

6.2 บทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ตตามที่สังคมไทยคาดหวัง

บทบาทหน้าที่คือชุดของพฤติกรรมในสถานภาพหนึ่งอันเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสถานภาพต่างๆ ในโครงสร้างสังคม แต่ละสถานภาพย่อมมีชุดของพฤติกรรมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคม สถานภาพภิกษุสามเณรซึ่งถือเป็นพุทธสาวกผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาก็เช่นกันย่อมต้องมีกิจกรรม บรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคมชุดหนึ่งกำกับไว้ อย่างไรก็ตามบริบทที่ซับซ้อนขึ้นอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมได้ทำให้กิจกรรมทางสังคมเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัยบนเงื่อนไขบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคมที่อ่อนหรือแข็งขึ้นตามค่านิยมที่สังคมมีส่วนร่วมกันในยุคสมัยหนึ่งๆ บทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีจึงอาจมีนิยามที่แตกต่างกันไปบ้างเมื่อ

เปรียบเทียบกันในช่วงยุคสมัย ในสังคมไทย ลักษณะบทบาทหน้าที่พระสงฆ์โดดเด่นแตกต่างกันไป ยุคสมัยหนึ่งสังคมอาจต้องการให้พระสงฆ์แสดงบทบาทผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางปัญญาเป็นพิเศษเพราะปัญหาความไม่มั่นคงทางจิตวิญญาณหรือความสั่นคลอนทางอารมณ์ของสมาชิกสังคม ขณะเดียวกันในอีกยุคสมัยหนึ่งสังคมอาจต้องการให้พระสงฆ์แสดงบทบาทผู้นำทางสังคมเพิ่มเติมเนื่องจากปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมหรือการศึกษา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพุทธสาวกที่ดีก็คือพระภิกษุสามเณรที่แสดงบทบาทหน้าที่ได้สอดคล้องกับบรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคมตามค่านิยมที่สังคมมีร่วมกันในยุคสมัยหนึ่งๆ นั่นเอง บทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ตตามที่สังคมไทยปัจจุบันคาดหวังจึงอาจพิจารณาได้จากความสอดคล้องระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตกับการแสดงบทบาทหน้าที่พุทธสาวกที่ดีว่ามีส่วนทำให้บรรลุเป้าหมายได้หรือไม่ โดยการนำหน้าที่ที่เหมาะสมของอินเทอร์เน็ตมาพิจารณาควคู่กับพฤติกรรมย่อยที่พึงแสดงอันแนบติดมากับบทบาทหน้าที่ ณ เวลานั้นๆ เช่น การพิจารณาหน้าที่ด้านการสื่อสารของอินเทอร์เน็ตควบคู่ไปกับการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน หรือการพิจารณาหน้าที่ด้านการศึกษาควบคู่ไปกับการจัดการการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามคงไม่มีคุณประโยชน์อันใดที่จะปฏิเสธหรือห้ามการใช้งานในหมู่พระสงฆ์เพราะหลากหลายกรณีตัวอย่างในสังคมแสดงให้เห็นแล้วว่าการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมมีคุณูปการต่อสถาบันพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง กรณีการศึกษาวิจัยประเด็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันของพระมหาบุญไทย ปุญญมโน ยืนยันให้เห็นแล้วว่าได้ประสิทธิภาพอย่างมาก (พระมหาบุญไทย ปุญญมโน, 2552: ออนไลน์) เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจึงมีส่วนหนุนเสริมกิจการพระพุทธศาสนาทั้งในแง่การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไม่ว่าการจัดทำฐานข้อมูลพระสงฆ์ของคณะพระสังฆาธิการระดับผู้บริหาร การจัดทำสื่อการเรียนการสอนและเอกสารวิชาการในสำนักเรียนพระธรรมวินัยหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือการสร้างเว็บไซต์เผยแพร่พระพุทธศาสนา ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นการใช้งานที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ทั้งสิ้น (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2548: 164 - 167) และหากพิจารณาในเชิงพุทธประวัติ พระพุทธศาสนาก็ไม่เคยถูกจำกัดให้แยกหรือปลีกตัวออกห่างสังคม มีแต่จะสอนให้ระลึกถึงการต้องพึ่งพาปัจจัย 4 จากฆราวาสเสมอ พระสงฆ์จึงต้องทำประโยชน์เพื่อสังคมตอบแทนด้วยเมตตา กรุณาและปรารถนาดีที่อยู่ในขอบเขตความสัมพันธ์อันควร ดังนั้นไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไป ทางใดที่พระพุทธศาสนาจะช่วยแก้ปัญหาหรือมีส่วนสนับสนุนให้เกิดความก้าวหน้าของสังคมก็พึงระลึกและกระทำ (Queen, 1996: 1 - 4) การแสดงบทบาทผู้นำทางปัญญาในสังคมไทยปัจจุบันด้วยการเผยแพร่หลักธรรมคำ

สอนผ่านอินเทอร์เน็ตทำให้เข้าถึงมวลชนได้และมีส่วนตั้งพุทธศาสนิกชนแต่ในนามกลับเข้าสู่ร่มเงา พระพุทธศาสนาได้มากเช่นกัน การใช้งานลักษณะนี้จึงถือว่าชอบธรรมเพราะมีส่วนช่วยเสริมพลังทางจิตวิญญาณและแสดงให้เห็นว่าสังคมกับพระพุทธศาสนาเกื้อหนุนกัน

แต่ทว่าคุณประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตที่ช่วยสนองบทบาทหน้าที่ดังกล่าวถึงแม้ว่าถูกสะท้อนออกมาจากพระสงฆ์ผู้ใช้งานโดยตรงกลับยังไม่ช่วยให้สังคมไทยพึงพอใจนักเนื่องจากสังคมไทยอาจคุ้นชินภาพจากสื่อมวลชนในทางการใช้งานที่ไม่ชอบมากกว่า มีส่วนทำให้เกิดเป็นอคติส่วนบุคคลซึ่งจะอันตรายอย่างยิ่งเมื่อประสมโรงกับการวิพากษ์วิจารณ์ตามกระแสสังคม (พระศรีปริยัติโมลี, 2547: 132) ความไม่พึงพอใจดังกล่าวแสดงให้เห็นภาวะการไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมนั่นเอง และการวิพากษ์วิจารณ์นั้นก็คือมาตรการการลงโทษระดับวิถีประชาโดยสังคม ทั้งนี้ระดับการลงโทษอาจพัฒนาความรุนแรงขึ้นถึงขั้นจารีตหรือกฎเกณฑ์ทางการทั้งจากคณะสงฆ์หรือรัฐได้ในกรณีที่ภาพเหล่านั้นสะท้อนพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมและนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่น

ผลการสำรวจของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เรื่องการรับทราบข่าวสารและการพบเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์และสามเณรระบุว่าความไม่สำรวมทางกาย วาจาและใจคือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมซึ่งถูกพบเห็นมากที่สุด (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: ออนไลน์) จึงอนุมานได้ว่าสังคมไทยพึงพอใจกับพระสงฆ์และสามเณรที่มีความสำรวม จากการวิเคราะห์ผลการสำรวจดังกล่าวจึงอาจสรุปได้ว่าสังคมไทยคาดหวังให้พระสงฆ์ใช้อินเทอร์เน็ตด้วยความสำรวมทั้งทางกาย วาจาและใจ อย่างไรก็ตามความสำรวมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบพระวินัยและความเป็นสมณเพศ การตระหนักรู้ถึงช่วงเวลาที่ไม่ช้อนทับกับกิจวัตรของสงฆ์ เจตนาที่ชอบ รวมถึงความสอดคล้องระหว่างหน้าที่ที่เหมาะสมของอินเทอร์เน็ตกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ทั้งนี้หากยิ่งระลึกถึงความคาดหวังจากสังคมได้ตลอดระยะเวลาการใช้งาน ความเสี่ยงต่อการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอาจลดลงเพราะการยั้งคิดและสติปัญญา

ประเด็นความคาดหวังทางสังคมเกี่ยวกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์จัดว่าละเอียดอ่อนมากที่จะอภิปรายได้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะกับบริบทสังคมไทยซึ่งพระพุทธศาสนาผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ได้อย่างเหนียวแน่นเป็นเหตุให้การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมไทยมักอ่อนไหวและยากต่อการยอมรับเสมอ ดังนั้นการแสดงบทบาทพุทธสาวกที่ดีอาจไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่จะทำให้สังคมพึงพอใจ ทว่ายุคสมัยสังคม

อุดมปัญญาที่สูงงอมเต็มที่ยังถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยประกอบสำคัญ สังคมไทยยังต้องการพื้นที่ให้กับการพิจารณาการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ด้วยเหตุผลและปราศจากอคติ

6.3 พฤติกรรมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต

การจำแนกพระสงฆ์ออกเป็น 4 กลุ่มตามพฤติกรรมและลักษณะการใช้งานที่โดดเด่นภายใต้ประเด็นคุณลักษณะทั่วไป การปรากฏตัวและลักษณะภาษาที่ใช้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้มองเห็นพลวัตพฤติกรรมได้ชัดเจนขึ้น การอภิปรายประเด็นจึงแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

6.3.1 คุณลักษณะทั่วไป

ความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายทั้งด้านอายุและพรรษา และบทบาทหน้าที่ มีผลทำให้พฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตต่างกัน ด้านอายุและพรรษา การพบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วง 20 – 25 ปี ด้วยจำนวนพรรษาไม่เกิน 5 ปี มีความโดดเด่นด้านการใช้งานภายใต้รูปแบบที่หลากหลาย แสดงให้เห็นว่าอินเทอร์เน็ตกลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตในโลกสมัยใหม่ไว้วันกระทั่งเพศบรรพชิต พระสงฆ์ที่มีคุณลักษณะพื้นฐานเช่นนี้ยังโดดเด่นในเชิงทักษะความสามารถทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และยังมีแนวโน้มความเสี่ยงในการใช้งานเพื่อความบันเทิงสูงซึ่งมีเหตุผลสนับสนุนสำคัญประการหนึ่งที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยคือการใช้งานอย่างคล่องแคล่วกว้างขวางนั้นเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาก่อนบวช และประสบการณ์การใช้งานภายใต้บรรทัดฐานที่ต่างกันระหว่างสังคมสงฆ์กับสังคมฆราวาสทำให้พระบวชใหม่มีแง่มุมการมองโลกที่กว้างกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นนำไปสู่การใช้งานภายใต้รูปแบบบริการที่หลากหลายกว่าด้วย ขณะเดียวกันในหมู่พระสงฆ์อายุเฉลี่ย 25 ปีขึ้นไปและมีจำนวนพรรชามากกว่า 5 ปี พบว่าการให้ความสำคัญกับรูปแบบบริการบนอินเทอร์เน็ตมีน้อยกว่า จึงเป็นผลให้ไม่พบความหลากหลายด้านรูปแบบบริการมากนัก อย่างไรก็ตามพระสงฆ์กลุ่มนี้โดดเด่นด้านการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแผ่หลักธรรมและด้านวิชาการซึ่งเป็นลักษณะการใช้งานเพื่อให้ทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกมากกว่าความพึงพอใจส่วนบุคคล ยังพบอีกว่าพระสงฆ์ลักษณะนี้ไม่ได้มีประสบการณ์การใช้งานที่กว้างขวางมาก่อนบวช จึงสังเกตเห็นความพยายามฝึกฝนตนเองให้ใช้งานได้อย่างคล่องแคล่ว เช่น การใช้งานอย่างเป็นกิจวัตรเพื่อให้เกิดความคุ้นชิน การสนทนาออนไลน์สอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับเครือข่าย เป็นต้น ข้อแตกต่างที่โดดเด่นระหว่างพระสงฆ์สองช่วงอายุคือแนวโน้มความเสี่ยงในการใช้งานไปทางบันเทิงซึ่งจำนวนพรรษาที่ต่างกันมีอิทธิพลอย่างมาก ความเสี่ยงดังกล่าวยังสะท้อนว่าแรงควบคุมของพระวินัยและพระธรรมคำสอนการตระหนักรู้ถึงความคาดหวังจากสังคม การคำนึงถึงบทบาทกัลยาณมิตรผู้คอยตักเตือนหรือ

ตรวจสอบอาจไม่มีอิทธิพลมากนักต่อพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาน้อยซึ่งไม่แน่ว่าหย่อนยานในการศึกษาพระธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจวัตรของสงฆ์หรือไม่

ในด้านบทบาทหน้าที่ หากพิจารณาในเชิงโครงสร้างสังคม พระสงฆ์ในฐานะสมาชิกของสังคมย่อมถูกกำหนดให้มีสถานภาพและบทบาทหน้าที่ซึ่งความคาดหวังจากสังคมและบรรทัดฐานสังคมต่างมีส่วนกำหนดลักษณะพฤติกรรมที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ดังนั้นสถานภาพพระสงฆ์จึงเป็นตัวบอกให้สังคมทราบถึงตำแหน่งแห่งที่ในสังคมและต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในอย่างไรและชุดของพฤติกรรมในการปฏิสัมพันธ์นั้นก็คือบทบาทหน้าที่นั่นเอง การพิจารณาแง่สถานภาพและบทบาทหน้าที่พบว่าการแสดงบทบาทของพระสงฆ์บนอินเทอร์เน็ตเด่นชัดในเชิงผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางปัญญาซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่ด้านการสื่อสารและด้านการศึกษาของอินเทอร์เน็ต ลักษณะการใช้งานที่ชัดเจนที่สุดคือการแสดงหลักธรรมคำสอนบนพื้นที่ออนไลน์และการใช้งานเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลสำคัญภายใต้รูปแบบบริการบนอินเทอร์เน็ตที่หลากหลาย การแสดงบทบาทดังกล่าวจะแปรผันตามอายุและจำนวนพรรษา เมื่ออายุและจำนวนพรรษาเพิ่มขึ้นการแสดงบทบาทจะยิ่งเข้มข้นขึ้นด้วย

ข้อสังเกตที่ได้จากประเด็นคุณลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมจะเห็นว่าการตระหนักรู้ถึงความคาดหวังจากสังคม สถานภาพและบทบาทหน้าที่มีผลอย่างมากในการกำหนดพฤติกรรมทั้งเหมาะสมและไม่เหมาะสม การตระหนักรู้ดังกล่าวมีผลต่อความประพฤติตามกรอบความเป็นสมณเพศจากการเรียนรู้ว่าต้องดำรงตนอยู่ตรงตำแหน่งแห่งที่ใดและปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่นอย่างไรเพื่อให้สังคมพึงพอใจ แต่เมื่อใดที่สังคมไม่พึงพอใจก็จะนำไปสู่การลงโทษจากสังคมทั้งด้วยกฎอย่างเป็นทางการของคณะสงฆ์หรือรัฐ จารีตหรือวิถีประเพณี พฤติกรรมลักษณะนั้นจะถูกจารึกไว้ว่าไม่เหมาะสมดังเช่นหลายกรณีเกี่ยวกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ในสังคมไทยซึ่งถูกติฉินนินทากระทั่งถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเพราะผิดออกไปจากความคาดหวังของสังคม

อย่างไรก็ตามการพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตโดยคำนึงถึงคุณลักษณะทั่วไป การวิเคราะห์สถานภาพ และบทบาทหน้าที่ที่พึงแสดง ณ เวลาหนึ่งว่าสอดคล้องกับหน้าที่ที่เหมาะสมของอินเทอร์เน็ต (ด้านการสื่อสารและการศึกษา) หรือไม่ ถือเป็น การประเมินพฤติกรรมอย่างมีเหตุและผล หน้าที่ที่เหมาะสมของอินเทอร์เน็ตจะช่วยให้พระสงฆ์ผู้แสดงบทบาทผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางปัญญาและผู้นำทางสังคมบรรลุสำเร็จได้หรือไม่ อย่างไร เป็นประเด็นที่สังคมควรให้ความสำคัญและมีส่วนช่วยลดทอนอคติในการประเมินลงได้บ้าง

6.3.2 การปรากฏตัวบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

แม้ว่าจำนวนครั้งความถี่เฉลี่ยของกลุ่มเป้าหมายแต่ละลักษณะไม่มีนัยยะแตกต่างกันในเชิงเปรียบเทียบ แต่หากพิจารณาระยะเวลาเฉลี่ยและช่วงเวลาที่สามารถพบได้กลับปรากฏนัยสำคัญพอสมควร เชิงระยะเวลาเฉลี่ยพบว่าลักษณะทั่วไปด้านอายุและจำนวนพรรษาแปรผกผันกับระยะเวลาเฉลี่ยที่ปรากฏตัวบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต กลุ่มเป้าหมายที่มีอายุและจำนวนพรรษาไม่มากมีแนวโน้มปรากฏตัวบนเครือข่ายอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตามลักษณะอายุและจำนวนพรรษาดังกล่าวคือคุณสมบัติร่วมของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับที่โดดเด่นด้านการใช้งานเพื่อความบันเทิง ซึ่งเมื่อพิจารณาในเชิงบทบาทหน้าที่แล้วพระสงฆ์ลักษณะแรกอาจมีความจำเป็นต้องปรากฏตัวตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นอาจถือได้ว่าพระสงฆ์ลักษณะที่สองเท่านั้นที่โดดเด่นที่สุดในด้านระยะเวลาเฉลี่ยนี้ ในเชิงช่วงเวลาที่สามารถพบได้พบว่าพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรมปรากฏในช่วงเวลาที่หลากหลายกว่าลักษณะอื่น ซึ่งพบได้ง่ายตั้งแต่ช่วงเย็นไปจนถึง (16.01 – 24.00 น.) และมักเป็นกิจวัตร คาดเดาเวลาได้ ในขณะที่พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการพบได้ง่ายในช่วงเย็นถึงหัวค่ำเท่านั้น (16.01 – 20.00 น.)

จากลักษณะการปรากฏตัวดังกล่าว ประเด็นการใช้งานต่อเนื่องยาวนานของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้งานเพื่อความบันเทิงจัดว่าน่ากังวลอย่างยิ่ง สุ่มเสี่ยงต่อการซ้อนทับกับกิจวัตรของสงฆ์และไม่ตอบสนองบทบาทหน้าที่ใดๆ ทั้งยังอยู่ในรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ถือว่าเบี่ยงเบนออกไปจากตัวชีวิต ที่สำคัญอาจนำไปสู่พฤติกรรมเสพติดอินเทอร์เน็ตได้ซึ่งบางลักษณะพฤติกรรมส่งสัญญาณให้เห็นว่าเสี่ยงต่อการเสพติดอินเทอร์เน็ตพอสมควร เช่น การใช้บริการและประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจสูงกว่าบุคคลทั่วไป ใช้เพื่อหาข้อมูลข่าวสารน้อย หรือความรู้สึกว่าถูกดึงดูจากอินเทอร์เน็ตตลอดเวลาซึ่งสะท้อนจากการปรากฏตัวบนเครือข่ายอย่างยาวนาน เป็นต้น ในทางกลับกัน การปรากฏตัวของพระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแพร่หลักธรรมซึ่งพบได้ง่ายในช่วงเวลาหลากหลายกลับไม่น่ากังวลใจนักเนื่องจากมีลักษณะการปรากฏตัวที่เป็นคุณมากกว่าโทษคือมีลักษณะที่เป็นกิจวัตรซึ่งคาดเดาเวลาได้และการปรากฏตัวแต่ละครั้งมักมีความเคลื่อนไหวในการนำเสนอหลักธรรมอย่างสม่ำเสมอ สะท้อนให้เห็นเจตนาที่ขอบด้วยบทบาทหน้าที่ อีกทั้งยังพบความสอดคล้องระหว่างหน้าที่ด้านการสื่อสารที่สนับสนุนให้พระสงฆ์ลักษณะนี้บรรลุการแสดงบทบาทได้สำเร็จ

การพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมในการใช้อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ในแง่การปรากฏตัว นอกเหนือจากการคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมซึ่งจะเป็นตัวกำหนดระยะเวลาและช่วงเวลาในการใช้งานแล้ว ยังจำเป็นต้องพิจารณาการซ้อนทับกันระหว่างระยะเวลาและช่วงเวลาที่ใช้กับกิจกรรมของสงฆ์ด้วยซึ่งการใช้งานที่ไม่ซ้อนทับนั้นถือว่าชอบธรรมอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามหากพบการซ้อนทับ สังคมจำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในขณะนั้นเพราะบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน กลุ่มพฤติกรรมที่แนบติดมาด้วยก็ย่อมแตกต่างกันออกไป เงื่อนไขกาลเทศะอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ในขณะปฏิสัมพันธ์

6.3.3 ลักษณะภาษาที่ใช้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ลักษณะระดับภาษาที่กลุ่มเป้าหมายใช้บนอินเทอร์เน็ตปรากฏทั้ง 3 ระดับคือ ระดับทางการ ระดับกึ่งทางการและระดับไม่เป็นทางการ พระสงฆ์ที่มีอายุเฉลี่ย 25 ปีขึ้นไป จำนวนพรรษามากกว่า 5 ปีและใช้งานโดดเด่นด้านการเผยแผ่หลักธรรมและด้านวิชาการจะใช้ภาษาในระดับทางการและกึ่งทางการ ลักษณะภาษาที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความสัมพันธ์แสดงให้เห็นความสามารถในการรักษาระยะความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาได้อย่างดี ขณะเดียวกันพระสงฆ์ที่มีอายุเฉลี่ยน้อยกว่า 25 ปี จำนวนพรรษาน้อยกว่า 5 ปี และโดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะใช้ภาษาในระดับกึ่งทางการและไม่เป็นทางการ ส่วนที่โดดเด่นด้านการใช้เพื่อความบันเทิงจะใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการเสียเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะภาษาเปลี่ยนแปลงไปตามระดับความสัมพันธ์ ยังพบอีกว่าพระสงฆ์ทั้งสองลักษณะหลังใช้ภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตตามกระแสนิยมอย่างหลากหลาย เมื่อวิเคราะห์ลักษณะการปฏิสัมพันธ์พบว่าการติดต่อออนไลน์กับกลุ่มบุคคลหลากหลายอย่างต่อเนื่องยาวนานมีผลต่อลักษณะการใช้ภาษาโดยเฉพาะระดับภาษาและภาษาเฉพาะต่างๆ ตามกระแสนิยมซึ่งการผลิตซ้ำด้วยการเลียนแบบถือเป็นเหตุเป็นปัจจัยหนึ่ง ทั้งนี้กรณีที่ใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการกับสตรีอาจถูกเพ่งเล็งเป็นพิเศษว่าไม่สำรวมเพราะภาษาระดับนี้มักสะท้อนให้เห็นความสนิทสนมได้มากพอสมควร ส่วนกรณีการใช้ภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตอาจถูกพิจารณาว่าไม่เหมาะสมได้เช่นกันจากการไม่ร่วมอนุรักษ์ภาษาไทยให้คงความถูกต้องไว้ อย่างไรก็ตามแง่มุมทางบวกเกี่ยวกับลักษณะการใช้ภาษาที่มีร่วมกันก็คือการใช้ภาษาระดับทางการเสมอกับหลักธรรมคำสอน มีการหยิบยกคำภาษาบาลีมาใช้ให้เห็นอยู่บ้าง นับว่าเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับการใช้ภาษาบนอินเทอร์เน็ต

การพิจารณาพฤติกรรมที่เหมาะสมในการใช้อินเทอร์เน็ตในแง่ลักษณะภาษาที่ใช้กล่าวโดยสรุปได้ว่าเนื้อความนั้นต้องไม่เป็นเท็จ หยาบคาย เสียศีล ใช้อวดและไม่เกี่ยวข้องกับกับการเรียกร้องประโยชน์ส่วนตนที่นำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่นเพราะลักษณะดังกล่าวอาจนำไปสู่

อาบัติปาจิตติย์ มุสาวาทวรรคที่ 1 ได้ นอกจากนี้การกล่าวถึงหรืออ้างอิงหลักธรรมคำสอน จำเป็นต้องยึดถือความแม่นยำเชิงเนื้อหาและระดับภาษาที่ใช้ได้ควรอยู่ในระดับทางการหรือ กึ่งทางการเท่านั้นเพื่อลดความเสี่ยงให้เกิดการแสดงความไม่สำรวม อย่างไรก็ตามการพิจารณา การใช้ภาษาที่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตอาจคำนึงถึงหลักวจีสุจริตและวจีทุจริตได้เช่นเดียวกัน โดย พิจารณาจาก 1) เว้นจากการพูดเท็จ 2) เว้นจากการพูดส่อเสียด 3) เว้นจากการพูดคำหยาบ และ 4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล คือแม้ว่าจะเป็นความจริงแต่ก่อให้เกิดความแตกร้างเช่นการ นำความไปบอกแต่ละข้างเพื่อจะให้ทั้งสองฝ่ายแตกกันก็ไม่ควรพูดเพราะจัดอยู่ในการพูดส่อเสียด หรือกล่าวคำหยาบทั้งตั้งใจหรือเพียงเพราะอารมณ์โกรธ หรือการกล่าวที่หาสาระแก่นสารไม่ได้ เหล่านี้ถือว่าไม่สมควรเช่นกัน การพูดที่ไม่สมควรนั้นล้วนทุจริตเสมอกันเพราะแม้เป็นความจริงก็ ไม่ใช่ว่าเป็นข้อที่ควรพูดเสมอไป ต้องอยู่ในขอบเขตอันสมควร

6.4 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา

รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา พิจารณาได้จากความสอดคล้องระหว่างหน้าที่หรือประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตว่ามีส่วนสนับสนุน พระพุทธศาสนาได้อย่างไรโดยเฉพาะในแง่มุมการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ บัญญัติไว้เป็นบทบาทหน้าที่พื้นฐานของเหล่าพุทธศาสนิกชน ยิ่งเมื่อพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ พระสงฆ์ตามบัญญัติคณะสงฆ์ไทยซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการปกครองคณะสงฆ์ 2) ด้านการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) ด้านการศาสนศึกษา 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้าน สาธารณูปการ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ก็ยิ่งทำให้เห็นว่าทั้ง 6 ประการล้วนนำไปสู่การ อำนวยไว้ซึ่งกิจการพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้นในกรณีการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของ พระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องค้นหาให้ได้ว่ารูปแบบประโยชน์ใดที่ทำให้กิจการ พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ต่อไป แต่การค้นหาในรูปแบบประโยชน์ดังกล่าวควรมีข้อจำกัดซึ่งชวนให้ ต้องคิดและไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งบ้างเนื่องจากพระสงฆ์ดำรงอยู่ในสถานภาพที่ระดับความคาดหวัง จากสังคมสูงกว่าบุคคลธรรมดาจึงทำให้รูปแบบประโยชน์บางลักษณะย่อมไม่สอดคล้องกับการใช้ งานของพระสงฆ์

การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตทั่วไปพบว่าประกอบด้วย 4 รูปแบบคือ 1) การสื่อสาร 2) การศึกษา 3) การพาณิชย์ และ 4) การบันเทิง แต่สำหรับพระสงฆ์ซึ่ง ได้ชื่อว่าเป็นพุทธสาวกผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมมีกรอบการใช้งานที่แตกต่างออกไปจาก บุคคลธรรมดาทั้งจากพระวินัยและปัจจัยควบคุมทางสังคมทำให้รูปแบบประโยชน์จากการใช้งาน

นั้นไม่ครอบคลุมทั้ง 4 ลักษณะ จากการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมระดับบุคคลซึ่งสะท้อนจากการใช้งานเฟสบุ๊กและพลวัตของข้อมูลบนพื้นที่ออนไลน์ซึ่งสะท้อนจากเว็บไซต์วัดสร้างข้อสรุปได้ว่ารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาด้านการสื่อสารและการศึกษาเท่านั้นที่ถือเป็นคุณูปการ ส่วนรูปแบบประโยชน์ด้านการพาณิชย์และการบันเทิงนั้นพบว่าส่งผลโดยตรงกับการนำพระสงฆ์ไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต

ตามข้อเท็จจริงการใช้งานเฟสบุ๊กของกลุ่มเป้าหมายอยู่ภายใต้รูปแบบประโยชน์ 3 ลักษณะคือ การสื่อสาร การศึกษาและการบันเทิงซึ่งลักษณะการใช้งานเพื่อความบันเทิงนั้นปรากฏภายใต้ 2 กิจกรรมคือ 1) การเล่นเกมและใช้บริการแอปพลิเคชันตามกระแสนิยม และ 2) การสนทนาออนไลน์ในประเด็นจิตปาละ เมื่อนำไปประเมินด้วยตัวชี้วัดพบว่าการใช้งานภายใต้รูปแบบประโยชน์นี้ไม่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์และที่สำคัญการให้ความสำคัญกับประโยชน์ด้านนี้มากเกินไปยังถือเป็นแบบอย่างไม่ดี ไม่สามารถต่อชมวาทะอีกด้วย ในส่วนของเว็บไซต์วัดปรากฏการใช้งานภายใต้รูปแบบประโยชน์ 3 ลักษณะคือ การสื่อสาร การศึกษาและการพาณิชย์ซึ่งการจำหน่ายวัตถุมงคลบนเว็บไซต์อย่างเข้มข้นถือเป็นกิจกรรมโดดเด่นที่ทำให้ประเมินได้ว่าเข้าข่ายรูปแบบประโยชน์ทางการพาณิชย์ และเมื่อนำไปประเมินด้วยตัวชี้วัดพบว่ารูปแบบประโยชน์นี้อาจนำไปสู่อาบัตินิสสัคคียปาจิตติยได้โดยเฉพาะโกสียวรรคที่ 1 ซึ่งกล่าวถึงอาบัติที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยสิ่งของหรือเงินตรา ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่ารูปแบบประโยชน์ทางการพาณิชย์และการบันเทิงนำพระสงฆ์ไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตได้อย่างไร

จากการศึกษาวิเคราะห์อินเทอร์เน็ตเชิงประวัติศาสตร์พบว่าอินเทอร์เน็ตรองรับประโยชน์ทางการสื่อสารโดยตรงจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งหรือรับสารเป็นหลัก เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การขนถ่ายแฟ้มข้อมูล การสนทนา เป็นต้น (สมนึก คีรีโตและคณะ, 2539: 8 - 9) ดังนั้นลักษณะเนื้อหาจึงเป็นเสมือนตัวแปรสำคัญหนึ่งสำหรับการระบุหรือจัดวางว่าเข้าข่ายรูปแบบประโยชน์ใด อย่างไรก็ตามด้วยประชากรอินเทอร์เน็ตที่มากมายมหาศาล ไม่มีข้อจำกัดเส้นแบ่งพรมแดนรัฐชาติและคุณสมบัติเฉพาะตรงที่แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วทำให้รูปแบบประโยชน์ทางการสื่อสารของอินเทอร์เน็ตในยุคปัจจุบันสำคัญต่อทุกวงการอย่างเห็นได้ชัดเพราะมีส่วนสนับสนุนให้สถาบัน องค์กรหรือบุคคลเข้าถึงข้อมูลข่าวสารระดับโลกได้อย่างมากมาย หลากหลาย และรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้สถาบันพระพุทธศาสนายุคปัจจุบันจึงยึดถือรูปแบบประโยชน์ดังกล่าวเพื่อให้เข้าถึงมวลชนและตั้งพุทธศาสนิกชนแต่ในนามกลับเข้าสู่ร่มเงาพระธรรมคำสอน นับเป็น

กลยุทธ์หนึ่งของการทำงานพระพุทธศาสนาเชิงรุก นอกจากนี้รูปแบบประโยชน์ทางการสื่อสารยังสนับสนุนการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยตรงจากการที่อินเทอร์เน็ตกลายเป็นพื้นที่สำคัญแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารที่เป็นทางการและไม่ทางการทั้งในรูปแบบของประกาศผ่านเว็บไซต์หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

สำหรับรูปแบบประโยชน์ทางการศึกษาซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาลักษณะเนื้อหาให้มีสารประโยชน์หรือเป็นความรู้เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตได้รับความนิยมแพร่หลายในปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตกลายเป็นช่องทางแรกที่ถูกนึกถึงเมื่อต้องค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ เพราะทำให้ประหยัดโดยเฉพาะเวลา ข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตอาจมีความหลากหลายในเชิงความคิดเห็นส่วนบุคคลและที่มาจนทำให้ขาดความน่าเชื่อถืออยู่บ้าง อย่างไรก็ตามกลับเห็นความพยายามของผู้มีความรู้ความสามารถในการสร้างพื้นที่ออนไลน์ส่วนบุคคลเพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ตนคิดว่าถูกต้องแม่นยำพร้อมอ้างอิงอย่างเป็นทางการ จนในที่สุดพื้นที่เหล่านี้จึงกลายเป็นแหล่งให้ข้อมูลข่าวสารสำคัญซึ่งสามารถค้นหาที่มาได้และยังน่าเชื่อถือพอสมควร

การนำเสนอสาระความรู้ที่มีประโยชน์ทางการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไม่ได้ผูกขาดกับคณะสงฆ์ฝ่ายเดียว กลุ่มฆราวาสก็มีส่วนสำคัญในการสื่อสารสาระความรู้เหล่านั้นด้วยรูปแบบที่หลากหลาย จากการศึกษาวิจัยพบว่าพื้นที่ออนไลน์ที่นำเสนอได้น่าดึงดูดใจ มีเนื้อหาอย่างหลากหลาย เข้าใจได้โดยง่ายและเปิดกว้างทางความคิดจะเป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มได้รับความนิยมเป็นพิเศษ อันที่จริงพระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้และการศึกษาด้วยเหตุที่หลักธรรมคำสอนถือเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตดังนั้นการก้าวเข้าสู่ร่มเงาพระพุทธศาสนาจึงเท่ากับการเข้ามาทำความเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและสรรพสิ่งเพื่อให้ดำเนินชีวิตไปได้อย่างปกติสุขบนทางสายกลาง ยิ่งเมื่อพิจารณาพุทธประวัติก็ทำให้พบว่ากว่าที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ ท่านได้ศึกษาและเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาถึงหนทางที่จะนำไปสู่ภาวะพ้นทุกข์ จนเมื่อท่านแสวงหาได้สำเร็จก็นำออกเผยแผ่ให้ผู้อื่นศึกษาเรียนรู้อย่างถ้วนหน้ากระทั่งกลายเป็นศาสนาและปรัชญาการดำเนินชีวิตสำคัญระดับโลก ดังนั้นทางใดที่จะนำพาพระพุทธศาสนาไปสู่มวลชนให้ได้ศึกษาเรียนรู้ย่อมถือได้ว่าเป็นการสนองเจตนารมณ์พระพุทธองค์และการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาทางหนึ่ง

การพิจารณารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาจึงอาศัยการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมกับกรอบความเป็นสมณเพศว่าช่วยสนับสนุนและต่ออายุพระพุทธศาสนาได้อย่างไรทั้งในแง่การปกครอง การเผยแผ่ศาสนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์และ

สาธารณูปการต่างๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาควบคู่กันแล้วพบว่ารูปแบบประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาให้คุณภาพครอบคลุมเพียงพอ ดังนั้นการใช้งานอินเทอร์เน็ตด้วยรูปแบบประโยชน์ที่เอื้อต่อการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาจึงถือเหมาะสมที่สุดที่พุทธศาสนิกชนทุกคนพึงระลึกลึกเสมอขณะใช้งานภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา

6.5 สรุปผลการวิจัย

6.5.1 พฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ต

ประเด็นการศึกษาพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมต่อกรอบพระวินัยและความเป็นสมณเพศของพระสงฆ์ ใช้สนามวิจัยออนไลน์เฟสบุ๊กเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากเฟสบุ๊กเป็นพื้นที่ที่แสดงร่องรอยการใช้งานต่างๆ มากกว่าพื้นที่สังคมออนไลน์ประเภทอื่น อีกทั้งยังมีผู้ใช้งานมากที่สุดจึงทำให้มีจำนวนผู้ใช้ที่หลากหลาย สามารถสังเกตปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้ ทำให้สามารถจำแนกพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ได้อย่างชัดเจน

การศึกษาวเคราะห์เฟสบุ๊กเพื่อนำไปสู่พฤติกรรมการใช้งานของพระสงฆ์เริ่มต้นจากการระบุน้ำที่ของเฟสบุ๊ก ผลการศึกษาวจัยพบว่าจาก 4 หน้าที่ของอินเทอร์เน็ต พระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายใช้เฟสบุ๊กภายใต้ 3 หน้าที่เท่านั้นคือ 1) หน้าที่ด้านการสื่อสาร 2) หน้าที่ด้านการศึกษา 3) หน้าที่ด้านการบันเทิง ส่วนหน้าที่ด้านการพาณิชย์นั้นไม่ปรากฏ ทั้ง 3 หน้าที่ที่ปรากฏพิจารณาได้จาก 1) การโพสต์สเตตัสข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยาย 2) การเพิ่มรูปภาพสู่อัลบั้มโดยไม่มีการโพสต์สเตตัสข้อความใดๆ 3) การสนทนาออนไลน์และส่งข้อความ ในเบื้องต้น หากไม่วิเคราะห์เนื้อหาสาระที่ปรากฏจากการใช้งานเฟสบุ๊ก เฟสบุ๊กจะสนองหน้าที่ด้านการสื่อสารเป็นหลัก แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระประกอบ อาจทำให้หน้าที่นั้นๆ เปลี่ยนไป โดยหากเนื้อหาสาระที่ปรากฏเข้าข่ายการให้ความรู้ทางธรรม อธิบายหรือสนทนาเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมหรือความรู้ทางพระพุทธศาสนา การใช้งานนั้นจะอยู่ภายใต้หน้าที่ด้านการศึกษาทันที สำหรับหน้าที่ด้านการบันเทิงนั้นก็เช่นเดียวกัน การใช้งานที่นอกเหนือไปจากเนื้อหาด้านพระพุทธศาสนา เช่นกรณีในกลุ่มเป้าหมายใช้เฟสบุ๊กเพื่อการสนทนาโดยปราศจากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ หรือเนื้อหานั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้ทางธรรม การอธิบายหรือการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมหรือความรู้ในทางพระพุทธศาสนา เหล่านี้ อาจจัดได้ว่าเข้าข่ายลักษณะการใช้งานภายใต้หน้าที่ด้านการบันเทิง นอกจากนี้ภายใต้หน้าที่ด้านการบันเทิงยังสามารถพิจารณาได้จากร่องรอยการเล่นเกมหรือแอปพลิเคชันต่างๆ ที่ปรากฏบนไทม์ไลน์ได้อีกด้วย

เมื่อสามารถระบุหน้าที่ของเฟสบุ๊กได้จึงนำไปสู่การจำแนกพฤติกรรมและลักษณะการใช้งานตามหน้าที่ดังกล่าวโดยจะพิจารณาถึงลักษณะการใช้งาน การปรากฏตัวบนระบบ ภาษาที่ใช้ ซึ่งสามารถสรุปได้ตามลักษณะพระสงฆ์ที่จำแนกได้ต่อไปนี้

- **พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร** พระสงฆ์ลักษณะนี้จะมีพรรษาไม่มากนัก อาจอยู่ในสถานภาพนิสิตนักศึกษา และส่วนใหญ่คุ้นชินกับการใช้งานมาก่อนบวช ปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กค่อนข้างสม่ำเสมอและมีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง มีการใช้งานตามรูปแบบบริการที่เฟสบุ๊กจัดให้อย่างหลากหลาย รอบรู้เรื่องเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างยอดเยี่ยม มักได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ดูแลระบบเครือข่าย นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีโอกาสสนทนาด้วยบ่อยครั้ง การสนทนาทั้งในประเด็นทางโลกและทางธรรมเป็นไปได้ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตประจำวันประกอบการอธิบายได้อย่างชัดเจน พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้งานเฟสบุ๊กครอบคลุมทุกๆ หน้าที่โดยเฉพาะด้านการสื่อสารและการศึกษา สำหรับด้านการบันเทิงนั้นถึงแม้จะไม่ปรากฏการใช้งานแอปพลิเคชันหรือเกม แต่พบการสนทนาออนไลน์ที่ปราศจากเนื้อหาสาระมุ่งเน้นไปในทางพระพุทธศาสนาซึ่งจัดว่าเป็นลักษณะการใช้งานเพื่อการบันเทิงแบบหนึ่ง ในด้านการปรากฏตัวบนเฟสบุ๊ก พระสงฆ์ลักษณะนี้ใช้เวลาบนระบบโดยเฉลี่ยประมาณ 7 - 8 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ความถี่เฉลี่ยที่ปรากฏคือ 11 ครั้งต่อสัปดาห์และสามารถพบได้บ่อยครั้งในช่วงเวลา 20.01 – 24.00 น. ส่วนลักษณะการใช้ภาษานั้นพบว่าลักษณะภาษาที่ปรากฏบนไทม์ไลน์ หากการโพสต์แสดงข้อความ รูปภาพหรือลิงค์ประกอบการบรรยายนั้นเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจ ภาษาที่ใช้จะมีความเป็นทางการ ในทางตรงกันข้ามสาระเนื้อความใดๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจ ลักษณะภาษาที่ใช้จะมีความเป็นทางการน้อย และจะสังเกตเห็นคำศัพท์เฉพาะบนระบบอินเทอร์เน็ตได้ กรณีที่สนทนาโต้ตอบออนไลน์ ข้อความที่โต้ตอบระหว่างกันมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการเสียมากกว่า โดยมากอยู่ในรูปแบบการสนทนายาระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ระดับภาษานั้นจะแปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ กล่าวคือในครั้งแรกที่สนทนากันนั้น ระดับภาษาที่ใช้มีลักษณะกึ่งทางการ จะสามารถพบคำศัพท์ทางพระสงฆ์ได้บ้าง แต่เมื่อเริ่มคุ้นเคย ลักษณะภาษาก็จะเปลี่ยนไปอยู่ในระดับไม่เป็นทางการอย่างเห็นได้ชัดเจน ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตบ่อยครั้ง

- **พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อเผยแผ่หลักธรรม** พระสงฆ์ลักษณะนี้มักมีพรรษามากพอสำหรับการเป็นพระนักเทศน์นักสอนได้และอยู่ในช่วงอายุที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความสามารถและความเข้าใจจากการเรียนรู้การใช้งานเฟสบุ๊ก การใช้เฟสบุ๊กเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนมักกระทำเป็นกิจวัตร สามารถคาดคะเนเวลาปรากฏตัว

ได้ หากมีโอกาสได้สนทนาธรรมด้วยจะพบว่าเนื้อหาสาระหลักธรรมคำสอนค่อนข้างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตามจะไม่พบว่าอยู่บนระบบอย่างยาวนานในช่วงเวลากลางวัน แต่มักปรากฏเพียงระยะเวลาสั้นๆ ด้วยความถี่สูงพอสมควรจึงทำให้โอกาสในการสนทนาด้วยมีไม่บ่อยครั้งนัก การใช้งานเฟซบุ๊กจะโดดเด่นมากภายใต้หน้าที่ด้านการศึกษา รองลงมาคือการสื่อสาร แต่สำหรับด้านการบันเทิงนั้นถือว่าไม่โดดเด่นนักแม้จะมีการสนทนาออกเหนือไปจากเรื่องราวเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนบ้างแต่ก็มักจะจบลงด้วยเรื่องราวทางธรรมเสมอ ด้านการปรากฏตัวบนเฟซบุ๊กพบว่ามีสถิติโดยเฉลี่ยจำนวน 12 ครั้งต่อสัปดาห์ แต่มีจำนวนชั่วโมงเฉลี่ยเพียงประมาณ 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้น เมื่อนำระยะเวลาที่พบพระสงฆ์ลักษณะนี้บ่อยที่สุดมาจัดให้อยู่ในรูปของช่วงเวลา พบว่ามีความหลากหลายและกินระยะเวลานานกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ คือตั้งแต่เวลา 16.01 – 24.00 น. จะเป็นช่วงเวลาที่มีพบได้บ่อยที่สุด ด้านการใช้ภาษา ลักษณะเนื้อความซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจ ลักษณะภาษาที่ใช้มีความเป็นทางการ สาระเนื้อความนั้นหลากหลายและลึกซึ้งกว่าการแสดงธรรมบนเฟซบุ๊กของพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ ปรากฏคำภาษาบาลีในปริมาณที่มากกว่า มักไม่ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตในหมู่พระสงฆ์ลักษณะนี้บนทวิตไทม์ไลน์ ในกรณีการสนทนาออนไลน์พบว่าข้อความที่ได้ตอบระหว่างกันมีลักษณะเป็นทางการ โดยมากอยู่ในรูปแบบการสนทนายาระหว่างครูกับศิษย์ ระดับภาษานั้นคงที่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ ไม่ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตเช่นกัน

- **พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ** พระสงฆ์ลักษณะนี้จะใช้เฟซบุ๊กเป็นเพียงช่องทางในการเผยแพร่ผลงานวิชาการโดยเฉพาะภาพถ่ายหรือการติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในสายงานเดียวกัน การปรากฏตัวบนเฟซบุ๊กนั้นถือว่ามีความถี่และความต่อเนื่องน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะอื่นๆ ทำให้ยากต่อการเข้าถึงจึงมีโอกาสในการสนทนาด้วยน้อยครั้ง เนื้อหาสาระภายใต้การสนทนานั้นมักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวหลักธรรมคำสอนและข้อแนะนำเกี่ยวกับการวิจัย ภาษาที่ใช้ในการโต้ตอบมีลักษณะทางการและกึ่งทางการ การใช้งานเฟซบุ๊กของพระสงฆ์ลักษณะนี้อยู่ภายใต้สองหน้าที่เท่านั้นคือการสื่อสารและการศึกษา ด้านการปรากฏตัวบนเฟซบุ๊กนั้นพบว่าอยู่บนระบบโดยเฉลี่ยประมาณ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้น แต่มีความถี่โดยเฉลี่ยมากถึงจำนวน 11 ครั้งต่อสัปดาห์ ช่วงเวลาที่สามารถพบบนระบบคือ 16.01 – 20.00 น. สามารถอนุมานได้ว่า พระสงฆ์ลักษณะนี้ผ่านเข้ามาในระบบเฟซบุ๊กโดยมีบทบาทเป็นผู้อ่าน บางครั้งจะเปิดเฟซบุ๊กทิ้งไว้เท่านั้น แต่จุดประสงค์หลักคือการค้นหาข้อมูลอื่นๆ บนเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อนำข้อมูลนั้นไปปฏิบัติงาน สำหรับการใช้อีกภาษา พระสงฆ์ลักษณะนี้มักโพสต์ข้อความที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือคติเตือนใจ หรือข้อความบรรยายผลงานของตนเองด้วยภาษาที่

เป็นทางการอย่างมาก จะไม่ปรากฏคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ต และข้อความมักเกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมอยู่เสมอ ในกรณีการสนทนาออนไลน์ ข้อความที่โต้ตอบระหว่างกันมีลักษณะเป็นทางการสูงเช่นกัน ระดับภาษานั้นคงที่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ สามารถควบคุมเนื้อหาและภาษาให้คงลักษณะเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ต ถือว่าลักษณะภาษาที่ใช้มีส่วนช่วยควบคุมรักษาระยะห่างระหว่างคู่สนทนาได้เป็นอย่างดี

● **พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง** พระสงฆ์ลักษณะนี้จะมีพรรษาไม่มากนัก ส่วนใหญ่ใช้งานอินเทอร์เน็ตคล่องแคล่วมาก่อนบวช ด้านระยะเวลาในการใช้งานแต่ละครั้งถือว่ามีความต่อเนื่องยาวนานและถี่ครั้งมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพระสงฆ์ลักษณะอื่นๆ และการใช้งานมักเป็นไปในทิศทางที่นอกเหนือจากความเป็นสงฆ์เช่น สนทนาพูดคุยเรื่องราวทางธรรมหรือหลักธรรมน้อย ใช้แอปพลิเคชันหรือเล่นเกมอย่างหลากหลายกว้างขวาง เป็นต้น นอกจากนี้จะสามารถเข้าถึงพระสงฆ์ลักษณะนี้ได้อย่างง่ายดาย พัฒนาการระดับความสนิทสนมขึ้นอยู่กับความถี่ในการปฏิสัมพันธ์และสนทนา จุดเด่นสำคัญอีกประการหนึ่งคือพระสงฆ์ลักษณะนี้มักทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งสังเกตได้จากการใช้ภาษาเฉพาะที่ปรากฏบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ตามสมัยนิยมหรือการถกเถียงพูดคุยกันภายใต้ปรากฏการณ์สังคมหนึ่งๆ ที่กำลังได้รับความสนใจเช่นกรณีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องตุ๊กตาเฟอร์บี้ ด้านการปรากฏตัวบนเฟสบุ๊กพระสงฆ์ลักษณะนี้อยู่บนระบบเป็นระยะเวลาโดยเฉลี่ยประมาณ 9 – 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีจำนวนครั้งความถี่โดยเฉลี่ยจำนวน 12 ครั้งต่อสัปดาห์ สำหรับช่วงเวลาที่พบพระสงฆ์ลักษณะนี้ได้บ่อยคือ 20.01 – 24.00 น. สำหรับภาษาที่ใช้ ระดับภาษาที่ใช้บนโซเชียลมีเดียไม่มีความเป็นทางการเป็นการบอกเล่าอย่างสั้น มักมีเนื้อความที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเท่าใด ที่สำคัญคือจะสามารถพบคำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ตได้ง่าย อย่างไรก็ตามข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในระดับภาษาจะยังคงเป็นทางการเช่นเดียวกับการใช้ภาษาของพระสงฆ์ในลักษณะอื่น แต่ลักษณะของการใช้คำนั้นจะไม่ลึกซึ้งในเชิงเนื้อหามากนัก มักเป็นข้อคิดหรือคติเตือนใจซึ่งพบได้ทั่วไป ในกรณีการสนทนาออนไลน์พบว่าใช้ระดับภาษาไม่เป็นทางการโต้ตอบกันเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยมากอยู่ในรูปแบบการสนทนายาวๆเพื่อนกับเพื่อน ระดับภาษานั้นจะแปรเปลี่ยนไปตามระดับความสัมพันธ์ ปรากฏภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตบ่อยครั้ง พระสงฆ์ลักษณะนี้จะทักทายคู่สนทนาการอย่างสม่ำเสมอ เนื้อความที่สนทนากันนั้นมักเกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมและเรื่องส่วนตัวเป็นหลัก เมื่อสนิทสนมกันมาก ลักษณะภาษาโดยรวมในการสนทนาไม่แตกต่างจากบุคคลที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วไป

อย่างไรก็ตามข้อค้นพบจากพระวินัย บัณฑิตและความคาดหวังทางสังคมซึ่งเป็นที่มาของตัวชี้วัดทำให้เห็นแนวทางการใช้งานที่เหมาะสมว่าพระสงฆ์ที่ใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตควรคำนึงถึงลักษณะการใช้งานที่ 1) ต้องไม่เป็นการใช้งานที่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศ 2) ไม่กล่าวเท็จ หยาบคาย เสียชื่อเสียง ใช้อวดและเรียกร้องเพื่อประโยชน์ส่วนตนจนนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้อื่น 3) ต้องไม่นำความลับของคนแตกแยกมาสู่สังคม 4) ต้องไม่ใช้งานเพื่อการพาณิชย์ 5) ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานที่ในการปฏิสัมพันธ์ 6) ต้องไม่ตำหนิติเตียนเนื้อความในพระไตรปิฎก 7) ต้องคำนึงและพิจารณาตัวชี้วัดอื่นๆ ประกอบเมื่อต้องแสดงธรรมบนอินเทอร์เน็ต 8) ต้องไม่คาบเกี่ยวอยู่ในช่วงกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ 9) ต้องใช้งานด้วยเจตนาบริสุทธิ์สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ขอบด้วยบทบาทหน้าที่ 10) ต้องใช้งานเพื่อประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาเป็นหลัก และ 11) ต้องใช้งานสอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ที่พึงแสดง ณ เวลานั้น การใช้งานที่เป็นไปตามตัวชี้วัด 11 ประการข้างต้นถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต

ตารางที่ 13 ประเมินพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต

ลำดับ	พฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายที่ค้นพบ	การพิจารณา			เงื่อนไขและประเด็นพิจารณาพิเศษ
		เหมาะสม	ยอมรับได้	ไม่เหมาะสม	
1	แสดงความคิดเห็นส่วนตัวบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต	-	✓	-	} เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว
2	ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของวัด	✓	-	-	
3	สนทนาออนไลน์เพื่อสื่อสาร	✓	-	-	
4	เผยแพร่หลักธรรมคำสอนและให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนา	✓	-	-	
5	สนทนาธรรมออนไลน์	✓	-	-	
6	เผยแพร่กิจกรรมพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์	-	-	✓	เบี่ยงเบนออกจากตัวชี้วัดพระวินัยว่าด้วยการไม่ใช้งานเพื่อการพาณิชย์
7	เล่นเกมหรือใช้บริการแอปพลิเคชัน	-	-	✓	เบี่ยงเบนออกจากตัวชี้วัดจากปัจจัยสังคมว่าด้วยการใช้งานที่สอดคล้องกับสถานภาพบทบาทหน้าที่
8	สนทนาออนไลน์เพื่อความบันเทิง	-	✓	-	เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว
9	สนทนาออนไลน์และพบปะบนเครือข่ายได้เกือบตลอดเวลาและสม่ำเสมอ	-	-	✓	เบี่ยงเบนออกจากตัวชี้วัดจากปัจจัยสังคมว่าด้วยการไม่คาบเกี่ยวอยู่ในช่วงกิจวัตรประจำวันสงฆ์
10	มักปรากฏบนเครือข่ายในช่วงเย็นหรือกลางคืน	-	✓	-	เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว
12	การใช้ภาษาระดับไม่เป็นทางการ	-	✓	-	} เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว
13	การใช้ภาษาระดับกึ่งทางการ	✓	-	-	
14	การใช้ระดับภาษาเป็นทางการ	✓	-	-	
15	พบการใช้คำศัพท์เฉพาะบนอินเทอร์เน็ต	-	-	✓	เบี่ยงเบนออกจากตัวชี้วัดจากพระวินัยว่าด้วยการกล่าวเท็จ หยาบคาย เสียดสี ฯลฯ
16	ใช้ภาษาระดับทางการกับเนื้อความทางพระพุทธศาสนา	✓	-	-	} เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว
17	รู้จักประยุกต์ปรากฏการณ์สังคมมาอธิบายเพื่อให้เข้าใจหลักธรรมง่ายขึ้น	✓	-	-	
18	ลดระดับภาษาแปรผันตามระดับความสัมพันธ์	-	✓	-	เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว
19	ควบคุมระยะห่างความสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี	✓	-	-	เนื้อความและพฤติกรรมการใช้งานต้องไม่ขัดกับตัวชี้วัดจากพระวินัยและปัจจัยทางสังคมทุกตัว

หมายเหตุ เมื่อประมวลผลการศึกษาวิจัยแล้วพบว่าพฤติกรรมของพระสงฆ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตที่ชัดเจนเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ความเหมาะสมมีจำนวน 19 พฤติกรรม

● **ลักษณะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมซึ่งเบี่ยงเบนออกไปจากตัวชี้วัดที่ได้จากพระวินัย**

พระวินัยให้ความสำคัญกับประเด็นการไม่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศทั้งต่อตัวพระสงฆ์และฆราวาสดังนั้นการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่นำไปสู่ประเด็นดังกล่าวจึงจัดได้ว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง แม้ว่าข้อเท็จจริงที่ได้ไม่สะท้อนพฤติกรรมลักษณะดังกล่าวมากนัก อย่างไรก็ตาม ความสนิทสนมที่มากเกินไปจนเกินขอบเขตบรรพชาอาจนำไปสู่ความเสี่ยงให้เกิดความเสื่อมจริยธรรมทางเพศระหว่างกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนทนาผ่านแชทบอทซึ่งอาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์แนบชิดเกินความพอดี ใช้งานตามแต่พอใจ เกินเลยกรอบพระวินัยและสมณเพศ ที่สำคัญยากต่อการตรวจสอบใดๆ การใช้งานลักษณะดังกล่าวครอบคลุมไปถึงการใช้บริการอินเทอร์เน็ตภายใต้รูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่เฉพาะเฟสบุ๊ก ความเป็นอิสระในการท่องโลกอินเทอร์เน็ตอาจทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่เหมาะสมได้ทุกเมื่อไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ลามกอนาจารหรือการพนันต่างๆ

สถานภาพและบทบาทความเป็นสมณเพศยังผูกติดอยู่กับภาพลักษณ์ภายใต้กรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมอีกด้วย ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้สึกด้วยตัวอักษรหรือรูปภาพสู่ระบบอินเทอร์เน็ตจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความคาดหวังจากสังคม กรณีพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายรูปหนึ่งถ่ายรูปลตนเองเพื่อเผยแพร่บนเฟสบุ๊กในลักษณะไม่สำรวมนัก ไม่ปิดบังสรีระส่วนบน เล่นหน้าเล่นตากับกล้องขณะถ่ายภาพ อาจถือได้ว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

การใช้ภาษาบนอินเทอร์เน็ตเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่น่ากังวล จากการศึกษาวิจัยพบว่าแนวโน้มโอกาสที่พระสงฆ์จะใช้ภาษาเฉพาะบนอินเทอร์เน็ตตามกระแสนิยมนั้นมีสูง บางครั้งใช้ด้วยความคุ้นชินและติดมาจากฆราวาสคู่สนทนา มีพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายหลายรูปที่ใช้ภาษาไม่เหมาะสม คือไม่ได้เป็นทั้งแบบอย่างผู้ใช้ภาษาไทยที่ดีและยังสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่ออกไปด้วยการแชร์ข้อความเหล่านั้นต่ออีกด้วย บางครั้งลักษณะข้อความที่ปรากฏเป็นไปในลักษณะเสียดสีหรือตำหนิซึ่งถือว่าไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณเพศอย่างยิ่ง นอกจากนี้การใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อการพาณิชย์ซึ่งไม่ปรากฏบนเฟสบุ๊กกลุ่มเป้าหมายแต่ปรากฏบนเว็บไซต์วัดโดยเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายวัตถุมงคลต่างๆ ที่วัดได้ทำพิธีปลุกเสกขึ้น ถือว่าไม่ได้เป็นการใช้งานเพื่อยกกระดับกิจการพระพุทธศาสนา จากการศึกษาวิจัยพบเว็บไซต์วัดหลายวัดด้วยกันที่มีบริการจำหน่ายวัตถุมงคลผ่านช่องทางนี้และกระทำกันอย่างจริงจัง นับว่าเป็นการสนับสนุนให้เสียพาณิชย์เจริญเติบโตต่างๆ ที่ขัดต่อพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็นการใช้งานที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งเช่นกัน

● **ลักษณะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมซึ่งเบี่ยงเบนออกไปจากตัวชีวิตที่ได้จากปัจจัยสังคม**

เด็กเช่นเดียวกับกรณีฆราวาส การจัดสรรเวลาเพื่อใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ไม่ถูกต้อง รูปแบบการใช้งานที่ไม่เหมาะสมและเจตนาการใช้งานที่ไม่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาท เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้งานอินเทอร์เน็ตและน่ากังวลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อความบันเทิงซึ่งใช้งานอินเทอร์เน็ตด้วยระยะเวลาที่ยาวนานต่อเนื่องและมีจำนวนความถี่บ่อยครั้ง บางครั้งปรากฏตัวบนระบบในช่วงเวลาที่จำเป็นต้องทำกิจของสงฆ์หรือเป็นเวลาที่ต้องพักผ่อน นอกจากนี้การใช้งานด้วยโทรศัพท์มือถือซึ่งเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลา หากใช้ไม่ถูกกาลเทศะอาจแสดงความไม่สำรวมได้อีกด้วยเช่น ขณะทำพิธีกรรมทางศาสนา ขณะฉันอาหาร เป็นต้น การใช้โทรศัพท์มือถือไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพระสงฆ์ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ในปัจจุบันพบว่าพระสงฆ์จำนวนมากและหลากหลายช่วงวัยมีโทรศัพท์มือถือใช้กันอย่างแพร่หลาย

การพิจารณาถึงรูปแบบในการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ตที่ขัดต่อความเป็นสมณเพศยังถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอีกด้วย ซึ่งจะปรากฏในพระสงฆ์ที่ใช้งานเฟซบุ๊กเพื่อความบันเทิงอีกเช่นเคย ไม่ว่าจะเป็นการใช้งานแอปพลิเคชันหรือการเล่นเกมที่กำลังนิยมกันในหมู่วัยรุ่น ลักษณะเว็บไซต์วัดที่เป็นไปเพื่อการพาณิชย์ก็เช่นเดียวกันโดยเฉพาะการเป็นช่องทางในการจำหน่ายวัตถุมงคลก็ถือว่าเป็นการใช้งานที่เข้าข่ายไม่เหมาะสม นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่เจตนาหรือวัตถุประสงค์การใช้งานที่ไม่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทหน้าที่ ณ เวลานั้นๆ จะทำให้เห็นภาพความไม่เหมาะสมอย่างชัดเจนเช่นกันซึ่งความสอดคล้องดังกล่าวควรเป็นไปในลักษณะดังนี้ 1) บทบาทผู้นำทางศาสนา – การใช้งานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สืบต่อพระพุทธศาสนา เพื่อทำงานสังฆาธิการ 2) บทบาทผู้นำทางปัญญา – การใช้งานเพื่อจัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา แสวงหาความรู้ทั่ว รู้รอบ รู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม และ 3) บทบาทผู้นำทางสังคม – การใช้งานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้งานอินเทอร์เน็ตซึ่งพระสงฆ์ทุกลักษณะมีส่วนร่วมคือการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารและกาลเทศะในการใช้งานซึ่งเป็นที่น่ากังวลอย่างยิ่งว่าในอนาคตพระสงฆ์อาจมีแนวโน้มใช้ภาษาในลักษณะเดียวกันกับฆราวาส ไร้ขอบเขต ซึ่งในบริบทการใช้ภาษาทั่วไปแล้ว กลไกทางสังคมอาจปรับทัศนคติให้สังคมยอมรับกับการใช้ภาษาลักษณะนี้ของพระสงฆ์ได้บางส่วนในอนาคต อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากตัวชีวิตจะเห็นว่าการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนหรือเนื้อความจากพระไตรปิฎกอาจถูก

ตีความว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ ดังนั้นการพิจารณาประเด็นการใช้ภาษาบนอินเทอร์เน็ต สังคมอาจต้องทำความเข้าใจถึงขอบเขตการใช้ภาษาของพระสงฆ์ด้วยว่าลักษณะภาษาที่ไม่เหมาะสมนั้นไม่ควรนำมาใช้อธิบายหลักธรรมคำสอนหรือเนื้อความส่วนใดๆ ที่หยิบยกมาจากพระไตรปิฎก

สำหรับประเด็นกาลเทศะ จากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปรากฏตัวบนเครือข่ายพิจารณาด้วยความถี่และระยะเวลา ความสามารถทางเทคโนโลยีที่ทำให้สามารถเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลาจัดว่าน่ากังวลใจ ส่งผลให้เกิดความไม่เหมาะสมในการใช้งานอินเทอร์เน็ตอย่างมาก การใช้งานที่คาบเกี่ยวกับกิจวัตรไม่ว่าจะทำพิธีกรรม ขณะฉันอาหาร ฯลฯ พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและต้องคำนึงถึงกาลเทศะให้มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ไม่ได้ถือว่าเป็นสิ่งผิด พระวินัยจนต้องห้ามปรามไม่ให้ใช้งานกันเสียทีเดียว สังคมต้องเข้าใจด้วยว่าพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้งานอินเทอร์เน็ตยุคปัจจุบันเกิดขึ้นทั้งในสังคมฆราวาสและสังคมสงฆ์ การพุ่งเป้าไปที่พระสงฆ์นั้นเกิดขึ้นเพราะสถานภาพและบทบาทของพระสงฆ์ถูกประเมินให้ทรงคุณค่าเหนือฆราวาสและถูกคาดหวังอย่างมากจากสังคมต่างหาก ดังนั้นนอกเหนือจากที่พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้งานให้เหมาะสมขึ้นแล้ว ฆราวาสยังจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์โดยต้องลดอคติลง เปิดพื้นที่ให้ปัจจัยสังคมต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนในการพิจารณาเป็นกรณีๆ ไป

6.5.2 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมของพระสงฆ์

การศึกษาวิจัยพบว่าการใช้งานภายใต้ประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาถือเป็นเพียงสองรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการแสดงบทบาทหน้าที่พุทธสาวก และบทบาทหน้าที่ตามที่สังคมไทยในปัจจุบันคาดหวัง ทั้งในแง่การพิจารณาในระดับบุคคลโดยศึกษาวิเคราะห์จากเฟสบุ๊กและระดับสถาบันโดยศึกษาวิเคราะห์จากเว็บไซต์วัด

รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตโดยทั่วไปมี 4 ประการสำคัญ คือ 1) การสื่อสาร 2) การศึกษา 3) การพาณิชย์ และ 4) การบันเทิง จากสนามวิจัยทั้ง 2 ลักษณะคือเฟสบุ๊กและเว็บไซต์วัด ข้อค้นพบด้านรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นจริงนั้นแตกต่างกันโดยที่เฟสบุ๊กปรากฏรูปแบบการใช้ประโยชน์ด้านการสื่อสาร การศึกษาและการบันเทิง ในขณะที่เว็บไซต์วัดนั้นปรากฏรูปแบบการใช้ประโยชน์ด้านการสื่อสาร การศึกษาและการพาณิชย์ แต่เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดที่ได้จากพระวินัยและปัจจัยสังคมซึ่งนำมาวัดพฤติกรรม

ใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ว่าเหมาะสมหรือไม่ ขอบเขตรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมจึงจำกัดอยู่เพียงด้านการสื่อสารและการศึกษาเท่านั้น อย่างไรก็ตามสามารถแยกลักษณะรูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาตามลักษณะสนามวิจัยได้ดังนี้

เฟสบุ๊ก รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาที่ได้จากการใช้งานเฟสบุ๊ก หากพิจารณาในแง่ที่เป็นประโยชน์ต่อกิจการพระพุทธศาสนานั้น ปรากฏประโยชน์ 2 ด้านคือการสื่อสารและการศึกษา พระสงฆ์ส่วนใหญ่ใช้เฟสบุ๊กเพื่อการติดต่อสื่อสารเป็นหลักซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากการใช้รูปแบบบริการที่ให้ประโยชน์ทางการสื่อสารเป็นหลัก เช่น การบอกเล่าสถานะบนไทม์ไลน์ การส่งข้อความ การสนทนาออนไลน์ เป็นต้น ส่วนการพิจารณาประโยชน์ทางการศึกษานั้นจำเป็นต้องนำเนื้อหาและสาระเข้ามาประกอบ เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน พุทธประวัติ พุทธศาสนสุภาษิตหรือคติเตือนใจสามารถพิจารณาเข้าข่ายรูปแบบประโยชน์ทางการศึกษาได้ หรือแม้กระทั่งการส่งข้อความในลักษณะ Instant Message ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ หลักธรรมคำสอน พุทธประวัติ พุทธศาสนสุภาษิตหรือคติเตือนใจ

เว็บไซต์วัด ประโยชน์ด้านการสื่อสารและการศึกษายังคงเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ถือว่าเหมาะสมสำหรับการใช้งานเว็บไซต์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา เนื่องจากการศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์วัดทำได้ในระดับสถาบันจึงอาจไม่สามารถนำตัวชี้วัดมาวัดได้โดยตรง อย่างไรก็ตามอาจมีตัวชี้วัดบางตัวที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้โดยการนำไปพิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏบนเว็บไซต์วัดว่าให้ประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาได้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด เช่น การใช้งานเพื่อการสื่อสารอาจต้องคำนึงถึงการไม่นำไปสู่ความเสื่อมจริยธรรมทางเพศ หรือการใช้งานเพื่อการศึกษาที่ไม่ผิดบริบททั้งเวลาและสถานที่ เป็นต้น

หากพิจารณาในแง่ประโยชน์ต่อกิจการพระพุทธศาสนา รูปแบบประโยชน์ทางการสื่อสารและการศึกษาถือว่าครอบคลุมเพียงพอที่จะทำให้เกิดคุณูปการสูงสุด อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ทำให้เห็นความเชื่อมโยงว่ารูปแบบการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมของพระสงฆ์นำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสมในการใช้งานด้วยดังนั้นจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งในตัวชี้วัดพฤติกรรมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยปริยาย

6.6 ข้อเสนอแนะ

• ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

6.6.1 พระสงฆ์ที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตควรตระหนักถึงพระวินัยและความคาดหวังทางสังคมที่มีต่อสถานภาพและบทบาทหน้าที่พระสงฆ์อยู่ตลอดเวลาซึ่งเท่ากับเป็นการใช้งานอย่างมีสติปัญญาอันสามารถป้องกันความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขณะใช้งานได้ สำหรับพระสงฆ์บวชใหม่หรือพระสงฆ์วัยหนุ่มที่ยังไม่แตกฉานในพระวินัยนักอาจศึกษาจากสิกขาบทที่ผ่านการตีความมาแล้วด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดจากประเด็นการศึกษานี้เป็นอีกตัวเล็อกหนึ่งสำหรับการนำไปเป็นกรอบในการใช้งานอินเทอร์เน็ต

6.6.2 บุคคลที่จำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับพระสงฆ์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตควรตระหนักถึงการวางตัวเพื่อรักษาระยะห่างให้เหมาะสม โดยต้องคำนึงถึงอาบัติที่อาจเกิดกับพระสงฆ์จากความสัมพันธ์แนบแน่นเกินควรบนอินเทอร์เน็ต ช่วงเวลาในการปฏิสัมพันธ์ รวมไปถึงลักษณะของสารที่ได้ตอบไปมา

6.6.3 การเฝ้าติดตามพระสงฆ์ผู้ใช้งานเฟสบุ๊กอย่างเข้มข้นด้วยวิธีการที่ระบุไว้ในระเบียบวิธีวิจัย เป็นตัวอย่างที่ดีในการสอดส่องติดตามพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจการพระพุทธศาสนาสามารถสร้างทีมงานเฝ้าระวังด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์ในฐานะผู้ใช้หนึ่งบนโซเชียลเน็ตเวิร์ค เมื่อพบเห็นการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์จากการใช้อินเทอร์เน็ต สามารถสืบหาพิกัดนั้นๆ ได้ไม่ยากโดยเฉพาะอย่างยิ่งบนเฟสบุ๊ก ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสามารถทำหนังสือตักเตือนหรือประสานไปยังเจ้าคณะทุกระดับตามพิกัดนั้นได้

6.6.4 ข้อค้นพบหนึ่งทำให้เห็นว่าการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยลำพังอาจนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวสามารถทำได้โดยการสร้างห้องคอมพิวเตอรืรวมเพื่อให้ง่ายต่อการสอดส่องดูแล ห้องคอมพิวเตอรืรวมอาจเป็นเสมือนการร่วมเฝ้าระวังและสอดส่องดูแลร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ อาศัยความละเอียดต่อสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควรเข้ามาร่วมกอดัน อย่างไรก็ตามการใช้งานอินเทอร์เน็ตนั้นมีประโยชน์อย่างมาก ควรคำนึงถึงประโยชน์เป็นหลัก ไม่ควรใช้วิธีการห้ามปรามเนื่องจากอาจเป็นการยับยั้งความก้าวหน้าของวงการพระพุทธศาสนาได้ การหันมาหาวิธีที่ดีในการสอดส่องดูแลเพื่อลดโทษเห็นจะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด

6.6.5 การศึกษาวิจัยการใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คของพระสงฆ์เป็นประเด็นที่น่าศึกษาต่อเนื่อง โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันเช่น เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม

(Instagram) เป็นต้น การศึกษารูปแบบเฉพาะหนึ่งในเชิงลึกสามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งมากกว่า การศึกษาโดยรวมและหลากหลาย เมื่อมีงานศึกษารูปแบบดังกล่าวอย่างครบถ้วนจะสามารถนำไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบได้ด้วย ขณะเดียวกันการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างหนึ่งเฉพาะในเชิงลึก อาจทำให้ภาพที่ชัดเจนและลึกซึ้งกว่าการศึกษาโดยรวมและหลากหลายประเด็น ดังนั้นงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมออนไลน์ในอนาคตควรศึกษาประเด็นหนึ่งๆ ให้ละเอียด สมบูรณ์เช่น ภาษา ช่วงเวลาและความถี่ เป็นต้น การแยกแยะประเด็นศึกษาอย่างชัดเจนอาจทำให้ตีความจากข้อค้นพบได้ลึกมากขึ้นด้วย

6.6.6 การใช้วิธีการทาง Netnography หรือการศึกษามานุษยวิทยาบนอินเทอร์เน็ต มีประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยบุคคลบางประเภทโดยเฉพาะบุคคลผู้มีบทบาทที่สังคมคาดหวังให้ตอบคำถามหรือข้อซักถามตามธรรมเนียมหรือประเพณีนิยม ดังนั้นภายใต้ประเด็นการ ศึกษาวิจัยที่ละเอียดอ่อน Netnography จะเป็นอีกทางเลือกที่ดีในการเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตามนักวิจัยรุ่นใหม่พึงต้องระลึกและคำนึงถึงประโยชน์ของ Netnography ทั้งในฐานะระเบียบวิธีวิจัยหลักหรือเทคนิควิธีในการเข้าถึงข้อมูลบางประเภทเพราะอาจนำไปสู่การตอบ คำถามวิจัยและวัตถุประสงค์วิจัยที่ตรงประเด็นกว่าระเบียบวิธีวิจัยรูปแบบเดิมได้

- **ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย**

6.6.7 บริบทสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อการตีความพระวินัยที่อาจไม่สอดคล้องกับโลกความเป็นจริงอยู่บ้างโดยเฉพาะประเด็นการใช้งานอินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ ถึงแม้ไม่มีกำหนดอยู่ในพระวินัย แต่ถึงอย่างไรก็สามารถเทียบเคียงจากสิกขาบทที่อาจเกี่ยวข้องได้ มหาเถรสมาคมหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรตระหนักถึงช่องโหว่ของกฎเกณฑ์เหล่านี้ด้วยการบัญญัติระเบียบการใช้งานอินเทอร์เน็ตอย่างเป็นทางการ งานศึกษาวิจัยนี้อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนากฎเกณฑ์ต่างๆ ให้เป็นรูปธรรมและเป็นทางการในอนาคต

6.6.8 ความร่วมมือระดับองค์กรระหว่างมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) อาจนำไปสู่การสร้างโปรแกรมหรือระบบป้องกันความเสี่ยงต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์จากการใช้งานอินเทอร์เน็ตได้เช่น การสร้างห้องคอมพิวเตอร์รวมที่ผู้ดูแลสามารถตรวจสอบการใช้งานเครื่องลูกได้จากคอมพิวเตอร์ควบคุมหลัก หรือการบรรจุโปรแกรมกีดกันไม่ให้พระสงฆ์ใช้งานรูปแบบบริการบนอินเทอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสมกับสมณเพศ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรกนก กมลรัตน์. บทบาทของอินเทอร์เน็ตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับเด็กและเยาวชน
ศึกษาเฉพาะกรณีเว็บไซต์พลังจิต.วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาวารสาร
สนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

กิดานันท์ มลิทอง. ไอซีทีเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, 2548.

เกียรติประถม สินรุ่งเรืองกุล. แก้ปัญหาต่างๆ สไตส์เกียรติประถม (มุมมองคอมพิวเตอร์ฉบับ
ประชาชน). กรุงเทพมหานคร: ว. เพ็ชรสกุล, 2541.

คุณ ไทชน์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีเมียม เฮาส์,
2545.

งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

จำนง ทองประเสริฐ. พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2520.

จำนง อภิวัฒน์สิทธิ. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2525.

ไชยรัตน์ บุตรพรหม. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ตของวัยรุ่นในเขต
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ทินทิพย์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,
2529.

ธนิกันต์ มาชะศิริานนท์. พฤติกรรมการเสพติดอินเทอร์เน็ตและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการ
เสพติดอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต,
สาขาวิชาวารสารสนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.

ธัญพร พงษ์โสภณ. บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท
เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี: พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส
จังหวัดกาญจนบุรี). วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะ
วารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ธีรพงษ์ ปานเกลี้ยง. การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมในทัศนะของพระสงฆ์: กรณีศึกษาพระธรรมทายาท
วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา

- มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- นินิ เอียวศรีวงศ์. พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2543.
- พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กุลยาณธมฺโม). พุทธบัญญัติ ๒๒๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธศาสนากับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2552.
- พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน (ด้วงวงศ์). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. [ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา: http://www.mbu.ac.th/index.php?option=com_content&task=view&id=1983&Itemid=150&limit=1&limitstart=6. [25 สิงหาคม 2555]
- พระมหาสมบุญ วัฑฒิกโร. ขบวนการพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่: พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม. [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=437&articlegroup_id=102. [15 สิงหาคม 2555]
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต). พุทธศาสตร์ร่วมสมัย ๒ Contemporary Buddhism II. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2547.
- พระสมนึก อนันตวรวงศ์. สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในอนาคตตามทฤษฎีของพระผู้นำทางด้านวิชาการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- พัทธา สายหู. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ. โครงสร้างสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- พินิจ ลากธนานนท์. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน: รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

- พินิจ ลาภธนานนท์. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- พินิจ ลาภธนานนท์. ๓๐ พระสงฆ์นักพัฒนาเด่นในภาคอีสาน พ.ศ. 2546 – 2547 ชีวิตและการทำงาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- พุฒิรัตน์ กมลชัยสกุล. รูปแบบการสื่อสารธรรมะเพื่อเยาวชนผ่านเว็บไซต์. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ภัทรพร สิริกาญจน์. หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคัมภีร์ สุวรรณโณในการพัฒนาชุมชน. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- รัตนวดี เทพสุขช่วย. การรับรู้ของชาวพุทธต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการนำเสนอผ่าน สื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการ สื่อสารมวลชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2549.
- ว. วชิราเมธี. ธรรมะทำไม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2548.
- วันชัย ปานจันทร์. บทบาทพระสงฆ์ในการดูแลเด็กและเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในวัด ศึกษาเฉพาะ กรณีพระสงฆ์ในเขตธนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- วาสนา อภิญาววงศ์. เว็บไซต์ที่น่าสนใจในประเทศไทย (Interesting Web Sites in Thailand). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- วิศรุต ตันติพงศ์อนันต์. การเกิดภัยอินเทอร์เน็ตต่อวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- วิมลัญญา ทุยไธสงค์. บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษา เฉพาะกรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ปิ่น ภู่วรรณและสมชาย นำประเสริฐชัย. ไอซีทีเพื่อการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2546.

- สถิตย์ มาตสมบัติ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเฉลิมพระเกียรติวัดโพธิ์การาม ต.โพนสูง อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2531.
- สุธาวัลย์ โพธิ์ศรี. ชุมชนบนอินเทอร์เน็ตกับวัฒนธรรมวัยรุ่น: ศึกษากรณีเว็บไซต์เฉลี่ยง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- สุภา อุกโท. บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษ (2541 - 2560). วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- สุภางศ์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- สมชาย นำประเสริฐชัย. วัยทีนในโลกไอที. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2548.
- สมบุญ สุธาส์ราญ. พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง กรณีเปรียบเทียบประเทศไทยลาว และกัมพูชา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ และ ธีรนุช พุคคัศศิริกิจ. ความเชื่อและพฤติกรรมการบริโภคเครื่องรางของขลังและวัตถุมงคลของชาวไทย. วารสารสงฆลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 18, 3(2555): 57 – 92.
- ศุภชัย สุชนะนรินทร์และคณะ. คนไทยยุคดอทคอม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2544.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. วิกฤตพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2542.
- ศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ตไทย. สถิติผู้ใช้อินเทอร์เน็ตปี พ.ศ. 2554. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.truehits.net>. [23 กันยายน 2555]
- อมร ไสภณวิเศษฐ์วงศ์ และกวี อิศริวรรณ. หนังสือเรียนสมบุรณ์แบบ ส. 0113 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2537.

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล. การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม – การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553 – 2555. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

ภาษาอังกฤษ

Alex Callinicos. Social Theory a Historical Introduction. 3rd reprinted. Oxford: Polity Press, 2003.

Brenda Russell and John Purcell. Online Research Essentials: Designing and Implementing Research Studies. San Francisco: Jossey – Bass, 2009.

Broom, Leonard and Selsrick, Phillip. Sociology. New York: Harper & Row Publishing, Inc, 1977.

Christopher S. Queen and Sallie B. King. Engaged Buddhism: Buddhist Liberation Movements in Asia. New York : State University of New York Press, 1996.

David W. Chappell. Engaged Buddhists in a Global Society: Who is Being Liberated?. In Sulak Sivaraksa, Pipob Udomittipong and Chris Walker (eds), Socially Engaged Buddhism for the New Millennium, 76 – 85. Bangkok: Suksit Siam, 1999.

Jonathan H. Turner. Sociology. New Jersey: Hamilton Printing Company, 2006.

Mark Abrahamson. Functionalism. New Jersey: Prentice – Hall, Inc, 1978.

Robert Layton. An introduction to theory in anthropology. 3rd reprinted. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Robert V. Kozinets. Netnography Doing Ethnographic Research Online. Cornwall: MPG Books Group, 2010.

Sakurai Yoshihide. 2005. Socially Engaged Buddhism: Development Monks in Northeastern Thailand. DeKalb: 9th International Conference on Thai Studies, 2005. (Unpublished Manuscript)

Tim Delaney. Classical Social Theory Investigation and Application. New Jersey: Hamilton Printing Company, 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสังเกตเฟสบุ๊กพระสงฆ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 รายละเอียดส่วนตัว

ชื่อบัญชีการใช้ ชื่อ

อายุ ปี อายุพรรษา ปี ตำแหน่ง

วัด ประเภทวัด

หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

วุฒิการศึกษาทางธรรม

วุฒิการศึกษาทางโลก

1.2 Favorite Quotes หรือ Info (ถ้ามี)

.....
.....

1.3 มี Friends ที่คน

1.4 อัฟโหลดรูปภาพจำนวนอัลบั้ม จำนวนรูป

1.5 จำนวน Pages ที่น่าสนใจซึ่งกด Like มี Pages ดังนี้

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6.....

7.....

8.....

9.....

10.....

ส่วนที่ 2 ประเด็นการวิเคราะห์พฤติกรรมและรูปแบบการใช้อินเทอร์เน็ต

2.1 นับย้อนหลังไป 7 วัน เจ้าของบัญชีมีความถี่ในการ Update status ฯลฯ อย่างไร

วันที่ จำนวน ครั้ง ผ่านโทรศัพท์มือถือ

ช่วงเวลาที่ถี่ที่สุด 24.01-04.00 น. 04.01-08.00 น. 08.01-12.00 น.

12.01-16.00 น. 16.01-20.00 น. 20.01-24.00 น.

วันที่ จำนวน ครั้ง ผ่านโทรศัพท์มือถือ

ช่วงเวลาที่ถี่ที่สุด 24.01-04.00 น. 04.01-08.00 น. 08.01-12.00 น.

12.01-16.00 น. 16.01-20.00 น. 20.01-24.00 น.

วันที่ จำนวน ครั้ง ผ่านโทรศัพท์มือถือ

ช่วงเวลาที่ดีที่สุด 24.01-04.00 น. 04.01-08.00 น. 08.01-12.00 น.
 12.01-16.00 น. 16.01-20.00 น. 20.01-24.00 น.

วันที่ จำนวน ครั้ง ผ่านโทรศัพท์มือถือ

ช่วงเวลาที่ดีที่สุด 24.01-04.00 น. 04.01-08.00 น. 08.01-12.00 น.
 12.01-16.00 น. 16.01-20.00 น. 20.01-24.00 น.

วันที่ จำนวน ครั้ง ผ่านโทรศัพท์มือถือ

ช่วงเวลาที่ดีที่สุด 24.01-04.00 น. 04.01-08.00 น. 08.01-12.00 น.
 12.01-16.00 น. 16.01-20.00 น. 20.01-24.00 น.

วันที่ จำนวน ครั้ง ผ่านโทรศัพท์มือถือ

ช่วงเวลาที่ดีที่สุด 24.01-04.00 น. 04.01-08.00 น. 08.01-12.00 น.
 12.01-16.00 น. 16.01-20.00 น. 20.01-24.00 น.

2.2 เจ้าของบัญชีใช้งาน Facebook ได้ครบถ้วนตามบริการที่จัดไว้หรือไม่ (ทำเครื่องหมาย ได้มากกว่า 1 ข้อ)

- Update status เป็นตัวอักษร
- Upload รูปภาพ รูปถ่าย
- Share รูปภาพ รูปถ่าย
- Tag ผู้อื่นในรูปภาพ รูปถ่าย
- Upload วิดีโอและคลิปเสียง
- Share วิดีโอและคลิปเสียง
- Check - in ตามสถานที่ต่างๆ
- Comment และ Like Statusหรือรูปภาพ ฯลฯ ผู้อื่น
- เล่นเกม
- อื่นๆ ที่เห็นควรต้องเพิ่ม (แล้วแต่ผู้วิเคราะห์เห็นสมควร) ระบุ

2.3 Facebook เน้นการใช้งานลักษณะใด

(ให้พิจารณาจากเนื้อหา Status ว่าเน้นหนักหรือให้ความสำคัญในเรื่องใดต่อไปนี้ ให้เรียงลำดับความสำคัญโดยระบุเป็นตัวเลข จาก 1 ซึ่งหมายถึง มากที่สุด)

- เพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด มูลนิธิหรือองค์กรพระสงฆ์
- เพื่อเผยแพร่ธรรมะ (เช่น เสียงธรรมะ คลิปบรรยายธรรมะ บทความธรรมะ ฯลฯ)
- สนทนาธรรมะ
- เพื่อพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ (เช่น เซาพระ เครื่องรางของขลัง ทำพิธีกรรมแก้ดวง ฯลฯ)
- เพื่อเป็นพื้นที่แสดงความคิดเห็นส่วนตัว
- อื่นๆ ที่เห็นควรต้องเพิ่ม (แล้วแต่ผู้วิเคราะห์เห็นสมควร) ระบุ

ภาคผนวก ข

แบบสังเกตเว็บไซต์วัด

ส่วนที่ 1 รายละเอียดทั่วไป

ชื่อวัด ประเภทวัด หมู่บ้าน

ตำบล อำเภอ จังหวัด

Website

ส่วนที่ 2 ประเด็นการวิเคราะห์

1. ประเภทของเป้าหมายเว็บไซต์ (เว็บไซต์เน้นหนักหรือให้ความสำคัญในเรื่องใดต่อไปนี้ ให้เรียงลำดับความสำคัญโดยระบุเป็นตัวเลขจาก 1 ซึ่งหมายถึง มากที่สุด)

- เพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของวัด มูลนิธิหรือองค์การพระสงฆ์
- เพื่อเผยแพร่ธรรมะ (เช่น เสียงธรรมะ คลิปบรรยายธรรมะ บทความธรรมะ ฯลฯ)
- เพื่อสื่อสารในลักษณะการสื่อสารสองทาง ระหว่างวัดกับภายนอก (เช่น Web boards Chat ฯลฯ)
- เพื่อพุทธพาณิชย์และไสยพาณิชย์ (เช่น เซ้าพระ เครื่องรางของขลัง ทำพิธีกรรมแก้ดวง ฯลฯ)
- เพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทย
- เพื่อให้ข้อมูลการปฏิบัติธรรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจเชิงพุทธ
- อื่นๆ ที่เห็นควรต้องเพิ่ม (แล้วแต่ผู้วิเคราะห์เห็นสมควร) ระบุ

2. บริการบนเว็บไซต์

2.1 บริการในขอบเขตด้านธรรมะและพระพุทธศาสนา (ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เสียงธรรมะ
- คลิปบรรยายธรรมะ
- บทความธรรมะ (มีความเป็นวิชาการมากกว่าเกร็ดความรู้ธรรมะ)
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (เช่น พุทธวจนะ พุทธสุภาษิต วันสำคัญต่าง พิธีกรรมต่าง ฯลฯ)
- สันทนาการธรรมะ
- อื่นๆ ที่เห็นควรต้องเพิ่ม (แล้วแต่ผู้วิเคราะห์เห็นสมควร) ระบุ

2.2 บริการที่นอกเหนือขอบเขตด้านธรรมะหรือพระพุทธศาสนา (ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เป็นพื้นที่ประกาศจ้างงานและสมัครงาน
- เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนพระเครื่อง เครื่องรางของขลัง
- ประชาสัมพันธ์บริการที่พักและการจัดประชุม
- อื่นๆ ที่เห็นควรต้องเพิ่ม (แล้วแต่ผู้วิเคราะห์เห็นสมควร) ระบุ

3. ประโยชน์ (เว็บไซต์เน้นหนักหรือให้ความสำคัญในเรื่องใดต่อไปนี้ ทำเครื่องหมาย ✓ เพียงข้อเดียวเท่านั้น)

- การสื่อสาร (เช่น การประชาสัมพันธ์ การเป็นพื้นที่ประกาศจ้างงานและสมัครงาน ฯลฯ)
- การศึกษา (เช่น บทความธรรมะ เกร็ดความรู้ธรรมะ ฯลฯ)
- การพาณิชย์ (เช่น เผยแพร่เอกลักษณ์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทย ประชาสัมพันธ์บริการที่พักและการจัดประชุม เซ้าพระ เครื่องรางของขลัง ทำพิธีกรรมแก้ดวง ฯลฯ)
- การบันเทิง ระบุ

4. ลักษณะความเป็นสื่อผสม (มัลติมีเดีย) (ทำเครื่องหมาย ✓ ได้มากกว่า 1 ข้อ เพื่อแสดงถึงรูปแบบที่เว็บไซต์ใช้)

- ตัวอักษร
- ภาพนิ่ง
- ภาพเคลื่อนไหว (Animation)
- เสียง
- วิดีโอ

5. เว็บไซต์นี้สามารถ Link ไปเว็บไซต์ไหนได้บ้าง (ระบุเป็นลำดับ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. การอัปเดตครั้งล่าสุด (เวลา วัน เดือน ปี) กรณีไม่ได้ระบุการอัปเดตบนเว็บไซต์ ให้ระบุเวลา วัน เดือน ปี ของการใช้ Web boards ครั้งสุดท้ายแทน

- การอัปเดตครั้งล่าสุด
- การใช้ Web boards ครั้งล่าสุด
- ไม่ปรากฏ

7. ความรู้สึกของผู้วิเคราะห์จากการเข้าชมเว็บไซต์ (โดยสังเขป)

7.1 เว็บไซต์มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

7.2 เว็บไซต์มีสีสันสวยงามชวนให้เข้าชมหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

7.3 สิ่งที่ควรปรับปรุงบนเว็บไซต์คืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายแทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่ เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 ที่จังหวัดปัตตานี สำเร็จการศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต (สค.บ.) วิชาเอกสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิชาโทการพัฒนาชุมชน จากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อปีการศึกษา 2551 เข้าศึกษาต่อหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2554